PROMETHEUS

PROBLEMI 2, 1982 (216, letnik XX)

Uredništvo:
Miha Avanzo (glavni urednik), Miran Božovič, Mladen Dolar (odgovorni urednik), Branko Gradišnik, Milan Jesih, Miha Kovač, Peter Mlakar, Rastko Močnik, Denis Poniž, Rado Riha, Jože Vogrinc, Zdenko Vrdlovec.

Svet revije:
Miha Avanzo, Mladen Dolar, Uroš Kalčič, Sergej Kapus, Peter Lovšin, Rastko Močnik, Boris A. Novak, Braco Rotar, Ivan Urbančič, Jože Vogrinc, Slavoj Žižek (delegati sodelavcev); Jože Dežman, Valentin Kalan, Marko Kerševan, Marjan Kotar, Lev Kreft, Sonja Lokar, Tomaž Mastnak, Jože Osterman (predsednik sveta), Marko Švabič, Jadranka Vesel (delegati širše družbene skupnosti).

Vsebina:

Emil Filipčič: UJETNIKI SVOBODE

Brina Švigelj: OFELIJA

Denis Poniž: BRUEGHEL ali KUGA

Milan Kleč: STOK

Peter Božič: AVGUŠTINOVA VRNITEV ali KOMISAR KRIŠ II. del

Naslovnica: Edi Stefančič

Revijo podpira Kulturna skupnost Slovenije.
Po sklepu Republiškega sekretariata za kulturo in prosveto št. 421-1/74 z dne 14. 3. 1974 je revija oproščena temeljnega davka od prometa proizvodov.

Tekoči račun: 50100-678-47163 z oznako »Za Probleme«.
Letna naročnina: 150 din (za tujino dvojno).
Izdajatelj: RK ZSMS.
Tisk: DDU Univerzum Ljubljana.

Uredništvo sprejema sodelavce vsak torek od 16. do 18. in četrtek od 10. do 12. ure v svojih prostorih na Gosposki 10/I.

Cena te številke je 20 din.

Emil Filipčič: UJETNIKI SVOBODE

Č 194245

DRAMATIS PERSONAE

KRONOS ..... bog časa, poli človek poli kozel, satirskega videza, čez cel obraz ima narisano uro, s števičnico in kazalci. Št. 1.
GEA ..... mati zemlja, zrela rjavopolta ženska. Št. 2.
ROBERT .... devetletni fantek, predsednik ZDA. Št. 3.
MORIC ..... brat prvemu, iste starosti, predsednik SSSR. Št. 4.
MAX ..... tretji brat, odrešenik in čudodelec. Št. 5.
ŠTORKLJA ..... po drugi strani Tedy Brown, agent CIA, sicer pa muslimanka po srcu. Oblečena je v bele žabe, na stopalih nosi rdeče gumijaste rokavice za umivanje posode, in ima tudi rdeč kljun pa še puhasto krilce. Št. 6.
TRIMČKAR ..... v bistvu arhangel Gabriel. Št. 7.
MARIJA ..... neplodna hišna služkinja, trimčkarjeva žena. Št. 8.
HOFFMANOVA ..... soproga industrialca Hoffmana. Št. 9.
HOFFMAN ..... nemški industrialec in milijarder. Št. 10.
SCHUSTER ..... podpolkovnik obveščevalne službe SSSR, obenem tudi načelnik hamburške policije. Št. 11.
FELLINI ..... slavni italijanski filmski režiser. Št. 12.
KORSAKOV ..... genijalni atomski fizik, ruski disident. Št. 13.
KULIKOV ..... predsednik prezidija SSSR. Št. 14. Oblečen kot pravoslavni pop.
MC MURPHY ..... čudna mešanica Irca in Sudanke, predsednik senata ZDA. Št. 15.

Kot je razvidno nosijo vsi nastopajoči štartne številke, kot na krosu. Te številke se kasneje, glede na razplet in zaplet dogodkov, tudi menjajo. Drugače pa so vsi opravljeni v rimske toge, z izjemo živali in polživali seveda. So pa ta preprosta oblačila obogatena z modnimi dodatki sodobnosti. Npr: Schusterju lahko binglja gumijevka s pasu, Fellini nosi črna očala, itd. Mc Murphyjeva toga je lahko prav kričečih barv. itd. Ostale preobleke so posebej opisane.
Dvor Kronosa, boga časa, in Gee, matere zemlje. Gea utrujeno leži na postelji, v porodniških mukah. Namesto z rjuhami je pokrita s prstjo in tudi vzglavje ni nič drugega kot kup prsti. Pod posteljo gori ogenj, nad vzglavjem pa je pritrjen kalorifer, ki komaj zaznavno brneč pihlja porodnici valove toplega zraka na mrzlo čelo. Na tleh leži debela veriga, na katero je priklenjen Kronos, ki pa je ta trenutek še v sosednji sobi.

GEA: O, jaz nesrečnica! Da moram ven in ven mesiti testo življenja, brez vsakega upanja na zasluženi počitek. Ni miru in ne pokoja, edino zame na celem svetu ne! Le delaj, garaj iz dneva v dan, vsrkavaj vase razkrajajočo se snov in jo potem preobračaj v kotlu maternice, dokler spet ne zadobi neštetih pojavnih oblik. Pa ko bi me Kronos vsaj malo razumel, ampak ne, njemu se zdi to nekaj naravnega, samo umevnega, češ, ženska je, pa naj rojeva, tako je že od nekdaj bilo in tako tudi na vekomaj bo.
(Veselo razburjen vstopi Kronos, rožljajoč z verigo.)
KRONOS: Poglej, kaj sem našel, Gea! Šolski zveščič, ves popackan in zamaščen, vsebuje pa roman nekega osnovnošolčka iz tretjega razreda, mislim, nekaj neverjetnega, poglej –
GEA: Oh ...
KRONOS: Trije bratje, roman, spisal Malkolm Pirc, učenec tretjega razreda osnovne šole Prežihov Voranc. Dogaja se v Hamburgu, opisuje pa roparske pohode treh devetletnih fantkov, bratov, mislim, izredno –
GEA: Oh, kako ti je dolgčas, Kronos.
KRONOS: Ne, če to ni nekaj svežega, poglej, že na tretji strani ima dva mrtva, potem se pa kar usipljejo na kup, mislim, ta brezobzirna otroška fantazija –
GEA: Samo igral bi se in igral ...
KRONOS: In potem ko pobijejo vse in si nakradejo polne kovčke denarja, zbeže v Ameriko, se tam vsi trije poročijo in srečno živijo do konca življenja!
GEA: Saj si se že čisto pootročil, Kronos! Ne vem, kako da tega sam ne opaziš? Včasih si znal vsaj kaj pametnega povedati, zdaj te pa zanimajo samo še oslarije.
KRONOS: Kaj, zdaj pa niti križank in rebusov ne bom več smel reševati?! Ni ti zadosti, da si me priklenila na verigo, ampak mi hočeš vzeti še to nedolžno duhovno razvedrilo?!
GEA: Kar raztrgaj jo, če ti je v tako nadlogo, in pojdi k svojim frčafelam, vodnim vilam in poljskim deklicam, one te seveda znajo vse drugače razmigati, kot pa jaz, ki sem že stara in utrujena od brezštevilnih porodov.
(Zaihti.)
KRONOS: Gea, oprosti, čisto sem pozabil, v kakšnem stanju si. Kako se počutiš, ali te zelo boli?
GEA: Oh, saj ni to, le naveličana sem že teh tvojih večnih igric o stvarjenju.
KRONOS: Gea, prosim te, zdrži še današnji dan, obljubim ti, da greva takoj po koncu predstave na počitnice v transcendenco.
GEA: Kolikokrat si mi že to obljubljal, pa ni bilo potem nič iz tega.
KRONOS: Častna beseda, evo, prisegam –
GEA: O!
KRONOS: Kaj je?
GEA: Začelo se je!
(Dejansko se začne nekaj v njenem obilnem trebuhu živahno premikati, in medtem, ko Kronos ne ve, kaj bi z rokami –)

PO 2091/1985

KRONOS: Naj te držim za roko, ali kako drugače pač pomagam, povej, govori!
(– se izpod Geinega krila prikaže devetleten fantek.)
MAX: Dobro jutro, oče, in vse moje čestitke, trojčke si dobil.
KRONOS: Sapramiš nazaj, poba, to sem pa res vesel novice, ha, ha, ha!
(Ga očetovsko zavihti v zrak, vtem pa se prikažeta še Moric in Robert.)
MORIC: Dobro jutro, oče, dobro jutro mama . . .
ROBERT: Živijo.
GEA: Daj mi jih sem, da jih vidim, daj mi jih sem . . . O, kako ste srčkani, mucki moji lepi –
KRONOS: Brez skrbi, stari Kronos ima še vse koleščke na svojem mestu. A si ti videla, kaj, samo pomislil sem, pa so bili en dva tri na svetu.
(Zvonec na vhodnih vratih.)
Aha, se že začenja halo, ekipa je že tu, čestitat so prišli, seveda, taka stvar se hitro razve, že odpiram, že odpiram! Zzzzam!
(Telekinetično odpre vrata. Noter prihrumi velika družba s šopki cvetja, skratka, z izjemo štorklje celoten ansambel, zaenkrat zakrinkani v kute in kapuce Ku – Klux – Klana.)
SCHUSTER: Že vse vemo, že vse vemo!
KULIKOV: Ata, čestitam.
KRONOS: Kaj boš meni čestital, mami čestitaj, njej nesi te rože!
VEČ NJIH: Ha, ha, ha!
HOFFMANOVA: Mama, kako ste, je bilo težko? – O, poglejte, ustrašil se me je!
ROBERT: Mama . .
GEA: Saj ni nič, mucek. Ja, hvala za rože, no – kar v redu je šlo, veš, v hipu so bili vsi trije zunaj.
SCHUSTER: Ni kaj, je pa kavelj naš ata, a ne, fantje?
KRONOS: Brez skrbi, še zmeraj vas vse uženem v kozlovji rog!
HOFFMANOVA: Ti se me pa nič ne bojiš, a ne, da ne?
MAX: Ne, gospa.
HOFFMANOVA: A ga vidite, kako je tale korajžen!
MARIJA: Mama, skorajšnje okrevanje želim, pa tele rože sem prinesla.
GEA: O, hvala lepa, Marička.
HOFFMANOVA: Zdaj mi pa povej, kako ti je pa ime?
MAX: Še ne vem, gospa.
HOFFMANOVA: Ja, kaj jim še niste dali imena?
KRONOS: Če ste pa prileteli noter kot burja, komaj so dobro pokukali na svet.
VEČ NJIH: Ha, ha, ha!
KRONOS: No, ti režiser, pridi sem.
FELLINI: Ja, ata, kaj pa je?
SCHUSTER: Mama, čestitam, le tako naprej še na dolga leta.
GEA: Hvala, hvala . . .
KRONOS: Semle poglej. Malkolm Pirc, »Trije bratje«, roman, stvarca in pol, ti rečem. Berem in berem tole na stranišču, no, potlej pa pridem sem, in kaj se zgodi? Trojčki!
FELLINI: Zlomka!
KRONOS: zato jih bom pa tudi imenoval kar po glavnih junakih. Tale bo Max, tale bo Moric, in tale – kaj, a zdaj se pa še mene bojiš? No, tale bo pa Robert.
KULIKOV: A niso to lepa imena?
GEA: Sedi, no, Marička, kaj pa stojiš?
MARIJA: Oh, saj precej gremo, mama, še teh pet minut smo pri dežurni sestri komaj izprosili, pa tudi tebe ne bi radi utrujali . . .
GEA: Mene? Saj jaz bom danes že delala!
KRONOS: Seveda, kaj pa misliš? Nekaj sto milijonov korenonožcev (Rhizopoda) se mora že čez pol ure kot le kaj poganjati skoz vodo s psevdopodiji!
MARIJA: Ne, ampak veste kaj, ata, vsaj danes bi ji lahko prizanesli s svojimi izpadi!
KRONOS: Punca, ljubi bog ne kocka! Vse mora biti o pravem času na pravem kraju.
(Vstopi štrorklja s puško na rami, porivajoč pred sabo voziček in cingljajoč z zvoncem šolskega sluge.)
ŠTORKLJA: Konec obiskov! Konec obiskov!
SCHUSTER: Saj mi smo pa tudi eni trotlji, naš čas ta hip že poteka – gremo, gremo! Ata, na svidenje, pa fajn se imejte. Mami, dva zračna cmokita, cmokita . .
ENI: Na svidenje, mama!
DRUGI: Na svidenje, ata!
HOFFMAN: Gremo, gremo!
KRONOS: Stojte. Pozabite, kar ste tule videli in slišali, kot da se ni nikoli zgodilo. Se razumemo?
HOFFMAN: To se pa lahko zanesete, ata, brž ko stopimo čez prag, si česa podobnega še v sanjah ne bomo mogli misliti.
(Vsi hkrati pomahajo in odidejo.)
ŠTORKLJA: A to so pa novitete? Ja, srčki moji, kako ste luštkani! A bi se kateri rad peljal na vozičku skoz hišo strahov?
MAX: Če je taka volja mojega očeta, sem se pripravljen podati kamorkoli, zanašajoč se na njegovo previdnost.
KRONOS: Tako se govori. Hop na voziček!
MORIC: Čakajte, grem kar še jaz zraven, da ne bo zamude.
KRONOS: Vrl dečko, naglo doumevaš.
ŠTORKLJA: Ja, kaj pa ti, ljubček, kaj se palstiskaš k očetovim nogam, saj te ne bom požrla. A boš šel z mano?
ROBERT: Ne, ne . . .
KRONOS: Robert!
(Štorklja ga na silo odtrga od Kronosovih nog ter ga stlači na voziček, medtem ko ubožček joka. Gea izčrpana že nekaj časa smrči.)
ŠTORKLJA: Pridi no k teti, boš videl, kaj ti bom vse pokazala. Smrt s koso, pa obešenca, pa aligatorja in duhove . . .
KRONOS: Fantje, iz vas hočem narediti prave bojevnike. Zato vas tudi kar takoj in brez velikih ceremonij pošiljam na preizkušnjo s strahom. Če to prestanete, se vam bo razjasnila pamet, in svet, ki se vam zdi ta trenutek nelogičen, boste zlahka obvladovali, kot da ga imate na nitkah. Tedaj boste v sebi začutili neznansko moč, da bi se kot orli vzpeli do same absolutne resnice univerzuma. In če se vam to posreči, dasi le za kratek trenutek, se nikar ne vdajajte zmagoslavju, sicer vas bo sovražnik, najbolj zahrbten od vseh, ki se mu reče modrost starosti, zazibal v smrtno spanje, prepričane, da ni ničesar več, kar vredno bi bilo početi.
ROBERT: Vem, poznam vse to, ampak jaz nočem več tja, ali tega ne moreš razumeti?
KRONOS: Očitno moraš, sicer se tudi znotraj te dvorane ne bi prikazal! Glej, Robert, vaša usoda leži na moji dlani, do zadnje črte, do zadnje potankosti sem vse splaniral – kaj pa ti buljiš vame, stara? Zamaši si ušesa z voskom.
(Štorklja nemudoma izvrši ukaz, v istem Gea neha smrčati.)
GEA: Si že spakiral mulce, Kronos?
KRONOS: Veš kaj, kar v časopisni papir jih bom zavil, Morica v Pravdo, Roberta v Washington Post, Maxa pa pravzaprav ne vem, kam bi dal . . .
GEA: Preveč se ti tudi ni treba igrati s temi simboli, zavij ga nekam, kamorkoli že, magari v kakšno rjuho, prt, ali kaj podobnega.

KRONOS: Polivinil?
GEA: Ali pa kakšno platno, saj je vseeno.
KRONOS: Kaj pa, če bi iztrgal nekaj listov iz Svetega pisma in ga zavil vanje ter pelepil s selotejpom? In ga potem položil v košarico iz vrbja? Štorklji pa bi naročil, da ga spusti v rečico pred hišo industrijalca Hoffmana?
GEA: Lahko, samo potem bi ga morala najti neplodna hišna služkinja.
KRONOS: Ki bi to imela za daritev iz božjih rok.
GEA: Zastran mene . . .
(Kronos tleskne s prsti in pomigne štorklji. Ta si koj odmaši ušesa.)
KRONOS: No, poslušaj me zdaj, stara, da ne boš spet kaj zamešala. Neseš jih v hišo industrialca Hoffmana, na Maria Hilf Strasse v Hamburgu. Številka sedemnajst.
ŠTORKLJA: Joj, a si lahko na listek zapišem? Ker spomin imam pa res tak kot kura.
KRONOS: A brati pa znaš?
ŠTORKLJA: He, he, to pa znam.
KRONOS: Piši torej: dva daš na trato pred hišo, enega, vidiš, tegale, pa položiš v košarico iz vrbja in ga daš v ločje na rečici, ki teče tam mimo. Razumeš?
ŠTORKLJA: Ki teče tam mimo, ja, to razumem, ja.
KRONOS: No, potem pa kar pot pod noge, pa zdrava ostani.
ŠTORKLJA: Še nekaj bi naši gospe rada dala . . . A veste, saj mi je nerodno, ampak nekaj denarja smo zbrale na sindikalnem sestanku, no, pa smo vam kupile tale wolkie-talkie, da si boste laže čas preganjali.
GEA: O, hvala lepa, štorklja.
ŠTORKLJA: Pa prav uspešno okrevanje vam želim. No, pa pojdimo, ljubčki.
(Odpelje voziček z novorojenčki skoz vrata, Kronos zavpije za njimi.)
KRONOS: Zapomni si, Robert –
ROBERT: Vem! Vem!
(Kronos za hip strmo pogleda, a takoj zatem telekinetično zapre vrata in se kot vnet ljubimec uleže h Gei.)
KRONOS: Kako nestrpno sem že čakal, ti moja lepa zadnjica debela!
GEA: Niti zdaj mi ne daš miru, ko sem komaj rodila!
KRONOS: Ampak muca, če me pa nekaj sto milijonov korenonožcev žgečka v lingamu s psevdopodiji.
GEA: Bedak!

Hiša industrialca Hoffmana. Veranda. Pred njo vrt z angleško travo. Mimo teče rečica, tu pa tam ob bregu ločje. Jutro. Iz gozdička pride štorklja z vozičkom. Čez ramo ima obešeno puško.

ŠTORKLJA: Zdaj se pa znajdi, če se moreš. Madona, ta Hamburg je pa tako zmešano narejen, da česa podobnega v življenju nisem videla. To se pa res vidi, da je največja nemška luka za pomorski promet in uvozno ter izvozno trgovino, ena največjih na svetu (na površini 40 kv. km), ena cela devet milijona prebivalcev, to pa niso mačje solze, to sem se pa jaz kar zares jokala, ko sem se znašla sredi Cuxhavena ob Labinem zalivu, pa nisem vedela ne naprej na nazaj. Pogledam na listek, takrat se mi pa kar pred očmi zamegli. Na listku piše: dva daš na trato pred hišo, enega, vidiš, tegale, pa položiš v košarico iz vrbja in ga daš v ločje na rečici, ki teče tam mimo. Razumeš to?
Nič drugega! Nobenega naslova, nobenega imena, jaz sem mislila, da se mi bo zmešalo. No, sem pa k sreči kmalu spoznala, da od panike razen škode nimam nobene druge koristi, sem si pa rekla, nič, ne bom puške v koruzo vrgla – no, pa saj tudi je prav čedna manlicherca, na šeststo metrov ima učinkovit domet – zanesi se na svojo intuicijo, punca, sem si rekla, flinto imaš, da se boš branila pred kriminalci in lopovi vsakršne baže, ki jih mora v takem velemestu kar mrgoleti, pot pod noge, punca, sem si rekla, kar lepo oči napni, pa glej, kje je kakšna taka hiša, ki ima spredaj trato, pa da zraven še rečica teče, pa da je še ločje v njej. No, in tako sem po veh dneh mukotrpnega iskanja prišla sem. Tole je že sedeminpetdeseta po vrsti, ki jo bom v pregled vzela. Če pa še ta ne bo ta prava, potem naj me pa hudič vzame. Bom pa samomor naredila.
(Iz gozdička priteče starejši gospod v Adidasovi športni opremi, očitno trimčkar, ter kani izginiti v nasprotni smeri.)
Gospod! Gospod!
TRIMČKAR: Ja, prosim, gospa, kaj pa je?
ŠTORKLJA: Oh, a veste kaj, eno hišo iščem, pa sem ime pozabila, samo to vem, da je od industrialca last pa da ima številko dvaindvajset.
TRIMČKAR: A niti ulice ne veste?
ŠTORKLJA: Vse mi je šlo iz glave. Edino tole imam na listku zapisano, glejte, da je trata spredaj, pa da rečica mimo teče, pa da je še nekaj ločja na njej, točno vse tako kot je tu.
TRIMČKAR: Ja, gospa, potem ste pa mogoče res prišli na pravi kraj, tole je namreč Maria Hilf Strasse, številka sedemnajst, in res živi v tej hiši vsemu svetu poznan industrialec, rojen v znamenju prašiča –
ŠTORKLJA: Maria Hilf Strasse, številka sedemnajst! Ja, pa nobene tablice ne vidim.
TRIMČKAR: Saj je tudi ni treba, gospa, gospoda Hoffmana vendar vsi poznajo.
ŠTORKLJA: Hoffman! To je tisto ime. O, hvala bogu, zdaj sem pa res na pravem kraju.
TRIMČKAR: Ste mogoče kaka gospodova sorodnica, če smem vprašati?
ŠTORKLJA: Službeno sem, veste, otroke mu nesem, tri sinčke je dobil, poglejte.
TRIMČKAR: Ni mogoče!? O, to je pa srečen dan za gospoda Hoffmana. Edino tega daru mu še niso dala nebesa, vsega drugega je imel v izobilju, lepo ženo, bivšo primabalerino Berline opere, dve ali tri jahte, več luksuznih apartmajev v raznih delih sveta, delnice v vseh večjih evropskih podjetjih, letalo, batiskaf, klobas in špeha kolikor hočeš, na, in zdaj, po dvajsetih letih brezuspešnih poskusov, pa še trojčki za povrh!
ŠTORKLJA: Kdor čaka, dočaka, pravijo, in res je tako.
TRIMČEK: Le še nekaj bi vas rad posvaril, gospa. Namreč, veste, v tej hiši živi tudi neka neplodna služkinja, hišna pomočnica, ali nekaj takega. No, in ta, jasno, nima otrok. Naredila bi pa seveda vse za to, da bi kakšnega dobila. In bojim se, veste, da bi vi pustili te tri dečke – saj so dečki, mar ne? – kar tukaj nekje na trati in bi potem odšli. Takrat bi pa pritekla služkinja, pobasala hitro enega ali dva, ju odvlekla v klet in nato zatrjevala, da ju je našla tam in da potemtakem pripadata njej.
ŠTORKLJA: To se skoraj sliši kot namig od zgoraj.
TRIMČKAR: Saj tudi je.
(Si naglo zaviha rokav. Na koži ima tetovirano daleč vidno znamenje.)
Jaz sem v bistvu arhangel Gabriel, pošilja pa me sočustvujoči in milosti polni Allah sam, da bi teba, ženska, rešil iz te peklenske zablode in te spet spravil na pravo pot.
ŠTORKLJA: Vi!? Smem to verjeti? In v taki preobleki?
TRIMČKAR: Zaslepljena ne moreš videti moje resnične podobe. Ali vedi, da ni še nič izgubljeno zate, kajti

zgoraj vemo vse o tebi, tudi to, da si bila pred nedavnim muslimanka po srcu, a si potem zašla.

ŠTORKLJA: Res, a če danes pogledam, se mi pravzaprav zdi, da sem Koran izrabila kot sredstvo za ojeklenitev volje in občutka za disciplino.

TRIMČKAR: Mar ne zato, ker si potrebovala pomoč? Mar ne zato, ker si hotela videti resnico, črno na belem? Mar nisi iskala neko temeljno gotovost zase?

ŠTORKLJA: Da, a čim bolj sem se z dušo zatapljala v svojevoljno izbrano monado, tem bolj hermetično zaprt je postajal svet okrog mene, dokler se na vsem lepem nisem znašla v njem kot ujetnica lastne zamisli. Nekaj časa sem še tako vztrajala in zrla skozi prozorna stekla svojega zatočišča, naposled pa sem stopila čez nevidno začrtano mejo ter se spet predala ritualu mnogoličnosti.

TRIMČKAR: In kaj imaš zdaj od tega?! To, da lahko na novo brezskrbno guncaš afne? Motiš se, če misliš, da je svet narejen za šport in kratkočasje. Ravno nasprotno. Tvoja dolžnost je, da ga osmisliš, bodisi v poglobljeni meditaciji bodisi z dejavnostjo, ki bo človeštvu koristna.

ŠTORKLJA: Kaj pa vendar drugega počnem? Ali ne prinašam vesele novice v vsako hišo?

TRIMČKAR: Ampak za koga pa delaš, kdo te pošilja?

ŠTORKLJA: Gospa Gea in gospod Kronos.

TRIMČKAR: Kao si le mogla nasesti tema dvema klavrnima cirkusantoma?! Lažniva malika sta, najslabše sorte, zanikovalca transcendence in do dna svojih črnih duš vdana čaščenju satanovega nauka o večnem vračanju materije. A verjemi, na dan, ko se boste zatresla nebo in zemlja in bo glas trobente poklical mrtve iz grobov, ti bosta hinavsko obrnila hrbet in se do tal priklonila kralju sodnega dne, rekoč: »Nisva kriva, gospod, če je šla za nama.«

Počakaj zdaj tu za trenutek.

(Steče čez mostiček, se približa hiši in potrka na neko okno poleg vhoda za služinčad.)

Marija . . . Marija . . .

(Okno se brž odpre in služkinja pomoli glavo ven.)

MARIJA: Jožef, ti? Ko sem že malone izgubila nado.

TRIMČKAR: Pravkar sem pritekel iz Wittemberga, brž, pridi ven, prinesel sem dete, ki ga s tako radostjo pričakuješ.

MARIJA: Zahvaljena nebesa! Je mar mogoče?

(Plane skozi vrata in s Trimčkarjem si padeta v objem.)

Kje je? Naj ga že enkrat uzrejo te oči.

TRIMČKAR: Ne vidiš stati štorklje ob vozičku?

ŠTORKLJA: Stojte, gospod! Ta ženska vas je imenovala Jožef. Kako naj to razumem?

TRIMČKAR: Moja zakonita žena je, odtod. Arhangel Marija, tako kot sem jaz Arhangel Gabriel, za prijatelje Jožef.

ŠTORKLJA: Hmm?

TRIMČKAR: No, nikar zdaj ne gubanči čela, v tem primeru mi pač moraš enostavno zaupati, in kasneje enkrat, ko boš prišla na višjo stopnjo, boš videla, da ti nisem lagal.

ŠTORKLJA: Tu je še marsikaj nejasnega. Na primer, najprej pravite, da se moram paziti te ženske – kajti, sklepam, da je to tista služkinja – malo zatem pa ji že sami izročate otroke v roke.

TRIMČKAR: Moje besede so polne kontradikcij, veš. In ne boš daleč prišla, če boš z raciom vrtala vanje, preje uspeš, ako se jim prepustiš, da te odnesejo kot reka. Poglej: daj mi ta listek. Vidiš, kaj tu piše? Dva daš na trato – no, kar lepo položi ju – tako, ja. No, enega, vidiš, tegale, pa lepo daš v košarico iz vrbja in ga neseš v ločje. No, le podvizaj se. Hop, hop, ena, dva – visoko noge dvigat! Še višje! Položi zdaj košarico v ločje in hitro nazaj, v poskokih, en, dva, en, dva, tako, zdaj pa predaj štafeto Mariji. Ti pa tako veš, kaj moraš, Marija.

(Štorklja se dotakne Marijinega krila, ta pa zvihra kot baletka čez mostiček, si pritisne otroka na prsi in v nekaj osmicah prispe k svojim vratom.)

MARIJA: Na svidenje, Jožef!

TRIMČKAR: Na svidenje, Marija!

(Marija izgine v hišo, Trimčkar pa izroči wolkie-talkie Moricu, sploh, otroci so tudi že prej ves čas mirno sedeli in z zanimanjem poslušali vsako besedo.)

No, takole, še tale wolkie-talkie vključim, pa sva fraj za nekaj časa.

(Ji položi roko čez ramo in jo vede proti izhodu.)

A, tako pravite, Koran ste študirali, zanimivo, zanimivo . . . Poslušajte, kaj ko bi šla na čašo mrzlega piva v »Egipt«? Kaj pravite, ne bi bilo slabo, kaj?

(V tem izgineta s prizorišča. Iz walkie-talkieja se zasliši glas Kronosa.)

GLAS KRONOSA: Halo, otroci, me slišite?

MORIC: Ja, oče, slišiva te.

GLAS KRONOSA: Kaj se pa dogaja tam spodaj? Ali je služkinja že vzela Maxa? Kako pa to, da se niste dva dni nič oglasili? Ali je bilo res tako težko stopiti kam na pošto in telefonirati?

MORIC: Saj smo sploh šele danes zjutraj prispeli na pravi kraj, ta stara si namreč sploh ni zapisala naslova, ki si ji ga narekoval.

GLAS KRONOSA: Ta koza! Zato se ni upala oglasiti. Midva z mamo pa v takih skrbeh za vas.

MORIC: Je že vse v redu, oče, Max je že pri služkinji, midva z Robertom pa pripravljena na operacijo »Happy Birthday«.

GLAS KRONOSA: Kje pa je Robert, zakaj se nič ne oglasi? Robert, me slišiš?

ROBERT: Ja, slišim, slišim, a misliš, da sem gluh?

GLAS KRONOSA: Nič se mi ne repenči, Robert, veš. Nič manj nisi vpleten v zadevo kot jaz.

ROBERT: Pri Heglu, zadosti sem se že naposlušal te štorklje in tistega trimčkarja, zdaj mi boš pa še ti naložil svojo porcijo. Kaj se pa vsi tako skrivnostno vedete? Kot da se vam vsem možgani vozljajo v lobanjah. Ali ni cilj zadosti jasen?

GLAS KRONOSA: Popolnoma se strinjam s tabo, Robert, le še nekaj novih podatkov bi vama rad posredoval. Pet jih je v hiši, ki čakajo na vaju. Konrad Hoffman, nemški industrialec in milijarder, njegova žena Sara, policijski načelnik Schuster, osebni Hoffmanov prijatelj. Federico Fellini, slavni italijanski filmski režiser, in pa Korsakov, genijalni atomski fizik, ruski disident, ki je v premožnem Hoffmanu našel pokrovitelja za nadaljnje delo in raziskave okrog vesoljskih raket.

(Tedaj Robert izklopi walkie-talkie.)

ROBERT: Meni to zadostuje, pa tebi?

MORIC: Da, mislim, da bi počasi lahko prevzela situacijo v svoje roke.

ROBERT: No, potem pa kar začniva.

(Ploskne. Brž se odprejo glavna vrata in ven pritečeta eden za drugim najprej Hoffmanova, za njo pa njen mož.)

HOFFMANOVA: Konrad, tu so! In čisto taki, kot sem jih videla v sanjah.

HOFFMAN: Ali ti nisem rekel?! Ali ti nisem rekel?!

(Hoffmanova steče čez mostiček in objame dečka, Hoffman pa zamahne z roko proti hiši.)

Pridite, pridite!

(Na verando pridejo Fellini, Korsakov in Schuster, slednji s steklenico in kozarcem na pladnju.)

SCHUSTER: Čestitamo!
(pomigne onima dvema in vsi trije zapojejo.)
FE-KO-SC: Tri steklenice nosimo,
na pladnjih treh,
za dečke tri
in pet ljudi.
FELLINI: Zares, od srca vam čestitam, gospod Hoffman.
HOFFMAN: Hvala, Federico, hvala.
SCHUSTER: Konrad, zdaj ga pa dajmo dva decilitra na zdravje tvojih sinov.
KORSAKOV: Gospod Hoffman, star ruski pregovor pravi: trije sinovi prebredejo vse reke in vsa morja, da bi našli zdravilno jabolko za bolnega očeta.
HOFFMAN: Hvala vam, Korsakov.
HOFFMANOVA: Ampak, Konrad, saj enega pa ni!
(Steče mimo njih čez mostiček in gre pogledat v ločje.)
HOFFMAN: Ni ga? Sanjala je namreč, da bo tretjega našla v ločju.
FELLINI: Aha.
KORSAKOV: Glejte, tamle je nekakšen voziček in zraven njega leži košarica iz vrbja!
HOFMANOVA: Ni ga. Oh, Konrad sploh ga ni! Košarico sem že prej pregledala.
HOFFMAN: Ampak, ljuba, pomiri se vendar, saj ga bomo našli. Jakob, pojdita s Korsakovom po oni strani, jaz in Federico pa skočiva pogledat v gozdiček.
SCHUSTER: Čakaj, Konrad, rajši bom poklical svoje fante, bojim se, da imajo teroristi prste vmes.
HOFFMANOVA: Ne!
HOFFMAN: Si prepričan?
KORSAKOV: Teroristi . . .
ROBERT: Starejši človek v Adidasovi športni trenirki ga je kidnapiral.
SCHUSTER: Kaj praviš, otrok?
MORIC: Obladal je štorkljo s hipnozo ter nato odpeljal njo in najinega brata v tisto smer.
SCHUSTER: Zakaj nisi tega takoj povedal?!
(Steče v hišo.)
HOFFMAN: Mirno, draga, mirno.
FELLINI: Še najboljše, če spijete požirek vina, gospa, pomagalo vam bo.
HOFFMANOVA: Hvala . . .
KORSAKOV: Zdaj so torej posegli že po takih metodah . . .
FELLINI: Ampak, poslušaj, kako jo je hipnotiziral?
ROBERT: Zapičil se je v njene možgane z besedami ter ji odvzel voljo. Takole je šla za njim, kot kužek.
KORSAKOV: Nevejetno.
HOFFMAN: Da, vi tega še niste občutili na svoji koži, hočem reči, nimate še prave predstave o tem, kaj je terorizem v Nemčiji, Korsakov. Ti ljudje so brez vsakih iluzij, razumete? Pripravljeni so vam porušiti televizijsko postajo, v katero ste vložili znoj gradbenih delavcev, inženirjev za jaki in šibki tok in kaj jaz vem, kaj še vse, od računalnikov do teleprinterjev – porušiti kot nič!
KORSAKOV: To je tragično, seveda.
HOFFMAN: In veste zakaj?! Zato, ker se čutijo ujete v sistem! Ker se jim zdi, da sploh niso več ljudje, temveč lutke, ki jim nekdo, skrit za računalnikom, dirigira, kako naj se oblačijo, kako naj se vedejo, kaj naj delajo, in celo, kdaj naj se – ha, ha, ha – zasmejejo. Jaz pa vas vprašam: ali nismo na tem kraju vsi ujetniki svobode?
FELLINI: No, to pa zelo na široko pojmujete.
HOFFMAN: Ta svoboda je tako velika, da si nekateri lahko privoščijo anarhijo!
KORSAKOV: Jasno je, da moramo imeti neko formulo družbene ureditve, na katero pristajamo kot na matematično pravilo, brez tega ne gre. Ampak v tej stavbi morajo mašine služiti človeku in ne obratno.
HOFFMAN: Pa saj mu tudi služijo, kako da ne! Ali pa bomo zdaj šli in na stežaj odprli vrata vsakomur s ceste, da bo kot opica razbijal s kladivom po njih?
MORIC: Če so sredstva družbene produkcije razdeljena pošteno, potem ni razloga, da bi bile množice do istih sovražno razpoložene.
HOFFMAN: Vidiš, si že sam od sebe uporabil izraz množice. S tem seveda misliš navadno, neizobraženo delavstvo, še v sanjah ti ni prišlo na misel, da bi na primer gospod Korsakov uničil z lastnim razumom skonstruirano raketo.
MORIC: Zato pa je treba poslati delavca v univerzo, da se zbrišejo razlike med razredi in da postane upravljanje z bogastvi, ki nam jih daje tehnika, skupna last.
HOFFMAN: Ne moremo biti vsi profesorji.
HOFFMANOVA: Sploh so pa ti teroristi povečini študentje iz dobro situiranih srednjih slojev, presita mladina, ki sama ne ve, kaj bi s sabo, in vidi izhod iz stiske le še v brezumnem nasilju.
FELLINI: Ah, pa pustimo vse to skupaj, ne vem, ne spoznam se na to . . .
MORIC: Tipično za vas umetnike: radi bi sanjali, živeli v neki zasebni, izmišljeni resničnosti, v osnovi, na kateri stojite, pa prepuščate drugim težaško delo. Taki ste kot mačke: delajo se, da so neodvisne in svobodne, v bistvu so pa kot le kdo navezane na dobrote iz meščanskih smetnjakov.
ROBERT: RAF, Rdeče brigade, Kitajska, Sovjetska zveza ali pa Amerika, vse to je od severnega pa do južnega tečaja ena in ista džungla, ki bije boj za oblast.
MORIC: Za tvojo plitvo pamet že. Takoj se je najlažje izogniti vprašanju, kaj storiti, da bi svet postal bolj human in bi zaživel kot enakopravna skupnost narodov.
ROBERT: Nadudlan si, razumeš, to ti že skoz in skoz govorim. Zmerom mi gre na smeh, ko te poslušam, kako udrihaš čez religijo, ne opaziš pa, da si v obrambo komunizma pripravljen verjeti po črki, vso prakso, ki se s teorijo na sklada, pa kratko malo stlačiti v koš za odpadke.
MORIC: Vem, zdaj boš spet začel s svojimi standardnimi argumenti, da živijo ljudje varšavskega pakta v mizernih razmerah, da stojijo v vrstah za sladkor in meso na karte, da v trgovinah ne morejo dobiti več ko dva ali tri artikle, včasih pa še to ne, in tako dalje in tako dalje. Ampak od lakote pa ne umirajo, tako kot pri vas, na dokih New Yorka!
KORSAKOV: Vidite, tega me je najbolj groza, da že od majhnega gor pumpajo otroke s takimi stvarmi.
HOFFMANOVA: To je počastno, kajne?
FELLINI: Prav to, pa je tema mojega novega filma, o katerem sem vam pripovedoval, gospod Hoffman. Namreč . . .
(Prime Hoffmana pod roko in ga vede proti rožnemu nasadu, spotoma pa živahno gestikulira. Korsakov in Hoffmanova jima sledita, zatopljena v pogovor.)
MORIC: Tole tukaj pa je zate verjetno krasota vseh krasot. Rožni nasadi, igrišče za golf, igrišče za tenis, ženske kot iz Playboya, Rolls Royce v garaži, daj no, Robert, malomeščan si, da se te bog usmili.
ROBERT: Kaj pa misliš, da si bom izbral pusta mesta brez luči, še v ruševinah iz druge svetovne vojne?
MORIC: Svojo kri so žrtvovala za blaginjo Zahoda! Nihče, razen židov, ni toliko pretrpel v zadnji vojni kot prav slovanski narodi!
FELLINI: Genialno idejo imam, ge-ni-alno!
ROBERT: Hočeš reči, da ste vi prispevali levji delež k zmagi nad Hitlerjem?
MORIC: Seveda, če ste pa čakali do triinštiridesetega. De-

late se, da ste ne vem kakšni kavboji in supermani, na tihem ste pa prefrigani kot Italijani.

ROBERT: Pozabil si Ruse, Uzbekistance, Poljake, Madžare – vsi so naši fantje, fantje Združenih držav. Imeli so pogum in so se pomešali med sabo v novem svetu in zgradili civilizacijo, ki je temeljni kamen Babilonskega stolpa bodočnosti. Ne, Moric, zastonj govoriva, moja usoda je Amerika, tam hočem uspeti in se ovenčati z zlatim lovorom zmagovalca.

MORIC: Se ti mudi?

ROBERT: Še ob času bi bil rad tam, da ujamem vlak za Oscarja.

MORIC: Če si pripravljen, sva oba prav kmalu tam, kjer si želiva.

ROBERT: Kako?

(Moric potegne stekleničko iz žepa.)

MORIC: Ciankalij.

ROBERT: Ciankalij?

MORIC: Starega jodlarja bi že lahko počasi spravili s poti, se ti ne zdi?

ROBERT: Tudi ti si že pomislil na to možnost...

MORIC: Premoženje si kot zakonita dediča razdeliva pol na pol, potem pa hajdi vsak na svojo stran.

ROBERT: Velja! Daj mi stekleničko, bom kar jaz opravil.

MORIC: Čakaj, polovico sem si prihranil za Korsakova.

ROBERT: Korsakov? Kaj ti bo ta?

MORIC: Izdajalec je. Zavrgel je svojo domovino in partijo. Kot tak je za državo potencialna nevarnost. Vso moralno pravico imam, da ga ubijem.

ROBERT: Tvoja stvar. Daj mi stekleničko.

MORIC: To bom uredil sam, ti pa medtem zamoti odrasle.

ROBERT: Kakor hočeš.

(V daljavi se oglasijo zamolkli udarci po bobnu, ki prihajajo bliže in bliže. Moric spusti dovoljšnje število kapljic v kozarca, Robert pa steče k odraslim.)

Mama! Mama!

HOFFMANOVA: Kaj pa je, Robert?

ROBERT: Poglej, tamle pa prihajajo čudni svatje!

HOFFMANOVA: Zares, tamle nekdo prihaja, Konrad.

HOFFMAN: Kdo? Kaj? Ne, trenutno me tvoj projekt ne zanima, Federico – kaj praviš, Sara?

HOFFMANOVA: Dva gresta sem, ženska in moški, strahotni podobi, ko da sta ušla iz devetega kroga Božanske komedije!

HOFFMAN: Kaj ti je, saj vsa trepečeš...

FELLINI: Cirkusanta sta!

HOFFMAN: Kako?

FELINI: Seveda, cirkusanta sta, ha, ha, ha, ali nista smešna? Dajmo, povabimo ju sem, da nas bosta zabavala.

HOFFMANOVA: Oh, ne!

HOFFMAN: Daj, no, Sara, saj sta navadna cirkusanta, kaj ti pa je danes?

HOFMANOVA: Ne vem, tak čuden občutek imam.

HOFFMAN: Ah, daj no mir, prgišče drobiža jima vržemo, pa bosta šla. Hej, vidva, pridita sem!

(Na oder prideta Gea in Kronos. Gea udarja na boben, držeč z eno roko Kronosa na verigi, ta pa pleše kot medved.)

FELINI: Bravo, bravo!

HOFFMAN: Nata, tu imata dvajset mark.

FELLINI: Kaj pa je to za ena žival, signora?

GEA: Napol človek, napol kozel.

FELLINI: Pa lahko raztrga tole verigo?

GEA: Seveda, kot bi trenil. Pa to ni še nič v primeri s tem, kar še znava.

FELLINI: Tako? Kaj pa znata?

GEA: Prerokovati znava.

ROBERT: Prerokovati znata! Oh, papa, naj nam prerokujeta.

HOFFMANOVA: Kaj boš dovolil?

HOFFMAN: No, pusti otroku veselje, Sara. Nata, tu imata še dvajset mark.

GEA: Zgodilo se bo, kot želite. A še tole vas opozarjam: ne znam govoriti drugega razen resnice, zatorej ne krivite mene, marveč njo, če bo prerokba neugodna.

HOFFMAN: Ti kar lepo pusti te flance in pridi k stvari.

GEA: Danes sta z možem doživela veliko radost, gospa, se motim?

HOFFMAN: To se pa ja takoj vidi.

GEA: Ampak vaše srce še ni povsem mirno in srečno. Tri sinove ste si želeli, a dobili samo dva.

HOFFMANOVA: Da... res, ampak – Konrad, kako pa to ve?!

HOFFMAN: Saj ju vendar vidi, da sedita tam.

HOFFMANOVA: Ampak tretjega ni mogla videti!

GEA: Tudi njega vidim, gospa.

HOFFMAN: Kaj! Poslušaj, ženska, sto tisoč mark dobiš, če mi poveš, kje je!

GEA: Še preden mine pol ure, se bo sam prikazal.

HOFFMANOVA: O, Konrad, šele zdaj se mi je odvalil kamen od srca!

HOFFMAN: Ženska, če lažeš in se kruto poigravaš s starševskimi čustvi –!

GEA: Uresničilo se bo, kar sem rekla.

HOFFMANOVA: Trije, tako kot sem jih videla v sanjah. Eden, belopolt črnolaščeк, ognjeno živega pogleda – drugi, pšeničnih las in jekleno sivih oči premišljenega fanatika, in tretji, o, mili otrok, že v sanjah sem te nehote vzljubila najbolj od vseh...

HOFFMAN: Ženska, prisrčna ti hvala za veselo novico, na, tu imaš deset tisoč mark, ostalo dobiš, ko se otrok in corpore prikaže.

GEA: Nobenega denarja ne potrebujem, sinko.

HOFFMAN: Kako to misliš?

GEA: Tako kot sem rekla. Ali naj prerokujem dalje?

HOFFMANOVA: Joj, povejte, gospa, kako bojo živeli? Ali bojo srečni?

GEA: Tistale dva, ki tamle sedita, bosta postala velika mogočneža pod mojim protektoratom in bosta zavladala svetu, na čelu Sovjetske zveze in Amerike.

HOFFMAN: Kaj!

FELLINI: Genialno.

GEA: A preden stopita na to pot, jima je sojeno zagrešiti umor lastnega očeta in hišnega gosta, tega gospoda Korsakova tule.

KORSAKOV: Sto zlodjev, to gre pa zdaj že čez mero!

GEA: Podtaknila pa bosta ta dva umora svojemu nedolžnemu bratu, ki še muhe ni ubil!

KORSAKOV: Ne razumem vas, Hoffman, kako da to dopuščate! Naženite jo že enkrat s posestva!

HOFFMAN: Zadosti si regljala, baba, me slišiš? Izgini zdaj, tistih deset tisoč mark pa kar imej. Poberi se, me slišiš, kaj pa zdaj buljiš vame, ali hočeš, da ti pokažem?!

(Stopi proti njej. A v tistem skoči Kronos nanj in mu z vso težo ljutega novofunlandca pokaže zobe.)

GEA: Proti meni se upaš obrniti? Mojo jezo izzivati? Prav! A potem bom tudi jaz tebe izpljunila iz svojih ust! Pusti ga, Kronos, greva.

(Srdita naglo odideta.)

KORSAKOV: Neverjetno. Neverjetno.

FELLINI: Fantastična scena. Takoj sem se spomnil na »Cesto«, saj se še vsi spominjate tega mojega filma, Anthony Queen in pa moja žena, no, tale, kako se že piše... v Giullieti in duhovih je še igrala, no...

HOFFMAN: Da, seveda...

KORSAKOV: Ne morem se zadosti načuditi, kako se je zadnje čase med ljudmi spet razpasla lahkomišljena vera v irealno in magično. Bil sem presenečen, ko

sem tu pri vas srečal precejšnje število ljudi – in to uglednih ljudi, na visokih položajih izobrazbe – ki pa si niso upali začeti delovnega tedna brez horoskopa, kupljenega pri astrologu!

HOFFMAN: Da, zadnje čase je res to – kako se počutiš, Sara?

HOFFMANOVA: Dobro sem, Konrad, pomirjena in srečna.

HOFFMAN: Tako je prav, punca moja, veš, ne smeš zmeraj vsega jemati tako tragično.

KORSAKOV: Pa sem navkljub temu trdno prepričan, da nas znanost ne bo pustila na cedilu. Seveda vem, da se danes z vseh strani dvigajo glasovi tistih, ki se čutijo ogoljufane sredi betonskih zidov in železnih konstrukcij, oropane za naravno dobroto rek, gozdov in poljskih trav, pa vendar, pravim, še zmerom verujem, da se bo eksperiment, ki ga je sredi srednjeveškega misterija spočel neuki alkimist, naivno iščoč kamen modrosti, iztekel srečno za vse nas.

(Na verando stopi Schuster v kopalni halji iz frotirja, okrepčan in vidno poživljen.)

SCHUSTER: Halo, družba! Kako se imate?

HOFFMAN: Jakob – glej ga tiča – pa res, kod si pa hodil toliko časa? Si telefoniral?

SCHUSTER: Stuširal sem se in prekleto dobro mi je delo, prav zares. Telefoniral sem, seveda. Hamburg je obkoljen, niti miš ne more skozi.

KORSAKOV: Pa veste, gospod Schuster, da lahko kar lepo pljunete v roke in se lotite novega primera?

SCHUSTERE: Ja, kaj pa je?

KORSAKOV: Pravkar nama je z gospodom Hoffmanom neka ciganka prerokovala, da bova v kratkem postala mrtvi trupli, de facto umorjena.

SCHUSTER: Ha! Ha! Ha!

KORSAKOV: Kar je pa najboljše – morilca vam sploh ne bo treba iskati! Je že vnaprej napovedan. Pa veste kdo? Tale dva fantka, tule!

SCHUSTER: Ha! Ha! Ha!

KORSAKOV: Ali ni to višek vsega?

SCHUSTER: Hej, družba še nekaj – ste že slišali za novico?

HOFFMAN: Kakšno novico?

SCHUSTER: Vaša služkinja Marija je dobila otroka.

HOFFMANOVA: Ona?

hoffman6 To ni mogoče! Bila je neplodna, že odkar jo poznam.

SCHUSTER: Prosim, lahko se prepričata, tule za vrati stoji in čaka, da jo pokličem. Marija!

(Pride Marija in naredi sramežljiv priklek pred gospodo.)

Zdaj pa povej pred vsemi, si dobila otroka, ali ne?

MARIJA: Da, dobila sem ga.

HOFFMANOVA: Marija, prosim te, pripelji ga sem, rada bi ga videla.

HOFFMAN: Ampak, kaj te pa briga njen otrok, Sara, se ti ne zdi, da si tudi ti malo čudna?

MARIJA: Gospa, nerodno mi je, ves je umazan od premoga.

HOFFMANOVA: Od premoga?

MARIJA: V kleti sem ga dobila.

SCHUSTER: In pomislite, v potnem listu mu piše, da je kozmopolit. Zadosti nenavadno za otroka ene služkinje, kaj pravite? No, le pojdi zdaj, Marija in ga pripelji.

(Marija odide. Schuster nadaljuje v zarotniškem tonu.)

Med nami, fantek je malo bebast.

HOFFMAN: Še ta udarec.

FELINI: Pa, kaj, je . . .

(Naredi gesto.)

SCHUSTER: Definitivno. Mimogrede fanta, v tisti zmedi prej sem vama pozabil izročiti potna lista. Tule jih imata. Aha, Marija že prihaja z otrokom.

(Na verando stopita Marija in Max, slednji je bil, sodeč po kazalcu, vtaknjenem med liste, ravnokar zmoten pri branju Jezusove blagovesti. Tokrat nosi št. 12.)

HOFFMANOVA: To je on! Otrok moj!

(Plane k njemu in ga objame.)

HOFFMAN: Jakob, zadrži jo!

(Steče k njej in jo dvigne s tal.)

Sara, prosim te, ne delaj mi škandalov. Tista prekleta ciganka jo je čisto zmešala, prerokovala ji je, da se bo njen tretji otrok prikazal, tisti, veš, ki smo ga zaman iskali v ločju – na, in zdaj pa misli, da je tole on.

SCHUSTER: Veš, da sočustvujem s tvojo bolečino, Sara, toda na častno besedo mi moraš verjeti, da sem ga s svojimi očmi videl sedeti na premogu v kleti.

HOFFMANOVA: Raje izdam razum kot pa svoje srce!

HOFFMAN: Zakaj nisem ubil te preklete ciganke! Kaj mi je bilo, da sem jo sploh poslušal!

KORSAKOV: Govoril sem vam, opozarjal. . .

HOFFMANOVA: Ampak ljudje, to je moj otrok, to je res moj otrok!

HOFFMAN: Sara . . .

SCHUSTER: Govorim ti vendar, da sem ga videl na premogu v kleti. Potemtakem pripada njej, Mariji.

HOFFMANOVA: Saj je vseeno, kje je bil – nočem se več zapletati v besede, razumeš, Jakob! Otrok je moj, dajte ga meni, zakaj mi hočete preprečiti, da bi imela svojega otroka? Zakaj? Kaj sem vam naredila?

HOFFMAN: Sara, ne nori!

SCHUSTER: Opozarjam te, Sara, da me postavljaš v izredno neprijeten položaj pred očmi gospoda Fellinija in gospoda Korsakova. Kaj si pa lahko mislita o meni? Nič manj kot to, da izrabljam funkcijo policijskega načelnika v nepoštene namene.

HOFFMANOVA: Ti, dolgočasni, puščobni bedak. Smiliš se mi, Jakob. Res, samo še usmiljenje čutim do tebe. Saj me sploh nisi videl ves ta čas, saj sploh ne veš, kdo sem. Ljubezen, ki sem ti jo dajala, si z glupo narcisoidnostjo tretjerazrednega Don Juana jemal za gorivo svoji nečimrnosti.

HOFFAMN: Sara!

HOFFMANOVA: Zakaj pa ne bi mogla biti še njegova žena, če si ti lahko lastiš pravico, da mi odvzameš otroka in ga daš njej!?

SCHUSTER: Samo tole te prosim, Sara, ne igraj pred mano, res, ker te preveč dobro poznam. Ljubosumna si, ker sem spal z Marijo, to je vse.

HOFFMANOVA: Najbolj od vsega me pa zabava primitivna samozavest goriljega samca, s katero gledaš na vse stvari. Ali smo prišli sem samo zaradi parjenja? Ali kdo od nas sploh ve, kaj je resnična ljubezen? Ali si me sploh kdaj pogledal drugače, kakor pa kot predmet, ki služi tvoji nasladi?

HOFFMAN: Kako mi moreš očitati kaj takega? Ali ti nisem dal vse ga, kar si hotela? Ustregel sem vsaki tvoji muhi, ti kupoval nakit, avtomobile, aranžiral zate potovanja na Japonsko, Kitajsko in kaj vem še vse. Ali nisem zatiskal oči, celo tedaj, ko sem te videl ljubimkati z Jakobom?

HOFFMANOVA: Vseeno ti je zame, priznaj si že to enkrat, Konrad. Od mene pričakuješ le to, da kot lepa, privlačna, negovana in po modi oblečena ženska tudi v družabnem življenju zastopam tvojo firmo. Jemlješ me in si me vedno jemal kot dekorativen kos pohištva.

MAX: Kaj se pa z vami dogaja, ljudje? V kakšnih sporih pa ste med sabo? Kaj pa že spet kovarite na semnju ničevosti, drug drugemu za hrbtom? Obrazi se vam krčijo v mržnji in strahu, ko si trgate iz rok nepot-

rebne predmete svojih želja. Mar niste podobni zverem, ki si lajšajo muko bivanja z obsedenostjo po hrani? In ali niste že spet prazni in nesrečni, brž ko prebavite zalogaj? Pa kaj vam je treba vse to? Tako resnično, kakor sem tukaj, vam zagotavljam: vrzite čez ramo skrbi in ne premišljujte, kaj bo prinesla prihodnost, kajti zadosti je temu trenutku njegova lastna teža.

(V tem hipu se od zgoraj zaslišli močni Kronosov glas.)

GLAS KRONOSA: To je moj izvoljeni sin, ki mu dajem oblast nad živimi in mrtvimi! Sedite z njim za mizo, kakor na praznični dan!

SCHUSTER: Tam zgoraj so!

HOFFMANOVA: Vedela sem, da je on.

HOFFMAN: Kdo so ti ljudje, Jakob?

SCHUSTER: Ne premikaj se, ostani miren, gotovo nas imajo na muhi.

GLAS KRONOSA: Se nameravate igrati z mojim potrpljenjem? Dajmo Schuster, zgani se! Pa ti tudi, Hoffman.

(Schuster pri priči dvigne roke.)

SCHUSTER: Gremo k mizi, brez panike . . .

(Vsi posedejo za mizo, Moric in Robert imata med prihodom krajši dialog.)

MORIC: Neverjetno, kako ga stari protežira.

ROBERT: Temu bi se reklo, da je rojen pod srečno zvezdo.

MORIC: Poslušaj, tu imaš stekleničko, usedi se zraven njega in mu jo daj v žep.

ROBERT: To pa zmeraj z veseljem. Oho, glej, ga, servus Max, servus stari, si spet prišel malo med nas?

MAX: Pozdravljena, Moric in Robert.

HOFFMAN: Kaj se poznate?

ROBERT: Seveda, še iz prejšnjega življenja, uh, bili smo kriminalna trojka in to prav tu, v Hamburgu, sam bog ve, kaj vse smo počeli, od kraje, ropa, do umora, nič nam ni bilo sveto.

MAX: Razen prijateljstva, nikar ne pozabi tega, Robert.

ROBERT: Da, ampak to je bilo prijateljstvo angelov pekla, ki ne pozna kompromisa. Zdaj pa se je volk prelevil v jagnje, čita Jezusovo blagovest, kot vidim, in pričakuje, da bomo vsako njegovo besedo lovili z iztegnjenimi jeziki.

MAX: Pomagaj si sam in tvoj oče, ki je v nebesih in z modrim očesom bedi nad vsakim tvojim korakom, ti bo rade volje prišel naproti. In ali ni navsezadnje naša dolžnost, da smo hvaležni in ubogljivi njemu, ki nas je ustvaril in sem postavil ter v svoji dobroti poskrbel za nas, da nas greje topla luč reflektorjev v domačem krogu, da smo oblečeni kot se spodobi in da imamo na mizi vino in naš vsakdanji kruh. Resnično, kaj bi si lahko želeli več?

HOFFMANOVA: Oh, Konrad, če le moreš, mi odpusti prejšnje žaljive besede, pa ti tudi, Jakob, in še vsi drugi, ki sem jih morda prizadela s svojo oholostjo. V obupu sem sekala s strupenimi zobmi, po svoji in tuji koži, kakor podgana, ki se ujame v past. O, tisočkrat prekleta prevzetnost, ki mi ni dala videti, kakšna velika sreča me obdaja.

HOFFMAN: Sara, mila moja, zaživela bova novo življenje, brez lažnih vrednost in pohlepnega kopičenja materialnih dobrin, daleč proč od posvetnega hrupa, posvečena domu in vzgoji najinih sinov.

FELLINI: Ta fantek pa sploh ni tako bebast, gospod Schuster.

SCHUSTER: To sem kar tako rekel, seveda, ušlo mi je, sam ne vem, kaj mi je bilo.

MAX: O, včasih, kadar je noč in sije polna luna z neba, prevzame človeka sreča, če je naredil dobro delo. Njegovo srce je polno in duša bi mu rada poletela med zvezde. Z ljubeznijo se spominja prijateljev, matere in očeta, žene in otrok. Tišina je. Le črički pojejo. On pa se zave, da bo nekoč od tu odšel in da bo z njim izginil vsak od teh obrazov, reke in morja in veter, ki nosi suhe drevesne liste čez ulico. Ničesar več ne bo. Takrat se mu oči odprejo in pred sabo, na zemlji, zagleda čudežno kraljestvo. Vse se skriva v njem, tudi nebesa.

FELLINI: Bravo, bravo!

(Hoffmanova zaihti.)

MAX: Dvignimo zdaj čaše, ki jih je oče naš za nas napolnil. Nazdravimo si.

HOFFMAN: Katera je moja, katera je moja?

SCHUSTER: Tale je verjetno Korsakova, na njej je narisana raketa.

FELLINI: Aha, potem je pa tale bržkone moja, ko je filmska kamera gor narisana.

ROBERT: Za Ameriko!

MORIC: Za Sovjetsko zvezo!

MAX: OM.

HOFFMAN: Tale je moja, tale je moja, prašič je gor.

SCHUSTER: Živeli!

(Izpijejo do dna. Hoffman in Korsakov se v hipu zagrabita za grlo.)

HOFFMAN: Ah, umiram! Tu je moja oporoka!

(Izroči prvemu zraven sebe kos papirja in omahne na tla.)

KORSAKOV: Pravična kazen zame! Bednik sem načrtoval novo atomsko bombo, s strahotno rušilno močjo, ter pljunil na Einsteinovo moralno stališče! Sežgite te papirje!

(Izroči papirje Moricu in omahne na tla.)

MORIC: Še osorej jih uničim, to ste pa lahko brez skrbi, da ne bom dolgo prekladal take packarije po rokah.

HOFFMANOVA: Konrad! Koliko sem ti še ostala dolžna!

SCHUSTER: Vino je zastrupljeno! Naj se nihče ne premakne, tu se je zgodil umor!

ROBERT: Stojte, videl sem prejle tegale Maxa, kako je nekaj na hitro stresel v kozarce.

SCHUSTER: Kaj?!

MAX: Robert, ti?

MORIC: Konec je otroških iger, bratec, odslej gremo vsak po svoji poti.

MAX: Moric, ti tudi? Torej sta to naredila skupaj!

SCHUSTER: Nič se zdaj ne izmotavaj, baraba, pokaži žepe! Kancler in vsi poslanci! – Saj ima stekleničko ciankalija!

HOFFMANOVA: To ni mogoče!

SCHUSTER: Nizkotna mala hijena, najrajši bi ti ta trenutek prerezal grlo in te žrtvoval duhovom maščevanja. Povej, kdo te pošilja? Brežnjev?! Honeckker?!

MARIJA: Nikar, gospod Jakob, zakoniti Hoffmanov sin je, jaz sama sem ga našla v ločju, v košarici iz vrbja!

SCHUSTER: Dajte mi že enkrat mir s temi košaricami in ločjem!

HOFFMANOVA: Mar jo ne slišiš, kaj govori?

MARIJA: Lagala sem vam, da sem ga našla v kleti – nisem se mogla upreti skušnjavi!

SCHUSTER: Tiho, baba! Misliš, da ne vem, da je tvoj stari oče devetnajstega sodeloval v Hamburškem uporu? O, prekleto dobro znam zavohati rdečo barvo, lahko mi to verjamete, da, tudi vi, gospod Fellini! Mislite, da vas nisem prečital? Molzli ste denar od pokojnega Hoffmana, češ, stari bedak, stari klobasičavi kapitalist, naj pa plača, saj ima polno rit. Zato, da ste potem zasmehovali nemški narod v svojih trapastih filmih!

FELLINI: Kifeljc!

ROBERT: Prav imate, Schuster, dobro ste povedali, Nate, še tole oporoko preberite na glas, da bojo vsi slišali.

SCHUSTER: Vsa svoja posestava, vse premoženje, premičnine in nepremičnine, zapuščam svojima sinovoma, Moricu in Robertu. Konrad Hoffman.

ROBERT: Kakor je pisano, tako naj bo. Fellini, pripravljen sem financirati vaš film, koliko potrebujete?

FELLINI: Kako vendar, saj sploh še ne veste za vsebino? Film se bo namreč imenoval »The devil« – hudič, in vse imam že pripravljeno, le še igralec za glavno vlogo mi manjka.

ROBERT: Pred vami stoji, kot moj edini pogoj.

FELLINI: Pa sploh znate igrati?

ROBERT: Mislim, da sem s petdesetimi milijoni dolarjev dovolj talentiran.

FELLINI: Petdeset milijonov dolarjev!

ROBERT: Pojdiva, Fellini, pustiva bedake, naj mlatijo prazno slamo. Adijo očetnjava, adijo vsi ostali, tebi pa nasvidenje, Moric, vidiva se na nišanu!
(Odideta.)

MORIC: Tudi jaz odhajam, gospod Schuster.

SCHUSTER: Kam pa greš?

MORIC: V Sovjetsko zvezo.

SCHUSTER: Se ti meša?

MORIC: In to v prve gardine vrste, Schuster, do končne zmage proletariata. Pomislite name, ko boste zagledali atomsko gobo na obzorju.
(Odide.)

SCHUSTER: Tvoja ocvrta moda bom še nadeval z njo, packa mala. Le hiti, da boš čimprej prinesel v Kremelj moje sporočilo: ni prehoda za hune, dokler bo na berlinskem zidu stal zadnji German!
Midva pa naravnost v ječo, tam te bom naučil brati levite.
(Uklene Maxa v lisice.)

HOFFMANOVA: Kaj mu boš res dovolil, da te odpelje in osramoti pred ljudmi kot morilca?

MAX: Ne sekirajte se, mati, vse gre kot po žnorci.
(S Schusterjem odideta.)

MARIJA: Oprostite mi za vse, gospa, a nisem mogla drugače. Ljubila sem ga, kakor da bi bil moj otrok. Mi dovolite, da grem za njim?

HOFFMANOVA: Le pojdi, Marija, le pojdi, da boš za pričo.
(Odide še Marija.)
Nazadnje ostane človek sam. In preteklost se vali v njem kot reka brez povratka, tja proti oceanu, kjer spijo misli naših dedov.
(Cerkveni zvonovi začnejo biti poldne. Od zgoraj se kot z minareta zasliši Kronosov glas.)

GLAS KRONOSA: Poldan! Veliki poldan stopa v zenit!
(Zatulijo tovarniške sirene. Luči ugasnejo.)

Hotel BABALON. Za spremembo ima hotel napis iz medeninastih črk kar znotraj recepcije. Nad recepcijo je balkon, za katerim so vidna vrata hotelskih sob. Z balkona vodijo stopnice, po sredi pokrite z rdečo preprogo, dol na parket, kjer sedijo velikanski črni naslonjači iz usnja, že precej obrabljeni. So pa na koleščkih, tako kot tudi mize. Hotelskih sob je dvaindvajset in vidna so prav vsa vrata, označena z rimskimi številkami, pa če bi morala biti na strop narisana. Štorklja sredi scene lošči parket s krtačami, ki si jih je bila nataknila na stopala. Še vedno ima puško na rami. Na vratih je, od številke do številke, upodobljeno 22 glavnih kart Tarota.

ŠTORKLJA: O, zahvaljen bodi arhangel Gabriel, ki si mi končno pokazal pravo pot. Ponižno predana delu, ki so mi ga predstojni odredili, in ubogljiva do samopozabe šele odkrivam široke razsežnosti svojega notranjega sveta. Le včasih me obide kakor občutek krivde pred soljudmi, ko jih vidim, kako se obupno prizadevajo, da bi raztrgali lepljivo mrežo črne vdove usode, pa se z vsakim dejanjem le še bolj zapletajo vanjo. In vidite, to usmiljenje, to sočutje z ubogimi neverniki ostaja zame edini nerazvozlani vozel. Arhangel Gabriel me je sicer že večkrat opomnil, da se v tem kaže moja latentna potreba po blaznosti, to se pravi še zmeraj prisotna želja, da bi se iz uma metala v kaos večnega porajanja in minevanja posvetnih strasti, uživanj in, da, celo trpljenja. Ko pa sem ga vprašala, kako naj to preprečim, mi je rekel, da moram premagati strah, ki mi brani uzreti mojo nečloveško podobo. Lahko si predstavljate, da sem bila čisto paf. Zmeraj sem se namreč, prej ko ne, za pošast imela, na, zdaj ti pa kar naenkrat zvem, da ni to še nič v primeri s tem, kar še utegnem postati. Vam povem, odsihmal si še misliti ne upam več in sem osredotočena le še na loščenje parketa, pa najsi bo to vse, kar bom svetu sijajnega v spomin zapustila.
(Tedaj plane noter trimčkar, ki je bil očitno po nakupih, saj ima za dva polna cekarja jagenjčkov, narejenih iz blaga, v naravni velikosti, kot bi jih dobil v kakšni moderni trgovini z otroškimi igračami.)

TRIMČKAR: Zdaj pa le naglo, punca moja, podvoji število drsljajev s krtačama, goste bova dobila! Parket se mora svetiti kot sonce, da bova z njim premagala temne, skrivnostne sile noči, ki se bliža. Trinajst čarovnikov stopa proti Babalonu, vsak s svojim kovčkom v roki, glasno pojoč staro mornarsko pesem.

ŠTORKLJA: O, pomagaj Mohamed, brž, zapriva vrata!

TRIMČKAR: Čakaj malo, čakaj! Saj sem jih jaz povabil.

ŠTORKLJA: Vi!?

TRIMČKAR: Seveda, kdo pa drug. Pomisli, pridem na trg in kaj zagledam? Star, razmajan avtobus, po napisu sodeč last firme Turist, pred njim pa kar se le da čudno skupino ljudi. Vsi v črnih kutah in kapucah, na slednje imajo, nekako v višini čela, šestokrake zvezde prišite, in v samih nogavicah, pa vseh barv, rdeče, zelene, plave, bele, kodrlajsaste in kaj vem še kakšne vse. Stojijo ti tam, nepremično in molče, ko pa stopim zraven in jih povprašam odkod in kam, mi le eden, očitno vodja njihov, besedo v odgovor da. Da so prišli iz Warzsawe in da iščejo prenočišče.

ŠTORKLJA: Vi ste jih pa kar sem napotili? O, saj sem vedela, saj sem vedela . . .

TRIMČKAR: Kakšno zasluženje pa imava, če tule skrita med štiri stene samozadovoljujeva svoje psihične potrebe?! Mar sem jaz tako ravnal, ko sem te srečal, vso zahojeno in zmedeno? Ne, temveč sem ti rešilno roko stegnil v pomoč, zdaj pa naj bi te uboge hudiče na cedilu pustil? Vrgel sem ti rešilno nitko iz nebes v peklensko brezno, tako kot Buda tistemu razbojniku, zdaj pa, ko baraba vidiš, da se hočejo po njej na svetlo vzpeti še druge duše, otepaš z rokami in nogami, da se ti ne utrga pod skupno težo.

ŠTORKLJA: Ali sta tišina in zbranost, ki si ju deliva, naenkrat premalo zate, Jožef? Mar govoriš eno, misliš drugo in delaš tretje? Si sam pozabil na svarilo, ki si ga iz dneva v dan meni v glavo vtepal?

TRIMČKAR: Prvič, sva rekla, da me boš vikala. Drugič, najina dolžnost je, da za dobrobit človeštva izganjava hudiča iz ljudi. Tu pa lahko uspeva edino v odkritem spopadu z demoni, ne glede na to, če so iz

mesa in krvi ali pa zgolj senčnata stran najinih jazov.

ŠTORKLJA: Te preklete karte so te zmešale, ki si jih zadnje leto furt na furt risal po vratih, o, ali misliš, da mi ni bilo jasno, kaj sledi iz tega. O, zdaj je konec srečnega obdobja, najlepšega, ki sem ga na poti skoz čudesa tega sveta doživela, a nič, hvaležna moram biti tudi za kratkotrajne minute raja.

TRIMČKAR: Pri prerokovi bradi, ne vdajaj se paniki, vsak čas bodo tu, že voham žvepla kiselkasti zadah. Nemudoma se postavi v položaj za meditacijo, ki ti bo vbrizgala v možgane zdravilni protistrup za depresijo, ki si ji podlegla.

(Štorklja se vrže na tla.)

ŠTORKLJA: Saj se ne bojim zase, Jožef, srh me strese, če le pomislim na tvojega otroka, ki ga nosim pod srcem!

TRIMČKAR: Še ena vrednota več, za katero se moraš kot levinja bojevati. Zdaj bodi močna in trdna, zdaj pokaži, česa si se v mukotrpnem procesu treninga naučila.

(Naglo se vzravna, se s konci prstov dotakne ušes, štorklja, ki že tako ali tako kleči, se samo še s čelom dotakne tal in že začneta oba melodiozno ponavljati.)

OBA: Hua allahu allazi lailaha illa Hua. Hua allahu alazi lailaha illa Hua.

(V istem se nekje daleč oglasi pesem prihajajočih, prihaja bliže in bliže, dokler nazadnje ne vstopijo, taki kot jih je trimčkar opisal, ter obstanejo pred recepcijo. Vsi, z izjemo Hoffmana.)

PRIHAJAJOČI: Sredi morja črna vihra!
Sredi vihre črn brod!
Sredi broda črno jadro!
Sredi jadra bela smrt!
Heja bumbarasa, heja bumbarasa, itd.

(Tedaj Kulikov ostro zapiska na piščalko in pesem potihne.)

KULIKOV: Hotelir, trinajst sob, v skladu s štartno številko, ki jo ima vsak posameznik. Pa hitro, prosim, kajti hudičevo naporno etapo imamo za sabo.

TRIMČKAR: Vse imam že pripravljeno za gospode, otroke imate, vidim, tudi s sabo, poskrbeli bomo tudi za njih, če pa je vmes še kakšna gospa, ne bo nobenih problemov s tem, sobe so namreč povezane –

ŠTORKLJA: Zraka, zraka! Ne vzdržim več v tem strahotnem smradu!

KULIKOV: Kaj, ji je slabo?

TRIMČKAR: Imejte razumevanje, noseča je – brž, štorklja, vadi pranayamo, štej do deset in vdihuj skozi levo nosnico, potem pa izdihuj skozi desno – mi pa, prosim, gremo kar sem gor, tule so sobe, kdor hoče na balkon, naj kar izvoli, če pa je kdo rajši v parterju, so tudi tam postelje na voljo –

KULIKOV: Kaj pa pleteničiš, človek božji, vsakdo si bo pač sam poiskal sobo, ki ustreza njegovi številki, tu res ne potrebujemo nasvetov.

TRIMČKAR: Popolnoma sem pozabil, oprostite, seveda, gospoda naj se kar poslužijo, le še če se tule podpišete, bi prosil, formalnost, saj veste.

KULIKOV: Se bom kar jaz, v imenu vseh.

TRIMČKAR: Kulikov, predsednik prezidija SSSR. O, gospod, oprostite, nisem vedel . . .

KULIKOV: Je že v redu in drugič me kliči tovariš, jasno?

(Spet zapiska na piščalko.)

Preštejmo se!

PRIHAJAJOČI: Prvi, drugi, tretji, četrti, in tako dalje, vse do številke trinajst –

HOFFMANOVA: Ampak, saj eden pa manjka, enega pa ni! Moralo bi nas biti 13!

KRONOS: Ti nisem že stokrat rekel, da sem ga prihranil za konec?

ŠTORKLJA: Jožef, tale ima parklje namesto nog! In verigo!

TRIMČKAR: Trsko v njegovem očesu vidiš, bruna v svojem pa ne – ravno ti se lahko postavljaš, s temi svojimi tacami!

KULIKOV: Hotelir, ali misli tista kreatura tamle tudi ponoči dobivati tovrstne popadke? Bo tule razgrajala in se metala po tleh, da nam še v miru spati ne bo mogoče?

TRIMČKAR: Saj pravim, kanček razumevanja, uboga revica je namreč zmešana, jaz pa, kot njen zakoniti mož, skrbim zanjo in pazim, da je zmeraj zaprta in jo po potrebi tudi zvežem.

MARIJA: Ti si njen mož!

(Omahne v nezavest.)

KULIKOV: Primite jo in v sobo z njo!

TRIMČKAR: Ta ženski glas mi je prečudna znan . . .

KULIKOV: Dovelj za danes, na spanje vsi, kot potapljači se pogreznimo v sanje!

(Urno izginejo vsak v svojo sobo. Trimčkar izčrpan pade v naslonjač.)

TRIMČKAR: Ta glas, obris postave v črni kuti, sij severnih oči skoz luknji v kapuci, o, školjka bisernica, o, ladja, za zmeraj izgubljena v morju moje podzavesti.

(Kulikov se za hip vrne –)

KULIKOV: In da ne bi kdo slučajno stikal po kovčkih!

(– in spet izgine za vrati.)

ŠTORKLJA: Temu ti praviš »odkrit spopad z demoni«? Srce se mi je trgalo, ko sem morala gledati, kako pačiš svoj pošteni obraz v gnusne maske.

TRIMČKAR: Ni druge metode, draga moja. Ravnati morava čisto tako kot Laing, sodobni ameriški psihiater. Korajžno morava zakoračiti v psiho umobolnih in jo klasificirati po arhetipih ali nekaj v tem stilu, razumeš?

ŠTORKLJA: Eden je imel parklje, Jožef, misliš da nisem videla? In na sumu te imam, da veš prav tako dobro kot jaz, kdo je bil to.

TRIMČKAR: Kaj ga nisem že na daleč vohal? Zvijačno taktiko posebej zanj pripravil?

ŠTORKLJA: Ne vem, ne vem, vse bolj tesnoba me obhaja – in ta ženska, Jožef, ki je omedlela, da si kot od strele na mestu obstal, kdo je, po kaj prihaja, si upaš reči mi še to?

TRIMČKAR: Prosim te, štorklja, saj to je bedasto . . .

ŠTORKLJA: Jožef, a me boš zapustil, a je konec?

TRIMČKAR: Ampak, kaj ti je naenkrat?

ŠTORKLJA: Povej, a me imaš še kaj rad?

TRIMČKAR: Kakšno vprašanje, saj sem vendar s tabo, saj sva odločena, da se bova skupno borila proti življenskim tegobam. Navleci raje boksarske rokavice.

(Štorklja, ki so ji boksarske rokavice že ves čas visele okrog vratu, si jih brž začne natikati na roke.)

ŠTORKLJA: Bom precej, samo še ljubčka mi daj.

TRIMČKAR: Ljubčka mi daj, ljubčka mi daj . . .

ŠTORKLJA: Ljubčka.

TRIMČKAR: Ah, ti mačka neumna.

(Jo objame in stopita se v poljubu. Tedaj po prstih priteče skoz svoja vrata Marija, razkrita, brez kute in kapuce, v prejšnji obleki.)

MARIJA: Jožef –

(Ta se sunkoma obrne.)

TRIMČKAR: Marija!

ŠTORKLJA: Tvoja bivša žena . . .

TRIMČKAR: Štorklja, poglej me, mi zaupaš?

ŠTORKLJA: Ne vem . . .

TRIMČKAR: Vedi, da sem in da bom do konca s tabo. Vsako moje dejanje je pod kontrolo razuma in stremi doseči boljši, popolnejši svet, tako za naju dva

kot tudi za vse druge. No, daj, da ti zavežem rokavice.

ŠTORKLJA: Spet me boš, kot mojster juda, v kontradiktornem premetu besed, z močjo neznano ob tla pritisnil, že vem.

TRIMČKAR: Edino z vajo boš postala vešča discipline. Razumeš, štroklja pardon, štorklja, ti se moraš zavestno podrediti revolucionarni disciplini naše organizacije, da boš tako postala do kraja svobodna v boju, ki ga skupno bijemo za svobodo.

ŠTORKLJA: Samoodrekanja se moram naučiti, vem, tu kar naprej padam na izpitu . . .

TRIMČKAR: In tudi nečimrna si, ti kar naravnost povem. Sram te je, če ne učinkuješ morebiti smešno v svoji vlogi, namesto da bi bila ponosna na visoko moralno in zavestno dejanje revolucionarja, s katerim se podreja normam svoje organizacije, zato da bi se kar najbolj učinkovito bojeval za razmere, v katerih bo postala odveč potreba tudi po tej organizaciji kot omejitvi človekove svobode.

ŠTORKLJA: O, stokrat, tisočkrat imaš prav, gospod moj!

TRIMČKAR: Lezi torej.

(Štorklja kot spodsekana pade v čepečo držo.)

Aport!

ŠTORKLJA: A ka dua
Tuf ur biu
Bi aa chefu
Dudu ner af an nuteru.

(Medtem ko štorklja vse tiše in sama zase ponavlja mantro, jo trimčkar že v zasuku potreplja po glavi in se strastno vrže pred noge Mariji ter ji začne poljubljati roke.)

TRIMČKAR: Marija, ljubezen moja . . .

MARIJA: Jožef, prosim ne, nimava dosti časa, vsak hip lahko kdo pride in potem sva izgubljena.

TRIMČKAR: Ampak, povej mi, kaj te vznemirja, odkod ta potrtost in motni pogled izjokanih oči? Česa neki te je strah?

MARIJA: Oh, Jožef, Jožef, če tožno zapojem z našim Župančičem, vsega, vsega, vsega.

TRIMČKAR: Se je otroku kaj zgodilo? Povej, govori!

MARIJA: Ti si še misliti ne moreš, kakšne strahotne načrte ima vsevišnji z njim!

TRIMČKAR: Prekleti napihnjeni malik, ubijem ga, če bo malemu storil kaj žalega!

MARIJA: Če mu bo storil kaj žalega – o, Jožef, odločil se je, da ga bo točno opoldne žrtvoval kot odkupnino za vse nas!

TRIMČKAR: Ne!

MARIJA: Tu skoz ga bo zalučal kozmični katapult, da bo s fatalno silo kamikaze treščil na Mars in za vselej uničil vojnega boga! In beštija si to še upa imenovati prispevek k miru!

TRIMČKAR: Saj ni priseben. Žrtvovati devetletnega fantka, ko da smo v svetopisemskih časih!

MARIJA: Res se mi zdi, da ga je samovolja že čisto v oblast dobila. Kot penasta zver v svoji kletki, tako se zaganja na politični sceni in hujska brata proti bratu, da bi tlečo žerjavico v svetovni požar razpihal.

TRIMČKAR: Je komu že zaukazal vesoljsko ladjo stesati?

MARIJA: Oba, Robert, predsednik ZDA, in Moric predsednik SSSR, jo že imata.

TRIMČKAR: Potem je konec z nami, ki smo, od Protozoe do Mammalie, vsi otroci iste matere. Spolnjuje se prerokba starega očeta. Poba, mi je rekel tik pred smrtjo, pomni: kadar bodeš videl vesoljsko ladjo na nebu, vedi, da se bliža konec sveta.

MARIJA: Ko bi se vsaj našel kdo in ga počil – ne vem, toliko je teh atentatorjev vsepovsod, ampak ravno njega pa nobeden ne vzame na muho!

TRIMČKAR: Kaj se kaže tudi v javnosti?

MARIJA: Kjer se le more se baha s svojimi sinovi, predvsem pa se postavlja sam s sabo. Vlekel nas je na parado v počastitev oktobrske revolucije in se dal slikati na tanku amfibiji, skupaj z Moricem in neko mlado komsomolko, me tri, z Geo in Hoffmanovo, pa smo morale sedeti na topovski cevi, da bodo navadni zemljani ja lahko videli, kaj se pravi razkošen harem.

TRIMČKAR: O, Marija!

MARIJA: Da, postala sem njegova konkubina! Pa sem mar sploh imela izbiro? Saj me ni prepričeval drugače kot pa s surovo silo mišic!

TRIMČKAR: Kaj je v današnjem času sploh še kaj takega mogoče?!

MARIJA: Posilil me je sredi palače Združenih narodov! Na zasedanju o omejitvi oboroževanja in nesporazumov. Najprej mene, potem pa še Hoffmanovo.

TRIMČKAR: Bivšo primabalerino berlinske opere?

MARIJA: Delegati pa so samo skomigali z rameni in si zatiskali oči! In nato naju je taki, raztrgani in obgrizeni, odvlekel v Hollywood na podelitev Oscarjev ter se tam spet na veliko nastavljal fotoreporterjem, objemajoč Fellinija in Roberta.

TRIMČKAR: Kaj mu je slava že čisto udarila v glavo?

MARIJA: Pobesnel je. Gea, uboga reva, ga z zadnjimi močmi zadržuje na verigi. Rečem ti, Jožef, on se obnaša, kot da bi nalašč rinil v nesrečo, in mene tako skrbi za našega Maxa, posebno zdaj, ko ga je dobil na piko.

TRIMČKAR: Maxa, zakaj?

MARIJA: Šli smo na Poljsko, v Warszawo, bržkone samo zato, ker je v žarišču svetovnega zanimanja, da bi se gospod lahko do sitega razkazal v vsem svojem veličastju – no, Max, saj veš, kakšen je, so se mu pa zasmilili ubogi ljudje, jim je pa iz koščka kruha sto ali pač dvesto vagonov naredil in seveda, normalno, množica je drla za njim, na vsakem koraku so se mu pred noge metali srčni, rakavi in sladkorni bolniki, Max pa ni imel srca, da jih ne bi na levo in desno vse ozdravil, no in nazadje, ko smo se po protokolu šli priklonit spominu nekega junaka na pokopališče, je ta na njegovo zapoved vstal iz groba, z njim pa še deset in deset tisoč drugih.

TRIMČKAR: O, čudoviti otrok!

MARIJA: Tedaj bi moral videti Kronosov obraz. Spočetka je Maxa še spodbujal, posebej, ker je ta kar naprej ponavljal, da zdravi in oživlja s pomočjo svojega očeta, ampak potlej, ko se je množica začela gnesti okrog Maxa, njega pa še pes ni več povohal, je prebledel od jeze, nas brez vsake razlage stlačil v avtobus in pripeljal naravnost sem. Zdaj pa pravi, da ga bo opoldne žrtoval!

TRIMČKAR: Pst, slišim, da se odpirajo vrata, tu, sem, za mano!

(Utečeta za omenjena vrata, zgoraj pa se zares kar dvoja odpro, a vtem se bežeča zaletita v Morica, ki zdaj nosi št. 1981. Obstaneta, prikovana z grozo, se priklonita, in zbežita dalje. Moric je zdaj v opravi pravoslavnega popa in nosi dolgo brado. S sumom zre za odhajajočima in potem stopi na sceno. Šele tedaj prideta izza priprtih vrat zgoraj na balkonu Max in Robert. Z izjemo kratke bradice in dolgih las ni na Maxu nič novega. Robert je v bojni opremi punkrockerja, obraz ima pobarvan z vojnimi barvami, glavo pa pobrito, le po sredini mu do tilnika srši čop ognjeno rdečih las. Nosi št. 4113.)

MORIC: Lep kraj si izbral za sestanek, tu kar mrgoli vohunov!

ROBERT: Kaj?

MAX: Si koga videl, ali kaj?
MORIC: Tisti trimčkar in pa Marija sta vohljala tu okrog.
ROBERT: Hipnotizer v Adidasovih športnih copatah in amaterska baletka?
MORIC: Seveda, kdo pa drug. Ne vem, Robert, a si ti sploh predstavljaš, v kakšen položaj me spravljaš? Kaj, če me vidijo moji sodelavci, da se tule na skrivaj sestajam s tabo in s temle Maxom, ki mi je priredil neokusno mistično provokacijo v samem srcu vzhodnega bloka?
ROBERT: I, kaj, hlačke ti bodo dali dol in te našeškali po nagi riti.
MORIC: Kaj?!
ROBERT: Lej ga, lej ga, kako se je precej prestrašil, kako ga je ponižujoče zapeklo.
MAX: Robert, če si naju povabil na tajno srečanje samo zato, da boš kot ponavadi v prazno zabavljal . . .
ROBERT: No, kaj, a mogoče ni res? Nisem imel nič proti temu, da se gremo ravbarje in žandarje in sem se tega v našem prejšnjem življenju z veseljem udeleževal. Ampak zdaj sem za eno izkušnjo bolj zrel, čeprav si za to še ne bom nalepil brade kot vidva.
MORIC: Temveč rajši obril glavo.
ROBERT: Mater si cepec, Moric, to sem storil nalašč, zato da bi spodkopal avtoriteto predsednika ZDA, šel sem po Dutchkejevem nasvetu noter v sistem, ker ga hočem v jedru razrušiti!
MORIC: Za primitivnega divjaka, kakršen si, je seveda uničenje edini izhod iz bivanjskih problemov.
MAX: Čakajta, čakajta . . .
ROBERT: V redu, sem pa zabiti punkrocker z nedokončano osnovno šolo, ampak ostal sem vsaj zvest svoji generaciji, vidva sta pa že čisto pod vplivom naših starost.
MORIC: Ni me sram imeti učitelje.
ROBERT: Kakšne učitelje, si se to že kdaj vprašal? Se ne spominjata več, koliko ljudi smo pobili v svojem prejšnjem življenju, kar takole, pok, pok, pok, kot da ni nič, in se radoživo naslajali s prekipevajočo energijo akcijske kriminalke?
MORIC: Bili smo otroci kapitalističnega trga, res je, ampak zase lahko že ta trenutek trdim, da sem moralno osveščen. Zdaj vem, da se mora človek bojevati za splošni napredek družbenih odnosov, nikdar za lastne pridobitniške interese.
MAX: Ali lahko še jaz nekaj povem, no!
ROBERT: Jaz ti pa povem, da smo vse tisto takrat počeli iz gole nevednosti in da tudi zdajle pojma o pojmu nimamo, dobesedno smo zaklenjeni v šolske predalčke, staroste pa manipulirajo z nami in podžigajo našo ambicioznost z ocenami desetiškega sistema pač glede na stopnjo prizadevnosti, s katero smo pripravljeni na pamet obnoviti predpisano snov!
MORIC: Niti najmanj se ne počutim ujetnika in tudi sveta ne vidim skoz prizmo takšne strahotne prisile, kot ga vidiš ti.
MAX: Brata, prosim vaju, mar se bosta prepirala med sabo? Pa še okrog stvari, ki se nas, ubogih črvčkov, prav nič ne tičejo in jih bomo šele kasneje enkrat, ko popijemo še malo več mlekca, dodobra razumeli. Verjemita, naš oče, ki je pravičen in dober gospodar, bo že poskrbel, da se bo vse izteklo tako, kot si le moremo želeti. Mogoče sta me prejle, v prvem dejanju, preslišala, pa vaju zategadelj še enkrat opozarjam, ozrita se naokrog. Kdo nam je postavil trdna tla pod noge, da lahko mirne duše stojimo na njih, če ne on, ki je prvi izumil zakone težnosti? Kdo je z mojstrsko roko Aladinovega duha prestavil v tole dvorano celoten hotel, z vsemi vrati in okni? In to pred številnimi pričami, ki jih vidita sedeti tamle, za nevidno zaveso dogovora, s katerim je prežet univerzum? Ali niso to zanesljivi dokazi za tistega, ki ni slep in gluh?
ROBERT: Popolnoma prav ima, Moric! Kronos je simbol splošnega očeta, ki nas je z lasnto spermo porinil v svet tukajšnjih atrakcij, zato da lahko z zanimanjem znanstvenika opazuje naše vedenje. Dobro veš, da je sposoben brez pomislekov požreti svoje otroke, kaj šele, da bi se obotavljal, če eksperiment zahteva kako drugo materijo.
MORIC: Prišel sem v tale hotel po svoji volji, v funkciji predsednika Sovjetske zveze, da bi se s tabo pogovoril o omejitvi oboroževanja. Ljudstvo me je izbralo, jaz pa bom poskušal opravičiti njegovo zaupanje.
ROBERT: Ali ne vidiš, cepec, da te imajo kot na špagci in da si z vso svojo pametjo resnico zakrivaš? Navidez ti vsi izkazujejo spoštovanje, ki ti kot mogočnežu pripada, za hrbtom se ti pa smejejo v pest, pa še to prizanesljivo, da ne boš preveč prizadet, ko se ti odpro oči. Daj, no, stopi čez tale rob, če si upaš, in pojdi mimo publike skoz vrata, pa boš videl, kako se bo tistale agentka javne varnosti, ki se tamle dela poglobljeno v molitev, po vseh štirih pognala za tabo in te privlekla nazaj!
MAX: Jaz bi sicer rekel, angel varuh, ki nam ga je milostni oče namesto gorile za zaščito dal . . .
MORIC: Naša rodna štorklja!
ROBERT: Sfinga, ne pa štorklja. Kar vprašaj jo kaj, pa boš slišal kakšne uganke ti bo v odgovor napletla.
MORIC: Si duh, da te dozdaj opazil nisem, ti bleda podoba iz mojega spomina? Kaj pa delaš tu?
ŠTORKLJA: Dežuram, kot vsako noč. Misliš, da si edini, ki sem ga na svet prinesla?
MORIC: In mi boš res preprečila stopiti čez mejo?
ŠTORKLJA: Nisi še zadosti pripravljen za ta korak. Komaj si šele slutiti začel, kakšne velikanske, do neba segajoče dvorane, stokrat bolj resnične kot je ta, se ena za drugo v brezbrežnost vrsté, v labirintu tega čudovitega, grozljivega sveta.
MORIC: Zagovarjaš torej Robertovo stališče, da tole tukaj sploh ni res, temveč zgolj privid, v katerem se nekdo z nami kruto poigrava?
ŠTORKLJA: Daleč je resnica in drugje.
ROBERT: Seveda, rekel sem ti. To mi je že Fellini povedal. Mi smo v bistvu, razumeš, Moric, neke vrste sanjski gladiatorji, in se tule, na podzavestni sceni starodavne drame, žrtvujemo človeštvu, zazibanem v spanje, da se bo očiščeno zbudilo v jutrišnji dan.
ŠTORKLJA: Fellini je sicer nepomembna figura in hinavski kot le kdo, a tokrat je slučajno povedal po pravici.
MORIC: Kaj! Hočeš reči, da je tole tukaj potemtakem zrežiran cirkus, jaz pa nastopam kot mala dvorna opica, za zabavo pričujočim?!
ROBERT: Počakaj, najlepše šele pride, poslušaj tole: povej mu, štorklja, čemu nosiš puško?
ŠTORKLJA: Tista, ki rojeva, prinaša tudi smrt.
ROBERT: Slišita?! Najprej nas sprejmejo s cvetjem in prekipevajočimi čustvi, za vogalom imajo pa že pripravljeno trgovino s pogrebnimi potrebščinami!
MAX: Vsega pa spet ne smeš gledati tako črno, Robert, ali nisem ravno jaz dokazal, da je mogoče z iskreno ljubeznijo tudi mrtve oživeti?
ROBERT: Zato, da jih lahko, kot izjemo, ki potrjuje pravilo, še enkrat pokončamo! Prosim, poslušaj še ti: štorklja, ali bi ubila tale dva, če bi ti ukazal?
ŠTORKLJA: Seveda, Bob, saj delam tudi za CIA.
ROBERT: Ampak oglej si ju, kakšna nedolžna obrazčka imata.
ŠTORKLJA: Nič koliko takih fantkov sem v Vietnamu s temile rokami zaklala, pa bi se zdaj izneverila jekleni ostrini svojega prepričanja?

ROBERT: Verjetno bi te še veselilo, a ne?
ŠTORKLJA: Zakon je zakon.
ROBERT: Ali zdaj veš, Moric, zakaj naju oče šunta drugega proti drugemu z atomskimi bombami? Ker je že od Heraklita naprej v veljavi zakon, da je vojna počelo vsega. Veš, kakšen pa je moj odgovor na to? Takle!
(Skoči k centralni steni in s sprayem napiše nanjo z velikimi črkami: KUF!)
In resnično, ali navidezno, kakorkoli že stojim pred vami, vam povem, da bom razčekufal ta svet na praatome!
(Štorklja bliskoma skoči nanj in mu iztrga spray iz rok.)
ŠTORKLJA: Daj mi sem ta spray, ti, packa grda! Gospod Kronos! Gospod Kronos!
(Zgoraj skoz vrata takoj planejo na balkon Kronos, Gea in Hoffmanova, vsi v spalnih srajcah.)
KRONOS: Kaj se dogaja? Kaj se je zgodilo?
ŠTORKLJA: Kuf je napisal na steno.
GEA: O, sveti Racku!
HOFFMANOVA: O, sveta Zdapi!
KRONOS: Kaj?!
ROBERT: Prav kmalu me bo v hlačah toliko, kot je tebe.
GEA: Kaj takega očetu, v moji navzočnosti!
KRONOS: Vidva z Maxom sta ga pa samo gledala, kaj, Moric?
MORIC: Poslušaj, oče –
KRONOS: Vsi trije takoj spat, jasno?!
(Malčki takoj odidejo v spalnice.)
ROBERT: No, a je to po tvoji svobodni volji?
MORIC: Taktična poteza, dragi moj, nič drugega.
KRONOS: In brez debate! Jutri opoldne poračunamo! Ala, babe, gremo, o, madona, saj je že skoraj jutro! Štorklja, ti pa skorigiraj tisti napis, razumela?
ŠTORKLJA: Abrakadabra!
(Kronos odide. Štorklja vzame spray in prenaredi KUF v BOKS. Iz nekih vrat pokuka Mc Murphy, ki je, kot že rečeno, črnec.)
MC MURPHY: Ssst, Tedy, je zrak čist?
ŠTORKLJA: Vse O. K., šef.
MC MURPHY: Pridite, Kulikov, nikogar ni.
(S Kulikovom naglo posedeta v naslanjača in začneta pogovor, kot dva, ki jima je vsaka minuta dragocena.)
Kulikov, poglejte, odkrit bom. Za Mc Murphyja se pišem in sem čudna mešanica Irca in Sudanke. Skratka, o politiki nimam pojma in niti ne vem, ali vas pravilno naslavljam s predsednikom prezidija SSSR, ali sploh pri vas ta položaj obstaja, niti se mi tudi približno ne sanja, kako se uradno reče moji funkciji, mislim pa, da sem predsednik ameriškega senata, ali nekaj podobnega. Skratka, če grem spet kar naravnost, Robert me je vzdignil gor k sebi samo zato, ker imam dobre zveze s podzemljem in sem mu lahko vsak dan naskrivaj prinašal fix.
KULIKOV: Fix?
MC MURPHY: Heroin. Fant je poln heroina, razumete?
KULIKOV: Saj to je pošastno!
MC MURPHY: Fantu se je totalno odtrgalo, razumete? Jaz – takšnele oči, razumete? Gledam sceno in ne morem verjeti – ludnica, razumete? Mislim, zdapi, tipu se je zarolalo v vagino roditeljice, štekate? Frajer hoče napad na Iran.
KULIKOV: Ne!
MC MURPHY: Mi, takole odprli gobce, razumete, ne štekamo, kaj je tipu. On pa pride na govorniški oder z ansamblom in začne prepevati v heavy metal ritmu – napadel bom Iran! – napadel bom Iran! – Homeinija na gavge, Homeinija na gavge, naj visi!
KULIKOV: Najhujše pa je to, da smo čisto nemočni! Pri nas je ista stvar. Na kolenih sem prosil Morica, naj sleče popovsko opravo in si obrije brado, vse zaman, vse bob ob steno. Veste, kaj mi je odgovoril? Da ne bomo zmagali, dokler ne zanesemo marksizma v vsako cerkev.
MC MURPHY: Naš je pa sklenil, da bo celoten senat zamenjal z najbolj vplivnimi šefi mafije!
KULIKOV: Od mene pa zahteva, da čimprej sprejmem muslimansko vero. Saj to ni res, to ne more biti res, to je vse drugo, samo resničnost ne! Človek, on zahteva, da vpeljemo v vse šole obvezen pouk Korana kot izraz spoštovanja do princa božjih poslancev, Mohameda! Mi pa, člani prezidija, bomo morali odslej vsak dan javno moliti pred Kremljem pod parolo – če je to zmogel Naser, zakaj ne bi zmogli še mi!?
MC MURPHY: In poleg tega –
KOLIKOV: On stremi za tem, da bi se pobratil z muslimani vsega sveta in na tem temelju zgradil novi Meka – Waršavski pakt!
MC MURPHY: In poleg tega sem bil iz zaupnih virov obveščen, da so se danes ponoči tule vsi trije na skrivaj sestali.
KOLIKOV: Sami!
MC MURPHY: K sreči se je našemu tajnemu agentu posrečilo neopazno infiltrirati v njihove vrste. Tole je Tedy Brown, eden izmed glavnih adutov naše službe. V svoji zagrizenosti je šel celo tako daleč, da si je dal z operacijo spremeniti spol in je na ta način zares dovršeno prikril svojo pravo identiteto. Tedy, izvoli.
ŠTORKLJA: Ni pet minut tega, kar so na tem kraju izmenjavali mnenja. In Robert je napisal šifrirano sporočilo na steno! K – U – F.
MC MURPHY: Čakaj, precej bom v kodeks pogledala ali kakor se že reče tej knjižici . . . K, k, k, Kranjska Gora, kobalt, kubik, aha! K – U – F . . . . . Konec Upanja Fantje!
(Kulikov obupano udari s pestjo po mizi.)
KULIKOV: Tako je, če vladajo otroci!
ŠTORKLJA: In potem mi je gospod Kronos naročil, da moram te črke spremeniti v BOKS!
MC MURPHY: B, b, b, Bolgar, boben, bruno, aha! B – O – K – S . . . . . Bojkot Okrožnemu Komiteju Sudana! To spet leti name!
(In res mu še isti hip izpod stropa pade banana na glavo.)
Poglejte, ali zdaj vidite, Kulikov, kako me rasno diskriminirajo, celo zdaj, kot podpredsednika Amerike?! Da bi jih osel pokufal in kača pičila!
KULIKOV: Mc Murphy, prosim vas . . .
MC MURPHY: Oprostite, zaneslo me je . . .
KULIKOV: Popolnoma vas razumem, vendar v danem položaju nimava časa za čustva.
Tudi mi imamo sposobnega agenta in sveže informacije. Številka petnajst, vstopi!
(Skoz vrata št. 15 stopi Schuster, z isto številko.)
Podpolkovnik naše obveščevalne, tovariš Ščerbacki, alias Jakob Schuster, načelnik hamburške policije.
MC MURPHY: To je pa pravi podvig, čestitam!
SCHUSTER: Ni za kaj, slabe novice prinašam. Najprej na Poljskem, zdaj pa, ne da bi roko polagal, po celem svetu. Grobišča so kot mravljišča ozivela, iz vseh grobov vstajajo mrtvi, v capah, brez rok in nog, lastne glave pod pazduho noseč, kot sive žabe napihnjeni utopljenci, z dušečim plinom zastrupljeni, na kol nataknjeni, giljotinirani, sežgani na grmadah, požrti od zveri in tako naprej, zraven pa še vsi tisti, ki so umrli naravne smrti, zaradi splošne opešanosti organizma – vse to v pošastni povorki koraka skozi

vasi in mesta, plava po rekah in morjih in se kot packa črnila zliva naravnost sem, v tole dvorano!

KULIKOV: Kaj jih ne more nihče zaustaviti?!

SCHUSTER: Bolj fantomi kot pa ljudje, bolj duhovi kot pa bitja iz mesa in krvi korakajo čez vse ovire.

KUILIKOV: Saj to je sodni dan!

MC MURPHY: Točno, na to smo čisto pozabili! Danes je vendar sodni dan. Zdaj mi je šele vse jasno! Najprej z vodo, potem pa z ognjem, jasno, jasno . . .

KULIKOV: Ste ka-li razvozlali Gordija, Mc Murphy?!

MC MURPH: Da, končno! Kot bi se mi pamet odprla. Tip, razumete, Robert, je samomorilec Prometejevega razreda! On hoče samomor, ampak kolosalen samomor. Frajer bo zmetal vse zaloge atomskih in nevtronskih bomb na SSSR in z vrha Empire State Buildinga povedel nepregledno vojsko rušilnih nagonov v odločilni boj proti silam razuma!

SCHUSTER: Medtem ko bo Max s podedovano parapsihološko zmožnostjo oživil vse –

ŠTORKLJA: Od Protozoe do Mammalie!

SCHUSTER: – kar jih je zakopanih v nedresih naše matere –

KULIKOV: SSSR pa bo prisiljena odgovoriti na ameriški izziv s katastrofalno močjo raket Korsakov I in II –

MC MURPHY: In bo planet zletel v zrak kot ptič Feniks na preznični bengalski dan!

ŠTORKLJA: Tedaj bo zažvižgal kozmični katapult in sprožil naše žrtveno jagnje v krvoločnega Marsa propad, da bomo svobodni vstali vsi, rešeni iz zank verige umorov!

TROJICA: Aing! Aing! Aing!

(Skoz neka vrata plane Fellini, tudi on že nosi številko petnajst, v eni roki držeč takoimenovano filmsko klapo, na kateri je s kredo napisana številka 3, v drugi pa ima megafon.)

FELLINI: Dobro je bilo, fantje, edino takrat, ko gre Tedy Brown s »krvoločnega Marsa propad«, vskočite takoj vi, Kulikov, in kot blaznež zakličete: Mars je malenkost, devetdeset procentov zla izvira s Saturna! Se razumeva?

KULIKOV: Kaj si pa vendar drznete? Kdo pa sploh ste, pri svetem lingamu?

FELLINI: Kako to mislite, kdo sem? Fellini vendar, slavni italijanski filmski režiser. Ste gledali Cesto ali pa Giullieta in duhovi? No, zdaj, prav pred kratkim, sem pa izpolnil še svojo davno željo – dobil sem Oscarja za film The Devil ali po naše Hudič. Poglejte ga, ali ni lep?

(Potegne zadrgo na hlačah in jim pokaže zlatega Oscarja.)

KULIKOV: Človek, mar se nesramno norčuješ iz nas! Si ka-li blazen sam, ko drugim blaznost predpisuješ!?

FELLINI: Ne eno, ne drugo. Snemam drugi del Hudiča, ker me je k temu zapeljal umetniški, a tudi finančni uspeh prvega dela istoimenskega filma.

KULIKOV: Možak je očitno ves iz uma, ne prideš mu do kraja na noben način.

SCHUSTER: O, ne, poznam ga, nasprotno, prav zanimiv patron je in nam bo še zelo koristen, boste videli. Roberta ima namreč čisto pod svojim vplivom. Kar pustimo ga, naj uganja svoje vragolije in s kamero brni, mi pa, prikriti za masko sedme umetnosti, kalimo jeklo in se urimo za večji podvig.

FELLINI: No, potem pa lahko zares začnemo. Ste vi pripravljeni, gospod Kronos, oče žitja našega in bitja?

(Izza vrat se za hip prikaže Kronosov obraz.)

KRONOS: Štopam, štopam, brez skrbi.

FELLINI: The devil! Drugi del – tretjič!

(Skoči k vratom, udari klapo in naglo izgine.)

KULIKOV: Ampak kakšen podvig neki, tovariš Ščerbacki, saj smo čisto brezmočni, kaj pa sploh lahko storimo, število raketnih bomb je v enem samem dopoldnevu nemogoče omejiti –

(Potegne prgišče pasjih bombic iz žepa in vrže eno na tla.)

Mar naj jih zmečem stran? Ali pač šenkam temule Mc Murphyju, da si jih bo mali narkoman nagrabil polne žepe?

ŠTORKLJA: Zadevo je po mojem treba dati na referendum, kdo je za to, da gre zemlja v zrak in kdo ne?

MC MURPHY: Štekaš, Tedy, da je vse zaman, nekdo ščiti te tri tamale, nekdo od zgoraj.

SCHUSTER: Mislite na . . .?

KULIKOV: Vsi dobro vemo, koga misli in kdo jih ščiti, ampak kako naj to midva razloživa preprostemu in nevednemu ljudstvu?

SCHUSTER: Torej nam preostane samo še božja mast.

(Potegne škatlico Solea kreme iz žepa, kot v reklami.)

Solea. Hladna in osvežujoča, kot senca jelkovega gozda. Saj nas včasih rado le preveč opeče.

(Si da škatlico med zobe in v levjih skokih, ki jih sledijo prevali, izgine skoz vrata. Kulikov in Mc Murphy stečeta vsak na svojo stran, v upočasnjenem gibanju, kličoč.)

MC + KU: Soleaaa! Soleaaa!

(Šorklja zgroženo gleda za njimi, potem se pa vrže na tla in hlastno ponavlja svoj urok.)

ŠTORKLJA: A ka dua
Tuf ur biu
Bi aa chefu
Dudu ner af an nuteru.

(Noter plane trimčkar, tudi on s št. 15, v roki ima transparent in novo številko za štorkljo, takisto 15.)

TRIMČKAR: Rešeni! Rešeni! Vsi, brez izjeme! Tralala – hopsasa! Tralala-hopsasa! Na, hitro si nadeni novo številko, zdaj vsi nosimo številko petnajst, veš, zdaj vsi stavimo na karto hudiča. Svetovni požar je na vidiku!

ŠTORKLJA: Mar so te spreobrnili, Jožef!

TRIMČKAR: Govoril sem z njim osebno! Zaslepila me je svetloba, močnejša od svetlobe sonca! Hitro, kje so umivalniki? Serviraj jagenjčke na mizo, vsak čas bomo začeli z obredom poslednjega kosila. In kupe, kupe napolni s krvjo!

(Medtem sam že prinaša umivalnike, polne vode, štorklja pod njegovim vplivom servira in si nadene novo številko, a še vedno roti.)

ŠTORKLJA: Si končno stopil v pakt z osjo, ki na silo svet krog nas vrti? O, ne, nikar takole te rotim!

TRIMČKAR: Prometej nam je lahko za vzor! Naše dejanje ne sme biti nič manj revolucionarno – pogumno moramo dati svoja življenja za boljši jutri, na, primi tale transparent in sedi na konec mize –

(Sam sede na drugi konec in spotoma razvije transparent, na katerem je napis: Živel brat ogenj in sestra voda!)

Da se kaj takega nikdar, ampak nikdar več ne bo zgodilo!

ŠTORKLJA: Torej si na referendumu glasoval za!?

TRIMČKAR: V življenju vsakega moža nastopi trenutek, ko ima na vsa vprašanja en sam, radosten odgovor – Ja! Ja! Ja! Henry Miller.

ŠTORKLJA: Pekel je tlakovan z dobrimi nameni. Samuel Johnson.

OBA: Tralala – hopsasa! Tralala – hopsasa!

ŠTORKLJA: O, Jožef, glej, tamle zardela vstaja zadnja zora simetrije.

TRIMČKAR: O, srečni dan, ko bom v ognju vzplapolal opran, očiščen v sveti vodi Gange. Kikirikiki! Kikirikiki! Kikirikiki!

(Tedaj s silovitim sunkom zbora romarjev iz neke Wagnerjeve opere pride na sceno skoz vsa vrata in po vseh stopnicah skoraj celoten ansambel. Vsi so tahmašno oblečeni in se hkrati priklonijo pred publiko, nato pa se vržejo na kolena in rjovijo iz polnih prsi, vsi oštevilčeni s številko 15. Nato spet vstanejo, se priklonijo na vse štiri strani neba, nakar gredo k najbližjemu naslonjaču, dva čvrsta moža pa zgrabita Kronosa in ga postavita na naslonjačev rob, ostali skočijo zraven in s telesi narede monumentalen spomenik Svobode, katerega vrh je Kronos, ognjeno bakljo v roki držeč. Čuden občutek prevzame človeka, ko jih takole gleda, kajti na rokah imajo prav vsi boksarske rokavice. Tedaj vzame Robert zalet, se po telesih vzpne očetu na ramena in glasba odsekano utihne – scena se hipoma iz noči spremeni v jutro.)

ROBERT: Pri prhajočih bojnih nevtronskih bombah, ki lomijo ogenj s svojimi gobci, ko galopirajo na roparski pohod ob zori in s sijočim radioaktivnim prahom koljejo sovražnika napol – napadimo Iran!

KRONOS: Vrzimo se kot slepi levi v sanjah in rjoveč ugriznimo v krvavo jabolko tragične zablode!

(Podstavek, če mu smemo tako reči, porine Kronosa na koleščkih naslonjača v nasprotno steno, pri čemer vsi tečejo za njim, oprijemajoč se drug drugega in krakajo kot ponorela jata vran in tako po vsem prostoru, Kronos pa, vriskajoč kot divjak, z bakljo zažiga kuliserijo.)

Takole, Robert, takole Max, takole, Moric!

(Kronos vpije skoz megafon, zato da preglasi ogljušujoče krakanje.)

Zdaj vas bom popeljal v obljubljeno deželo Katarze! Hodil bom pred vami v podobi ognjenega stebra, plesal na počrnelih truplih in vdihaval vonj pečenega mesa, ki je prijeten mojim nosnicam!

(Trimčkar skoči na mizo z jagnjetom v roki in mu z nožem prereže vrat, da se ven usuje ječmen. Krakanje se utiša, a ostane zaznavno.)

TRIMČKAR: Stojte! Samo še nekaj bi vas rad vprašal, preden nadaljujemo s postopkom. Ste vsi, ali še kdo mogoče manjka?

HOFFMANOVA: Saj eden pa manjka, enega pa ni!

TRIMČKAR: Satan, kam si skril mojega otroka!?

HOFFMANOVA: O, kruti trinog, vsaj tega malega Maxa mi pusti, če si že mene, revo, upropastil, krohotajoč se zničil pobožno željo mojo, da bi po smrti ljubljenega moža odšla v samostan, in si me zvlekel sem, za služkinjo pohote svoje nenasitne!

TRIMČKAR: Kaj ste mar hipnotizirani, ljudje? Poglejte, takole, kot sem jagenjčka zaklal, hoče vaš lažnivi malik devetletnega otroka žrtvovati!

FELLINI: Ampak, človek, saj to je vendar nujno!

TRIMČKAR: Saj nam je navsezadje vsem dana resnica, saj ni treba ne vem kakšne religije, da bi vedeli, kaj je prav in kaj ni prav. Saj vam že čutila povedo, da se tule vdajate sprevrženim strastem.

FELLINI: Tole je hram umetnosti in če ste tako primitivni, da ne morete dojeti osnovnih zakonov, pojdite, prosim, pri priči ven!

TRIMČKAR: Ne, nikamor se ne premaknem, dokler mi ne izročite otroka, živega in zdravega. In še potem bom tule stal do konca predstave kot živ protest proti fašizmu, ki ga zganjate. Sem pacifist in nastopam proti smrti vobče!

FELLINI: Poslušajte, vi zarobljenec, saj niste na nogometnem terenu, tu se gremo igre brez meja prispodobično, popolnoma jasno je, da ne bomo, kot tudi vi niste, zaklali pravega jagenjčka, temveč ponaredek iz cunj.

TRIMČKAR: Jaz pa stojim na stališču, da je treba umetnost prepovedati, ker je po svojem ciganskem bistvu navadna sleparija. Samo poglejte te gnusne slike na vseh vratih in zmazek, ki ste ga sestavili z lastnimi telesi – pa bo vsakdo hočeš nočeš moral priznati, da to že ničemur več ni podobno!

FELLINI: Kdo pa pravi, da je tole resnica? Kaj ne sedijo priče tamle prav zato, da lahko vsak hip vidimo nejevero v njihovih očeh? V tem je smisel našega obreda.

TRIMČKAR: Umolkni, sleparski Borgia! V blaznosti bi nas rad zapeljal, da bi iz tvojega premaknjenega zornega kota cinično zmetal na ogenj vse vrednote, kar jih premore zakladnica človeškega rodu. Ampak tega ne bom dovolil nikomur!

(Zažene se v umivalnike, polne vode, in začne gasiti s silnimi zamahi.)

FELLINI: S tem človekom se sploh ni mogoče normalno pogovarjati, Schuster, ubij ga!

ŠTORKLJA: O, ljudje, nikarte, moj mož je, kaj nimate srca, kaj ste res že čisto hladni in nečloveški ter le še z nedoumljivim nasmehom zrete v predstavnost?

(Po zvočniku se oglasi avizo TV dnevnika. Podstavek spomenika se začne skupaj z naslonjačem premikati proti trimčkarju, se ustavi pred njim in –

ROBERT: Ne, stojte, ga bom jaz ubil.

(Spodbode roditelja in ta poslušno stopi z roba naslonjača na mizo, iz oči v oči s trimčkarjem. Robert potegne izza pasu nož in poblisne z njim trimčkarju pred obrazom.)

Kaj, če bi te zdajle zaklal, stari, kaj praviš? Bi mi bil hvaležen, kaj? Saj vidim, da moraš pod pezo let strahotno trpeti.

TRIMČKAR: O, blažena devica, kako pa govoriš, otrok, mar se ne bojiš križa?

(Res potegne križ in ga z obema rokama krčevito drži pred sabo.)

ROBERT: In ti, stari, se ne bojiš hudiča?

TRIMČKAR: O, Jezus, saj so že zapeljali enega teh malih!

(Tedaj Robert zamahne z nožem, a neznana sila zaustavi njegovo roko sredi giba, pa tudi vsi drugi obstanejo negibni, kot ujeti v fotografijo trenutka. Iz zvočnikov se zasliši globok, zadržano dramatičen glas.)

GLAS: The devil. Film, ki vas bo pretresel do dna duše.

TRIMČKAR: Se ti meša, otrok!?

GLAS: The devil. Film, ki bo spočetka v vas vzbudil celo nekolikanj odpora, a mu boste, začarani z kdo ve kakšno močjo, sledili z vse bolj naraščajočim zanimanjem. Odkod prihajamo, kam gremo, kdo smo? To je osnovna tema filma.

ROBERT: Nimam drugega izhoda, stari, štekaš? Zafiksali so me s heroinom in zdaj me imajo v šahmatu.

TRIMČKAR: Kdo vendar, povej, govori, pobič, o, strah, o groza, o, večno to trpljenje, še hvala bogu, da mi je koža že podplat postala.

ROBERT: Mafija.

TRIMČKAR: Katera?

ROBERT: Pred nosom jo imaš.

TRIMČKAR: Ampak, kaj pa hočejo od tebe?

ROBERT: Da poženem zemljo v zrak in potegnem vse ljudi v samomor za sabo.

TRIMČKAR: Kako je sploh mogoča takšna nahumanistična misel?

ROBERT: V tem je štos, starec, misel namreč ni naša, temveč marsovska.

TRIMČKAR: Imam prisluhe, prav slišim?

ROBERT: Tule ni enega, ki bi bil človek, vsi mi smo marsovci, štekaš?
TRIMČKAR: Ampak, kaj pa govoriš, pobič, ali ti je slabo?
ROBERT: Kdaj si rojen, v katerem znamenju?
TRIMČKAR: V ovnu, kardinalnem znamenju ognja, v podznaku pa sem riba, valujoče znamenje vode.
ROBERT: Pa ne doumeš napisa, ki ga v roki držiš? Vzplapolali bomo kot jata Feniksov in očiščeni v sveti vodi Gange izginili v četrto dimenzijo na palubi neznanega letečega predmeta.
TRIMČKAR: No, prosim, štorklja, zdaj se pa prepričaj, kakšne psihoze povzroča Orson Welles.
ŠTORKLJA: Takoj bom preč vrgla njegovo fotografijo!
ROBERT: Zaman se izogibata slišati klic domovine in se delata navezana na tukajšnji kraj, nam se pač sentimentalna poteza v obnašanju res ne spodobi. Mi jemljemo svoje življenje kot eksperiment, v katerem popotujemo z meje na mejo in nabiramo informativne sadeže.
TRIMČKAR: Izjasni se že enkrat, dete, ali si za vojno, ali za mir?
ROBERT: Eno ne gre brez drugega, tako je že Tolstoj zapisal.
TRIMČKAR: Ampak, veš, da to ni prav, no, naša mama se jezi name zaradi tega. Daj, no, ne delaj več tega, poglej, kakšen, si, saj si čisto spremenjen, bled kot kakšna počast.
ROBERT: Saj sva se že zmenila okrog tega, a ne?
TRIMČKAR: Kdaj?
ROBERT: Zadnjič.
FELLINI: Tehnika, glasbo prosim, lučmojster, zeleno svetlobo!
(Iz vseh reflektorjev pade na sceno zelena svetloba, iz zvočnikov pa prepara zrak pojoč krik ženske z neke plošče Pink Floyd. V istem Robert kakih šestkrat ali sedemkrat zabode trimčkarja v vrat in hrbet, namreč trimčkar je brž po opraljenem delu – moral je, kot se spominjate, metati vodo iz umivalnikov v goreče stene – spet urno skočil nazaj na mizo, kot da ima tam zapik. Zdaj se pa v srhljivo atraktivnem padcu zruši z mize in se še nekajkrat prekobali po tleh, z megafonom, ki ga je bil iztrgal Kronosu iz roke. In zdaj spregovori še zadnje besede, preglašujoč glasbo z megafonom.)
TRIMČKAR: Odhajam v mir, ki sem ga zmeraj ljubil! In nobene maščevalnosti ni v mojem srcu, ampak se ti bom, nasprotno, zmeraj rade volje nastavil še ob kakšni drugi priložnosti! Na svidenje!
(Luč se mahoma v vsej sijoči svetlobi prižge kot na svečanem plesu.)
ROBERT: Nož! Krvave roke . . . Kje pa sem? Kaj sem pa spet storil? Kdo ste vi!? Kaj hočete? Zakaj me gledate tako čudno? Da, priznam, pogostokrat sem že ubijal v pragozdu sanj . . . enkrat sem enega krojača in . . . in enkrat sem samega Boga . . .
KRONOS: Lepo je povedal naš Prešeren. Življenje ječa, čas v njej rabelj hudi. To isto življenje tukaj in zdaj živimo in ta isti rabelj sem jaz. In ko pride ura, bom vsakomur izmed vas, brez izjem in usmiljenja – sak! sak! sak! – transformiral bitje tako kot sem ga temule trimčkarju. In mislim, da je od mene kvečjemu fer, če vam to povem vnaprej.
(Schuster zasika na uho Felliniju.)
SCHUSTER: Baje, da je tudi Jacopetti takole delal.
FELLINI: Slišal sem, da, in moram reči, da se ne strinjam. Če se le morem, se umoru izognem, še če srečam žuželko na poti, rajši stopim stran, kaj šele, da bi bil zmožen zaklati jagenjčka. To bi se mi zdelo več ko neokusno.
SCHUSTER: Kaj pa potem sploh jeste?
FELLINI: Najrajši imam travo. Ogromne količine jo lahko pojem. Vse kaže, da sem moral biti v svojem prejšnjem življenju krava.
SCHUSTER: Saj vas poznam, štiriinpetdesetega sem vas snel s Krvave pečine in vas raztrgal kot lubenico. Takrat sem bil še pri planinskih orlih.
FELLINI: Vi ste mi prizadejali tisto strahotno bolečino?!
(Ga boksne v obraz, da oni grogiran pade na tla.)
ŠTORKLJA: Schuster je grogi, Schuster pada na tla, to je bil strahoten desni direkt, Fellini je videti miren, stoji ob Schusterju, tedaj pa nanadoma Gea priteče pred Kronosa, jaz pa tule od daleč gledam na prizor, kot da se dogaja v sosednji sobi . . .
GEA: Saj to so otroci, Kronos, tvoji lastni otroci! Ali nimaš niti malo srca? Ali si res postal že čisto brezčuten? Ali ne vidiš, da komaj končujejo tretji razred? Že zdavnaj bi morali biti v postelji in poslušati pravljico za lahko noč!
MORIC: Perfektno, mama, nam boš povedala tisto o krojačku, ki je ubil sedem muh na en mah?
GEA: Na, le poglej, otrok se je od tebe naučil edino cinizma. Kronos, ne, tega ti pa ne bom dovolila!
KRONOS: Usoda je naklonjena tistemu, ki spozna trpljenje. Zato sem vas že od samega začetka postavil v kožo obsojencev, ki ne vejo za datum svoje eksekucije.
GEA: Ampak, kaj si dosegel s tem, mi lahko še to poveš?
KRONOS: Kaj sem s tem dosegel?
(Bliskoma položi Roberta na mizo, mu odvzame nož in ga z enim udarcem ubije.)
Nič!
(Vsi se v grozi razprše po prostoru, iščoč izhod, a vsa vrata so zaklenjena.)
GEA: Zakaj?! Zakaj?!
KRONOS: Zato, ker je konec vsega!
MC MURPHY: Tedy, pritisni na petelina!
ŠTORKLJA: Mar si pozabil, da imam zdaj školjko med nogami?
MC MURPHY: Od puške, od puške!
ŠTORKLJA: Boksarske rokavice mi branijo!
KRONOS: Slej ko prej se boste morali sprijazniti s funkcijami, ki so vam zastavljene na magičnem grafikonu. Mar ne vidite, kako dovršeno se vsakdo izmed vas prilega zanj izbranemu mestu? Mar ne čutite visokega napona volje, ki nas na svojem mogočnem hrbtu nese v četrto dimenzijo kozmičnega oceana? Sak! Sak! Sak!
(Nenadoma skoči na Mc Murphyja in ga podre na tla ter na mestu zakolje.)
No, kaj, no, prosim, kaj? Saj to je vendar nekaj popolnoma naravnega. Prišel je trenutek slovesa. Sezimo si še zadnjič čvrsto v roko, iskreno si poglejmo v oči in se drug drugemu zahvalimo za sodelovanje v eksperimentu. Kajti, nič nas ne sme presenetiti na oni strani.
TRIMČKAR: Tako je!
ROBERT: Porušimo zidove, da bo od obzorja do obzorja zasijala svetloba resnice!
KRONOS: Prijatelji, ljudje, tule je moja roka, saj nam Upanišade po pravici govore, da se motita oba, klavec in njegova žrtev, če prvi misli, da ubija in druga, da umira. Tisto, kar je večno v človeku, ne more ubijati. Tisto, kar je v človeku večno, ne more umreti. Schuster, dovolite mi, da vas poljubim!
MC MURPHY: Peljemo se, peljemo se!
(Objemanje, poljubljanje.)
KULIKOV: No, dajte, da vas objemem, mama, in nikar se ne sekirajte, nad zvezdami se spet snidemo.
GEA: Ampak, kje pa je moja košarica iz vrbja? Kdo jo je videl, potico sem dala noter.
MORIC: Oh, očka, a lahko vzamem še plavutke s sabo?

KRONOS: Preglejte kovčke, če imate vse s sabo, poznejših reklamacij ne bomo mogli upoštevati!
TRIMČKAR: Umivalnikov je premalo!
KRONOS: Točno, Mc Murphy, Kulikov, prinesita še več umivalnikov, napolnjenih z Gangesovo vodó!
(Rečeno, storjeno.)
SCHUSTER: Si predstavljaš, Marija, kako bova objeta surfala na radioaktivnih valovih, onkraj dobrega in zla?
MARIJA: Oh, Jakob . . .
(Ga objame in mu zasadi nož v hrbet, da pri priči omahne v smrt.)
ŠTORKLJA: Jagenjčkov se pa še dotaknili nismo!
GEA: Madona, fantje, jejte meso, da boste močni . . .
HOFFMANOVA: Kje pa je Max?
FELLINI: S Korsakovim sta šla po karte, takoj prideta!
(Max plane noter in jih s pištolo mimogrede nekaj postreli.)
MAX: Ljudje, mi se že peljemo skoz razpoko, v kateri se transformira bitje!
MC MURPHY: Ali vam nisem rekel?!
KRONOS: Vsi v vrsto, sezujmo si nogavice!
(Rečeno, storjeno.)
SCHUSTER: Fantje, nogavice dol!
ŠTORKLJA: Dajmo štumfe dol, babe!
KRONOS: Si prinesel bombe?
MAX: Prinesel. Atomske, nekaj nevtronskih in pa rakete Korsakov I in II s strahotno rušilno močjo.
(Mu natrese prgišče pasjih bombic v dlan.)
KRONOS: Bravo, barabica, boš ti videl, že čez nekaj minut se bova vsemu skupaj na glas smejala v raju. Stopite v umivalnike, stopite v umivalnike, Max nam bo vsem umil noge!
FELLINI: Daj no mir, Max, lepo te prosim, kaj boš ti meni umival noge, jih pa že rajši jaz tebi umijem.
MAX: Sužabnik ni večji ko njegov gospodar in poslanec ne večji ko tisti, ki ga je poslal. Jaz vam bom umil noge! Puh, kako vam smrdijo, Schuster, vse črno imate med prsti.
SCHUSTER: Pardoniraj, če moreš, Max, na podplatih te prosim.
KRONOS: Ha! Ha! Ha!
GEA: Hvala bogu, samo da je spet dobre volje.
(Noter prileti Korsakov, z božičnim drevcem v vsaki roki. Nosi št. 327.000.000.)
KORSAKOV: Heureka! Poglejte, kaj sem odkril, ljudje! Drevo življenja in drevo spoznanja! Zdaj smo pa res svobodni v vsakem pogledu. Zdaj pa res lahko razpolagamo z vsako snovjo, brez kakršnihkoli moralnih zadržkov, iz čistega ustvarjalnega veselja, zdaj, ko z obema rokama držimo prašnike dejanja in nehanja!
KRONOS: Čestitam, Korsakov, in vam obenem izročam tole pasjo bombico, na kateri je vrezano vaše ime, ime letošnjega dobitnika Nobelove nagrade za mir in dosežke na področju znanosti.
(Vsi zaploskajo, Korsakov stopi v umivalnik in se skromno prikloni.)
Tudi vsem drugim moje iskrene čestitke za uspešen nastop!
(Burno ploskanje, Robert in trimčkar ploskata kar leže.)
Razdelimo si rakete in bombe!
HOFFMANOVA: Ampak, kje pa je Konrad? Konrada ni!
KRONOS: Vesoljsko ladjo teše. Njega bomo pustili za suvenir tretji dimenziji.
MAX: Vsi smo tvoji otroci, oče, in kakor se med sabo razlikujemo v brezštevilnih posameznostih, vsak svoj jezik govoreč, tako smo v celoti eno telo in ena duša, ki v starodavnem liku kozmičnega katapulta po odrešitvi hrepeni.
KRONOS: Ogrnjen v sijajen zgodovinski pajčolan, posut s krogi, zvezdami, polmesci, križi, svastikami ter simboli vsemi vobče, kar jih premore menjava civilizacij, zaklinjam bivajoče, naj z minuto molka počasti spomin na nas.
(Molk.)
In zdaj, adio, draga, ljubljena Gvajana!
VSI: Adio mama, adio ata, adio teta, adio stric - - cuzi! - - muzi! - - popek!
(Zamahnejo z bombicami v rokah, a njihov gib prestreže popolna tema, ki jo prepara blisk in zamaje grom. V neznanski globini vesolja odmeva kikirikanje. KIKIRIKIKI! Kikirikiki! Tedaj se iz zvočnikov kot val približa pesem Heja bumbarasa, ki jo poje celoten ansambel. Iz globine nad zvezdami pa pripluje črna vesoljska ladja, s črnim jadrom, sredi katerega je bela smrt, okinčanim z zastavicami vsega sveta. Na palubi stoji Hoffman, s črnima, usnjenima trakovoma čez obe očesi, s kavljem namesto desne dlani in z leseno protezo namesto podkolenskega dela leve noge. Na kavlju ima zataknjeno long – play ploščo iz platine. Ladja se imenuje Epilog.
HOFFMAN: Da, kot se lahko prepričate, draga razumska bitja tujih mi svetov, sem jaz poslednji Mohikanec, ambasador dobre volje, kapitan in zemljanov odposlanec. Strahotna eksplozija me je sicer nekoliko škartirala in mi vzela oči, ampak, če pa drugače obrnemo, kaj sem pa prej z njimi videl? Nič več in nič manj kot vidite zdaj vi. Prosim, tule je moja vizitka. Nič posebnega, plošča iz platine, narejena v Houstonu, ki jedrnato predstavlja človeško dejanje in nehanje. Gor imate prikaz naravnega sistema živali po Hadžiju, vsega skupaj nekaj milijonov opisanih vrst, potem rastlinstvo, minerale, politično razdelitev sveta, najnovejše matematične in fizikalne obrazce, pravila baseballa na kratko, nekaj popevk Franka Sinatre, veličastno Beethovnovo peto simfonijo, opis položajev pri spolnem občevanju ter še marsikaj drugega, kar vas utegne zanimati. Je pa tole zadnji artikel, vse ostalo je že pošlo, ampak ker ste to ravno vi in ker se mi sila v pokoj že mudi, vam, glejte, dam jo izpod vsake cene, za en sam odgovor na eno in edino vprašanje:
Mar ka-li veste, kje bi trudni Ojdip,
uboga para,
pot svojo našel na Kolon?
(Prisluškuje v tišino.)
Ne, vse kaže, da ne bo sreče na tej strani. Bo treba kar lepo nazaj do ozvezdja Lire, potem jo pa čez Orla in Laboda usekam pa sem na Rimski cesti – tam bom pa za primojdunaj kakšnega zamirkal, saj prav pregovor pravi, da včasih tudi slepa kura zrno najde.
(Zasuka krmilo in, odhajajoč z ladjo, odkoder je prišel, ponavlja kot prodajalec s trga.)
Da, kot se lahko prepričate, draga razumska bitja tujih mi svetov, sem jaz poslednji Mohikanec, ambasador dobre volje –

+
+ Izgine v kozmos +
+

Brina Švigelj: OFELIJA

od Ofelije je ta rahel dotik z vodo: na mirnem in črnem valu, kjer spijo zvezde, plava bela Ofelija kot velika lilija (mladega, vročega pesnika)

Hiša ob morju. Prostor, morda soba. V ozadju velika bela zavesa, kot da bi zakrivala okno. Od tu svetloba dneva in kasneje večer. Tu in tam kot valovanje morja.

Za osebi imamo občutek, da sta že prej veliko govorili. Ne imenujete se Prva in Druga, ker govorita o neki tretji osebi: Ofelija je tako edino ime.

Mladi fant, oblečen v paža, se ne giba med drugima dvema osebama anahrono, čeprav se na prvi pogled zdi, da ne pripada istemu svetu.

PRVA: Ne vem, zakaj hočeš spreminjati barvo, zven, odsev.
DRUGA: Ne spreminjati, ujeti, zajeziti vse tiste večere, se spomniš.
PRVA: Večeri so se morda stekli v isto reko.
DRUGA: Večeri so še zmeraj tu.
PRVA: Zjutraj je prodajalec mandarin klical mimoidočim gospem: Mesdammes, mesdammes, soleil!! Na obrazu pa je imel senco.
DRUGA: Danes?
PRVA: S tem jutrom je kot z večeri, ki smo jim iskali skrit pomen.
DRUGA: Zdi se mi, da nočeš misliti na to, da je odšla. Šla je. Ni je. Vsi smo bili vendar poleg, vse te dolge večere. Kot bi jo držali, pa se nam je zvila z ozkimi boki, mrzlimi dlanmi, tenko malodušnostjo, le vzdiha n bila slišati.
PRVA: Vzdih je bil.
DRUGA: A se je razpustil kot svileni lasje na ramena.
PRVA: Ko je prišla prvič na obalo, sestrična nekoga izmed nas, je bila vsa zardela v lica, veter ji je krilo lepil na stegna, da se je zasmejala. Kakšen svetel, razžarjen dan. Kakšne lepe noge.
DRUGA: Zakaj, misliš, da je prišla tako znenada?
PRVA: Nekateri jo poznajo že od dolgo nazaj. Ko je še hodila v šolo in je s poti domov zatavala med temne ulice; nagnjena druga k drugi, a vsaka z drugačnim življenjem. Radovedna deklica s svetlimi živimi očmi, rjavimi lasmi, veliko las, ostriženih, izravnanih tako, da se je še videlo del vratu, ko je sklonila glavo. Preveč samostojna, so najbrž govorili, in trmasta, kar z glavo skozi zid, čeprav ne vem, zakaj govorim o zidu: sama ravna obala iz peska in širina morja je bila okoli nje.
DRUGA: Ta obala je tako neizmerna, nepregledna: daleč v notranjost je treba, da se ti oči privadijo utesnjenosti.
PRVA: Slišati je bilo tudi za njeno oddaljenost, skoraj samotnost, a obenem za željo in nemir, da bi jim bila bližja, vdanejša, zgubljena med njimi.
DRUGA: Ali je igrala na kakšen inštrument?
PRVA: . . . igrala na inštrument?
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Ofelija!
Ofelija stopi skozi vrata, mehke dlani si položi na lica in obstane za hip – kot iz marmorja –, da mladim spletičnam zastane dih: tako učvrščena v svoji milini, kdove s čim napolnjena. Potem se marmor prelomi, v pasu zaživi, Ofelija stopi do stene, ki ji je najbližja. Z rameni in hrbtom se nasloni nanjo. Spletične je ne spuste z oči, jaz tudi ne. Nasloni še glavo. Ni otožna. Ni zasanjana. Ni vesela. Glavo zasuka tako, kot bi poslušala, sledila stopinjam za steno. Potem jo spet zravna in še zmeraj naslonjena na steno, a zdaj z drugačno mislijo na licu, začne peti. Pesem poznamo vsi: o mladem mornarju, ki je zgubil svojo ljubezen, in zdaj sprašuje luno in sonce, kam je šla, kje je. Ofelija poje tiho, s tipajočo slutnjo.
PRVA: Sprašujeva se o stvareh, ki ne nosijo s sabo nobenega pomena.
DRUGA: Ne. Spomni se samo njenega zamaknjenja, ko je prišel moški s starim perzijskim glasbilom in z lesenimi palčkami vabil iz strun daljne melodije, prasketajoče zvoke, zlite v ravnino. Ena sama gladina morja. Nikoli viharja.
PRVA: Saj prav to je tisto: nikoli viharja, ena sama gladina. Kdo bi kaj slutil.
DRUGA: Pripoveduj mi še o njej.
PRVA: Včasih se mi izostrijo podobe ob gibu njene roke, ki vzbudi nov gib, celo verigo gibajočih se rok, premikov glave, zgibov vratu, vzravnanj ramen. Glas je šele, ko pomislim na stavek: poglej mi v obraz, saj vendar vidiš, da ne morem nazaj.
DRUGA: Kdaj je to rekla?
PRVA: V zadnjem večeru. Rekla je tudi: zdaj nimam več poti. Njen glas ni bil več isti. Mislim, da je bil nežen.
DRUGA: Ne nagibaj se skoz okno: veter se brusi ob vlak, vlak mu odgovarja s ponavljajočim se stavkom, od prvega do zadnjega zvoka isti enakomerni izziv. Ne nagibaj se skoz okno!
PRVA: Zakaj govoriš o vlaku?
DRUGA: Če bi vedela, da gre na vlak, bi šla z njo. *(tišje)* Če nosi velik težak kovček, ji ga vzamem iz rok in ga vlečem za sabo po dolgem peronu. Pri vlaku obstaneva, prime se za medeninat ročaj, podam ji kovček.
PRVA: Verjemi, da ni šla z vlakom.
DRUGA: Dvignila bi ta težki kovček.
PRVA: Majhno torbo ima v rokah, polnih spominov in navajenosti.
DRUGA: Dvignila bi težki kovček, naslonila bi si ga za hip na rame, da bo druga roka prosta, in rekla bi ji, ja . . .
PRVA: Zakaj je nisi zadržala?
DRUGA: Ti si vedela ves čas več od mene.
PRVA: Jaz ne govorim o vlaku in velikem kovčku.
DRUGA: . . . v rokah, polnih spominov?
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Dlani so ji polne zelenja in bele čiste vode. Odprte so kot kamenje, ki drsi v neznano. Le zvečer se sklenejo, da si nagne k prsim cvetje, vejevje, mahovje, nabrano na dolgi poti.

PRVA: Igra postaja preveč subtilna, nezbrana ne teži v nobeno središče.
DRUGA: Rada bi naslonila glavo v roke in za zaprtimi vekami zmogla razumeti vso njeno stisko.
PRVA: Stisko?
DRUGA: Kako ti to imenuješ?
PRVA: Nekoč sem gledala igro iz daljne dežele, ki so jo igrali v meni poznanem jeziku. Igra se mu je ves čas izmikala, nisem in nisem mogla ujeti njene resnice ... do trenutka, ko je igralka povedala dolgo repliko v neznanem jeziku grlenih zvokov in nenavadne melodije, moči in barve kot mak.
DRUGA: Ne razumem, kakšno zvezo iščeš.
PRVA: To barvo maka.
DRUGA: Na trenutke se mi zdi, da vendar pozabljava nanjo.
PRVA: Pozabljava? Siv vijugast kanal, ob katerem sva hodili, ob katerem je hodila z njim? Tak umazan kanal zraven prozornega morja – njene besede so tu, zmeraj odločnejše, presejane, očiščene skozi tenka sita.
Topel pesek, ki sva si ga sipali skozi prste, kot si ga je sipala z njim, mehke tipke klavirja, na katere sva polagale sanjajoče prste, kot jih je polagala z njim? Rdeče buče z bliskajočimi se kristali sladkorja?
Tak umazan kanal sredi prozornega morja, je rekla.
DRUGA: Tudi on mogoče še misli nanjo.
PRVA: Ko je prišla prvič na obalo in ji je veter krilo lepil na stegna, hmm! se je samo zasmejala. Šele zvečer so se ji razžarela tudi lica, zaupljiva in gladka.
DRUGA: Potem nam je pokazala svojo sobo. Spomnim se velikih oken z nenavadno lepimi zavesami: v prosojno blago izvezene podobe, komaj določljive
PRVA: knjige in stara stenska ura, ki ji gotovo ni merila časa, je bila najbrž le v opomin: in toliko zaupljivosti vsepovsod
DRUGA: odpirala nam je predale
PRVA: ... ne samo predale
DRUGA: odgrnila lepe zavese
PRVA: in tiha, komaj šepetajoča noč se je razgrnila po sobi
DRUGA: najbrž so se ji zdaj svetile tudi oči
PRVA: mladi mož na drugi strani sobe
DRUGA: tudi njemu so se svetile oči
PRVA: ... ne samo oči
DRUGA: tu in tam se je zabliskala belina njenega vratu izpod ravnih las
PRVA: kakšen mil vzgib, kadar je sklonila glavo
DRUGA: in čeprav je bila koža porjavela od sonca, je zamegljena od lune postajala zmeraj bolj bela.
(kratek presledek)

DRUGA: Zebe me.
PRVA: Dve, tri besede ... pogled kot izza ovinka ... ptica, ki se odlepi od morja v nebo.
DRUGA: Zdaj zdaj bo večer.
PRVA: Ja, kot ptica, ki vzleti v nebo.
DRUGA: Ogrnila bi si ramena.
PRVA: Ne puščaj me same v trenutku.
DRUGA: V trenutku ...
PRVA: Ko govoriva o ljubezni.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Ofelija, kot bi ležala skrita v polju rži ali duhu rožmarina
DRUGA: Ljubezni
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Razprostre roke, jih odpre v velikem zamahu, v prstih začuti kri in se čudi, glej, glej, tolikšni moči in toploti svojega telesa. Trepetu iz ledij ven, vročici na licih. Nemiru, sldkemu, vzvalovanemu kot rženo polje v vetru. Doneči tišini v sencah, kot bi se morje odpočivalo v njih. Prepustiti vse svoje telo temu valovanju – okna so zaprta, čeprav zagrnjena le s tenkimi zavesami, lahnimi kot snop svetlobe – in dušo.
Zdaj se rodi še nekaj: zaupanje, verovanje temu valovanju duše in telesa, da je najvišje, najlepše.
DRUGA: Najbrž je že večer. Ni več sonca.
PRVA: Toliko spominjanja naenkrat.
DRUGA: Kot da sva zašli v gozdu.
PRVA: Mogoče.
DRUGA: In si ne podava rok.
(kratek presledek)

DRUGA: Na kaj misliš?
PRVA: Da si odpočivava.
DRUGA: Da je odmor?
PRVA: Mhm.
(tišina – mogoče glasba)
PRVA: Iščem note, ki se imajo rade, je rekel Mozart.
DRGA: In besede?
PRVA: Besede so lahko krute.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Kot sneg lepa Ofelija.
DRUGA: Od nekje morava naprej.
MLADI, FANT OBLEČEN V PAŽA: Toliko ljubezni naenkrat.
PRVA: V njeni sobi, tisti večer – prvi val, ki se dotakne obale, jo poljubi. Se spomniš njenih stisnjenih ustnic, kot bi se bala, da se bojo oblikovale v nežnost, v drhtenje.
DRUGA: In nov dan je bil morda enak temu.
PRVA: Ljudje govorijo, še veš, o njunih večerih na obali.
DRUGA: In o odtisih v pesku, da niso sramežljivi.
PRVA: Govorijo, da je kdaj na celi obali en sam odtis, veliko stopinj, a ena sama vdolbina.
DRUGA: Da sta hodila, hodila ob morju in potem legla, telo na telo, prsi na prsi, ustnice na ustnice.
PRVA: Bela noč:
DRUGA: Odpni svojo srajco, pusti ji, da zdrsne po ramenih, zapri veke, razpri trebuh ...
PRVA: le iz morja se sliši vzdih in krik.
DRUGA: Ljudje govorijo, da ne hodi s povešenim pogledom, da ji veselje sili iz oči. Njena mama je morda iz Benetk, pravijo, kajti hči ima mehkobo in zatišje kanalov v svojih bokih. Ali pa je rojena v znamenju dvojčkov in je njena druga podoba stopila iz sence v svetlobo.
PRVA: Nosila je plavo obleko z belimi pikami.
DRUGA: In bel pas, ne pozabi.
PRVA: Obleka je bila prekratka, nad koleni, in kadar se je zibala na petah.
DRUGA: Prekratka?
PRVA: Ja, kot da jo je prerasla, to pikčasto obleko, a jo napolnila s toploto bokov.
DRUGA: Oh, lahko bi zaplesali!
PRVA: Zaradi pikčaste obleke?
DRUGA: Kot bi čutila, kako oplazi kolena. Kakšno poletje, kdo bi si mislil.
PRVA: Vroče, ja, in z visečo grožnjo v zraku, kot pred monsumom, da bo prišla še hujša vročina in si ne bo dalo pogasiti želje – razen z zelenim čajem, grenkim, grenkim.
DRUGA: V naših krajih? monsum, zeleni čaj?
PRVA: Igrivost, moja draga, oprosti, čeprav z grožnjo. Igrivost, kot mandarina na začetku, in sonce.
DRUGA: Govorila si o senci na obrazu.
PRVA: Tudi moški s starim perzijskim glasbilom, se spomniš: prasketajoči zvoki, zliti v ravnino, je imel igrivost v svojih prstih.
DRUGA: Govoriva še o poletju in tistem, kar se je zgodilo potem.
PRVA: Potem?
DRUGA: Po ljubezni.

PRVA: Ne, drugače je treba reči.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Kot da je zadonelo po vsej palači.
PRVA: Poiskati druge besede, narediti prostor.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Kot da se zvok ne more ustaviti, stene ga nočejo vpiti, žamet je kot najprozornejša tkanina.
DRUGA: Pravijo: Mala je po tisti noči, po tistem večeru nenadoma izginila.
Najbrž je tavala po ulicah, iz ulic na bulvarje, z bulvarjev na avenije, potem do razsvetljenega križišča, rdeče, zelene, bele, mežikajoče luči, nazaj po aveniji do bulvarjev in šele v ulicah je mir, tišina.
PRVA: In obala?
DRUGA: Poslušaj
PRVA: da je naenkrat postala bolečina? Mogoče pa ni tako, mogoče so kraji ljubezni neranljivi. Pomisli na Sapfo in obale njenega otoka.
DRUGA: Toliko besed.
PRVA: Reci: Mladi mož jo je zapustil, v enem samem večeru, v eni sami noči.

(kratek presledek)
PRVA: Reci, ja, reci na ves glas: Mladi . . .
DRUGA: Prosim . . .
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Kot da je zadonelo po vsej palači,kot da se zvok ne more ustaviti, stene ga nočejo vpiti, žamet je kot najprozornejša tkanina.
Ofelija stopa gor in dol po mrzli sobi, mrzlih tleh. V rokah ima snop pisem in ko jih dvigne k licu, pisma, imajo še zmeraj vonj po rženem polju in rožmarinu. Kraljevič, to jutro, je bil bled, z drobnimi kapljicami potu na čelu.
DRUGA: Večer je bil topel, šele ponoči je pričelo postajati hladno.
PRVA: Zaradi vetra.
DRUGA: Z druge strani je prihajala glasba, ta večer bomo plesali, smo rekli. Ker je nebo tako odprto.
PRVA: Ker je tak topel večer.
DRUGA: In kot s pikčasto obleko – čutiti gladko blago na kolenih.
PRVA: Spomni se, glasba je prihajala od daleč, z neke druge terase in nihče se ni zmenil, mar nam je bilo, da je tako. Zaupljivost se je naselila med nami, ljudje so prihajali in odhajali in znova prihajali, kot bi se na tej terasi, ki najbrž edina od vseh teras na obali nima svojega orkestra, nekaj dogajalo.
DRUGA: Vendar so tu in tam zvoki komajda prihajali do nas.
PRVA: Saj zato, na nek način – kot bi bili na odru, kot bi dodajali iz svojih src.
DRUGA: In v takem večeru . . .
PRVA: Večer nima nič pri tem: spustil jo je iz rok, iz oči, omogoče se je na drugem koncu terase priklonil neki drugi, kdo ve, in sta odšla, na vsak način ju nismo več videli.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Kot da je zadonelo po vsej palači, zvok se ne more ustaviti, stene ga nočejo vpiti.
DRUGA: Če bi vedela, bi šla z njo na postajo. Na dolgem peronu bi ji vzela težki kovček iz rok. Ko bi se prijela za medeninast ročaj . . .
prva6 Kot fuga, ta vlak, dolgi peron.
DRUGA: Fuga?
PRVA: Iščeš jo na tem peronu. Se vračaš na postajo. Medeninast ročaj – res misliš, da je tekla domov, napolnila kovček, stlačila vanj obleke za nov letni čas, kakšno knjigo, tiste tako nežno izvezene zavese, duh po eksotičnem drevju na vrtu. In šla na vlak?
DRUGA: Primi me za roko, mi je rekla. Potem mi jo je naslonila, drobno, mrzlo, mehko roko: dlan na dlan: kot bi držala ptico. Nič drugega ni rekla, po vsem, kar se je zgodilo.
PRVA: Ne vem. Na vsak način je postal zdaj ta večer, ta noč, naša last, prilastili smo si ga, njene razprte oči, trenutek, ko ti je položila roko v roko, njeno pikčasto obleko, nizke čevlje, ravno ostrižene lase, žive, gladke . . .
DRUGA: Zakaj prilastili?
PRVA: Rekli njenim razprtim očem bolečina. Kdo ve, če je res bolečina?
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Ofelija se je oprijela svoje toaletne mize. Ko bi mogla v tej pozni neprimerni uri po cvetje, bi okrasila vso toaletno mizo z njim, in ogledalu bi spletla venec iz rožmarina. Stekleničke in posodice rdečil bi zažvenketale po tleh in prazne predale bi napolnila z majhnimi rumenimi narcisami. In še ni zadosti: posteljo, vzglavje bi obdala s praprotjo in na čiste, bele rjuhe bi položila kot kri rdeče jagode in maline. Tako bi cela soba dišala po še pravkar živem rastju, vonj bi se razširil po vseh hodnikih, skoz okna do vrat, za katerimi spijo brezbarvne redovnice.
Ofelija stopi na sredo sobe in se zavrti na petah.
PRVA: Kdo ve, če je res bolečina.
DRUGA: Ljudje pravijo: Mala je po tistem večeru, po tisti noči, nenadoma izginila.
PRVA: Najbrž je tavala po ulicah, z ulic na bulvarje . . . še rečejo.
DRUGA: In kje vendar je?
PRVA: Igra dobiva svoje pravo jedro, vidiš.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Ofelija stopi na sredo sobe in se zavrti na petah. Če bi kraljevič, bled in s potnimi kapljicami na čelu, stopil v sobo . . ., kakšne drzne misli, Ofelija, si reče hip nato. Videl bi te rdeče jagode, rdeče kot kri, na belih rjuhah. In zavrti se še in še.
DRUGA: Vsi smo bili vendar poleg, kot bi jo držali, pa se nam je izvila z ozkimi boki, mrzlimi dlanmi.
PRVA: Vzdih.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Zasmeje se, Ofelija, kot bi pogladila bledo lice.
DRUGA: Kadarkoli sem jo pogledala v tistem večeru, se mi je zdela, kot da bi pravkar stopila iz vode, kot da se je slana voda ta hip spremenila v kristale. Umite oči, bistre. Sveža hladna koža. Navzgor pripeti lasje, ki jih morje ni zmočilo. Roke, ki zaupajo vodi. Zakaj me tako gledaš?
PRVA: Poslušam te: Kot bi se slana voda ta hip spremenila v kristale.
DRUGA: Ja, kot bi pravkar stopila iz vode. In celo tisti trenutek, ko se je odmaknil od nje, ko je stopil čez teraso na drugo stran, je obstala v mehkem gibu.
PRVA: Obstala.
DRUGA: Nekateri so se celo razmaknili. Ji naredili prostor.
PRVA: In glasba, ki je prihajala iz ene sosednjih teras, klavir, kromatični zvoki, saksofon in klarinet.
DRUGA: V počasnem plesnem koraku,
PRVA: ali kot počasen slap, zvoki, ki padajo drug v drugega, kaplje, ki drsijo, in zakajene kot roke, ki se razpirajo v objem.
DRUGA: In harmonika v ozadnju, ne pozabi.
PRVA: Harmonika je zmeraj kot spomin.
DRUGA: Rada bi sedla bližje k tebi.
PRVA: Pridi.
DRUGA: Tudi jaz ga slišim, slap, kaplje in res je, kot roke, ki se odpirajo v objem.
PRVA: V resnici se je vse dogajalo zelo hitro, midve upočasnujeva, poskušava imenovati.
DRUGA: Vem.
PRVA: Zvesti, nezvesti . . .

DRUGA: Spustil jo je iz rok, z oči, praviš.
PRVA: Saj si bila poleg.
DRUGA: Seveda.
PRVA: A to ni važno.
DRUGA: Zakaj?
PRVA: Jaz že dolgo ne mislim več nanj.
DRUGA: In na kaj misliš?
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Kaj zdaj s to ljubeznijo? se je zasmejala Ofelija. A se hip nato zresnila. Kaj bo z vsem tem cvetjem? Duhom rožmarina? In valovanjem rženega polja?
DRUGA: Govorilo se je: na celi obali en sam odtis, veliko stopinj, a ena sama vdolbina.
PRVA: Da sta hodila, hodila in potem legla, telo na telo, prsi na prsi, ustnice na ustnice,
DRUGA: bela noč
PRVA: globoka noč
DRUGA: neskončna noč.
PRVA: In veselje, ne pozabi. Po poletju pride jesen. In v tej jeseni, boš videl, bova šla ob kanalu. V notranjost. Da sem nama oči privadijo utesnjenosti, moj dragi. Da vidijo nebo, ki se čudi nad kanalom.
DRUGA: Od kje so te besede?
PRVA: Ne vem natančno. A so skoraj gotovo njene. Besede po nočeh na obali.
DRUGA: Tak umazan kanal zraven prozornega morja. *(tišina)*
PRVA: Ptice se spuščajo na sipino, sedajo. To je njihova ura.
DRUGA: Ura zbranosti. Kot zadnje dejanje.
PRVA: Od tu bi skoraj lahko slišali morje.
DRUGA: Še peno, ki jo odlagajo valovi.
PRVA: Peno?
DRUGA: Ne poznaš tega šuma – pena, ki se razpusti, izgine v pesek?
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Ofelija, Ofelija. Za napol priprtimi vrati vidim tvoje oči, čelo, bele kapljice, rame, vrat, ko skloniš glavo. Ofelija, Ofelija. Kot bi se zdrznila, čutila mojo prisotnost za vrati.
DRUGA: Pššššš ... da ne splašiva ptic, da jih ne odpodiva.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: V rumeni obleki, tista rumena, ki bi ji lahko skoraj rekli: bleda kot luna. In trak v laseh, po dolgem času sem spet videl njen vrat in milino, ko skloni glavo. Kot nevesta, lepa kot nevesta. Čeprav s tem rahlim nasmehom na ustnicah, ki nikakor ni nasmeh neveste.
PRVA: Zdaj bi tudi jaz sedla bližje k tebi.
DRUGA: Pridi.
PRVA: Ko je prišla prvič na obalo, še veš, je bila vsa zardela v lica. Veter ji je krilo lepil med stegna, da se je zasmejala.
DRUGA: Kakšen razžarjen dan, kakšne lepe noge, zakaj se spet vračava nazaj, na začetek?
PRVO: Kot bi kaj pozabili, prezrli, šli mimo.
DRUGA: Ali si jemali k srcu.
PRVA: Po mestu govorijo: Mala je po tistem večeru, po tisti noči nenadoma izginila. Najbrž je tavala po ulicah
DRUGA: ali pa ustavila taksi: moški v njem ji je pomignil z glavo, le vstopi, čeprav v tej pozni uri. Odprla je vrata in sedla šoferju za hrbet. Moški, upognjen, utrujen jo je videl v majhnem podolgovatem ogledalu in mogoče je v tistem drobcu trenutka, preden bi mu pokazala smer poti, kot odblesk razumel njeno željo, ji spet pokimal, pridi ...
PRVA: Počakaj, počakaj!
DRUGA: Zakaj? Rekel ji je: Odpri šipo, da ti bo veter hladil lica in mršil lase. Potem je odpeljal.
PRVA: Zdaj jaz dvomim.
DRUGA: V njo?
PRVA: V šoferja.
DRUGA: V odblesk v ogledalu – mogoče pa je v tistem delčku časa, zakaj ne, razumel, kar midva ne razumeva.
Odpeljal jo je čez morje, na ono stran, veter ji je pihal v obraz, dihala je vlažen, svež zrak globoko, s polnimi pljuči.
PRVA: Odpeljal čez morje ...
Še nečesa se spomnim: po tistem, ko ti je naslonila roko v roko in jo nato odtegnila, je stopila proti sredini terase, in le za hip, kot bi se naslonila na zvoke, ki so prihajali od daleč, se je zavrtela, in, zdi se mi, nasmehnila.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: To nikakor ni nasmeh neveste, Ofelija. Nenadoma odpre okno, nagne glavo v tiho temo. Saj še ni noč, tema še ni gosta, v ozadju se še vidi reka z belimi cvetovi, kot bi se zvezde zibale na njej. Reka, pomisli. Voda. Kot bi zvezde padle vanjo.
DRUGA: Sicer ni nobenega počitka.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Potem stopi nazaj do toaletne mize, do velikega ogledala. Njena podoba v njem. Poglej, kraljevič, skoraj vzklikne, te krepke rame, mar ne čutiš poguma in drznosti v njih, toplote rženega polja? Kaj res ne veš, da so vroče, te bele rame?
Kaj res misliš, da ne slutim, da je v valovanju rženega polja, v stiku dveh prsi in ledij, v soku rdečih jagod na postelji največja radost in svoboda?
O mrzla reka.
PRVA: Nekje se bova morali ustaviti. Na postaji, bulvarjih, s kovčkom v roki, na oni strani morja, ali v tistem hipu, ko se je zavrtela na petah, kot bi se naslonila na zvoke, in nasmehnila.
DRUGA: Ustaviti?
PRVA: Ja.
DRUGA: Benetke. Hči ziba skrivnost kanalov v svojih bokih.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Ko bi mogel stopiti do nje. Jo trdno prijeti za zapestja.
PRVA: Harmonika je res kot spomin.
DRUGA: In ti trenutki, ko se ptice spuščajo na sipino, sedajo, obstanejo negibne po dolgem letu ... zbranost.
PRVA: Saj to je tisto: pustiva jo samo na obali.
DRUGA: Z vso to bolečino, s tem topim krčem v telesu?
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: In vendar je še nikdar nisem videl take: kot bi se marmor prelil, izlil v tekočino, v bistro vodo. Voda preplavi izsušeno zemljo, voda se pridruži vodi. Govori se, da je bila sova nekoč pekova hči, kajne, moj lepi paž, ki stojiš za vrati. In da sicer vemo, kdo smo, a ne vemo, kaj bi lahko bili.
Potem se je zavrtela na petah. Kaj ne misliš tudi ti tako, moj dobri paž. Kajne, da bojo te rdeče jagode, ki venejo na moji postelji, bolj rdeče in sladke v beli vodi, in vse to cvetje in zelenje, ki zgublja vonj v tej sobi, lepše in resničnejše v mrzli reki.
PRVA: Mogoče pa ni tako, mogoče so kraji ljubezni neranljivi. Dež lahko pada celo noč.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Stopil bi do nje, prijel bi jo za zapestje ... A tedaj je stopila mimo mene, rumena obleka mi je zaplahutala ob kolena, začutil sem njen parfum na sebi, Ofelija.
PRVA: Dež lahko pada celo noč.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Parfum gladke kože, parfum mrzlih dlani, parfum visokih nog, parfum zbujenega pasu. Razprtih oči, zadihanih lic, lahnega koraka. Igrivosti. Odločnosti. Samote. Razprtosti do step.
PRVA: In gore se lahko rušijo na Norveškem.

MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Ofelija.
PRVA: Veter se brusi ob vlak, vidiš.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Nisem je več videl. Nikoli več.
PRVA: O, tožba drevesa.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Voda preplavi izsušeno zemljo, voda se pridruži vodi.
DRUGA: Zdaj je gotovo že večer, niti ptic ni več slišati.
PRVA: Le še zadnji stavek.
MLADI FANT, OBLEČEN V PAŽA: Dlani so ji polne zelenja in bele čiste vode. Odprta so kot kamenje, ki drsi v neznano. Le zvečer se sklenejo, ko si nagne k prsim cvetje, vejevje, mahovje, nabrano na dolgi poti.

(Mladi fant počasi odloži paževsko preobleko, pod katero so njegova vsakdanja oblačila, in jo poda Prvi in Drugi.)

MLADI FANT: Nobena volja ni močnejša . . . Zdaj bo res že noč . . . In najti pot nazaj v trdi temi . . .

Denis Poniž: *BRUEGHEL ali KUGA*

(Igra v dveh dejanjih)

Osebe:

Peter Brueghel, slikar
Marika, roj. Coecke, njegova žena
Johan ali **Jan Brueghel,** njegov brat (tudi grof Valencija)
Gillipola, veliki knez »s tisoč očmi«
Francisco Palazuelo, njegov pribočnik
Rafaelo Ferlosio, pripravnik
van Zouewen, mestni tajni svetnik
Valerija, uslužbenka v Uradu za varnost španskih okupacijskih sil
babica de Jong, zeliščarka in prijateljica Brueghlovih
Scipio Fabius, Italijan, geograf in prijatelj P. Brueghla
Kristjan, Brueghlov pomočnik, ovaduh
Prvi pijanec
Drugi pijanec
Tretji pijanec
Prva hotnica
Druga hotnica
baronica Felix
točajka Hana
nekaj vojakov

PRVO DEJANJE

Prvi prizor

Brueghlov atelje v prvem nadstropju njegove hiše. Svetel zgodnje pomladni dan. Brueghel nervozno hodi po prostoru. Njegov prijatelj, Scipio Fabius, sedi v naslonjaču. Okni sta odprti, včasih prinese vetrič hrup mestnega življenja. Nekje bije ura.

BRUEGHEL: Ko gledam to umazano, blatno mesto, kako se zna utapljati v dežju in dolgčasu, vedno mislim na rodno vas. Na njeno neponovljivo marčno luč. Na vonje zrelega bogastva.

FABIUS: In vendar imenujejo to mesto s sedmimi vrati in nenavadno visokim obzidjem zaradi njegovega bogastva »skupni dom vseh krščanskih narodov.«

BRUEGHEL: *(zaničljivo)* Lep dom . . . zadrekan dom. Blato bo kmalu prilezlo do streh. *(kaže)* Vidiš, do tu! Povsod sama beda, revščina, smrad. Celo življenje bežim pred tem.

FABIUS: A v Apuliji nisi hotel ostati. Niso te premamili vonji sončne Italske . . .

BRUEGHEL: Ko bi vedel . . .

FABIUS: Ampak nekaj je res: tukaj imaš vse. Hišo si kupil. Bogat si. Delaš kot nor.

BRUEGHEL: Ja. Če me ne bi trgovec opeharil. Vse je gnilo. Streha zamaka.

FABIUS: *(stvarno)* Popraviš. Sedaj boš bogat. Baronica Felix je naročila sliko pri tebi.

BRUEGHEL: Kaj bi tisto. Slika kot slika. Plačala je malo.

FABIUS: Potem te nagradi. Ženska se spozna na lepe umetnosti. Potem te preplača.

BRUEGHEL: Nekaj mi pravi, da z vsem ne bo nič.

FABIUS: Črnogled si. Zadnje dni samo tožiš.

BRUEGHEL: *(se zdrami iz svojih misli)* Lahko tebi, prijatelj. Ti boš šel, mi pa . . . mi pa ostanemo.

FABIUS: Misliš na . . .

BRUEGHEL: Nanje mislim, na Špance, prekleto zalego.

FABIUS: Oster si, za humanista.

BRUEGHEL: Pusti sedaj to. Njihovo nasilništvo se meša s sivim blatom pohojenega Antwerpna. Iz blata vstajajo pošasti. Vsako ničé dviga glavo. Mesta se je polastila nekakšna groza.

FABIUS: *(rahlo ironično)* Slišal sem. V krčmi govorijo, kako ponoči mrtvaki rajajo po cestah. Pusti te govorice, Peter.

BRUEGHEL: Ljudje samo pijejo, norijo in se kurbajo. Antwerpen je čez noč postal največje kurbišče na svetu. Največje krščansko kurbišče. To so naredili Španci, pa nič drugega.

FABIUS: *(ustavi se pred platnom, ki je obrnjeno stran od gledalcev)* In ti slikaš pošasti. Ognje, ki požirajo Flamsko. Obešence. Žrtve španskega terorja.

BRUEGHEL: In flamskega ovaduštva. To je cvet, ki na Flamskem sedaj najraje cvete.

FABIUS: Dejal sem ti: pojdita z menoj. Pusti vse skupaj.

BRUEGHEL: Lahko je reči, teže storiti. Bajta je le bajta. Dom. Gnil dom, a je. Tebi je laže. Sam si. Povsod imaš prijatelje.

FABIUS: Tudi ti jih najdeš. Skupaj se kje naselimo. Misliš, da mi ni dovolj tega blodenja?

BRUEGHEL: Ne morem *(zmajuje z glavo)*, ne, res ne morem. Mislim, da je moja Marika . . . no, saj veš . . . zdi se mi, da je noseča. Saj ne reče nič, a tiha je postala te dni. Pa ne samo to. Če grem . . . ceh mi vse zapleni . . . izobčijo me . . . konec je z mojo slikarijo . . . v teh časih . . . in Španci mi ne zaupajo.

FABIUS: Kako to misliš, zakaj ne bi bil zanesljiv? Častivreden meščan si, mojster v cehu rezbarjev, pozlatarjev in slikarjev. To je kraljevski ceh!

BRUEGHEL: Povedal sem ti, ko si prišel k meni, da mi niso dali vojakov na kvartir. Sedaj sem zvedel, zakaj ne. Da nisem zanesljiv. Da imam brata, saj sam ne vem, kje je, če je sploh živ, ki je krivoverec. Zato me nadzorujejo. Bojijo se upora.

FABIUS: In? Nič ti ne morejo. Ti si čist!

BRUEGHEL: Zanje ni nihče čist. Kar poglej jih, kako hodijo v dvoje in troje! Vsak Flamec, to dobro vedo, je njihov sovražnik. Koliko zlata, žita, železa, brona, medu je šlo v Španijo. Koliko lesa, svile in začimb! Moj bog. Tri Flamske bi deset let živele v brezdelju s tem, kar so naropali.

FABIUS: A mislim, da je nekaj drugega. Tvoje slike . . . to jih moti.

BRUEGHEL: Vem. Na Flamskem so še trave dobile ušesa in pasje oči niso več pasje, marveč ovaduške! Vem, vse kar naslikam, poznajo. Vem, kdo jih obvešča.

FABIUS: Pomočnik?

BREUGHEL: On.

FABIUS: Odslovi ga. Ne, naženi ga!

BRUEGHEL: Čemu? On je vsaj tepec. Dela svojo stvar, za drugo se ne meni. Poglej! *(Gre k enemu od slikarskih stojal, sname večjo sliko, na kateri je značilen »flamski« šopek rož, pod njo je manjša slika, znani Triumf smrti.)* Tega moj pomočnik ne vidi.

FABIUS: *(Stopi k sliki. Dolgo jo motri.)* Moj bog, Peter. Sedaj razumem. Kako se imenuje slika?

BREGHUEL: Rekel sem ji Triumf smrti. Tako čutim tole mojo Flamsko, ki se zvija v krčih.

FABIUS: Če tole vidijo Španci . . .

BRUEGHEL: Naj. Sedaj mi je že vseeno. Naj vidijo. Naj vedo, kaj čutimo. *(strastno)* Grem v krčmo in kaj slišim? Same grozote, moj Fabius.

FABIUS: To, kar slikaš, se roga Špancem. V nič daješ njihovo moč. Lepi red jim rušiš. In veš, kaj je še? Smrt jim kažeš. Mi iz Levanta pa se grozno bojimo umreti. Španci celo. Dovolj razlogov imajo.

BRUEGHEL: Jaz sem bogaboječ človek, Fabius. A imam svojega boga. Tako, kot imam svoje veselje, svoj bes in svoj greh.

FABIUS: A kar slikaš, izziva. Vpije. Obtožuje.

BRUEGHEL: Dežela res gori. Ljudi res obešajo. Druge res mučijo. Posiljujejo in kradejo. Pri belem dnevu.

FABIUS: Nihče te ne vpraša, kdor je Španec, kakšnega boga si molil, ko si tole slikal. Verjeli bodo v to, kar bodo videli.

BRUEGHEL: *(vrne zgornjo sliko na svoje mesto)* Slikam, kar vidim.

FABIUS: *(roteče)* Ti sploh ne veš, kaj šušljajo po mestu. Pa ti jaz povem: šušljajo, da mojster Brueghel blati dobro ime ceha! Slika v nasprotju z božjo postavo!

BRUEGHEL: *(divje)* Ponovi to, ponovi! Božja postava, ha! Kakšna božja postava pa govori o slikanju? Reci, če moreš! Bog, ki je neskončno moder in usmiljen, se pač ne peča s slikarskimi vprašanji.

FABIUS: *(mirno)* Saj veš, kaj sem hotel povedati.

BRUEGHEL: *(prav tako mirno)* Iz mene govori Bog, kadar slikam.

FABIUS: Peter Brueghel, mojster slavnega ceha v cvetoči in srečni deželi, na Flamskem, ki ji trenutno vlada modri španski kralj, slika bebce, hromce, pohabljence, posiljene deklice, zaklane dojenčke, spake in nedolžne obešence. Slika deželo, ki jo oblivata ogenj in smrt. Slika mrtvaškega jezdeca, ki jaše čez pusta, razorana polja. Kdo bo verjel temu mojstru, da iz njega govori Bog, tisti Bog, ki ga nosijo v svojih procesijah slavni španski plemiči? Kdo mu bo verjel, da je srečen, ker so ga osvobodili?

BRUEGHEL: *(čez čas)* Imaš prav. Prepričal si me. Zavržen človek sem, ki nepošteno odžira zaslužek lojalnim mojstrom, dvomi nad Bogom in spodkopuje špansko oblast.

FABIUS: Nisi me razumel. Nič nisem rekel zoper slike. Obvaroval bi te rad. Zato te vabim s seboj.

BRUEGHEL: *(odkima z glavo).* Ne. Tu je moj dom.

FABIUS: *(ga gleda)* Prav. Grem uredit vse za svoje potovanje. Popoldne se vrnem. Bodi zdrav, prijatelj.

BREUGHEL: Ti tudi, moj Scipio. *(Fabius odide)*

Drugi prizor

(Brueghel se pripavlja na slikanje tiste slike, ki je ne vidimo. Vmes stopi enkrat ali dvakrat k oknu.)
Nenadoma divje plane v sobo njegova žena Marika.

MARIKA: Peter, Peter! *(se mu vrže v naročje)*

BRUEGHEL: Kaj je? Reci!

MARIKA: *(si oddihuje)* Joj, Peter, nesreča. Vsi govorijo, da je prišel tvoj brat v mesto!

BRUEGHEL: Kako? Kje si to slišala?

MARIKA: Povsod. Na ulici, na tržnici. Vsi so me gledali. Nenadoma stopi k meni tista Greta, ki kuha Špancem, in šepne: Veste, kdo je v mestu? Ne? Pa vam povem: Petrov krivoverski brat! To je rekla.

BRUEGHEL: In kaj si zvedela podrobnosti? Govori, prosim!

MARIKA: Malo, Peter. Pravijo samo, da so Španci poostrili nadzor. Da pregledujejo tujce.

BRUEGHEL: Bojijo se upora.

MARIKA: A to ni vse. Nenadoma, ko grem proti domu, vsa nora od novice, pristopi v gneči k meni visok človek in mi šepne na uho: reci bratu, da ga obiščem. In ko se ozrem in ovem, kdo je bil, neznanec ponikne v Rožno ulico.

BRUEGHEL: Torej je res? Ja, res, je. Tukaj mora biti.

MARIKA: Peter, ljubi *(ga objema)*,kaj bo z nama. In sedaj . . . nisem ti hotela povedati . . .

BRUEGHEL: *(nežno)* Vem, sladka moja. Otroka bova dobila.

MARIKA: *(raznežena, ga poljublja)* Ti moj dragi, ti si vedel? O ti . . . sedaj se ničesar ne bojim. Ničesar.

BRUEGHEL: A bo hudo, Marika, zelo hudo. Gotovo pridejo Španci poizvedovat. Kdo ve, kaj naklepajo.

MARIKA: *(se resni)* Ja. In če pride brat? Kaj boš storil?

BRUEGHEL: *(žalostno)* Kaj naj storim? Brat mi je.

MARIKA: A če ga najdejo pri naju? Bojim se, grozno se bojim. Stori kaj!

BRUEGHEL: Kaj naj storim? Samo sedim lahko in čakam.

MARIKA: Nekaj morava storiti.

BRUEGHEL: Bojim se, da je prepozno, ljuba. Prej bi moral oditi. Scipio je imel prav. Tu ni kraj, kjer bi lahko živel.

MARIKA: Da, seveda. *(premišljuje)* A vse pustiti? Vse? To je grozno. Biti brezdomec, preganjanec!

BRUEGHEL: *(mračno)* Morda bova sedaj skusila, kaj to pomeni. A nekaj vem. Španci so nepopustljivi. Kadar jim gre za oblast, so nori in nerazsodni. Ne bodo me pustili pri miru. O ti uboga Marika *(jo objame)*, v kaj sem te potegnil!

MARIKA: *(nenadoma zelo stvarno, resno)* Ne nori, Peter. Sama sem to hotela. In kar je bilo, odtehta to, kar pride.

BRUEGHEL: Misliš?

MARIKA: Mislim. Antwerpen nama je vseeno poklonil veliko lepega.

BRUEGHEL: *(jo gleda)* Ja, res je, veliko lepega je tu.

MARIKA: *(se zdrzne)* Če pridejo Španci . . . ali brat . . . naj rečem, da te ni?

BRUEGHEL: Ne. Saj me najdejo. Če je res, kar govoriš, potem je mesto mišnica. Kaj bi se skrival. To samo poslabša stvar.

MARIKA: Da bi vseeno poskusila zbežati . . .?

BRUEGHEL: Ne sedaj. Vsak najin korak motrijo. Pomočnik posluša, kjer se da. Ogleduhi se plazijo okoli

hiše. Vsi Španci me poznajo.
MARIKA: Flamska je mišnica. Krvava, uboga mišnica.
BRUEGHEL: Bova znala reči *ne* tolikokrat, kolikokrat bo potrebno?
MARIKA: Strah me je. Odkar vem, da bom dobila otroka, me je vsako noč strah. Prisluškujem korakom. Grozne so te antwerpenske noči.
BRUEGHEL: Morava zdržati. *(jo objema)* Slišiš, morava.

Tretji prizor

(Trkanje. Vstopi Brueghlov pomočnik Kristjan, kilav in bledičen mladenič z razmršenimi dolgimi lasmi.)
POMOČNIK: Gospod, mojster, zunaj čakajo neki ljudje.
MARIKA: O bog, so že tu . . .
BRUEGHEL: Jih poznaš? Kaj hočejo?
POMOČNIK: Samo enega. Iz mestne uprave je. Ali nekaj takega.
BRUEGHEL: Pa druga dva?
POMOČNIK: Ne vem. Bi rekel, da sta Španca.
MARIKA: Torej . . .!
(Brueghel jo pogleda. Pomočniku.)
BRUEGHEL: Naj vstopijo.
(pomočnik odide)
MARIKA: Naj ostanem?
BRUEGHEL: *(blago, ljubeznivo)* Ni treba. Bom že sam.
MARIKA: *(odhajajoč)*Mislila bom . . . na nas. *(odide)*
(Vstopijo trije možje. Pvi je rdečeličen, svetlolas, prav gotovo Flamec. Druga dva sta španska plemiča. Uglajena, maziljena.)
BRUEGHEL: Gospod svetnik Zouewen, koga imam čast pozdraviti v svoji skromni hiši?
ZOUEWEN: *(predstavlja prišleka)* To sta gospod Francesco Palazuelo *(se pokloni)* in gospod Rafaelo Ferlosio *(se prav tako pokloni)*,ki v našem lepem mestu predstavljata . . . eee . . . kako bi rekel, no da, z eno besedo oblast in zakon presvetlega španskega vladarja, milostnega Filipa II.
BRUEGHEL: *(se pokloni) (nervozno)* In kaj vas je, gospodje, pripeljalo v mojo delavnico? Sem morda uganil?
PALAZUELO: Potem nam berete misli.
BRUEGHEL: Morda. Saj vse mesto govori o tem!
FERLOSIO: Tako? Potem res nič ne more ostati skrito!
BRUEGHEL: A vseeno bi rad slišal vašo besedo.
PALAZUELO: Takoj, takoj, saj se ne mudi.
BRUEGHEL: Vam morda res ne. A moj čas je dragocen.
FERLOSIO: Da, da, takoj!
BRUEGHEL: Torej?
PALAZUELO: K vam smo prišli . . . takorekoč poslovno!
BRUEGHEL: *(presenečen, a se zbere)* Kako ste rekli, gospod? Poslovno?
ZOUEWEN: Da, da, seveda. Gospoda vam takoj razložita naše želje!
PALAZUELO: K vam smo prišli kot k slavnemu mojstru!
BRUEGHEL: Ne razumem . . .
PALAZUELO: *(nadaljuje)* Ker vemo, kako veličastna je vaša umetnost, smo prišli poprosit za naročilo.
BRUEGHEL: Ne razumem, gospodje. Sam ne morem za vas ničesar storiti. O mojih naročilih odloča ceh. To verjetno veste?
FERLOSIO: *(prezirljivo zamahne z roko)* To za nas ni nobeno pomembno vprašanje.
BRUEGHEL: Tako? *(pokliče)* Kristjan! Kristjan! *(pride pomočnik)* Kristjan, prinesi pijače!
ZOUEWEN: *(veselo)* O hvala, gospod. Ta vročina . . . tako nenavadna za ta letni čas . . .
PALAZUELO: Hvala. Midva ne pijeva.
ZOUEWEN: Ah da, seveda. Potem ne bom tudi jaz.
BRUEGHEL: O bomo, bomo. Drugače se ne da moževati, Kajne, gospoda.
PALAZUELO: *(se premisli)* No, da seveda. Pa naj bo. Saj smo gostje, ali ne?
(Kristjan prinese vino ali konjak in Brueghel vsem natoči.)
BRUEGHEL: Kako vam bo koristila moja spretnost?
PALAZUELO: Takole: jaz med drugim skrbim tudi za duhovni in kulturni napredek tega mesta. Veste, mi Španci smo ljubitelji umetnosti. Pravzaprav vsega, kar cvete. Rož. Lepih žensk. Plemenitih konj. Ponosnih karavel, ki plujejo na vse strani sveta. *(zniža glas)* So ljudje, tudi tu na Flamskem, ki menijo, da smo neomikanci, barbari. A motijo se, gospod, hudo se motijo.
BRUEGHEL: *(malce ironično)* Kar ste povedali, je res lepo. In dalje?
PALAZUELO: Vesel sem, da iz omikanih ust slišim besedo pohvale. V tem mestu so, to sem že opazil, silno redke.
ZOUEWEN: *(bi rad rešil kočljivi položaj)* Da, da, seveda, mi smo bolj mrzle krvi.
PALAZUELO: *(z zamahom roke prekine besedičenje)* Dejal sem, da skrbim za duhovni razvoj tega mesta. In prav zato sem sklenil, da nekako potrdimo naša skupna prizadevanja in utrdimo naše prijateljstvo. Tak čas je, da umetnost pomaga graditi mostove k umnemu in dobrosrčnemu španskemu kraljestvu.
BRUEGHEL: *(vznemirjeno)* In kako vam bom pomagal?
PALAZUELO: *(ga pozorno gleda, počasi)* Želimo, da nam naslikate primerno sliko.
FERLOSIO: *(v enakem tonu)* Od vas bi radi, mojster, alegorijo, ki bo visela v mestni hiši.
BRUEGHEL: *(začudeno)* Alegorijo?
PALAZUELO: Da, alegorijo. Sliko, primernih razsežnosti in skladne kompozicije, skladnih barv in žive vsebine, ki bo govorila o razumni moči Špancev in bogati lepoti Flamcev. O medsebojni ljubezni in ljubezni do španske krone.
(molk)
ZOUEWEN: *(hitro)* Denar za plačilo ni vprašanje.
FERLOSIO: Gospod svetnik, pustite mojstra, naj premisli.
PALAZUELO: Da, da, seveda. Naj premisli.
(molk)
ZOUEWEN: Tudi rok ni vprašanje.
FERLOSIO: *(ostro, a še vedno vljudno)* Gospod svetnik!
BRUEGHEL: *(se zbere)* Toda gospodje . . . zdi se mi, da ste prišli na napačen naslov. Predstavljam si, da bi radi nekaj velikega, veličastnega. Jaz nisem mojster za take reči. Moje slike so majhne, lotevajo se preprostih, nepomembnih reči. Tega, kar želite vi, ne bi znal narediti. V tem naročilu leži prevelika odgovornost.
PALAZUELO: *(ledeno)* Skromnost, mojster, je odveč. Poznamo vaše delo. *(še bolj ledeno)* Dobro ga poznamo.
(molk)
FERLOSIO: Sprejmete našo ponudbo, mojster?
PALAZUELO: *(ki vidi, da je preveč oster)* Pusti mojstra, da premisli. A še to: mi Španci obožujemo podrobnosti. Prav zato smo pomislili na vas.
(narejeno mirno) In tudi to cenim, da ne rečete takoj

da. Vidim, da resno cenite svoj poklic.
BRUEGHEL: Moja prva beseda velja, gospod.
PALAZUELO: Tako? *(odločno stopi k platnu in preden lahko Brueghel kaj stori ali reče, sname zgornjo sliko, da se pokaže Triumf smrti)* Cenim podrobnosti. Kot na primer na tej sliki. *(jo mračen gleda)* Lahko izvem, mojster, kako se imenuje?
BRUEGHEL: *(tiho)* Imenujem jo Triumf smrti.
ZOUEWEN: *(ne da bi razumel resnost položaja)* No, vidite, saj imate smisel za velike teme.
PALAZUELO: *(postavi sliko s cvetjem na svoje mesto)* Da, da, triumf smrti.
ZOUEWEN: *(proseče)* Za mestno hišo, mojster. Veličastno platno.
PALAZUELO: *(razdraženo)* Gospod svetnik! Dovolj!
FERLOSIO: *(Brueghlu)* Je to res vaša zadnja beseda?
PALAZUELO: *(znova obvladan)* Ampak gospod Ferlosio! Tu govorimo o umetnosti. Umetnost pa rabi svoj čas.
BRUEGHEL: Kar sem dejal, drži. Moje slike niso in ne bodo nikoli alegorije. Tega, kar želite od mene, ne znam naslikati.
FERLOSIO: Res ne znate?
BRUEGHEL: Res ne znam. Ni me sram to reči. Tako!
PALAZUELO: Počasi, mojster. *(pokaže na stojalo)* Tu, pred mano, rekel bi, skrita nepovabljenim očem, visi slika s precej čudno vsebino. Pa pustimo to. A pripičan sem, da bi znali naslikati tudi to, kar želimo, samo . . . samo če bi imeli motiv, kajne?
BRUEGHEL: *(nesigurno)* Slika, ki jo omenjate, je staro delo. Sedaj jo dokončujem. Po letih iskanja in preizkušnje. Včasih slikam tudi za svoje zadovoljstvo.
FERLOSIO: To cenimo, to cenimo. A še bolj bomo cenili vašo pripravljenost, da ne rečem kar naravnost: vašo lojalnost.
ZOUEWEN: To ni samo naročilo, to je čast. Za vas in za vse naše lepo mesto.
BRUEGHEL: *(odločno)* Ne, ne morem.
ZOUEWEN: *(pričenja groziti)* Mojster, rad bi vas opozoril na širokosrčnost, s katero vas je pred leti sprejelo naše mesto. In ne pozabite: jaz sam, da, jaz sam sem takrat zastavil besedo za vas, ko še nismo vedeli, kdo ste in kaj ste. Sedaj mi pa takole vračate dobroto.
PALAZUELO: *(stvarno)* Premislite to, mojster.
BRUEGHEL: *(razdražen)* Da, seveda. Gospod tajni svetnik me spominja na čast, ki mi jo je izkazalo mesto. Spomnil bi ga rad, da me je ta čast, kot sam pravi, in ki mi dovoljuje, da bivam za temi zidovi, stala celih trideset zlatnikov. Ne več ne manj. Na Flamskem je vse izmerjeno in stehtano. Tudi čast, kajne, gospod Zouewen?
PALAZUELO: Mojster, mojster! Razočarali ste me! Vse gledate skozi denar. Umetnost tega ne dovoljuje, le verjemite!
BRUEGHEL: Napačno ste me razumeli. Hotel sem reči, da je za gospoda svetnika vse denar. Tudi čast.
ZOUEWEN: *(besno, ker doume)* Pošteno opravljam svoje delo. Bogaboječ človek sem. In oblasti sem vdan. Lojalen sem. Dovolj sem star, da vem, kaj je red in kaj spodobnost.
FERLOSIO: Dobro ste povedali, gospod svetnik.
PALAZUELO: *(nenadoma)* Mimogrede, mojster. Dobili smo zaupno obvestilo, da je vaš brat, poznani krivoverec in prekucuh, ki ga išče več kraljestev zaradi vnebovpijočih zločinov, prišel v to mesto.
BRUEGHEL: No, in?
PALAZUELO: Upravičeno lahko sklepamo, da bo iskal pri vas zatočišče. Morda tudi pomoč.
BRUEGHEL: Odkar sva bila otroka, ga nisem videl. Dolgo je to, predolgo. Saj ga niti ne poznam več.
FERLOSIO: Kakorkoli. Če pride, veste, kaj je vaša dolžnost.
PALAZUELO: Zaradi alegorije . . . pa vam svetujem . . . premislite.
FERLOSIO: Imate čas.
PALAZUELO: Tako, iti moramo. *(se vzdignejo)*
BRUEGHEL: Srečno, gospodje.
PALAZUELO: *(odhajajoč)* Smo zmenjeni? Veste, kaj je vaša dolžnost?
BRUEGHEL: Gospod . . .
PALAZUELO: Vidim, da ste razumen človek. Zbogom. *(odidejo)*

Četrti prizor

(Kletna beznica. V njej trije vinski bratci. Bezniški hrup.)
PRVI: Si slišal? Vendarle se je našel nekdo, ki je Špancem rekel odločno ne! Ne! Moško, ne!
DRUGI: Špancem? Kakšna reč je to?
TRETJI: Ja, jaz sem pa nekaj slišal! Za nekakšno slikarijo gre. Nekaj takega, kdo bi vedel zatrdno.
PRVI: Tepec. Za propagando gre, ja, za propagando. Za nekakšno propagandno sliko, ki naj bi visela v mestni hiši.
TRETJI: Kaj?
DRUGI: In kaj še hočejo?
PRVI: *(razdraženo)* O, hočejo, hočejo! Španci samo hočejo, hudiča! Hočejo, naj jim mojster Peter Brueghel naslika to svinjsko propagando! Pa je rekel mojster: ne!
DRUGI: Tako? Je rekel: ne?
TRETJI: No, to bo pa drago plačal!
PRVI: Drago, he! Mislita, da so vsi take šleve kot tisti gospodje iz mestne uprave, ki so stisnili repek med noge, he? Mojster Brueghel je mož, čeprav ni tu rojen!
TRETJI: Pravim samo: nevarno je reči Špancem ne!
DRUGI: Ga že najdejo, mojstra, za tisto propagando.
PRVI: Naj. A mojster Brueghel je samo eden.
DRUGI: No, no. Tare se jih *(vmes pije)* mojstrov, umetnikov, slikarjev. Menda jih je sto šest ali sto sedem tu v Antwerpnu. *(se smeje)* To je vojska, to!
PRVI: Brueghel je drugačen.
DRUGI: Beži, beži. Vsi so največji.
PRVI: *(trmoglavo)* Mož je. Mož tako stori.
TRETJI: *(se pijano heheče)* Pa jo dobi . . . fc . . . po riti! *(pride točajka Hana)*
TRETJI: Si slišala, Hana, ljubica, kaj je menda storil slikar Peter, ki hodi tudi semkaj pit in moževat? Ne? Je rekel nekdo v tem blatu antwerpenskem ne? Ja, ja. Razločno ne.
HANA: Tiho, bedak! Ovaduhi so povsod. In ljudje zginjajo. Ti pa take klatiš!
PRVI: Ja, zginjajo. A sedaj se bo začelo.
HANA: No, ti pa res veš!
PRVI: *(zaupno)* Vem, vem. Prišel je Brueghlov brat. Ja, ja. Hud krivoverec, prekucuh. Pa se bo začelo.
HANA: Pijte. To me ne briga. Pijte, kolikor hočete. S politiko pa nehajte. Ste me slišali! *(Hana odide)*
TRETJI: No, sedaj je pa že njo strah!
DRUGI: *(poje)* Strah, strah ima velike oči, oči . . .
PRVI: Prav ima. Španci ji zapro, kot Malnerci, pa bo.
TRETJI: Joj, moja žeja, moja velika žeja *(se smeje)*, kdo te poteši?
PRVI: *(čez čas)* Pa je le prav naredil!
DRUGI: Bomo videli. Španci so hudiči. *(pijejo)*

Peti prizor

(Brueghlov atelje. Popoldne. Peter, žena Marika, Fabius.)

MARIKA: Povej še enkrat, prosim!
PETER: Ni kaj. Prišli so, a ne zaradi slike. Zaradi brata.
FABIUS: Dve možnosti sta. Da gresta z mano, ali da ostaneta in ti, Peter, naslikaš to alegorijo.
MARIKA: Moj bog, kam naj grem . . . taka?
BRUEGHEL: Še tretja možnost je. Da ostanem – in ne slikam!
MARIKA: Peter, kakšne težave ti store.
FABIUS: Za nohte jim gre. Vse se jim podira. Skrbijo jih Francozi. Skrbijo jih angleške fregate. Šušlja se o uporu. Ljudje po beznicah kričijo, resda pijani, a kričijo razumno. Skrbijo jih krivoverci. Po deželi pa ropajo tolpe. Brez razlike, Španče in domačine.
MARIKA: Hudiči! Kaj so povzročili.
BRUEGHEL: Zato pravim: sem niso prišli zaradi slike.
FABIUS: Zato te vabim s sabo!
MARIKA: Bojim se zate. Za tega otroka . . . in zase.
FABIUS: Marika, tu ne bo nič, kar bi vam dajalo varnost. Prej ali slej se bodo vsi odvrnili od vaju, kot se vedno odvrnejo od ljudi v nesreči.
MARIKA: Peter, stori tako, da bo za nas prav.
BRUEGHEL: Marika, kako rad bi. A kaj, ko imava obadva prav. Fabius, ki pravi, da je treba bežati, in jaz, ki menim, da je treba ostati.
MARIKA: Peter. Sedem let sva tukaj. In nikoli ti nisem očitala, da sva zapustila Bruselj. Saj nama je bilo končno kar lepo.
BRUEGHEL: Lepo, pa, lepo. Na koncu se ti vsedejo za vrat Španci in te lepo, počasi davijo. In potem, da je mera zvrhana, pride še brat. *(Fabiusu)* Si kaj slišal?
FABIUS: Sem ti že hotel reči. Šušljajo po beznicah, na ulici, da je prišel tvoj brat, da bo odrešil mesto. A tudi šušljajo, da je hud krivoverec, Antikrist, da bo zaradi njega tekla kri.*(premolk)* Moram ti povedati tudi to: slišal sem jih, kako so grozili, da ti je treba porušiti hišo, tebe pa kamenjati!
MARIKA: Joj, joj, Peter.
BRUEGHEL: To sem predvideval. In tudi vem, kdo stoji za temi govoricami.
FABIUS: Španci so strašno besni nate. In že delajo, vse poskušajo, da te zlomijo.
BRUEGHEL: Beštije črne.
MARIKA: Beživa, Peter, beživa. Samo to še imava.
BRUEGHEL: Sedaj je res prepozno, in če bi zbežal, bi to pomenilo, da sem kriv, da vem, kaj dela brat!
FABIUS: Ti . . . torej nisi krivoverec?
MARIKA: Kaj pa misliš . . .!
BRUEGHEL: *(zamišljeno)* Zanje sem . . . a tako kot ti misliš, ne.
FABIUS: *(stvarno)* Jaz sem. Mislim, da ti moram to povedat. Sedaj mi je jasno, da me opazujejo. Morda ne bom uspel zbežati.
MARIKA: *(ogorčeno)* In ti si spal in jedel pod to streho . . .?
BRUEGHEL: Marika . . . prosim!
MARIKA: Nič! Vse je na kocki, vse, vse, moj dom, moja sreča, in zakaj? Zato, ker nekdo misli, da se lahko posmehuje svetu in bogu.
FABIUS: Morda bi moral res povedati . . .
MARIKA: Da, da, povedati. In potem bi ti takoj rekla: pojdi.
BRUEGHEL: *(zgrožen ob izbruhu)* Marika, počakaj . . .
FABIUS: Ne, Peter, tudi sam sem mislil oditi. To noč prespim v krčmi. Bolje zate . . . in zame.
MARIKA: *(se začne jokati)* O, kakšne nesreče prihajate nad moj dom. O, nesreče. *(Fabiusu)* Kako si mogel, kako si mogel . . . ti nesrečnik . . .
BRUEGHEL: *(zavpije)* Marika!
MARIKA: *(že pri vratih)* Prekleta oba!
BRUEGHEL: Scipio . . .
FABIUS: Je že dobro. Po svoje ima prav. Dom brani. Naj ga.
BRUEGHEL: Hotel sem reči . . . da sem tudi jaz . . . tam, kjer si ti.
FABIUS: Tako? Torej pričakuješ brata?
BRUEGHEL: To ne. A Španci so me danes prepričali, da je verjetno samo ena pot . . .
FABIUS: Rekel si verjetno, to pa pomeni, da še kolebaš. Če pride brat . . .
BRUEGHEL: Si prepričan? Veš, kaj te čaka?
BRUEGHEL: Vem. Dobro vem, kdo so Španci.
FABIUS: *(zmajuje z glavo)* Ne, Peter, ne vem, če jih poznaš *(gre tiho k vratom in jih sunkovito odpre).* Vidiš! *(za vrati čepi pomočnik)*
BRUEGHEL: *(na pomočnika, ki se pobira in nekaj jecklja)* Poberi se, baraba. In da veš, capin, če si jutri še tu, te vržem po stopnicah!
POMOČNIK: *(jokavo)* Mojster . . .
BRUEGHEL: Zgini! *(ker ne gre, zatuli)* Zgini, baraba!
FABIUS: Vidiš, to je razlog, ranljiv si, ranljiv, prijatelj, pa si ne moreš pomagati. Španci so povsod razpredli svoje mreže. Vse vidijo in vse vedo.
BRUEGHEL: *(se ne more pomiriti)* Saj sem slutil, a tako . . . sedaj vem, kdo je sporočil za sliko.
FABIUS: So jo videli?
BRUEGHEL: Seveda. Tisti Palazuelo je stopil k stojalu, snel zgornjo sliko, kot da je doma.
FABIUS: Da, vse vedo.
BRUEGHEL: In kaj naj storim?
FABIUS: Počakaj. Sedaj lahko samo čakaš.

Šesti prizor

Takoimenovani Urad za varnost španskih okupacijskih sil. Za mizo, ki kraljuje v prostoru, sedi vodja urada, veliki knez Ignazio Gillipola. Pred mizo stojita Palazuelo in Ferlosio.

GILLIPOLA: Povejta, prosim, še enkrat. In počasi. Nič nisem razumel. *(Ferlosiu)* Gospod, vi poročate tako zmedeno, da si bom moral o vas ustvariti sila problematično mnenje. *(Palazuelu)* No, torej, govorite!
PALAZUELO: Gospod, kar sva danes dopoldne doživela pri tistem Brueghlu, presega vse meje! Ta človek, ta slikarček, se dela norca iz nas! In ne samo to! Zasmehuje vse, kar nam je svetega! Nezaslišano, gospod knez.
FERLOSIO: Z nama se je pogovarjal, kot da sva dva smrkavca.
PALAZUELO: Bil je skrajno žaljiv!
FERLOSIO: Delal se je norca iz svetnika Zouewena!
GILLIPOLA: Počasi, gospoda! Če želita skrbno, predano in uspešno opravljati svoj poklic in zvesto služiti kroni *(vsi trije salutirajo)*, nikoli ne smeta pozabiti na dvoje: kdor se zadnji smeje, se smeje z dobičkom. *(nenadoma, rezko)* In to smo mi! Drugič: vsak človek, tudi presveti mučeniki, tudi moj najdražji zaščitnik Ignazio *(izvleče svetinjico in jo poljubi)*, ni brez napak! *(rezko)* Vsakodnevna praksa v tem poklicu vaju bo izučila: vsakdo, ki ima opravka z nami, je grešnik? Da, grešnik.

PALAZUELO: Nič – toda! In vajina dolžnost je, da to grešnemu človeku dokažeta! In ne samo njemu, celemu svetu! Svet ga bo že kaznoval! Svet ne trpi hudodelcev!
PALAZUELO: Midva bi rada, toda . . .
GILLIPOLA: Ta slikarček, ali kaj je že, je ranil vajina čustva. Nedvomno. Toda prihranita si, prosim, čustva za privatni del dneva. *(znova rezko)* Ko sta v moji službi, sta v njej vsa! To pomeni: brez sentimentov. Tega naduteža, če je res tako nadut, bomo že postavili na hladno. Da, majhen bo, kot miška. Sicer pa: je rekel kakšno stvar, ki bi jo lahko uporabili zoper njega?
PALAZUELO: *(potrto)* Nič gospod.
GILLIPOLA: Torej so vse informacije, ki jih imamo, od njegovega pomočnika?
FERLOSIO: Da, gospod knez.
GILLIPOLA: Preneumno. Da ni nič rekel?
FERLOSIO: Ne, gospod knez. Pazil sem na vsako njegovo besedo.
GILLIPOLA: *(razdraženo)* To pomeni: ali sta vidva bebca, ali pa je on tako zvit. Ampak moj urad ne sprejme nikogar, ki ni nadpovprečno inteligenten. Prosim, zapomnita si to.
PALAZUELO: Da, gospod knez.
GILLIPOLA: Nehajta že s tem da gospod knez, ne gospod knez! Tega Brueghla moramo streti. Veste, zakaj? Pri njem se zbirajo čudni ljudje. In ne samo to! Baje se je priklatil sem njegov brat, ta pa je znan krivoverec. Tu nočem nobenih homatij, nobenega upora! Jasno?
PALAZUELO: Potrudila se bova, gospod knez.
GILLIPOLA: Zapomnita si: kdor ni z nami, je proti nam! Tu pričnita plesti zanko. Položaj je zapleten. Ponavljam: upora si ne smemo dovoliti. Tu in sedaj ne! Ferlosio: bodite pogumni in oprezni!
FERLOSIO: Da, gospod knez.
GILLIPOLA: Dobro. Sedaj pojdita. Poročala bosta zopet jutri.
(Palazuelo in Ferlosio se poklonita in odideta.)

Gillipola lista po papirjih. Nenadoma se zdrzne. Še enkrat bere. Vstane, gre od mize, sede. Bere. Nato pozvoni. Vstopi ženska.

VALERIJA: Kaj je? Še vedno težave s tistim slikarjem?
GILLIPOLA: Tisto ni nič. Ali pa je, kakor se vzame. Naj onadva opravita. Posebno Palazuelo se je navdušil za njegove slike.
VALERIJA: Da jima le ne spodleti. Ljudje postajajo vse bolj razdraženi. Preveč hudega je padlo nanje.
GILLIPOLA: No, no, jih že pomirimo. Poklical sem te zato, ker sedaj vem, da je v mestu Johan!
VALERIJA: Kateri Johan?
GILLIPOLA: *(vstane)* Samo en Johan me zanima v Evropi . . .
VALERIJA: On? Da bi bil tu?
GILLIPOLA: In ne samo to. Kot se zdi, je zares brat našega Brueghla.
VALERIJA: Kako to veš?
GILLIPOLA: V mestu je skušal govoriti z Brueghlovo ženo. Prav gotovo pride k Brueghlu.
VALERIJA: Rada bi ga spoznala.
GILLIPOLA: Čudna želja, punca. Marsikatera bi ga rada spoznala. Pa so se vse opekle.
VALERIJA: Zgodbice, Ignazio, zgodbice. Preveč jim verjameš. Posebej zadnje čase.
GILLIPOLA: Če je res on, in ni dvoma, da je, potem bo hudič. Nekaj si moramo zmisliti. Ljudi moramo nahujskati zoper Brueghla. Saj ga imajo že tako v želodcu. Ni od tu, to je.
VALERIJA: Pa bi vseeno rada spoznala tega Johana.
GILLIPOLA: Varuj se ga. Strašen je.
VALERIJA: Pretiravaš.
GILLIPOLA: Zate se bojim.
VALERIJA: Res? Sem te kdaj razočarala?
GILLIPOLA: Johan je norec. Fanatik je. Tega se bojim.
VALERIJA: Pa mi? Tudi mi smo fanatiki. *(se smeje)* Če je potrebno. To bo noro.
GILLIPOLA: *(godrnja, nezaupljiv)* Včasih je tisto, kar me plaši, prav ta norost. Ko sem jaz pričel kariero, ni bilo tako.
VALERIJA: *(se smeje)* Kaj hočeš – časi se spreminjajo.
GILLIPOLA: Vrag naj vzame tega Johana!
VALERIJA: In če ga ujamemo?
GILLIPOLA: Potem bo šele veselo. *(po premolku)* A v to ne verjamem.
VALERIJA: Glej, prvič te vidim takega.
GILLIPOLA: Tudi jaz se krham, punca. Počasi, a vztrajno.

Sedmi prizor

Brueghlova delavnica. Brughel, Marika, stara zeliščarka, ki ji pravijo babica de Jong.

BABICA DE JONG: Kaj je, dekle? Še nikoli te nisem videla take. Iz oči ti gleda strah, roke se ti tresejo.
MARIKA: Španci so bili tu, babica.
BABICA DE JONG: Vem, dekle. Glas leti po mestu kot netopir.
BRUEGHEL: In kaj si še slišala?
BABICA DE JONG: O, o, veselo vest imam zate. Tvoj brat je v mestu. *(šepetaje)* Ja, ja. So ga videli! Na belem konju je jahal, sijajno opremo je nosil. Pravijo, da, to pravijo: ta nas bo maščeval.
BRUEGHEL: *(grenko)* Veš, kdo je on, če je res moj brat? Krivoverec, za katerim je razpisana nagrada mnogih kraljestev! Če ga ujamejo, mu ne uide grmada.
BABICA DE JONG: Beži, beži, Peter! Njega nihče ne ujame. Pravijo, da se naredi nevidnega. Da gre skoz ogenj in kamen.
BRUEGHEL: In ti verjameš? Da je vse to res?
BABICA DE JONG: Verjamem, sinko, verjamem! Dovolj dolgo sem na svetu, da verjamem tudi tisto, kar je za vas mlade nedoumljivo.
BRUEGHEL: In kaj si še zvedela?
BABICA DE JONG: Počasi, počasi. Veliki knez Gillipola, človek s tisoč očmi, je ves nesrečen. Slabo spi, smrdljivo se mu spahuje, renči na svoje zveste hlapce. Vse zato, ker si ti rekel ne!
BRUEGHEL: Pretiravaš, babica!
MARIKA: To je slabo, babica! Maščuje se, ta knez!
BABICA DE JONG: Tako je! In dobro je, da si rekel ne! Ljudje so dobili samozavest, dvignili so glave!
BRUEGHEL: Misliš resno?
BABICA DE JONG: To mesto je zaspana, smrdljiva mlaka! Nekdo ga je moral prebuditi! Mojster si! Ne daj se! Če pride tvoj brat!
BRUEGHEL: To so besede, babica! Nisem več tisti, ki je nekoč gore premikal. Tudi mene je strah. Knez se maščuje, Španci pridejo po svoj davek!
MARIKA: Hudo bo . . . jaz pa taka. O, babica, kaj lahko storimo?
BABICA DE JONG: E, moja draga, tega pa nisem pričakovala iz vajinih ust! Kar pride, pride, kaj bi stokal, ko nikjer nikogar ni?
BRUEGHEL: *(omahovaje)* Povejte, babica . . . moj brat . . . je tisto res? Je res na konju jezdil?

BABICA DE JONG: Res, mojster, res! In pride k tebi. Skupaj bosta premagala to svojat!
MARIKA: Ampak, babica . . .
BABICA DE JONG: Nič, dekle! Bodi pogumna! Nase misli!
MARIKA: Tak brezup je okoli mene.
BABICA DE JONG: Rož ti dam, ki lajšajo gorje. Boš videla, vse bo dobro!
BRUEGHEL: In kaj si še zvedela, babica?
BABICA DE JONG: Po mestu leta toliko glasov . . . kdo bi jim verjel . . .
BRUEGHEL: Vseeno, povej . . .
BABICA DE JONG: To, kar ti bom povedala sedaj, mojster, so slabe reči. A vseeno jih moraš zvedeti. Mojstre sem slišala šepetati: ceh te zavrže, ker si rekel ne! Odreče se te Doregraht, ta mazač vseh mazačev, ta nedeljski slikar židanih pušeljcev in zaklane perjadi! Iz cehovske knjige te črtajo!
MARIKA: Si slišal, Peter?
BRUEGHEL: *(presenečen)* Tako hitro gre vse to?
BABICA DE JONG: Kot veter, mojster. In nobena moja zel, noben urok in vraža ne pomaga.
MARIKA: *(odločno)* Nič, Peter. Ostala bova. Ne smeva se pustiti.
BABICA DE JONG: Pazi, dekle. Šibka si. Saj veš, kako je bilo prvikrat?
MARIKA: Ne bojim se. Za naju gre, za Petra. Za slike. Naj pustim, da propade moja sreča? Moj dom?
BRUEGHEL: *(blago)* Marika . . .
BABICA DE JONG: Pogumna si, ni kaj reči. A svarim te, pazi nase. To so resne reči, so hude reči!
BRUEGHEL: Hvala za vse, babica. Tvoje novice so bile dobre in slabe, a kaj hočem. In hvala za rože, ki si jih prinesla.
BABICA DE JONG: *(Mariki)* Le tako jih pripravi, kot sem ti rekla. Pa bo vse dobro. Grem in zbogom otroka.
MARIKA: Hvala, babica!

Peter in babica de Jong odideta. Čez čas se Peter Brueghel vrne, a z njim je svetnik Zouewen.

BRUEGHEL: Tega se nočem pogovarjati na ulici! Povejte še enkrat.
ZOUEWEN: Rad bi vas opozoril, mojster. Vaše ravnanje danes dopoldne . . .
BRUEGHEL: In kaj naj naredim? Vi dobro veste, da tega ne znam narediti. Ne znam, ne pa, da nočem!
ZOUEWEN: A pustili ste slab vtis. Veliki knez je ogorčen. Ne smete misliti samo nase.
BRUEGHEL: Ja, takole vam povem. V tejle luknji vsakdo misli nase. In jaz bom tudi! Nase in nanjo. *(pokaže na Mariko)*
ZOUEWEN: Ampak vseeno . . . no . . . saj se da taktizirati . . .
BRUEGHEL: To so meni tuje reči!
ZOUEWEN: *(Mariki)* Pa vi, gospa, poskušajte mu dopovedati. Umetniki so svojeglavi, nepremišljeni . . .
MARIKA: *(zaničljivo)* Kaj pa govorite, gospod? Peter že ve, kaj dela. In kar mi je povedal, vam rečem, še preveč vljuden je bil!
ZOUEWEN: Ampak vseeno, gospa, skušajte razumeti. Ne gre samo za vas, za mesto gre, za vse meščane!
BRUEGHEL: Dobro veste, da gre zame! Zakaj ste se pa dopoldne tako podrepniško vedli?
ZOUEWEN: *(ogorčeno)* Jaz, gospod? Kaj govorite! Prosim, take besede . . .
ZOUEWEN: Takole je gospod: ceh je ogorčen. Mojster Doregraht mi je dejal, da je več kot predrzno to, kar ste storili. Ceh bo ukrepal!
MARIKA: In kaj potem!
ZOUEWEN: Potem, draga gospa, boste na cesti. Ja, na cesti!
BRUEGHEL: In kakšen bo vaš delež?
ZOUEWEN: *(se dela nevednega)* Kaj mislite, gospod? Zakaj toliko slepomišite?
BRUEGHEL: *(gre proti njemu)* A tako, slepomišim! In veš kaj *(v razburjenju ga tika)*, ti capin, tole ti povem. Sem slišal v mestu govorice, da se ti, ja ti, nikar ne bulji, zanimaš za tole hišico! Da govoriš, kako sem upornik in krivoverec. Da bom tako ali tako izgnan. Hiša pa na dražbi! In ti, gospod svetnik, da jo kupiš! No, reci kaj!
ZOUEWEN: *(narejeno mirno)* Gospod, mojster, kaj si dovolite? To so norosti!
BRUEGHEL: Nobene norosti, sama resnica. In sedaj: marš, ti rečem. Ven iz moje hiše!
ZOUEWEN: To bo pa treba plačat! To! *(skoraj zbeži)*
MARIKA: Podlež!
BRUEGHEL: Si jo videla, podgano! Krokar je, ta tiholazec. Išče mrhovino, ko je še nikjer ni!
MARIKA: Maščuje se.
BRUEGHEL: Kar! Saj vem, kaj hoče. Hišo, slike. Kot Španci. Alegorija je samo pretveza. Grožnje s cehom tudi. Doregraht se me boji.
MARIKA: A če te vseeno . . .
BRUEGHEL: To bo storil tako ali tako. A rečem ti, raje zažgem to hišo z lastnimi rokami, kot da bi se on in njegova sodrga šopirili po njej!
MARIKA: Peter . . .
BRUEGHEL: Dovolj jih imam. Stran bova šla!
MARIKA: A ne sedaj . . .
BRUEGHEL: Ne, sedaj ne moreva. A ko se pokaže priložnost – zbogom smrdljivi Antwerpen!

(udarci na vhodna vrata)
MARIKA: Jezus, da to niso . . .
BRUEGHEL: Naj! Grem odpret . . .
MARIKA: *(se ga oklene)* Ne, ne, ne smeš . . .!
BRUEGHEL: *(se je blago otrese)* In če ne grem? Vlomijo vrata. *(odide)*
(Razburjen ženski glas. V atelje, kjer čaka preplašena Marika, vdere plemiško oblečena ženska. Afektirana, glasna. Marike sploh ne opazi.)
BARONICA FELIX: Absolutno, mojster, absolutno! Stvar moram sama rešiti!
BRUEGHEL: Ampak baronica, vam res ne bi bilo potrebno ob tej uri . . .
BARONICA FELIX: Ne, ne. Rekla sem si, stvar je absolutno neodložljiva, n'est pas?
BRUEGHEL: Vaš sluga sem, baronica.
BARONICA FELIX: Torej, gre za tisto podobo, mojster. Situacija je enormno delikatna. Kako bi dejala, naš ugled in Španci . . . eee . . . vaše zadržanje . . . položaj zahteva . . . kondicije so ekstremno nejasne, mojster!
BRUEGHEL: Če prav razumem, vi ne bi želeli slike, ki ste jo naročili pri meni?
BARONICA FELIX: *(kot da obžaluje)* Mojster, mojster . . . ne razumite me napak! Moje obveznosti, mojster, ta delikatna situacija . . . vaše stališče spoštujem, a moram, saj razumete moj ekstremno neprijetni položaj, paziti na svoje razmerje do Špancev.
BRUEGHEL: *(ironično)* Razumem, baronica, seveda vas razumem. To seveda pomeni, da vam moram vrniti za sliko prejeti preddujem?
BARONICA FELIX: Au contraire, au contraire, prijatelj. To sploh ni vprašanje. A veste, silno žal mi je . . . jaz tako rada podpiram nadarjene umetnike . . . občudujem vaš esprit, vašo izjemno talentiranost, toda položaj, moj položaj . . .

BRUEGHEL: *(jo prekine)* Dovolite baronica, da vam sliko podarim. In to zastonj!

BARONICA FELIX: *(preplašeno)* Oh ne, oh ne! To je silno ljubeznivo od vas, silno darežljivo, a ne morem. Ta slika pri meni ne more viseti.

BRUEGHEL: *(znova ironično)* Baronica, razumem vaš položaj. Sporočite, prosim, moje pozdrave gospodu mojstru Doregrahtu, ki vas zasipa s tako ažurnimi novicami o meni!

BARONICA FELIX: *(v zadregi)* Ne razumem, kaj želite reči.

BRUEGHEL: Razumete, baronica, razumete. Pa pustiva to. Stvar je urejena, spoštoval bom vašo odločitev.

BARONICA FELIX: *(znova zbrana, gostobesedna)* Hvala, mojster, absolutno ste mi pomagali v tej delikatni situaciji. Če vam lahko kaj pomagam *(odhaja je)*, veste, kje sem. Jaz ljubim umetnost. *(zagleda Mariko)* O, ljubo dekle, zakaj ste tako žalostni, ja, časi res niso prijetni, a bo že! Au revoir!

MARIKA: *(s težavo)* Zbogom, baronica!

BRUEGHEL: *(Mariki)* Grem posvetit baronici. *(odide ta)*

Osmi prizor

Urad za varnost španskih okupacijski sil. Gillipola, Ferlosio, Palazuelo.

GILLIPOLA: *(bobna s prsti po mizi)* Nič niste našli, prav nič? To je absurdno, to je proti pravilom zdravega razuma. Rekel sem vam: ni brezmadežnih ljudi, ni svetnikov.

FERLOSIO: Knez, nič ni! Čist je kot solza!

GILLIPOLA: *(se spakuje)* Čist, čist! Kakšne besede v mojem uradu. Ste znoreli, Ferlosio, da take klatite?

FERLOSIO: *(komaj zadržuje razdraženost)* Ničesar ni v spisih, ki jih hrani Zouewen. Same bedarije, malenkosti. Enkrat se je stepel s stražnikom, a bil je pijan. Enkrat je dva dni zamudil s plačilom davkov. To je vse!

GILLIPOLA: Iščite, vrtajte dalje. Nekaj mora biti, zaboga!

FERLOSIO: Tudi ovaduhi ne vedo povedati nič. Odkar smo vkorakali, se drži doma, sprejema samo stranke, ven hodi po barve in z ženo k maši. Kadar gre. Nobene pošte ne pošilja, ničesar ni prejel. Nihče, ki ga sumimo, da je proti nam ali da je še Zouewenu znan kot krivoverec, ni prestopil praga njegove hiše. Še žena se ne druži z nikomer, na tržnico gre in v ribarnico. To je vse, kar sem izvedel.

GILLIPOLA: Pa prej? Kaj je prej počel, ko nas ni bilo? Kaj je delal, kaj je mislil, kaj je naklepal? Vse je pomembno, vse. *(zaupno) In tistemu Zouewenu ne* verjemite vsega. Capin je. Veste, da je bil po vašem obisku še enkrat pri Brueghlu? Ne veste? Ha, vidite, tako gredo te reči!

FERLOSIO: *(razburjeno)* Aretiral ga bom . . .!

GILLIPOLA: *(pokroviteljsko)* Ne, seveda ga ne boste. Naj dela svoje lumparije. Glavno je, da ga nadzorujemo! O Brueghlu hočem kaj izvedeti!

FERLOSIO: Spoštovan meščan je. Ljudje vedo povedati o njem vse dobro. Pomaga ubožnim, skrbi za Lukov oltar v stolnici, veste, Luka je cehovski patron.

GILLIPOLA: *(udari po mizi)* To je pa že od sile! Iz vas ne bo nikoli nič! Sedaj mi v to mešate še svetega Luko, o Brueghlu pa ne zveste nič!

FERLOSIO: *(ledeno)* Lahko dam ostavko.

GILLIPOLA: *(vstane in gre proti njemu, kot da ga misli udariti)* Kako? Vi ne veste, da iz te službe ni izhoda, samo smrt in upokojitev vas odvežeta vaše zaobljube. A pokoj le redko kdo dočaka! Ostavka! Ha! Raje se vrzite na delo in ne počnite sramote dobremu imenu naše službe! Razumete?

FERLOSIO: Naj človeka obtožim po krivici? Naj si izmislim greh, četudi ga ni?

GILLIPOLA: *(živahno)* Ja, tako! Sedaj ste doumeli! Tako delamo, tako zmagujemo, tako pomagamo kroni!

FERLOSIO: Kaj pa njegove slike? Palazuelo meni, da je nekaj prav čudnih? Naj ga obtožim krivoverstva, brezbožništva, odpadništva od svetega telesa matere Cerkve?

GILLIPOLA: Počasi, počasi. Glavno je, da nekaj najdete. In zagotavljam vam, našli boste. Boste! *(vstopi Palazuelo)*

PALAZUELO: Čast mi je, gospoda . . . za tistega Brueghla gre. Mislim, da sem nekaj našel.

GILLIPOLA: Tako? Bravo! Poročajte!

PALAZUELO: Saj ni nič posebnega, a dalo bi se uporabiti. Pred nekaj dnevi je prenočil nekega popotnega starca, ki je danes umrl za neznano vročinsko boleznijo. Mestni fizikus je pregledal truplo, najprej pomislil na kugo, nato misel zavrgel.

GILLIPOLA: Kuga?

PALAZUELO: Ne, ne, brez skrbi, ni kuga. Fizikus se ni zmotil. A nekaj drugega je. Mestni odlok zahteva, da ob samem sumu na kugo požgejo hišo, iz katere je oboleli. Torej: Brueghlu lahko požgemo bajto. Njega pa, če bi se upiral, takoj zapremo!

GILLIPOLA: In če je res kuga? S tem se ne bi šalil.

PALAZUELO: Zagotavljam vam, da ni nič resnega.

GILLIPOLA: Če je tako, je stvar odlična.

PALAZUELO: In še to. Tisti Brueghel ima lahko težave že zato, ker tujca ni prijavil.

GILLIPOLA: To je lahko resna stvar. Sedaj imamo tudi pravico zapreti vrata v mesto. Pravico imamo vsakogar temeljito pregledati. V mestu so tudi krivoverci! To je strašna kuga!

FERLOSIO: Pripomnim, da bi to lahko izzvalo pri meščanih paniko. Če objavimo, da je kuga, bo strašna zmešnjava. Pa upor?

PALAZUELO: Brez skrbi, dragi Ferlosio. Meščani so in bodo lojalni. Saj si slišal Zouewena. In še to: mimogrede sem zvedel, da je baronica Felix, vplivna dama tukajšnje kulture, takoj preklicala naročilo, ko je izvedela, da je Brueghel odklonil naše naročilo.

GILLIPOLA: Gospoda, stvari se razvijajo nadvse ugodno! Samo malo potrpljenja in stvar bo urejena. *(Ferlosiu)* To govorim predvsem vam, mladenič.

PALAZUELO: Treba je lansirati vest o kugi. A previdno, da res ne bo panike!

FERLOSIO: To je težko izvesti.

GILLIPOLA: *(dobrohotno)* Mladenič, mladenič! Toliko pesimizma je v vas, toliko zadržanosti. Verjemite mi, že to, da ste v moji službi, vam zagotavlja uspeh. Ne bojte se, Španija bo uspela! *(vsi salutirajo)*

PALAZUELO: Krona nas potrebuje!

GILLIPOLA: Seveda! To je moška, klena beseda! *(Ferlosio se pokloni in odide)*

PALAZUELO: Tako. V mestu je najhujši krivoverec.

GILLIPOLA: Že vem.

PALAZUELO: Baje je Brueghlov izgubljeni brat.

GILLIPOLA: Poročajo, da se je v mesto priklatilo še nekaj nevarnih krivovercev.

PALAZUELO: Kuga nam pride kot nalašč!

GILLIPOLA: A pazi se ga. Nevaren je!

PALAZUELO: Bom pazil. A vseeno hvala!

GILLIPOLA: Odločilno bo, kako udarimo!
PALAZUELO: Skrbi me Ferlosio.
GILLIPOLA: Mene tudi. Nekaj tuhta. Ni več pravi. Nadzoruj ga. Skrbno.
PALAZUELO: Prav, a težko bo. Veliko dela me čaka.
GILLIPOLA: *(ga potreplja po rami)* Ti znaš. Ti si glavni!

Deveti prizor

Brueghlov atelje. Noč. Enkrat se zasliši glas čuvaja, ki izklicuje ure. Nekje lajajo psi. Tiho, pridušeno. Brueghel sam v ateljeju.

BRUEGHEL: *(stoji pred platnom)* Gospod, reči moram: nakloni mojim sovražnikom vsaj malo tistega razuma, ki si ga podelil mojim prijateljem. Gospod, k tebi se obračam s prošnjo, ker v teminah tega blatnega sveta ne vidim nobene barve in ne slišim nobenega zvoka. Nikjer ni luči. Zakaj si me zvabil v to blatno mesto, kjer živijo samo rejeni mesarji in zviti bankirji? Kakšna preizkušnja je to? Prav mi je govoril stari lisjak Coecke – Ne hodi v Antwerpen, fant! – je dejal, – tam je samo blato! Jaz pa sem sanjal o svetlem, bogatem mestu, ki me čaka z odprtimi rokami, pa sem dočakal srečo, ja, dočakal. Španci bodo jutri prišli. In ne vem, kaj bodo hoteli. In brat? Kaj hoče tu, kaj išče?
(V sobo vstopi Fabius. Posluša poslednji del Brueghlovega samogovora.)
FABIUS: Peter, upam, da ne motim . . .
BRUEGHEL: *(trzne)* Ti si. Ne, samo glasno sem razmišljal. Hude reči so za menoj.
FABIUS: Marika mi je povedala o Zouewenu in baronici. Prišel sem se poslovit. Res mi je hudo, da ti nisem povedal.
BRUEGHEL: Pusti, pusti. In Marika?
FABIUS: Tudi njej je žal.
BRUEGHEL: Flamci smo taki. Divji, pa zopet ledeni.
FABIUS: Prišel sem ti še enkrat ponudit roko. Pojdita z menoj.
BRUEGHEL: Kako? Mesto je zastraženo!
FABIUS: Naj! Imam ključ *(zažvenketa z mošnjičkom)*, ki odpira vsa vrata!
BRUEGHEL: Ja, a potem? Potem – nič! Kaj bom na tujem? Kdo bom, kdo me še pogleda, vpraša za svet, naroči pri meni sliko? Kje je mir, kje spokoj?
FABIUS: Postaviš si nov dom! Poiščeš nove naročnike!
BRUEGHEL: Bojim se, da Marika ne bi prenesla poti. Pa ne samo to. Ko se iztrgam, nikjer več ne najdem kraja, kjer bi pognal korenine. Čutim to.
FABIUS: Narobe delaš. Pogubo kličeš nase.
BRUEGHEL: Hočeš reči: Peter Brueghel, meščan antwerpenski, do včeraj mojster častivrednega ceha slikarjev, rezbarjev in pozlatarjev, se nesmiselno upira usodi.
FABIUS: Pomagamo ti. *(zaupno)* Veš, da naša vera stoji na bratski ljubezni. To ni gnili papizem!
BRUEGHEL: Prijatelj, ne potrebujem pomoči! Delo potrebujem, mir potrebujem, dom potrebujem! In to sem našel tu!
FABIUS: Iz skušnje govorim. Nevarnost ti grozi.
BRUEGHEL: Povsod je kakšna nevarnost. Povsod nekaj preži na človeka. A vsa umetnost je v tem, da se navadiš živeti z nevarnostjo.
FABIUS: Si prepričan? Še vedno mislim, da bi moral oditi.
BRUEGHEL: Plašiš me, Fabius. Preprost človek sem. Vse, kar znam, vse mojstrstvo in vsa spretnost je od boga.
FABIUS: Lepo. In prav zato se ne smeš pustiti Špancem. In brat? Si mislil nanj?
BRUEGHEL: Sem. Pa ne vem, kaj naj rečem? Dolgo se nisva videla. Tuja sva si. Samo to vem: v stiski je, če je prišel sem.
(vstopi Marika)
MARIKA: Še ne spita? Vama kaj prinesem?
BRUEGHEL: Ne, hvala. Sedi k nama. Tako zadušno je.
FABIUS: Prepričal bi ga rad, Marika, da morata oditi.
MARIKA: *(trdo)* Ne. Rekla sva, da ne greva. Morava se boriti.
FABIUS: Poskušam te razumeti. Ampak zakaj bi se žrtvovala – zaman?
MARIKA: Hvala za tvoje dobre namene. Vem, da res tako misliš. A nas ne poznaš. Severnjaki smo včasih trmoglavi in odločni.
BRUEGHEL: Tako je.
MARIKA: In Španci to hočejo: da greva, da se pobereva. Tisti krokar Zouewen je že bil tukaj. Hiša mu diši. Slike, oprava, imetje! To hočejo!
BRUEGHEL: Tistemu gospodu Palazuelu so se tako svetile oči, ko je gledal slike. Na to ne bom nikoli pozabil.
FABIUS: Saj to sem zvedel popoldne. Ti možje niso samo vneti vohljači, marveč tudi strastni zbiralci vsega lepega. Slik, kipov, preprog in porcelana! Po vsej Evropi kradejo in izsiljujejo.
MARIKA: Prav zato. Petrovih slik ne dobi. Nikoli.
BRUEGHEL: Jutri se bo vse odločilo. Ceh in Španci.
MARIKA: *(strastno)* Borila se bova, Peter. Ne morejo naju kar tako. Ničesar nisva zagrešila.
FABIUS: Marika, Marika! Ti misliš, da kaznujejo samo one, ki so kaj zagrešili, in pohvalijo tiste, ki delajo dobra dela. Lep svet vidiš, prelep. Pazi, da te enkrat ne razočara.
MARIKA: Bolje tako. Drugače bi še znorela. Povsod vohljači, še v lastni hiši ga najdeš!
BRUEGHEL: Saj res! Ali je šel?
MARIKA: Pravi, da bo šel jutri. Potrt je.
BRUEGHEL: Baraba.
FABIUS: Torej – grem. Bodita zdrava in naj se vse dobro konča.
MARIKA: Tudi zate. Lahko noč in zbogom. *(odide)*
BRUEGHEL: Res greš?
FABIUS: Bolje tako!
BRUEGHEL: Pazi nase!
FABIUS: Ti pazi. In ne daj se. Zbogom.
BRUEGHEL: Hvala. In tudi tebi srečno pot.
FABIUS: Naj bo jutro pametnejše od večera.
BRUEGHEL: In piši kaj. Da bom vedel, kako si prispel.
FABIUS: Še enkrat te povabim . . .
BRUEGHEL: *(ga prime za roko)* Ne, moj Fabius, čutim, da se mora tukaj odločiti.

DRUGO DEJANJE

Prvi prizor

Urad za varnost španskih okupacijskih sil. Jutro, sonce prodira celo v ta mračni in goli prostor. Gillipola, Palazuelo, Valerija.

GILLIPOLA: Tako torej. Imenitno! Nisem si mislil, da bodo ti hladni ljudje tako hitro preplašeni.
PALAZUELO: Odlično gre, knez. Ljudje že javno govorijo, da je Brueghel kriv za kugo. Žugajo in grozijo.
VALERIJA: Izbruh srda je samo vprašanje časa. Nekateri so pili vso noč, krčmarji so pustili odprto. Nismo posredovali.
GILLIPOLA: Odlično, odlično. Tega Brueghla bomo že zmehčali.
PALAZUELO: Da. Ampak nekaj drugega je. Tisti njegov brat, ki se skriva. Ljudje so tudi vpili, da je naša vera ena sama sleparija. Tla so ugodna za upor. Brata moramo ujeti.
GILLIPOLA: *(mlačno)* Da, da. A prej moramo opraviti z Brueghlom. Njegova priljubljenost je velika. Moramo jo uničiti!
PALAZUELO: A če se brata združita – to je zagotovo upor! Celo mesto bo zoper nas, knez. Posadka je šibka.
GILLIPOLA: Sem že poslal po okrepitve. Ne skrbite. A vaša prva naloga se imenuje Brueghel.
PALAZUELO: Ponavljam, knez . . .
GILLIPOLA: Palazuelo, to je ukaz! *(ostro)* Ukaz!
PALAZUELO: *(razočarano)* Razumem, knez. *(odide)*
VALERIJA: Krivoverci so nevarni. Fanatični so. Tega brata je treba ujeti.
GILLIPOLA: Takole ti povem, Valerija. Pridi bliže! *(zaupno)* V mesto so poslali kraljevega tajnega zaupnika, grofa Valencio. To je tajna misija! Kaj, če ujamem njega in ne krivoverca? To bi bil polom, škandal! Biti moramo previdni.
VALERIJA: *(osuplo)* Tako? Nam ne zaupajo?
GILLIPOLA: *(grenko)* Tako nekako. Trn v peti smo jim. Kralj je mnenja, da sem preblag! Premalo bogastva da prihaja iz Flamske!
VALERIJA: Te nadzorujejo?
GILLIPOLA: Gotovo. Tudi Palazuelo . . . in Ferlosio . . .
VALERIJA: Ferlosio je zvest!
GILLIPOLA: Dekle, tokrat je prvič, da si nisem sam izbral pomočnikov. Kar dali so mi jih! Ti to nič ne pove?
VALERIJA: *(zamišljeno)* Tako daleč so že dozorele te reči. Knez, pomagala ti bom.
GILLIPOLA: Verjamem, a morda je že prepozno.
VALERIJA: Takoj moram organizirat svoje ljudi. *(odide)*
GILLIPOLA: Ko bi vedel, kdo je kdo. Palazuelo hoče nekaj, Ferlosio tudi nekaj, Valerija . . . kdo ve, za koga res dela in kaj misli . . .
(vstopi Palazuelo)
PALAZUELO: Oprostite za prej . . .
GILLIPOLA: Že dobro. Si uredil?
PALAZUELO: Sem. A Ferlosio me skrbi. Krha se. Boji se.
GILLIPOLA: Tako?
PALAZUELO: Saj ni nič vidnega, a čutim to. Predolgo že delam tukaj. Poznam znake, ko se ljudje prično razkrajati.
GILLIPOLA: Če je tako . . . veš, kaj moraš storiti!
PALAZUELO: Vaš ukaz potrebujem . . .
GILLIPOLA: Imaš ga!
PALAZUELO: Se ne bomo prenaglili?
GILLIPOLA: Ne, prijatelj. Sedaj potrebujemo samo jeklene ljudi. Brez čustev, brez jokavosti.
PALAZUELO: Mesto je zaprto. Ljudje razburjeni. Brueghel je ob vse spoštovanje. Strah nori ljudi.
GILLIPOLA: Palazuelo, če to izpeljete, nagrada ne bo majhna.
PALAZUELO: *(priliznjeno)* Knez, saj me poznate: delam iz prepričanja, iz ljubezni do krone. *(oba salutirata)*
GILLIPOLA: A prosim vas: najprej zlomite Brueghla, nato poskrbite za njegovega brata.
PALAZUELO: Slišal sem vaš ukaz. Izpolnil ga bom, kot najbolje znam. *(odide)*
GILLIPOLA: *(za odhajajočim)* Čudno se vedeš, Palazuelo.
(pozvoni)
(pride Valerija)
GILLIPOLA: Valerija, paziti morate na Palazuela. Skrbno. Tudi on se krha.
VALERIJA: Brez skrbi. Že nekaj časa je pod nadzorstvom!
GILLIPOLA: *(se začudi)* Tako? O tem nič ne vem.
VALERIJA: *(suho)* Mislila sem, da ti povem, ko bo čas. Palazuelo se nekaj dogovarja z Zouewenom. Tega tiča pa poznaš, česa je zmožen. Morda nosi informacije celo Brueghlu. Kdo ve.
GILLIPOLA: No, dobro, a rad bi, da zvem vse pravočasno.
VALERIJA: Brez skrbi, vse boš zvedel.
GILLIPOLA: In še to je treba zvedeti, če je Brueghel tudi krivoverec. Tisti njegov prijatelj, ki je hotel iz mesta, tisti Fabius, je. Sedaj ga zaslišujejo. Upam, da kaj izvemo.
VALERIJA: Tako? Tudi za to bom poskrbela! *(odide)*
GILLIPOLA: *(sam)* Ne, ne motim se. Kadar gre za poklicne odločitve, se nikoli ne motim. To je sedmi čut.

Drugi prizor

Brueghlova delavnica. Okni sta odprti. V sobi Brueghel in Marika. Na tleh košara z zelenjavo, ki jo je odložila Marika. Ptičje petje. Glasovi trgovcev, prekupčevalcev.

MARIKA: *(objokana)* To je grozno.
BRUEGHEL: Morala sva pričakovati. Fabius naju je posvaril. Zouewen je grozil. Pav tako Španci.
MARIKA: Ampak s to kugo! To je noro!
BRUEGHEL: Nobene kuge ni, verjemi. Drugače bi se vedli. Španci so tako preplašeni. Samo zlomiti naju hočejo.
MARIKA: Za menoj so kričale: Jo vidiš, čarovnico. *(joka)* Otroka so mi urekle.
BREUGHEL: Ne boj se. Besede ne morejo raniti, še posebej, če so lažnjive.
MARIKA: *(hlipaje)* Joj, kako se bojim. Zakaj nisva poslušala Fabiusa.
BRUEGHEL: Včeraj ne bi mogla iz mesta. Pa še to: Kristjan je povedal, da so ujeli Fabiusa. Menda vedo, da je krivoverec.
MARIKA: *(z grozo)* Fabius ujet?
BRUEGHEL: *(tiho)* In še res je krivoverec. Ali bolje: pravoverec!
MARIKA: *(ga pozorno pogleda)* Tako misliš? Si morda ti . . . tudi . . .?
BRUEGHEL: Sem. Sedaj sem.
MARIKA: *(zgroženo)* To je greh, Peter!

BRUEGHEL: Pusti! Greh je to, kar počnejo Španci. Ni jim dovolj da ropajo, sedaj še hujskajo. Včeraj sva rekla in danes se bova bojevala.
MARIKA: *(obupano)* Kako, Peter? Vsi so se zarotili zoper naju.
BRUEGHEL: Morda pa bo brat . . . če pride . . .
MARIKA: Vse je tako črno . . . *(čez čas)* Peter, Kristjanu sem rekla, naj ostane. Saj nisi hud?
BRUEGHEL: *(zamahne z roko)* Naj! Saj je vseeno.
MARIKA: *(ga objame)* Dober si.
BRUEGHEL: Kmalu pridejo Španci. Ne smejo naju videti prestrašena. Obriši si solze.
MARIKA: Imaš prav. Bojevala se bova. Saj veš, zakaj.
BRUEGHEL: *(jo dolgo gleda)* Vem, Marika.

Tretji prizor

(vstopi Brueghlov pomočnik)
POMOČNIK: Mojster . . . zunaj je neki človek. Ne poznam ga. Vas hoče.
MARIKA: Kaj so že tukaj?
POMOČNIK: Samo en gospod je.
BRUEGHEL: Pogledat grem. *(odide)*
MARIKA: Španci, prekletniki . . . naj se vam posušijo jeziki. Naj vas strela z jasnega zadene, nečistniki. *(vstopita Brueghel in tujec)*
BRUEGHEL: Marika . . . to je . . . moj brat.
TUJEC: O, kako lepo ženo imaš. *(se razgleduje)* In čedno hišo.
MARIKA: Kaj . . . kaj hočete tukaj?
TUJEC: Prišel sem pač. Kot brat k bratu.
MARIKA: Ne veste, kaj nam grozi. Španci vas . . .
TUJEC: *(jo prekine)* Vem, vse vem. Španci me iščejo. In kaj potem? Ničesar nisem zagrešil.
MARIKA: Krivoverec ste.
BRUEGHEL: Marika . . .!
TUJEC: Morda vam pomagam . . . kdo ve . . .
BRUEGHEL: *(jezno)* Res, zakaj si prišel? Toliko let nisi vedel, kje je pot do mene. Prideš takrat, kadar je najhuje.
TUJEC: Počasi, brat, počasi. Kakšen sprejem, kakšna ihta. Povej, kaj se dogaja, saj se dolgo nisva videla.
BRUEGHEL: Saj sam slišiš. Španci me izsiljujejo, sedaj pa trdijo, da sem jaz kriv za kugo, ki je bojda izbruhnila v mestu.
TUJEC: *(se smeje)* Kuga? Ti si pa res naiven! Kakšna kuga neki.
BRUEGHEL: Pa saj to je najvažnejše. Naročniki so se zbali. Slike, ki so jih že naročili, odpovedujejo. Grozi mi, da me ceh izobči.
TUJEC: Si pa res naiven! Ceh klobasičarjev noče tvoje slike, ti pa v jok. Saj moraš biti vesel te pohvale, saj to je nagrada za tvoje delo. *(si ogleduje slike)* Hm, pa res lepo slikaš.
MARIKA: *(nenadoma)* Tu ne morete ostati. Pojdite!
TUJEC: To pa res ni gostoljubje. Draga svakinja, ne morem iti. Pomoč potrebujem. Iz mesta moram.
BRUEGHEL: Kako? Pomoč? Kakšno pomoč naj ti dam, ko sem jo sam potreben? Iz mesta! Mar misliš, da se dá iz mesta. Mojega prijatelja, geografa Scipia Fabiusa, so prijeli davi samo zato, ker je tujec! Tako, vidiš, vladajo Španci!
TUJEC: *(prepričljivo)* Brat, vem, da mi lahko pomagaš. Ti si vpliven. Saj denar imam, a vse drugo. Po nesreči sem ostal v tej pasti.
MARIKA: Ampak tukaj vas zgrabijo Španci. Bežite!
TUJEC: Saj me ne poznajo. Nihče v mestu ne ve, da sem tukaj.
BRUEGHEL: Rajši pojdi! *(razdraženo)* Vsi vedo, da boš prišel sem. Misliš, da je gospod knez tako neumen, da ne ve, kje naj te išče?
TUJEC: Tu me ne bodo našli.
MARIKA: Ne poznate razmer. Tu je sedaj grozno. Vsakdo se boji vsakogar. Cvete ovaduštvo. Ljudje izginjajo.
TUJEC: *(Brueghlu)* A vseeno mi moraš pomagati. Saj boš? *(ga gleda)*
BRUEGHEL: *(se lomi)* Ne vem . . . kako naj ti rečem . . . brat, to je nevarno.
TUJEC: Denar vse opravi. Tu sem po važni nalogi. *(zaupno)* Dežela mora v upor! Mora!
MARIKA: *(proseče)* Ne poslušaj ga, čudno govori.
BRUEGHEL: *(ponovi)* Nevarno je . . .
TUJEC: Saj sem vedel, brat! Pomagal mi boš!
MARIKA: Peter, prosim te, ne verjemi mu. V nesrečo te spravi.
TUJEC: *(dobrohotno, nič zamerljivo)* No, no, tako hudo pa ni. Nič vam ne bom storil, vse bo šlo kot po maslu.
BRUEGHEL: *(mu je nerodno)* Dobro, kaj hočeš od mene?
TUJEC: Ti poznaš vse luterane v mestu . . . mislim reči vse tiste, ki so zoper Špance?
MARIKA: Ne, nikogar ne poznava!
BRUEGHEL: Zakaj misliš tako?
TUJEC: Španci niso prišli k tebi zaradi slike. Prišli so vohljat. Ti nisi kar tako . . .
MARIKA: Joj, nesrečo kliče nad naju. Pojdi!
BRUEGHEL: Marika, nehaj, prosim. *(bratu)* In če jih poznam, kaj potem?
MARIKA: Peter, rekla sva, da se bova bojevala. Za naju, za otroka!
TUJEC: Oni mi pomorejo. In vama. *(šepetaje)* Jaz sem res krivoverec, Špance bi rad pregnal od tod!
MARIKA: No, vidiš! Varuj se ga!
TUJEC: Sicer pa, kolikor vem . . . si ti tudi . . .
BRUEGHEL: *(po hipu molka)* Sem, brat!
MARIKA: Vse nas pogubita!
TUJEC: No, vidiš. Saj bo šlo. Potrebujem zveze, potrebujem imena. In to, kar počenjajo sedaj Španci, kar kliče po uporu. Ljudi je treba obrniti na pravo stran. Španci se igrajo z usodo, ko kličejo nad mesto kugo!
MARIKA: *(si pokrije obraz)* Kaj bo, kaj bo. Peter, zakaj mu verjameš?
TUJEC: Nekomu pač mora verjeti. In ti tudi. Sicer pa mi je brat, ne pozabi tega.
(Nenadoma ropot in koraki po stopnišču. Vsi trije se zdrznejo. Glasovi.)
MARIKA: *(kaže na manjša vrata)* Tjale, tjale, hitro! *(A v sobo že vderejo Palazuelo, Ferlosio in za njimi vojaki.)*
PALAZUELO: *(ostro)* Ostanite, kjer ste. *(vojakom)* Pretipajte jih, če so oboroženi. *(Vojaki to z veseljem počno, še posebej, ko preiskujejo Mariko. Pri tujcu najdejo beneško bodalo.)*
FERLOSIO: *(tujcu)* Ne bom vprašal, kdo ste.
TUJEC: In jaz tudi ne.
PALAZUELO: Aretirani ste.
BRUEGHEL: Kako, v moji hiši . . .?
PALAZUELO: Če vam povem, kdo je vaš brat, ne boste zvedeli nič novega. Krivoverec je in prekucuh.
BRUEGHEL: Imate dokaze?
FERLOSIO: Jih bomo že našli. *(tujcu)* Z nami greš.
TUJEC: Tako? *(izvleče papir)* Mene ščiti kardinalovo pismo.
PALAZUELO: *(Mu iztrga papir, ga ne pogleda, se zasmeje in ga strga.)* Tako, to je vaš dokaz!
TUJEC: *(se posmehne)* Še žal vam bo.
FERLOSIO: Besedičiš, človek. Alo, z nami. *(Pomigne vojakom, ki obstopijo tujca.)*

TUJEC: Gospodje, vaše metode so dolgočasne.
PALAZUELO: *(ostro)* Vaše pripombe, gospod, nisem slišal. A zapomnite si: tu vladajo naši zakoni!
TUJEC: Nisem vedel, da vladate tukaj s pomočjo laži in izsiljevanja!
FERLOSIO: *(stopi k njemu)* Ti, *(grozeče)* pazi na besede!
PALAZUELO: Nehaj! Bo že govoril, ko bo čas.
FERLOSIO: *(Brueghlu in Mariki)* Vama pa sporočam. Ker je starec, ki ste ga pred dnevi prenočili, umrl in mestni fizikus sodi, da je kužen, je treba vajino hišo nemudoma zažgati, vaju pa postaviti v karanteno. Tu je dekret!
BRUEGHEL: Kako si upate trditi, da je kuga!
PALAZUELO: Strokovnjaku bom verjel. Ukrepi so nujni. Požiga se nisem domislil sam, marveč stoji zapisano tako v mestnem statutu. V vašem mestnem statutu, gospod Brueghel.
MARIKA: Ne, ne boste zažgali mojega doma!
FERLOSIO: Bomo, gospa, bomo.
PALAZUELO: In še to: prosim vaju, da se ne oddaljujeta od hiše. Sicer pa: ljudje so precej razburjeni. Nimam ljudi, da bi vaju varoval pred jezo množice. Zbogom. *(vojakom)* Gremo.
BRUEGHEL: Brat . . .
TUJEC: *(se obrne)* Saj se bova še videla . . .
PALAZUELO: *(tujcu, ki se obotavlja)* In vas, gospod, prosim, da greste z nami. Brez upiranja.
MARIKA: *(nenadoma, odločno)* Ne, nikogar ne boste odvedli. Kdor je v tej hiši, ki je moj dom, je moj gost. Ni je sile, ki bi prelomila moje gostoljubje. *(Stopi tako, da zaklanja vrata.)*
PALAZUELO: *(jo še dokaj nežno, a odločno odrine)* Oprostite, gospa. V nesrečo rinete. Spregledal bom tole, kar bi lahko razumel kot zoperstavljanje izvrševanju španskih ukazov. Mojih ukazov, gospa, in knezovih. Krona hoče tako *(vojaki ob besedi krona stopijo v pozor).*
TUJEC: *(Mariki)* Hvala, svakinja.
PALAZUELO: *(priganja)* No, gremo, gremo! *(odidejo) (Molk. Marika in Brueghel gledata v odprta vrata.)*
MARIKA: Kako si mogel pustiti?
BRUEGHEL: *(brezvoljno)* Kaj sem hotel?
MARIKA: Kričati bi moral, da te sliši vse mesto!
BRUEGHEL: Nič ne bi pomagalo! Si slišala, kaj je dejal? Ljudje so nahujskani.
MARIKA: *(prezirljivo zamahne z roko)* Laži.

Četrti prizor

Kletna beznica. V njej čemita prvi in tretji pijanec. Oba imata, po prečuti noči, strahovitega mačka. Govorita hripavo in brezvoljno.

PRVI: Celo noč sem pil, strahu pa nisem utopil!
TRETJI: Pravijo, da se kuga širi. Še malo, pa bo morila!
PRVI: Onega, ki je z nama pil, so stražniki zgrabili. Špance je psoval!
TRETJI: Norec stari. Mar bi molčal, saj ve, kdo so Španci.
PRVI: Če takole gledaš, še ni bilo tako slabo. Za jesti in piti je bilo. Španci niso slabi . . . če kugo ustavijo . . . rečem: kapo dol pred njimi!
TRETJI: a Brueghel, mojster, kdo bi si mislil, da se s capini brati in kugo v hišo zanese. Kaj v hišo, briga me njegova hiša, v mesto, med nas, poštene meščane.
PRVI: Ja, tako je, če se bratiš z vsakim pritepencem.
TRETJI: In če je kuga, bo gorelo!
PRVI: Kaj, zakaj?
TRETJI: Taka je pisana postava! Kjer sumijo, da se plazijo kužne klice, mora ogenj vse očistit.
PRVI: To se pravi: da bo gorelo . . .
TRETJI: Ja, pri mojstru Brueghlu *(se privoščljivo smeje)* bo kar lep kres!
PRVI: *(nejeverno)* Misliš, da bodo res?
TRETJI: Slišal sem stražnike, kako so se menili.
PRVI: O, da, seveda, taka je postava v tem čistem in urejenem mestu! In mesto je trdno zato, ker meščani spoštujemo postave. Ker se, kot en mož, postavimo po robu vsakršni nadlogi.
(V prostor plane prva hotnica.)
PRVA HOTNICA: Ljudje, ljudje, poslušajte! Ujeli so strašnega morilca in krivoverca, Brueghlovega brata Johana!
PRVI: *(skoči)* Kje? Govori!
PRVA HOTNICA: V Brueghlovi hiši se je skrival.
TRETJI: Sem rekel! Si videl!
PRVI: To hišo je treba zažgati! Takoj!
TRETJI: Res! Gremo tja!
PRVA HOTNICA: Nikogar ne puste blizu. Vojaki so sklenili obroč!
PRVI: *(ves v ognju)* Prebijemo ga. Kje so gorjače? Gremo!
TRETJI: *(previdno)* Počakaj, še bo čas!
PRVA HOTNICA: Seveda *(se usede)*, je kaj pijače zame?
TRETJI: *(ji porine vrč)* Na, pij, nesreča vseh nesreč!
PRVI: *(še vedno v ognju)* Ampak tale slikar mi je gre iz glave. Take je treba kamenjat!
TRETJI: Samo upirali bi se, to je. Pa sam ne ve, gospod, zakaj! Fej! *(pljune)*
PRVA HOTNICA: Tam je vse polno ljudi. Kričijo. A stražniki so kakor zid. Čelade se svetijo v soncu. *(raznežen)* Joj, kako so lepi tile španski stražniki.
TRETJI: Niso slabi, tile Španci. Za red so. To pa je dobro!
PRVA HOTNICA: Pa kuga, kaj bo z nami?
TRETJI: Kuga? Bo že nekako, saj je bog na naši strani.
PRVI: Glavno, da so ujeli krivoverca.
TRETJI: In lopova razkrinkali.
PRVA HOTNICA: Saj res. Sedaj bom laže dihala. *(se prekriža)*
PRVI: Spijmo! Potem gremo gledat!

Peti prizor

Urad za varnost španskih okupacijskih sil. Gillipola in Palazuelo.

GILLIPOLA: Govori počasneje. Nič ne razumem.
PALAZUELO: Nočeta oditi. Posebno ona je vsa divja.
GILLIPOLA: *(mračno)*Tako? Bomo pač zažgali. Naj rineta v nesrečo, če ju je volja.
PALAZUELO: Hiše je pod močno stražo. Ljudje so divji.
GILLIPOLA: Kaj pravijo meščani?
PALAZUELO: Doslej so še na naši strani. To s kugo je užgalo. A vrag si ga vedi, kako se to lahko obrne.
GILLIPOLA: Dalje?
PALAZUELO: *(zmagoslavno)*V hiši sem ujel Johana. Sedaj je tu, v ječi!
GILLIPOLA: *(poskoči)*Aretiral si ga? Je kaj dejal, se je upiral?

PALAZUELO: Neki papir je kazal, pa sem ga strgal, ne da bi ga prebral. Spet kakšna njegova prevara.
GILLIPOLA: *(besno)*Prekleti norec, veš, kdo je morda ta tvoj Johan? Ne veš, butec! To je lahko grof Valencija, tajni kraljevi odposlanec. Ki je prišel, da vidi, kaj počenjamo v tem gnezdu! Ti ga greš aretirat!
PALAZUELO: *(zaničljivo)* Bha! Španca bom pa ja poznal!
GILLIPOLA: Vrag! Saj ni Španec. Flamec je, a v službi našega presvetlega kralja!
PALAZUELO: *(nejeverno)* Ne verjamem. Ne bi se pustil kar tako odpeljati. In Brueghlu je rekel brat.
GILLIPOLA: In ti misliš, da ne more biti Brueghlov brat?
PALAZUELO: Kje pa!
GILLIPOLA: Tukaj si, da izpolnjuješ ukaze. Zakaj si ravnal tako svojeglavo?
PALAZUELO: *(udari s pestjo po mizi)* Ujel sem krivoverca in amen. Smem nekaj vprašati? Zakaj tako ščitiš tega človeka?
GILLIPOLA: *(malo zmedeno)* Ščitim? Kdo ga ščiti? Tukaj sem, da varujem koristi krone in krščanstva. Si pozabil na to?
PALAZUELO: Mene ne boš učil!
GILLIPOLA: Krasno! Sedaj se že upiraš!
PALAZUELO: Tukaj sva doslej predvsem – kradla. In kolikor vem, to počneš že od nekdaj.
GILLIPOLA: Tega z Brueghlom si nisem zmislil jaz.
PALAZUELO: A si privolil v to. Pozabljaš?
GILLIPOLA: Pravim ti: spusti tistega človeka. Če je res grof Valencia in če je Brueghlov rodni brat, potem se nama slabo piše.
PALAZUELO: Kdo pa pravi, da ga bom spustil? Kdo pa pravi, da bodo zvedeli, kje je končal ta grof Valencija, če je res on. *(Naredi nedvoumno kretno po vratu.)* Takole, pa bo konec vsega!
GILLIPOLA: *(razburjen vstane)* Ukazujem ti, da ga takoj spustiš!
PALAZUELO: Tako torej! Ti izdajaš krono! To je zarota.
GILLIPOLA: *(besno, skoraj kriče)* Ukazujem ti, da se predaš!
PALAZUELO: *(mirno)* Aretiran si!
GILLIPOLA: *(kriči)* Straža, semkaj!
PALAZUELO: *(še vedno mirno)* Vsi v tej stavbi so pod mojo komando! Razumeš?
GILLIPOLA: *(se prisiljeno smeje)* Kaj? Ti se šališ! Nehaj!
PALAZUELO: Gledal sem te, kako grabiš preko vsake mere in kako pogubljaš ljudi, kot da so prah! Misliš, da sem tako neumen in ne vem, kaj si namenil meni, če bi ti postal nevaren. Zviot si, Gillipola, a zame si premalo!
GILLIPOLA: *(znova besno)* Saj veš, kaj te čaka za upor v teh razmerah.
PALAZUELO: Nič! Ti si aretirtan! Ti izdajaš krono! Ti bi rad dovolil pobeg nekemu zločincu. Ti ščitiš Brueghla!
GILLIPOLA: Norost ti megli oči!
PALAZUELO: Tebi pa pohlep!
GILLIPOLA: *(ko vidi, da Palazuelo vleče bodež)* Tako! Na neoboroženega greš!
PALAZUELO: *(zastane)* Še je čas. Pokesaj se in premisli!
GILLIPOLA: Nikoli! *(Plane s svojim bodežem, a je Palazuelo, mlajši, hitrejši.)*
PALAZUELO: Na, tu imaš za vse!
(Gillipola se zruši. Pri padcu povleče z mize nekaj predmetov. Glasen ropot. V sobo plane Valerija.)
VALERIJA: Kaj je to?
PALAZUELO: Nič! Napadel me je, pa sem se branil!
VALERIJA: *(poklekne k truplu)* Ti si nor!
PALAZUELO: Hotel je omogočiti pobeg tistemu zločinskemu Johanu!
VALERIJA: *(se dvigne)* O, ti norec! Ali veš, koga si aretiral? Ne? To je grof Valencija!
PALAZUELO: *(prestrašeno)* Ne?
VALERIJA: Ja! Ko si ga vrgel v tisto klet, je velel poklicati prefekta. Tako oblastno je govoril, da so stražarji izpolnili njegov ukaz. In prefektu je pokazal tajni pečat. Res je Valencija!
PALAZUELO: Ne! To ni mogoče!
VALERIJA: Pojdi tja, pa se prepričaj!
PALAZUELO: *(se prime za glavo)* Kaj naj storim?
VALERIJA: *(ga zaničljivo gleda)* Ubil si ga. Starca. Sedaj pa beži, če hočeš. Jaz te ne bom ustavljala. Ali pa se predaj grofu Valenciji. Mislim, da veš: za tole ti bo šla glava.
PALAZUELO: Jaz sem mislil, ukaze sem izpolnjeval . . .
VALERIJA: Ubil si ga. Kneza Gillipolo.
PALAZUELO: *(trenutek premišljuje)* Nič! Poskusil bom! *(zbeži)*
VALERIJA: *(se namrdne)* Daleč ne prideš, norec! *(poklekne k Gillipoli)* O, moj ubogi knez, nisi se ga znal varovati . . . *(zajoče)*

Šesti prizor

Kletna beznica. Trije pijanci in obe hotnici.

PRVI: Bolj ko pijem, manj sem pijan!
TRETJI: To je od strahu.
DRUGI: Prekleti Španci. Zaprli so me kar tako.
PRVI: Preveč si govoril. Blebetal si.
DRUGI: Kaj te briga! Prav si imel. In da veš: nobene kuge ni!
(Prva hotnica, za njo vsi: Kaj, ni kuge?)
DRUGI: Niti sledu! Mestna vrata so odprta! Če hočeš, pojdi!
DRUGA HOTNICA: *(nezaupljivo)* Pa je res?
TRETJI: Mora biti. Vojakov ni več na cestah.
PRVI: Čudna reč. Jaz bi počakal!
DRUGI: Rečem vam: nekaj se je zgodilo. Nekaj pri španski oblasti. Kdo ve, kaj.
PRVI: Počakajmo, počakajmo.
DRUGI: Reva!
PRVI: Kdo pa je prvi zagnal preplah? Mar jaz?
TRETJI: Mi smo se bali, ampak samo, dokler nismo izvedeli resnice! Sedaj ji pogumno zremo v oči!
DRUGI: Sedaj se junačiš? Pa včeraj?
TRETJI: *(v zadregi)* Včeraj, včeraj! Kaj bi tisto. Pozabimo . . .
DRUGA HOTNICA: *(še vedno nejeverna)* Morda pa se je kuga le potajila. O, tako se bojim!
DRUGI: Beži, beži, nič ni bilo, nič ne bo.
TRETJI: *(se roga)* Ti si tako pameten!
PRVA HOTNICA: Ti pa blebečeš!
DRUGI: Jaz samo gledam in pijem. In včasih kakšno rečem.
PRVI: *(se smeje in kaže na sebi)* Pa jo dobiš po buči!
DRUGI: Nehajte. Saj je vse mimo. Mirno lahko pijemo.
TRETJI: Še Špance vzame vrag, pa bo.
DRUGI: Pa me res zanima, kaj je . . . Bomo že videli.

Sedmi prizor

Brueghlov atelje. Brueghel, Marika.

MARIKA: *(stoji ob oknu)* Torej kuge je konec. Vojaki so odšli, ljudje so se razšli. *(se obrne)* Me slišiš?
BRUEGHEL: Na Johana mislim!
MARIKA: Ja, grozno je bilo. *(dokaj ravnodušno)* Zakaj pa se peča s takšnimi posli.
BRUEGHEL: Brat mi je.
MARIKA: Ja, brat. A bi te skoraj v nesrečo spravil.
BRUEGHEL: Kako moreš . . .
MARIKA: Sem se je zatekel, ker ni vedel, kam bi. Pomoč je potreboval. A tisto o bratu, pusti.
BRUEGHEL: Vseeno hvala.
MARIKA: Kaj hvala?
BRUEGHEL: Da si se potegnila zanj.
MARIKA: Dovolj mi je Špancev. *(se prime za križ)* Vse me boli.
BRUEGHEL: Pazi nase.
MARIKA: *(znova gleda skozi okno)* Nekaj se je moralo zgoditi. Zakaj so vojaki tako nenadoma zginili?
BRUEGHEL: Kdo ve. Kakšna španska ukana, kaj takega.
MARIKA: *(dvomeče)* Ne, ne, to bo nekaj drugega.
BRUEGHEL: Ti vedno nekaj slutiš.
MARIKA: Pa še res je. Tudi Kristjan je zginil.
BRUEGHEL: *(postane pozoren)* Tako?
MARIKA: Ja, kar pobral se je pa šel. Še adijo ni rekel. A nekaj je govoril, da je tistega tujca videl pri Špancih.
BRUEGHEL: Kaj je govoril?
MARIKA: *(malomarno)* Oh, nič. Gotovo je kaj pomešal.
BRUEGHEL: Verjetno. A sem kar vesel, da je zginil. Težko bi živel s takim vohljačem v hiši.
MARIKA: Vedno boš potreboval pomočnika. Nov pomočnik, nov vohljač.
BRUEGHEL: Nikogar več ne vzamem. Sam bom. Kolikor potrebujem za nas, bom sam naslikal. Nihče mi mi ne bo več vohljal po hiši, prisluškoval za vrati, brskal po pošti.
MARIKA: Meni je prav.
BRUEGHEL: Fabiusa še vedno niso izpustili. To je čudno.
MARIKA: Počakaj. Saj mu nič ne morejo.
BRUEGHEL: Ali pa. Druge vere je. Španci, naj se je zgodilo kakorkoli, se boje upora.
MARIKA: Peter . . . jaz bi vseeno . . . ko bo vse za mano . . . rada šla od tod. V Bruselj, ali kamorkoli. A le od tod. Tu me tako duši. Ponoči ne spim, podnevi se plašim korakov.
BRUEGHEL: Šla bova. Naj vse mine, prodava in greva.
MARIKA: Zouewen in drugi ti ne bodo odpustili.
BRUEGHEL: Premišljeval sem o tem. Nisem njihov in ne bom nikoli. Raje grem in prodam. Tudi pod ceno.
MARIKA: Ja, tako bova storila. O, ti moj ljubi. *(ga objame)*
(Nekaj časa stojita objeta.)
BRUEGHEL: Za brata me skrbi.
MARIKA: *(malo razočarano)* Nanj misliš? Saj se bo rešil.
BRUEGHEL: *(neodločno)* Prosit bi šel . . . zanj. Bil bi porok . . .
MARIKA: Misliš? Da bi ti verjeli? Se ne bojiš novih nadlog?
MARIKA: *(oklevaje)* Pa pojdi . . . če misliš, da boš kaj spremenil.
BRUEGHEL: Brat mi je. Res se dolgo nisva videla, med nama ni nič tiste prave ljubezni, a vseeno . . . ne morem ga kar tako pustiti.
MARIKA: Torej pojdi. A rečem ti: če se boš plazil, ne boš nič opravil.
BRUEGHEL: Ne bom. A tam ga ne morem pustiti.

Osmi prizor

Urad za varnost španskih oboroženih sil. Grof Valencija, ki je Brueghlov brat, Valerija in Ferlosio.

GROF VALENCIJA: Tako torej. Reči moram, da takšne klavrne zmede še nisem videl v svojem življenju.
VALERIJA: Mi smo . . .
GROF VALENCIJA: Ne zanima me, kaj ste, marveč dejstva. In dejstva so porazna. Porazna. Tu v uradu neki prenapetež, karierist in dvojni vohun meni nič tebi nič ubije vodjo urada. In nihče ne reagira.
VALERIJA: Nisem ga mogla ustaviti. Stražniki so ga ubogali.
GROF VALENCIJA: Tako? Potem poskrbite za te stražnike, ki so topi kot noč. Treba jih je takoj kazensko premestit. Jim usta zavezat. Kako bo to delovalo, če se izve. *(Ferlosiu)* In vi?
FERLOSIO: Bil sem zaposlen z zadevo okoli Brueghla.
GROF VALENCIJA: Krasno! Sicer pa *(udari po svežnju papirja)* podatki o vas niso najbolj razveseljivi. Pokojni knez je bil sicer kritičen, a verjetno pravičen. Pravi, da ste svojeglavi, da ukrepate na svojo pest. In preveč se družite s tistim Zouewenom? Kaj mi boste povedali?
FERLOSIO: Izpolnjeval sem ukaze. Nič več.
GROF VALENCIJA: Krasno! Zmeraj bolj krasno. Tu niste zato, da bi se vedli kot stroj. Zakaj imate pamet? Zakaj? Da se slepo podvržete vsakemu ukazu?
VALERIJA: Mislim, da ste prestrogi?
GROF VALENCIJA: Prestrog! Ti moj bog! Pridem sem in kaj najdem? Vse v razsulu! Korupcija. V mestu se zbirajo krivoverci, vi se pa vsi zabavate in izsiljujete mojega zmedenega brata. In potem? Potem me tisti Palazuelo meni nič tebi nič aretira . . . No, vsaj nekaj bom iz tega naredil . . . raztrgate moje poverilno pismo, ne da bi ga prebrali! Sramota! Če ne bi bilo prefekta, bi morda celo zgnil v tisti luknji. Ali pa bi me. In to naj bo učinkovitost. *(Valeriji)* Prosim, nehajte. Vem, da ste odločni, a sedaj ste tudi vi zatajili. Tako.
FERLOSIO: Žal mi je, gospod grof.
GROF VALENCIJA: Samo to? Z obžalovanjem si ne boste nabrali zaslug! Treba je delati, delati!
FERLOSIO: Poslušam vas.
GROF VALENCIJA: Takole: moj brat, naj bo stokrat brat, je vpleten v te krivoverske zadeve. Ve, kdo so vodje v mestu. Pomagati mi je hotel. Tukaj bomo vrtali. Da, tukaj. Zvedeti moram imena. Še danes, da bom lahko zajezil poplavo krivoverstva. Prišel sem na inšpekcijo, sedaj pa sem nenadoma operativec. Če se izkažeta, bom morda zamižal na eno oko. Še nekaj. *(Ferlosiu)* Takoj zberi nekaj zvestih mož. Vzemi tudi vse moje. In da mi v treh urah najdete Palazuela. Ne, ni zbežal iz mesta. Na vratih so moji ljudje. Ko ga najdete, veste, kako morate ravnati. Vrzite ga v kakšen odročen kanal. Potem bomo rekli, da so ga krivoverci. To potrebujemo. Naj bo vsaj po smrti koristen. Potem se nemudoma vrnite, da obiščeva mojega brata. Sta razumela?
VALERIJA, FERLOSIO: Sva, gospod grof. *(odideta)*
GROF VALENCIJA: *(gleda za njima)* Nesnagi. Tudi vaju bo treba. *(se poglobi v papirje)*

Osmi prizor

Kletna beznica. Večer. Isto razbrzdano, veseljaško vzdušje kot noč poprej. Od nekje iz ozadja glasba. Dude, kontrabas, harmonika. Trije pijanci, obe hotnici. Nato še Kristjan.

PRVI: *(prikolovrati k mizi, kjer pijejo)* Ste slišali? Ne? *(zaupno)* Tistega Palazuela so zabodenega potegnili iz kanala. Zabodenega! V hrbet so ga. *(zloguje)* V hr-bet!

PRVA HOTNICA: Kaj ne poveš? A to je bil tisti lepi sloki gospod, ki je vedno jezdil ob knezu? Ojoj, kakšna nesreča!

DRUGI: A se ve, kdo ga je? Se že kaj ve?

PRVI: Nič se ne ve. A šušlja se, da so bili krivoverci. Razumete. *(znova zloguje)* Kri-vo-ver-ci. Nesnage! To je antikrist, vam pravim, sam satan satanski!

DRUGA HOTNICA: *(se pokriža)* O, kuga nečloveška!

TRETJI: Tako, tako? Sem govoril, da je treba biti buden. Najprej Brueghel, pa kuga, pa umor kneza, pa tole. V mestu je nečisti duh!

DRUGI: Beži, beži, spet so kakšne španske homatije! Je kaj rekel, kar ne bi smel. pa so ga, sek, sek, sek. Saj vem,. kako se dela. A misliš, da nam lahko sipljejo pesek v oči? O ne, meni že ne!

PRVI: Ti povsod vidiš nekaj drugega. Zarota, he! To bi ti bilo po godu, kaj! Ne, bratec, to je antikrist. Treba je napraviti red in mir! Mi hočemo trgovati.
(K mizi prikolovrati Kristjan. Pijan.)

PRVA HOTNICA: O, o, ljubček, Kristjanček, kaj pa ti?!
(Kristjan pade na stol.)

KRISTJAN: Nič . . . me je pognal. So me Španci v rit sunili. Pa imam.

DRUGI: Kaj blebečeš, negodnik?

KRISTJAN: Takole je: saj sem vedel: on je mojstrov brat!

DRUGI: Kdo je komu brat?

KRISTJAN: No, on. Grof, tajni grof Valencija je Brueghlov brat. On je vse skuhal.

TRETJI: Mulc, ti noriš. A veš, kaj blebečeš.

KRISTJAN: O vem . . . mi je rekel grof: ti pa zgini, smrkavec, in še dobro si jo odnesel.

DRUGI: A tako! Sedaj je pa vse jasno. No, ta gospoda, vsi so enaki.

PRVA HOTNICA: Nas to ne briga, a ne? Mi trdo delamo, potem pa se radi poveselimo. Tako je to z nami, preprostimi ljudmi.

DRUGA HOTNICA: *(se prične nenadoma cmeriti)* Taki ubogi, mali ljudje smo.

TRETJI: Daj. Da le lahko pijemo.

KRISTJAN: *(mrmra v brado)* On je brat, pa me je pognal. Tako ne gre, tako ne gre. *(Drugi se ne menijo zanj. Nenadoma nasloni glavo na mizo in zaspi.)*

PRVI: Pa me le zanima, zakaj so ga, tega Palazuela.

TRETJI: Čim manj veš, bolje zate.

DRUGI: To je španska reč, prste stran. Prste stran, pravim.

TRETJI: Ja, bolje je pustiti to pri miru.

PRVA HOTNICA: Naj delajo, kar hočejo!

TRETJI: To ni naša stvar!

PRVA HOTNICA: Mi se lahko veselimo, ne?

PRVI: Mi smo lojalni meščani, nam ne gre po glavi prekucija!

DRUGA HOTNICA: *(smrka)* Tako težko življenje imamo!

Deveti prizor

Urad za varnost španskih oboroženih sil. Vojak privede Brueghla.

VOJAK: Počakaj tu! *(odide)*
(Brueghel se razgleduje. Nekaj trenutkov ni nikogar. Nato vstopi Ferlosio.)

FERLOSIO: Da, kaj bi radi?

BRUEGHEL: Zaradi brata sem prišel . . .

FERLOSIO: Tako? Pa veste, kdo je vaš brat?

BRUEGHEL: Slišal sem obtožbe. A verjemite, on ni krivoverec. Zato sem tukaj.

FERLOSIO: Mogoče. Imate kakšen dokaz? Stvar, o kateri govorite, je nadvse delikatna. In vaš položaj tudi.

BRUEGHEL: *(vzroji)* Vi ste izsiljevali, vi. Vi ste si izmislili kugo, ne jaz. Vi ste ščuvali meščane!

FERLOSIO: *(ostro)* Ste prišli prosit ali obtoževat?

BRUEGHEL: Kar je res, je res.

FERLOSIO: Da, kar je res, je res. A dejstva govore drugače. Najprej ste odklonili slikanje alegorije, ki bi imela poseben politični pomen. No, no, nič ne ugovarjajte. Vemo, kako stoje stvari! Odklonili ste gladko in tudi vemo, zakaj! Vemo! Vse je zapisano!

BRUEGHEL: Ja, seveda. Podtaknili ste mi Kristjana!

FERLOSIO: Kadar je v nevarnosti naša oblast, so dovoljena vsa sredstva.

BRUEGHEL: Bedno, bedno!

FERLOSIO: A prišli ste zaradi brata, kajne? A povem vam: obtožen je hudih reči. Krivoverec je, v to mesto je prišel, da bi hujskal k uporu. In vemo, zakaj se je zatekel k vam. Tudi vi ste krivoverec!

BRUEGHEL: Vam se meša!

FERLOSIO: Vaš brat je to izpovedal. Resda nerad, a je!

BRUEGHEL: To ne more biti res.

FERLOSIO: Saj bo priložnost, da se pogovorita. A povejte mi nekaj. *(išče po mizi)* Vi veste, kdo so vodje krivovercev? *(mu vrže list)* Berite! *(Brueghel vzame list)* To so krivoverci, kajne?

BRUEGHEL: Nesramno igro igrate z mano!

FERLOSIO: Saj ni treba reči da. Vem, da so to krivoversi. Vaš brat bi se moral z njimi povezati in skupaj bi začeli upor. Je tako?

BRUEGHEL: Vse to je izmišljotina!

FERLOSIO: Ta list, pravzaprav kopijo, smo našli pri vas, *(Brueghel trzne)* da, pač, pregledali smo vaše papirje. Višji interesi.

BRUEGHEL: Norost. To so ljudje, ki so pri meni naročali slike in izveske.

FERLOSIO: Seveda. Konspiracija je bila odlična. Če ne bi vaš brat . . .

BRUEGHEL: On ne ve nič! Nič!

FERLOSIO: Tako? Torej govori tja v en dan? Res čudno? Ve, da mu gre za glavo, pa čenča . . .

BRUEGHEL: Nič ne vem . . .

FERLOSIO: Vem, vi ste krivoverec. Vsi s tega spiska prav tako. Sicer pa lahko govorite z grofom Valencijo. *(se posmeje)* Sedaj je on vodja tega urada. *(odide)*
(Čez čas vstopi grof Valencija, Brueghlov brat.)

BRUEGHEL: *(poskoči)* Brat, kaj to pomeni? Kje je grof?

GROF VALENCIJA: *(ledeno)* Jaz sem grof Valencija, tajni kraljevi odposlanec.

BRUEGHEL: *(se sesede)* Ti . . . grof Valencija?

GROF VALENCIJA: Da, stopil sem v službo k presvetlemu španskemu kralju. Te čudi?

BRUEGHEL: In ti si se izdajal za krivoverca. *(besno)* Lagal si, da te preganjajo. To si storil meni, svojemu bratu!

GROF VALENCIJA: Ferlosio mi je povedal, da si priznal . . .

BRUEGHEL: Nič nisem priznal. Ti si se zlagal. Moje in Marikino gostoljubje si zlorabil. Vdinjal si se tem . . . tem nesrečnikom . . . ljudje bi naju skoraj kamenjali, hišo so mi skoraj zažgali . . .

GROF VALENCIJA: Vedno si bil tako vzkipljiv. Kaj ne razumeš ti? Takšni časi so. Vsakdo se odloči po koristi.

BRUEGHEL: Ne, jaz že ne. Jaz sem se po vesti!

GROF VALENCIJA: Ne briga me, če si naš ali ne. Saj vem, kako misliš. Nič ti ne bomo naredili.

BRUEGHEL: *(besno)* Kako si velikodušen, brat! Koliko ljubezni je v tebi, koliko dobrote. In zate sem šel prosit . . .

GROF VALENCIJA: Da, to me je presenetilo. Nisem pričakoval. Mislil sem, da se bom moral jaz potruditi k tebi. Da znova občutim tvoje gostoljubje.

BRUEGHEL: Umazanec.

GROF VALENCIJA: Brat, kako po neumnem se ješiš. Sam si kriv, kaj pa priznaš prvemu, ki pride mimo, kdo si in kaj si. Naiven si. Sedaj pa plačaj.

BRUEGHEL: Ti si moj brat. Nisi kdorkoli, razumeš?

GROF VALENCIJA: A vseeno mi ne bi smel kar tako zaupati. A naj bo. Tu so podatki o tebi, *(jih prične trgati)* za tokrat naj bo. A pusti te reči. In tudi tistega Fabiusa. Žal ga bom moral izgnati. Nevaren človek je.

BRUEGHEL: Še kaj?

GROF VALENCIJA: Za sedaj nič. Če te bom potreboval, te pokličem. A vedi, tiste ljudi bomo morali poloviti.

BRUEGHEL: *(podivja)* Tako torej? Mene imaš, da bi me imel za izdajalca! Da bi bil sam čist! Ne, povsod bom razglasil, kdo si in kaj si!

GROF VALENCIJA: Nehaj z neumnostmi. Nihče te ne bo poslušal. Misliš, da nimamo sredstev, da te utišamo? Pa kuga? Malo je manjkalo . . .

BRUEGHEL: Tako torej? Še to! *(stopi k bratu in mu pljune v obraz)* Bodi preklet!

(Grof Valencija se za korak umakne, roka mu seže k bodalu. Se premisli. Seže po rutici in si obriše obraz. Molk.)

GROF VALENCIJA: *(tiho)* Izgini . . . pri tej priči!

(Brueghel gre počasi proti vratom ritensko.)

GROF VALENCIJA: *(enako tiho)* Izgini . . . ne, ne boj se, ne bom te.

(Brueghel odide)

Deseti prizor

Brueghlov atelje. Pogrebno zvonjenje. Ptičje petje. Brueghel in Fabius.

FABIUS: *Štiriindvajset ur mi je dal, da odidem. Prišel sem se poslovit. Kje je Marika?*

BRUEGHEL: *(odsotno)* Zgoraj leži. Nekaj se ne počuti dobro. . . . A kaj je meni storil! Rodni brat!

FABIUS: Tudi mene so izsiljevali. A jaz poznam take kreature. Nič nisem rekel. Tudi potem, ko je tisti Ferlosio trdil, da si ti priznal moje in svoje krivoverstvo.

BRUEGHEL: Barabe, same barabe.

FABIUS: Pojdi z menoj, Peter. In Marika naj gre. Sedaj te, upam, prav nič ne veže na ta kraj.

BRUEGHEL: Ne morem. Ne smem. Opazujejo me. Če se odpravim na pot, skrivaj ali javno, me da zadržati.

FABIUS: Morda je kakšna pot?

BRUEGHEL: Morda. Ne vidim je . . .

FABIUS: Vse bo še slabše. Novi Španci pridejo, a s starimi metodami. In meščani, če bo resno, te znova pustijo na cedilu. Pravim ti: pojdi, svet je velik. Vzljubil ga boš. In Marika tudi.

BRUEGHEL: Od teh pekov, mesarjev, od teh zabitih carinikov in bankirjev nič ne pričakujem. Junaštvo? Kdaj so bili takšni zmožni plemenitih del?

FABIUS: Tvoj glas sem, ki ti pravi: pojdi. Tam boš lahko slikal. Ne bo ti treba skrivati svojih del!

BRUEGHEL: Ne! Tukaj lahko slikam. V tej bedi kar vre iz mene. To grozo mora nekdo naslikati! Razumeš, Fabius, to mora ostati za bodočnost!

FABIUS: Morda sodim pretrdo, a mislim, da so te zlomili . . . Žal mi je. Bil si . . .

BRUEGHEL: *(ga prekine)* Govoriš, kot da sem že pokojni . . .

FABIUS: *(pomolči)* Odkrito povedano, strah me je zate.

BRUEGHEL: Kaj hujšega se mi ne more pripetiti. Da sem izdajalec, ne da bi izdajal. Da imam brata, ki se je vdinjal Špancem. Vsi me bodo prezirali, tudi oni, ki danes veselo ovajajo someščane španskim podrepnikom! Tako! Ničesar se ne bojim.

FABIUS: Trdoglav si. A morda je prav tako. Iti bom moral. Moj čas se izteka. Ne bi rad padel v roke tvojega brata . . . saj ne zameriš teh besed?

BRUEGHEL: Hodi v miru, prijatelj.

(Zunaj kriki babice de Jong. Plane v sobo. Zasopla, zmedena.)

BABICA DE JONG: Joj, nesreča, nesreča.

BRUEGHEL: Kaj je? Marika?

BABICA DE JONG: Nesreča! Grozna nesreča!

BRUEGHEL: *(jo stresa)* Kaj je z Mariko?

BABICA DE JONG: Marika je . . . je od vseh grozot, od vsega hudega splavila . . . joj, usmili se nas . . .

BRUEGHEL: O, moj bog!

FABIUS: *(blago)* Uboga človeka . . .

BRUEGHEL: *(se sesede)* Prekleti Španci, kaj ste mi storili. Prekleti brat neverni . . .

FABIUS: Tudi on bo dajal odgovor . . .

BRUEGHEL: Kaj bi to! O, Marika, Marika!

BABICA DE JONG: K njej pojdi. Potrebuje te. A potrebuje tudi mir. Strašno je slaba.

BRUEGHEL: Vsega je konec, konec . . .

BABICA DE JONG: Mlada sta. Še bosta imela otroke . . .

BRUEGHEL: *(šepeta)* Nikoli . . . nikoli več . . .

FABIUS: Za menoj prideta. Drugačen svet vama pokažem. Lepši. Boljši.

BRUEGHEL: *(zatuli in steče iz sobe)* Marika! Marika!

(zastor)

Milan Kleč: STOK

Eržen
Žerjal
Cilenšek
Martin Krpan
Pepelka
mamica
Štefka
Olga
trop žensk

Časi se spreminjajo.

Kleč

Kdo ne pozna študentov! Naj kar zadoni v en glas: študente poznamo vsi. S tem smo seznanjeni, tukaj ni kaj.

Eržen, Žerjal in Cilenšek se od drugih zapisanih oseb razlikujejo, namreč že pri kolenih se jim širijo stopala.

Prvi prizor

Sobica. Plakati z revolucionarno vsebino. Soba za sestanke najožje celice študentov. Nujen nered, posledica naprednosti, kakor vsaj potihem menijo.
Za mizo sedijo Eržen, Žerjal in Cilenšek. Sedijo in molčijo. Že tri dni. Obraze jim krivijo neprespane noči. Napeto mislijo, iščejo rešitev in prišli smo ob pravem trenutku, saj se prav danes oprimejo nečesa pametnejšega. Tri dni bi bilo škoda žrtvovati, pet ali deset minut pa že lahko opazujemo zatopljeni študentski svet. Eržen vstane, dvigneta se še Žerjal in Cilenšek. Napeta tišina. Vodstvo se brez besed naglo prestavlja iz enega konca majhne sobice v drugega. Dlani imajo sklenjene na hrbtih. Glave jim bo razneslo, tako zelo močno mislijo. Stopajo živčno, a ne klonijo. Aha, aha – Eržen po treh dneh odpira usta. Nene, premislil se je. Cilenšek in Žerjal ga budno spremljata. In zopet Eržen odpira usta, vendarle bo spregovoril. Ne-ne, usta se zapro, a znova, kot da mu nekaj močno leži na srcu, a še dvomi. Usta odpre tokrat bolj odločno, tokrat bo, seveda bo. Eržen po treh dneh končno spregovori.

ERŽEN: Martin Krpan!!
ŽERJAL: Martin Krpan?!
ERŽEN: Pa ja! Martin Krpan!
CILENŠEK: Pomiri se!
ERŽEN: Krpana moramo dobiti!
ŽERJAL: Kje je?
ERŽEN: Mora biti na Vrhu pri Sveti trojici!
CILENŠEK: Potem ga pokličimo!
ŽERJAL: A se ni zadnjič odpravljal v Indijo?
ERŽEN: Ampak se je gotovo že vrnil! – Drugače smo nemočni! Kaj naj se obrnemo na oblast? Ne-ne! Kaj naj pokličemo inšpektorje? Ne-ne! Izvedeli bomo samo, da smo kreteni! Obrnili se bomo naravnost na zgodovino, naravnost na legende, in z njimi rešili še en nenavaden primer, ki pa je po drugi strani za študentsko življenje vseeno značilen!
ŽERJAL: Zavzemam se!
CILENŠEK: Jaz sem z vama! Nad nami je visela groza!
ERŽEN: Ja! Kako, da se nisem že davno spomnil!
ŽERJAL: Vrh pri Sveti trojici? – 21105!!
CILENŠEK: Krasno, krasno! Čestitam, Ante!
ERŽEN: Mhm.
ŽERJAL: 21105? Halo! Krpana, prosim! Ja, Martina.
ERŽEN: Bom jaz!
ŽERJAL: Na.
ERŽEN: Kje pa je, da ne more do slušalke? Kaj? Spet?! – Ko pride k sebi, pa naj pokliče. – Takoj, ja! 41 755 – študentska zbornica, ja! – Pozdravljam!
CILENŠEK: Kje pa je?
ERŽEN: Krpan! Pa ga ne moreš dobiti. Če že ni na poti, potem pa je nesposoben. Še do slušalke mu ni uspelo stopiti!
CILENŠEK: Dobro robo je moral prišvercati.
ŽERJAL: Posrečen – tale Krpan. Kdo bi rekel, da bo začel drogo švercati.
ERŽEN: A ne! Marjeta je rekla, da je pijan.
ŽERJAL: Marjeta je bila.
CILENŠEK: Potem pa je slabo robo ujel.
(Telefon se rahlo oglasi.)

ERŽEN: Kdo? A ti si, Krpan! Kako? Aha! Jutri zjutraj se pojavi. Slišiš? – Kaj nas muči? – No. – Zaenkrat s kratko oznako: veš, zadne tedne se je dvignil nemir, ki se ne izogiblje niti samega študentskega vrha. No – kot da nam bi jih jemala nevidna sila nas zapuščajo ženske.
– Ja, ženske! – Kaj? Da ni zanimivo?
– Pred zapletenim položajem smo, mase zahtevajo rešitev, rekel pa sem že, da smo prišli tudi sami na vrsto.
– Kaj? – Na vrsto, ja. Kot nalezljiva bolezen se je širilo in Cilenšek, tajnik zveze, je postal – čez noč – samec. –
Ja, ja.
CILENŠEK: Ante! Zaupaj mu, da v strahu z Egonom zaklepata ženi.
ERŽEN: Bom. – Še to – od takrat z Žerjalom, podpredsednikom, zaklepava svoji ženi.
– Kaj? – Kaj ni zapleteno! – kako pa naj delamo brez nežnega spola? –
Ja. – Ja. – O, ja, se boš razvedril. – Velja?
Potrebujemo te! –
Pa kaj, če smo študentje. – Potrebujemo te, Krpan! Jutri! –
– Velja!
(Slušalko položi nazaj.)
CILENŠEK: Kaj je?

ERŽEN: Ah, okleval je in ne spomni se. Ne verjame, da ga kličejo študentje, kot pravi. Preveč imenitno se mu sliši! Ah!
ŽERJAL: Pa bo prišel?
ERŽEN: Drugače pojdem na Vrh! Je pač edina rešitev. Edina možna.
CILENŠEK: Ja. Saj mase neposredno motrijo v nas.
ŽERJAL: Prosijo usmiljenja. Samo okno odprimo.
(Stok visokošolskih zavodov. V majhno sobo lahko pade marsikaj: Katarina, Katarina ali Vrnite mi mojo Božo, tudi Ema, vrni se, Ema, itd., samo poslušati moramo.)
No!
CILENŠEK: Upravičeno! Saj smo našli rešitev! Lahko nam zaupajo!
ERŽEN: Na druge ne smemo čakati! Smo vodilni.
ŽERJAL: Jebenti. Enkrat ni štipendij, drugič ni ustreznih prostorov za uresničevanje študijskih načrtov, ni tudi domov, kjer študentje spijo in zarana vstajajo, potem ni dvoran, kjer lahko študentje sproščajo svoje psihične napore in pridobivajo telesno kondicijo . . ., ja, jebenti!
CILENŠEK: In zadeve uredimo, pa ti pride tako sranje!
ERŽEN: Ampak nikdar ne klonimo, kar pa še največ pomeni! – Pa še nekaj!
ŽERJAL: Kaj?
(Eržen vključi tranzistor, kot da bi dajal ploščo na gramofon, saj v njegovih gibih ni niti najmanjšega dvoma, da ne bi mogel tudi po radijskih valovih ujeti zaželjenega. Zapoje Ladko Korošec.)

Bela postelj
vsepočez
čez sneg poljan
njene oči je odneslo
njene oči je odneslo
v zimski dan
kdo je tam
Sergej sergej
Sergejan
Sergej sergej
Sergejan
CILENŠEK: Kaj hočeš, Ante?
ERŽEN: Poslušajta!
Bela postelj
vsepočez
čez sneg poljan
njene oči je odneslo
njene oči je odneslo
v zimski dan
kdo je tam
Martin martin
Krpan
Martin martin
Krpan
ŽERJAL: Porka madona! Kako klapa!
ERŽEN: Popolno je. Niti delček ni odsoten!
CILENŠEK: Kar smejal bi se!
ŽERJAL: Sijajno.
ERŽEN: Ker je imel Sergej rahlo prednost.
Sergej sergej Sergejan,
Sergej sergej Sergejan.
Ali pa: Martin martin Krpan
Martin martin Krpan.
Za razliko: Žerjal, žerjal Žerjalan
Žerjal žerjal Žerjalan
in Cilenšek cilenšek Cilenšekjan
Cilenšek cilenšek Cilenšekjan
in še jaz: Eržen eržen Erževan
Eržen eržen Erževan!

ŽERJAL: Ha!
ERŽEN: Že iz te preproste komparacije je jasno razvidno, da sem jaz predsednik študentske organizacije. Eržen eržen Erževan,
Eržen eržen Erževan!
ŽERJAL: Jaz pa takoj za tabo. Tvoja desna roka!
CILENŠEK: Po tem bi bil jaz predsednik bolj kakšne vzhodne ideologije, ne! – Cilenšekjan!
ŽERJAL: Daj, ne bodi nadut!
CILENŠEK: Kaj pa!
ERŽEN: No! O Krpanu se menimo!
ŽERJAL: Ma! A ga dobimo!
ERŽEN: Jaz sem prepričan!
CILENŠEK: Kaj pa, če bi se obrnili na kak višji organ? – No, saj vem. –
ŽERJAL: Pa prenehaj že vendar z višjimi organi! Boš srečal podobno popolnost? Za zmago gre!
ERŽEN: Neposredno v oči udarjamo!
CILENŠEK: Navkljub. – Da le ne bo kaj narobe!
ERŽEN: Dovolj. Preprosto je:
višje inštance se vedno menjavajo, Martin Krpan pa ima tradicijo!
CILENŠEK: Velja!
(Zvonček nad vhodnimi vrati. Naši prijatelji se obrnejo v strahu, saj očitno pričakujejo Sergeja. A zvonček ne ponovi svojega glasa. Nekaj se strahovito zažene v vrata, ki padejo iz okovov. Ne ni Sergej, temveč s hrupom vstopi sam Martin Krpan. – Dedec je.)
KRPAN: Dio porko! A ni prava številka? Aškerčeva 5?!
ERŽEN: Martin Krpan!
ŽERJAL: O, Martin Krpan. Kdo bi le verjel!
KRPAN: Pa kaj je! A je prava številka? Jaz bom kar šel!
ERŽEN: Postoj vendar, Krpan. Samo presenečeni smo!
CILENŠEK: Vsekakor pa si prišel na pravi naslov – če te lahko tikam.
KRPAN: Dobro. Prava številka. Kar pa se tikanja tiče, mi je prijetno. Jaz tudi lahko vas?
ERŽEN: Kako ne! Drugače sploh ne gre.
ŽERJAL: Med študenti, med naprednjaki.
CILENŠEK: Jaz sem Primož.
ERŽEN: Ante.
ŽERJAL: Egon.
KRPAN: Ja, lepo, ne! Martin. Mi pa prija.
ERŽEN: O, Martin.
KRPAN: Študentje. Od kdaj pa se študentje zanimajo za Martina Krpana z Vrha pri Sveti trojici?
CILENŠEK: Oh!
KRPAN: Kje pa ste dobili mojo številko?
ŽERJAL: V imeniku je seveda ni. Kaj bi potem le bilo!
CILENŠEK: Ljudske množice bi norele.
KRPAN: Saj zato.
ERŽEN: No, sam si nam jo zaupal. Lani, se spominjaš, smo se prvič srečali.
ŽERJAL: Na meji. Pri Šentilju. Ko si bil trgovski potnik.
ERŽEN: Ko si bil lep, prelep. Lep, da so se ti drevesa klanjala.
KRPAN: Aja. Malenkost, malenkost.
CILENŠEK: Mi pa smo se vračali s študijskega obiska po Avstriji.
KRPAN: Ma ne. Ne bi verjel, da ste študentje. Ne-ne, ne bi verjel. Mogočnosti vam že ne bi oporekal, a verjel ne bi. Ne-ne.
ŽERJAL: Ne bodi skromen.
ERŽEN: Mi smo ti takoj zaupali, saj veš, da se ne bi nehote ponašali in hvalili.
KRPAN: Prijetno mi je.
ERŽEN: Martin Martin. Študentje smo, – ampak zabredli smo v majhno težavo.

KRPAN: Si govoril. – Kar laskate mi.
CILENŠEK: Marko, pustimo malo te težave, ne?! – Malo se sliši zadnja desetletja o tebi, Krpan. – Kaj počneš?
KRPAN: Malo se sliši? Dobro je tako. Ja, saj ne vem, če je bilo kaj pomembnejšega. No – tisto o Brdavsu morate vedeti?
ŽERJAL: V šoli smo se učili.
KRPAN: V šoli. Kako lepo se sliši. Zares se imam lepo.
CILENŠEK: Ha.
KRPAN: Kaj vem, kaj naj vam rečem. Mogoče kmečki upori, Turki, a veste, ko sem jih moral pregnati. Slišal pa sem, no – mimogrede sem slišal, da dosti omenjate partizane. Nemci, razumete, Italijani in sploh agresorji, kot smo jim takrat rekli.
ERŽEN: Pri partizanih si bil?!
KRPAN: Ne vem, če sem bil. samo poklicali so me, a ne, kot zdaj vi, ko jih je že malo stisnilo v jajcih. Da preženem sovražnika, ali koga že. Pa malo sem bombe pa puške švercal, če takole potihem povem.
ŽERJAL: Krpan, Krpan!
KRPAN: Pa saj se ne hvalim. Če ste me že vprašali, naj vam tudi odgovorim.
ERŽEN: No, no. Prijatelji smo pa konec – in prijatelji ne poznajo skrivnosti. Pa če smo napredni, ne – in videti je, da smo.
CILENŠEK: Pa ja. Za Krpana ne dvomim, za študente pa tudi ne bi smel, mar ne, Krpan.
KRPAN: Jaz tudi rečem tako.
ERŽEN: Porka, a se ti ne zdi, Cilenšek, da smo nekolikanj negostoljubni.
ŽERJAL: Ne zameri, Krpan.
KRPAN: Pa kličite me po imenu!
ERŽEN: Kajpak, Martin. Da te ne postrežemo. Prijetno snidenje, saj ni težko sprejeti.
KRPAN: Še bolj zame. Še pomislil nisem, pa ste me zopet presenetili.
CILENŠEK: Boš pil in jedel!
KRPAN: Če ste za to. Pot je bila dolga.
ERŽEN: Ne sprašuj, Primož.
ŽERJAL: Evo. Polič vina. Pa kruh. Pa sir.
KRPAN: A kurac! To pa ne, kurac!

(Krpan stisne pest in trešči po mizi. Miza se sesuje, polič razbije, kruh pa se s sirom po lesenem podu zakotali.
Polič vina, pa za Krpana, ta je pa smešna. Ni presenetljiv strah študentov, ki se poskušajo zbrati in popraviti neljubo napako, ki se je pomotoma vrinila, mogoče zaradi srečanja, ki še ni minilo, ker bi drugače lahko poznali Krpanove mogočne navade.)

ERŽEN: Ne jezi se, Krpan. Ne jezi se, prosim.
KRPAN: Pa sem rekel, da sem lahko Martin!
ERŽEN: No, Martin.
ŽERJAL: Primož, daj mu bloke za študentsko menzo, jaz bom pa skočil po vino.
ERŽEN: Sod vina, da ne bo še kaj narobe.
KRPAN: Mhm.
CILENŠEK: Na, bloke. V študentski menzi boš jedel.
KRPAN: Mhm.
ERŽEN: Oprosti, no.
KRPAN: Je že pozabljeno.
ERŽEN: O, hvala. Saj veš, zaradi nestrpnosti pozabljamo tvoje mogočne navade.
KRPAN: Saj, če je le v tem problem. Pa tudi seznaniti se moram z vzrokom za svoj prihod.
ERŽEN: Zadeve bi bile lahko krasne. Študentski svet je v neverjetnem poletu. Primož, vključi tranzistor, da se Krpan vsaj malo prepriča.
CILENŠEK: Poldne. Ravno obvestila ujamemo. Veš, imamo svojo radijsko postajo.
KRPAN: Aha.
GLAS T: Še zadnja novica:
Romanisti so znova dokazali širino študentovega srca. Absolvent M. Krajner iz Ljubljane je včeraj sredi predavanja dvignil roko in nam zaupal, da je poleg študija aktiven tudi v glasbenem, to je ustvarjalnem življenju. Igra bas v skupini Salamander.
– In zdaj potrkajmo na vrata laboratorija za besedo, zvok in gib.
(Zagazili smo v svet študentov in bilo bi povsem neumestno, ako bi jaz tukaj kaj sugeriral. Eržen in Cilenšek obsujeta Krpana z oddajami, naslovi, študentskim tiskom, s Tribuno, mu citirata pomembne članke. Krpana, v obilju vsega, zaliva debela rdečica.)
ERŽEN: Naj bo dovolj.
CILENŠEK: Lahko bi slišal še kilometre pomembnega!
KRPAN: Aha, aha.
ERŽEN: Ampak – ampak! Ogroža nas Sergej!
CILENŠEK: Jako!
KRPAN: Sergéj?! Ne poznam. Kdo pa je Sergéj, zaboga?! Mu bom dal vetra.
ERŽEN: Martin, zato smo te poklicali. Govoril sem ti! On je tisti! Sergej nam speljuje ženske!
CILENŠEK: Lepotec je!
KRPAN: A zato zunaj toliko mladeničev joče. Sedijo in jočejo. Aha!
(Naj bo. Priznajmo. Kljub dvojni zaprtosti okno prepušča stok vseučilišč.)

ERŽEN: Zato. In ponavljam: Sergej je začel posegati celo v sam vrh.
KRPAN: Razumem. Zdaj razumem. Kot da se bom moral boriti še z lepoto.
CILENŠEK: Martin! Če lahko! Jaz sem postal samec!
KRPAN: Čeprav mi povabila, ki kar dežujejo, zelo laskajo, pa mi gredo po drugi strani zopet močno na živce. V nerešljivem položaju me pokličete, potem pa, ko je končano in ko uredim s sovražnikom, me skorajda preženete.
ERŽEN: Krpan, Krpan.
KRPAN: Počakaj. Vedno me hočejo za nekaj opeharitti, ker so prepričani, da sem nekje naredil napako, a jaz že vem. Izmislijo si jo. Napako počnejo sami, meni pa jo pritaknejo.
CILENŠEK: Študentje smo povsem drugačni. Najprej obdolžimo sebe.
KRPAN: Vsi so tako govorili, ki so me poklicali. Partizane najbolj poznata.
ERŽEN: Tudi partizani da so te opeharili?! Pa kako, zaupaj!
KRPAN: Ne bom govoril. Nisem umazan, madona.
ERŽEN: No, seveda.
KRPAN: Naj slišim kaj več o Sergéju.
CILENŠEK: No, lepotec je.
KRPAN: Sem že rekel, da sem računal na kaj bolj zamotanega.
ERŽEN: Dovolj zapleteno je!
KRPAN: No ja!
ERŽEN: Vprašam te, Martin. A poznaš orožje?
KRPAN: Dajta, prosim vaju! Mu bom kar glavo vzel, a ne!
CILENŠEK: Menim da, ko bi jo le mogel. O, ali je pod soncem junak, ki bi vzel Sergeju glavo?
KRPAN: Dajta, dajta. Tako peklensko ga bom premikastil, da se mu ne bodo nikdar več vrnile hudobne želje, da bi še razsajal med študenti.
ERŽEN: Da bi bilo res!

KRPAN: Ja. Kako pa si drzneš dvomiti!
ERŽEN: Pa bister si ti, Martin.
KRPAN: Komaj čakam, da se malo razvedrim.
CILENŠEK: Kako pa se boš boril proti lepoti?
KRPAN: Kar meni prepustita. Z orožjem ne, z orožjem, to bodita prepričana, ker bi ne bilo pošteno. Z lepoto proti lepoti. Samo z lepoto, ker bo častno. Glavo je že preveč preprosto odgrizniti.
ERŽEN: Saj prakso imaš!
KRPAN: Kaj prakso, ampak čast! Kaj meniš, da izbiram najpreprostejše poti, hudiča?!
ERŽEN: Neumen sem.
KRPAN: Študent, pa da bi priznal neumnost?!
ERŽEN: Kaj češ.
KRPAN: Zakaj pa imam, po vajinem, črna sončna očala, a?
CILENŠEK: Jaz sem te že hotel vprašati, a sem dvomil, da bi bilo umestno.
ERŽEN: A lahko?
KRPAN: Pa ja! A vesta, no?
CILENŠEK: Ja, ne veva, ne!
KRPAN: Zato, da me ljudstvo ne zamenjuje z bogom.
ERŽEN: A??
CILENŠEK: O??
KRPAN: Ja, in pomnita!
ERŽEN: Ja!
KRPAN: Bom pa še jaz malo vprašal.
CILENŠEK: Kar!
KRPAN: Zakaj pa ste vi tako čudno majhni?
ERŽEN: A? To pa ne vemo, to pa mora biti narava.
CILENŠEK: Evo Žerjala. Vino nosi.

(In Žerjal nosi vino. Sod vina, da ne bo pomote. Zabriše ga na še nerazbito mizo pred Krpana, ki ga dvigne visoko nad glavo in zaluča v grlo nekaj drznih požirkov.)
ŽERJAL: Saj ni dolgo trajalo. Oprosti, Martin.
KRPAN: Oprostim, pa ja.
CILENŠEK: Kaj pa si bled?
ŽERJAL: Sergeja sem srečal.
KRPAN: Kaj??
ŽERJAL: S pesmijo, madona. A sta mu že povedala?
KRPAN: Kakšna pesem pa je?
ERŽEN: No, pesem.
KRPAN: Pa kakšna?!
CILENŠEK: Ampak najbolj se ujema s tabo, zato smo tudi prepričani v uspeh.
KRPAN: Zapojte že to pesem, madona.
CILENŠEK, ŽERJAL, ERŽEN z glasom Ladka Korošca: Bela postelj
vsepočez
čez sneg poljan
njene oči je odneslo
njene oči je odneslo
v zimski dan
kdo je tam
Martin martin
Krpan
Martin martin
Krpan
KRPAN: Oho, oho. Ho, ho, hoo, ho, ho!
ERŽEN: Ampak Sergej reče:
Bela postelj
vsepočez
čez sneg poljan
njene oči je odneslo
njene oči je odneslo
v zimski dan
kdo je tam
Sergej sergej
Sergejan
Sergej sergej
Sergejan
KRPAN: Oho, oho, hoho, ho, hoho. Se pa že primernejše sliši: Martin martin Krpan,
Martin martin Krpan.
– Mi je kar všeč.
ŽERJAL: Saj, saj.
KRPAN: Kdo pa je zložil to pesem, da mu stisnem roko?!
CILENŠEK: Narodna je. Narodna.
KRPAN: Škoda, bi mu stisnil roko.
ŽERJAL: Kaj pa pojenjuje luč, a se vam ne zdi.
ERŽEN: Ne bodi pretresen!
CILENŠEK: O, porka madona. Kaj pa Sergej!
KRPAN: O, naj kar izvoli. O, o!
(Luč pogasne, pa se spet prižge. Ja, Sergej je in to z znamenitim napevom, ki ga v svojo korist konča Martin Krpan.)
SERGEJ: Ali je to tisti Krpan, ki so ga poklicali nadme tako daleč, tam z Vrha od Svete trojice? Mar bi raje ostal doma za pečjo, da ne bi cvelil svoje stare mame, ako jo še imaš, da ne bi žalil svoje žene, ako ti jo je bog dal. Pojdi mi izpred oči, da te videl ne bom, pa le naglo, dokler mi je srce še usmiljeno. Če me zgrabi jeza, boš od moje lepote obsijan ležal na zemlji krvav, kakor je sam študentski sekretar, pa še sto drugih.
KRPAN: Če nisi z bogom še spravljen, ali pa s kom, urno skleni kar imaš: moja misel ni dolgo čakati, mudi se mi domu za peč: tvoje besede so mi zbudile v srcu živo željo do svoje koče in do svoje peči, ali poprej vendar ne pojdem, da tebi vzamem glavo. Pa ne zameri! To so mi naročili študentje, jaz nisem vedel ne zate ne za tvoje velikanstvo, ne za tvoje osvajaštvo. Stopi bliže, da si podava roke: nikoli si jih nisva poprej, nikoli si jih ne bova pozneje: ali ne pravijo, da bog nima rad, če kdo pride z jezo v srcu pred sodni stol.
*(Sergej in Krpan si podata roke. A Krpan stisne močno, premočno, saj izza Sergejevih nohtov brizgne kri, ki ga zmede, saj skali njegovo lepoto, zato se obrne in naglo umakne.
Luč pa spet pametno gori.)*
KRPAN: O, pa še kaj pridi.
SERGEJ: Ne pričakuj, da se ne bova več opazila, ti!
KRPAN: Zgini, dokler se ne ujezim. Če me pograbi jeza, bo takoj po tebi.
ERŽEN: Krpan, Krpan.
ŽERJAL: Odlično, Krpan.
CILENŠEK: Hvala.
KRPAN: Ni še končano, zato se ne zahvaljujte, sploh pa se ne čuditi. Nekaj pa mi gre pri vsem na živce. Že od Brdavsa naprej uporabljam isti uvodni napev.
ERŽEN: Kaj češ. Kaže, da se časi vendarle ne spreminjajo tako hitro in da to vedno vžge.
KRPAN: Dio porko! Hudiča vedno vžge! Saj ga je že Levstik zapisal, ako se seveda ne motim.
CILENŠEK: Levstik, ja.
KRPAN: Mater boga. Mi gre na živce. Ampak!
ŽERJAL: Ko pa si vedno živ!
KRPAN: Ja, to pa ja. Jaz pa ne poznam razlike med življenjem in smrtjo. Sem že nekaj slišal o tem.
CILENŠEK: Krpan, Krpan. Pij!
KRPAN: Pa zakaj ste zadovoljni. Vžge. Že vžge.
ERŽEN: Umiri se, no, za hudiča.
KRPAN: Kaj!
ŽERJAL: Pripraviti se moramo. Za naprej, a ne!
KRPAN: Kar meni prepustite. Ampak jaz sem jezen. Bom lahko kako lumparijo ušpičil, mi je že dosti.

CILENŠEK: Kaj boš z lumparijo, Martin, si pa šaljivec.
KRPAN: Tudi šaljivec še vedno. Mi pravijo.
ERŽEN: Ne dvomim. Naš rešitelj boš, če boš nadaljeval, kakor si nastavil.
ŽERJAL: O!
KRPAN: Ja, kaj pa!
ŽERJAL: Skoraj bi pozabil. Večerja te čaka.
CILENŠEK: Ja, pohiti v študentsko naselje.
KRPAN: Ja. Zanima me pa še, kaj v resnici počne tale Sergéj.
ERŽEN: Saj ne vemo.
ŽERJAL: Le kaj bi počel! A smo že sploh kaj poizvedovali?!
CILENŠEK: Joj.
KRPAN: Začenjam pa premlevati tudi o vas, študentje.
ERŽEN: Ali mogoče kaniš kaj sumiti?
KRPAN: Ah, kaj bi. Pojmo na večerjo obilno, da nam bo kri bolje po žilah tekla in da se bo pamet malce zvedrila, študentje.
(Kot da bi Martin Krpan nekaj resnično posumil, kajti v sobico se vrne in pokima z glavo. Opraviči se, da pride kasneje. Je že moral nekaj posumiti, a mi se raje ozrimo naokoli.)

Drugi prizor

Sergej stopa po zeleni negovani travi. Na enem koncu je grobek, kjer se nežno ustavi in začne slačiti svoja svetla oblačila. Na drevesu je ptičica. A poglejmo čudo. Pred nami ni več Sergej, še več, pred nami sploh ni moški, ampak prisrčno dekle, ki ima miline kot le kaj. Mila deklica v sivi zaprašeni oblekci odloži prekrasna oblačila na grobek. Na grobek spusti tudi solzico, potem pa kar urno, kot da bi ji kdo sledil, stopi po ozki stezici v dom. V svojem sivem krilcu sede v pepel. Neverjetno, pa saj to je vendar Pepelka, Pepelka, ja! S Pepelko imamo torej opraviti in le kaj jo je razjezilo. Kar počakajmo, da se vrnejo gospodarji.
Kmalu se na svoj dom, kjer smo, ne vrne nihče drug kot naši prijatelji, ki imajo očitno tudi skupno stanovanje in ne samo delavne sobe, kakor bi se dalo misliti. Mogoče pa vodstvo mora skupaj prebivati!
Kakšen hudič pa je to?

ERŽEN: Na konju smo!
ŽERJAL: Skoraj bi obupal! Olga, a si doma?! Olga, Olga!!
OLGA: Doma sem, doma. Kaj pa! Saj me imaš zaklenjeno!
ŽERJAL: O, Olga! Minilo bo. Na konju smo, a ne!
ERŽEN: Na kobilici, če dovoliš! Zakaj pa se Štefka ne oglasi?
OLGA: Pa če sva zaklenjeni. Saj lahko reva kriči, pa jo bodo slišale samo stene!
ERŽEN: Naravnost k njej stopim in jo objamem!
ŽERJAL: Martina Krpana smo dobili, Olga!
OLGA: Je privolil! Končno! In bo šlo?!
ŽERJAL: O, Olgica! Kaj pa, kaj pa. Stokrat je močnejši!
OLGA: Kje pa sta Primoža pustila?
ŽERJAL: Pije! Izguba Dragice ga je podrla!
OLGA: Kaj spet pije?
ŽERJAL: Saj zato morata s Štefko malček potrpeti, Olgica moja, bo potem znatno lepše!
OLGA: Jaz sem že plašna, ker dolgo traja!
ŠTEFKA: Zdravo, Egon! Na naju z Olgo se lahko zanesete! A ne, Olga?
OLGA: No, seveda!
ERŽEN: Kaj pa ti, Pepelka! Si vstala pred zoro te zadnje dni tri, si pridno kuhala Olgi in Štefki, si pomivala, kaj?!
ŽERJAL: Si, si. Kar pridna bodi še naprej!
ŠTEFKA: Mi gre Pepelka na jetra. Edina varna ženska, ki se Sergej vanjo ne bi vtaknil.
OLGA: Presneta kraljična!
ŠTEFKA: Na, še ti natrosim leče in gràha v pepel, pa ga izbiraj, ako hočeš sebi sreče!
ERŽEN: Le poslušna bodi, Pepelka.
OLGA: Mrha, potem pa, da te tudi danes ne vidim nikjer drugod spati kakor v pepelu!
ŠTEFKA: Bom tudi jaz preverila!
ERŽEN: A bomo šli spat?
ŽERJAL: Bo koristilo! Jutri navsezgodaj odrinemo v Trst, a ne!
OLGA: A?
ERŽEN: Po obleke za brucovanje!
ŽERJAL: Presenečenje!
ERŽEN: Presenečenja krepijo ljubezen.
ŠTEFKA: In popeljeta tudi naju, vajini ženski?
ŽERJAL: Kako ne! Saj bo Krpan poleg in končalo se bo!
ERŽEN: Konec bremen, vprašanj, dvomov. Svoboda!
ŽERJAL: Lepe obleke za vaju, ženkici, a ne!
OLGA: V butik!
ŠTEFKA: Po bisere in dragulje! Za tako svečanost. Za tak trenutek!
OLGA: Ah, sanjamo.
ERŽEN: Sanjamo, a naše sanje se uresničijo. A!
ŽERJAL: A, a! Pa še Pepelko povprašajmo!
ERŽEN: No, Pepelka, saj nisi preslišala?
ŠTEFKA: Kar odgovori, se bomo vsaj malo smejali.
PEPELKA: Prvo vejico mi prinesi, Ante, ki ti bo na poti domov ošvrknila klobuk!
OLGA: Ha, ha.
ŠTEFKA: Ja, madona. Imamo pa vseeno vedno zabave v izobilju.
OLGA: Zdaj pa, Pepelka, v pepel spat!
ŠTEFKA: In da se ne ganeš! A čuješ!
ERŽEN: A, spet bom mirno spal!
ŠTEFKA: Erženček, Erženček! S kom pa boš spal!
ERŽEN: Oho, pa ja. Štefkica moja!
ŽERJAL: No, lahko noč!
OLGA: Lahko noč!
ERŽEN: Jutri!

(Spat gredo. Pepelka spi v pepelu. Sredi noči prikolovrati pijani Cilenšek, ki je okušal močne žgane pijače v Kolodvorski restavraciji. Primož zaloputne vrata in se približa Pepelki, ki pa spi, uboga. Primož jo prime za ramo. Kot pomenek se vidi.)

CILENŠEK: Pepelka, Pepelka.
Pepelka, samo malo se prebudi, jaz nočem slabega.
PEPELKA: Kaj pa je?!
CILENŠEK: O, Pepelka, ko bi ti le vedela, kako zelo sem nesrečen.
PEPELKA: A ti si!
CILENŠEK: A me kaj slišiš, Pepelka!
PEPELKA: Za mojo nesrečo pa se ne zmeniš!
CILENŠEK: Kaj naj storim! Pa kaj morem storiti!
PEPELKA: Pa nisi boljši od onih! Samo kadar se napiješ, se upaš z mano meniti. Pa še nesrečen si, tudi zato!
CILENŠEK: Jaz bi ti že pomagal. A sem samo sekretar. Me pa potem lahko naženejo!
PEPELKA: Kaj bi te nagnali. Pa četudi, ker ni vredno!
CILENŠEK: Kaj vem, mogoče pa res ni vredno!
PEPELKA: Pa kako ni!
CILENŠEK: Jaz bom kar poleg tebe legel!

PEPELKA: A ne, to pa ne! Me boš pa jutri zarana pretepel.
CILENŠEK: Kako si tako nedosegljiva!
PEPELKA: Pijan si! Po konjaku smrdiš!
CILENŠEK: Če sem pa ob ženo, a veš.
PEPELKA: Ne vem, če je taka žena kaj prida vredna. Preveč že ne!
CILENŠEK: Pa saj zato pijem! Daj, da ležem poleg tebe!
PEPELKA: A ne, to pa ne! Bom pa imela buške jutri, a ne!
CILENŠEK: Pa obljubim!
PEPELKA: Ne! Saj sem rekla!
CILENŠEK: Pa kaj naj storim? A naj se pojdem ubit, ko sem nesrečen!
PEPELKA: Ne bom jaz nič na tvoje rane pihala, jih bom zato dobila kot vedno. A ne!
CILENŠEK: Pepelka!
PEPELKA: Ja, Pepelka.
CILENŠEK: A ne opaziš vendar, kako zelo nesrečen sem!
PEPELKA: Pa bi zato poleg mene legel.
CILENŠEK: Zato!
PEPELKA: Samo na fuk misliš!
CILENŠEK: Pepelka!!
PEPELKA: Ja, samo na fuk. Zato pa je tako. Kaj pa je čudnega, če ti je žena zbežala! Je že našla boljšega!
CILENŠEK: Ne govori celo nesramno! Kaj pa ti veš!
PEPELKA: Kaj pa ti!
CILENŠEK: Pazi se!
PEPELKA: Kar pretepi me, zverina!
CILENŠEK: Jaz nisem zverina! Jaz sem študent filozofske fakultete, če te že kaj zanima!
PEPELKA: Zverina!!
CILENŠEK: Svarim te! Ne boš ti študentov po zobeh vlačila!
PEPELKA: Spim!!
CILENŠEK: Ženska!!
PEPELKA: Spim!!
CILENŠEK: Zbudi se. Odkril sem! Zato me poslušaj!
PEPELKA: Kaj si odkril? Ne spim!!
CILENŠEK: Martin Krpan ne bo spregledal, če smo že barabe.
PEPELKA: Ne vem, koliko lahko zaupam Martinu Krpanu.
CILENŠEK: Če je pravica na tvoji strani, potem boš imela prav, a ne.
PEPELKA: Spat pojdi, pijandura!
CILENŠEK: Dobro je, kurba!
PEPELKA: Spim!!
CILENŠEK: Kar spi, kurba, pa ti lahko še eno brco dam!
PEPELKA: Prokleti kurc!

(Cilenšek se končno odpravi v posteljo, kamor še najbolj sodi, če po pravici povemo. Pepelka počasi vstane in se premakne do grobka, kjer počiva njena mamica. Na grobek spusti še eno solzico, potem pa se vrne v pepel in mukoma zaspi. Pustimo jo, naj le mirno spi, seveda če se sploh posreči njenemu spanju, da bi bilo mirno. Dobila je brco, še prej pa ji je do krvi stisnil dlan Martin Krpan in sploh ni presenetljivo, ako mu ne more zaupati.
A luna nosi revico, v spanju govori, uboga.)

PEPELKA: Mama, mamica!
GLAS MAMICE: Ljuba hčerka, bodi še naprej pridna in dobra in jaz ti bom v mislih vedno pomagala.
PEPELKA: Zbudi se, zbudi, mamica moja!
GLAS: Saj sem budna, pa še kako budna. Saj me slišiš, hčerkica moja, ljuba!
PEPELKA: Mamica moja. Pizde so, ti študentje.
GLAS: Zato še ne govori trdo in hudo. Saj je pravica.
PEPELKA: Pravica. Kaj pa počnejo z delavci! Ali se navsezadnje ne bi morali zavzemati za delavce, mamica?
GLAS: Delavci, proletarci. Vedno je zmaga njihova!
PEPELKA: Pa saj veš, kako so tebe izrinili! Pa zakaj se je očka poročil s Štefko, s kurbo, s študentko? Saj sama dobro veš!
GLAS: Hčerka moja!
PEPELKA: Z lastnimi rokami te je zakopal v grob.
ANTE: Ante ni drugačen. Umrla sem. Zakaj naj bi ostal sam!
PEPELKA: Pa dobro, zakaj potem mene zasužnjujejo? Če sem hčerka delavke! Po drugi strani pa sem tudi hčerka študenta. In to vodilnega študenta!
GLAS: No, vidiš, kako bi se ti lahko šele slabo godilo!
PEPELKA: Mamica, mamica!
GLAS: Ante je star!
PEPELKA: Star! Je to mar opravičilo!
GLAS: Pepelka!
PEPELKA: Pa kaj. Večen študent! V prvih vrstah študentskega gibanja!
GLAS: Jaz ti bom v mislih vedno pomagala, Pepelka, samo pridna bodi in malo bolj strpna.
PEPELKA: Še vedno slišim njihov posmehljiv glas, zloben!
GLAS ŠTEFKE IN OLGE: Da bi ta avša prismojena sedela pri nas v sobi. Kdor hoče jesti kruh, si ga mora zaslužiti. Ven s kuhinjsko deklo!
PEPELKA: Zakaj me zasramujeta, zakaj sta mi odvzeli lepe oblekce, zakaj si hude reči zame izmišljata, zakaj sta me oblekli v raševinasto staro krilo, zakaj moram ležati v pepelu, ko se onidve onegavita z mojim očetom.
GLAS: Ante je slep! Naj se kar gre grupni seks! Plačal bo!
PEPELKA: Jaz rečem, da bo!
GLAS: Pepelka! A te še kaj teži?
PEPELKA: Stavim, da me ne bodo pustili na ples!
GLAS: Kakšen ples?
PEPELKA: Brucovanje.
GLAS: Jaz ti bom pomagala, Pepelka!
PEPELKA: Vem, mamica. Saj drugače bi morala kar v pepelu za vse večne čase ostati in tukaj čepeti in na ne vem kaj čakati.
GLAS: Zaupaj mi, Pepelka.
PEPELKA: Bom, mamica.
GLAS: Dobro je, da je prišel Martin Krpan.
PEPELKA: Martin Krpan?! Dobro?! A se šališ mar?!
GLAS: Ne šalim se, Pepelka. Martin Krpan ima oči na pravem mestu.
PEPELKA: Pa, mamica. Kako na pravem mestu. Mi je roko tako stisnil, da mi je kri kar špricnila izza nohtov.
GLAS: Ja, pa si prepričana, da pri tem ni spoznal, kakšno ročico je stisnil!
PEPELKA: Prepričana!
GLAS: No, ne bodi preveč prepričana. V Martina Krpana pa zaupam! Toliko kot sama vase.
PEPELKA: Kaj?!
GLAS: Prav si slišala. Martin Krpan je možakar na mestu. On ne stori žalega. On ve, kje ima pravica roge in kje ne.
PEPELKA: Martin Krpan?
GLAS: Ja, Pepelka.
PEPELKA: Tisti Martin Krpan, ki so ga študentje poklicali na pomoč.
GLAS: Ja, Pepelka!
PEPELKA: O, ne vem!

GLAS: Mogoče ga še za moža dobiš!
PEPELKA: Za moža?!
GLAS: Bolj imenitnega moža pa ni in ga ne bo!
PEPELKA: Martin Krpan?
GLAS: Martin Krpan in verjemi mi že.
PEPELKA: Malo slabo izkušnjo imam z njim, a ne!
GLAS: Moje besede pa tudi nekaj zaležejo.
PEPELKA: Ne rečem, da me niso omehčale, a verjeti vseeno še ne morem.
GLAS: Pepelka, ne razočaraj me.
PEPELKA: Zakaj bi te razočarala. Ali te sploh lahko razočaram!
GLAS: Hitro se lahko marsikaj pripeti, ne.
PEPELKA: Ne hitro. Hitro pa se ne more pripetiti.
GLAS: Kam pa meriš, Pepelka?
PEPELKA: Nikamor ne merim, prav nikamor ne merim. Samo pomislim, kar pa si končno lahko dovolim, a ne!
GLAS: Pepelka! Samo po mojih besedah se obnašaj, pa bo.
PEPELKA: Saj ne počnem drugega.
GLAS: Vem, Pepelka.
PEPELKA: Mamica moja.
GLAS: Pepelka.
PEPELKA: Oprosti, da sem te prebudila.
GLAS: Ah, kaj! Saj sem vedno budna.
PEPELKA: Vedno si budna?!
GLAS: Vedno in vedno sem s teboj.
PEPELKA: O, mamica. Potem pa ti moram verjeti.
GLAS: Pepelka. Zaspi.
PEPELKA: Spim.
GLAS: V pepel lezi, da ne bo kaj narobe.
PEPELKA: Spim!
GLAS: Da te ne prebutajo.
PEPELKA: Spim.
GLAS: Kmalu bo sreča.
PEPELKA: Spim.

Tretji prizor

Brucovanje torej. Študentje plešejo v Festivalni dvorani. Ples se živahno odvija. Veselje kar kipi, vre. Ritmi se naglo menjavajo, kar seveda kaže na širino in veličino študentskega srca, ki pa mu bo, kar povejmo, danes trda predla. Vodstvo je zaskrbljeno, kot da bi bila dvorana na trnih. Eržen in Žerjal stiskata glavi skupaj, medtem ko je Cilenškova glava bolj boleča, ker se je revež vdal pijači. Kje pa je Martin Krpan? Je dobro spal v študentskem naselju?
Kaj pa Pepelka ali Sergej?
Martin Krpan se je pravkar pripeljal. Skozi zadnji vhod vstopi v posebno sobico. – Vodstvo ga opazi in mu stopi nasproti.
Sobica ima okence, ki razkriva plesišče.
Še to. Problemi z igralci plesalci se ne smejo pojaviti, saj so plesalci lahko tudi gledalci, samo na oder jih je treba zvleči.
Toliko!

ERŽEN: Pozdravljen!
KRPAN: Victoria!
ŽERJAL: O, Martin. Hitro se učiš, ni kaj reči.
ERŽEN: So te študentje očarali?
KRPAN: Če so me očarali, tega ne vem. Če pa sem že med vami in delam za vas, naj prevzamem še vaše navade, a se ne strinjate?
ERŽEN: Ma seveda!
ŽERJAL: Krpan, Krpan. Povej po pravici. Na ušesa te vprašam.
KRPAN: Kaj pa? Kar vprašaj.
ŽERJAL: No, na ušesa.
KRPAN: Kaj? Slabo slišim.
ŽERJAL: A si kakšno pritisnil, ha?
KRPAN: Dio porko. Prokleta strela. A, ne, to pa ne! Jaz pa nisem noben jebač. A mar potrebujete jebača?
ERŽEN: Saj ni slabo menil!
ŽERJAL: Martin!
KRPAN: Proklet hudič. Kaj pa ti o meni, kaj?!
ERŽEN: Čakaj no!
ŽERJAL: Sploh ne slabo!
KRPAN: Bom takoj odšel, a me zastopita!
ŽERJAL: Martin, umiri se vendar!
KRPAN: Pa kaj sploh hočete, madona.
ERŽEN: Študentje smo svobodni, a veš, zato gre. Ne jezi se.
KRPAN: Kurc pa taka svoboda.
ŽERJAL: Drugačen si, saj te ne siliva, ampak slabo pa tudi nisem dal v vprašanje.
KRPAN: A sem prišel fukat, kaj!?
ŽERJAL: Oprosti.
ERŽEN: Oprosti, zares.
KRPAN: Naj bo. Pozabim. Ja, kje pa je Primož, da sploh ne zine.
ERŽEN: Strahovitega mačka ima!
ŽERJAL: Pijan je bil včeraj.
ERŽEN: Primož!
CILENŠEK: Ah, ah.
KRPAN: To pa. Za pijačo pa imam več posluha.
CILENŠEK: Ah, ah.
ŽERJAL: Ho, ho. Potem obilno poplaknemo.
KRPAN: Ha, prav. A je Sergéj že prišel kaj?
ERŽEN: Vsak trenutek ga pričakujemo. Predstaviva pa ti še najini ženi.
KRPAN: Lepo, lepo.
CILENŠEK: Ah, ah.
ŽERJAL: Cilenšek, mir!
(Žerjal z roko pomaha iz line. Štefka in Olga, ki sta bili bolj v ozadju, kot da bi bili še vedno zaklenjeni, naglo pritečeta, s strahom, da ne trčita ob Sergeja, ki bi jima resda lahko presekal pot.)
ERŽEN: Štefka, moja žena.
ŽERJAL: Olga, moja žena.
ŠTEFKA: A vi ste Martin Krpan?
KRPAN: Me veseli. Krpan pa sem. Z Vrha od Svete trojice.
OLGA: Martin Krpan, čast mi je.
KRPAN: Tudi meni, kajpak. Kako je kaj?
ŠTEFKA: Ah!
OLGA: Lep večer!
ERŽEN: Pa kako. Martina Krpana spoznati ni kar tako.
ŽERJAL: Ha.
KRPAN: Dajta, dajta, no!
OLGA: A bi zaplesala, Martin?
KRPAN: Z veseljem, z veseljem! Izvoli! Kar tikam!
OLGA: Ah!
ŠTEFKA: Kakšen dedec! O, kakšen dedec!
ERŽEN: Štefka!
ŠTEFKA: Kakšen dedec. Še zmešalo se mi bo. Naslednji ples je moj. Mora biti!
ERŽEN: Štefka!!
ŠTEFKA: Moram se stisniti k njemu!! Kakšen moški!! O, o!!

ERŽEN: Pa, Štefka. A čuješ? Lepo te prosim!
ŠTEFKA: A ja, ti si. A, ja. A kaj morem! Jaz ne morem pomagati. To je močnejše od mene.
ERŽEN: Štefka, pomiri se.
ŠTEFKA: Ah, ah.
(Žerjal se čudi plesu, Cilenšek pa itak ni za nobeno rabo. Uhaja na stranišče.)
ŽERJAL: Kaj pa Olga počne, saj je ponorela!
ERŽEN: Hudiča!
ŠTEFKA: Ah, oh, ji zavidam, ampak! Tudi jaz ga bom divje poljubila. kakšen moški, saj znoriš!
ŽERJAL: Olga!! Hudiča! Krpan, kaj ga pa serješ!!
ERŽEN: Kaj bo zdaj še Krpan tista grozna nevarnost?!
ŽERJAL: Saj so ženske popolnoma ponorele. Krpan!!!
ERŽEN: Krpan!! Ali ti kaj slišiš??!!
KRPAN: Kaj pa je? Je mar kaj narobe? Zakaj naju prekinjate?
OLGA: Martin. Pojdiva, Martin! V naravo.
ERŽEN: A tako. Martin, se gremo malo pogovorit!
KRPAN: Kam pa me vlečeta?!
ŽERJAL: Krpan! Hitro! Dokler ženske ne ponorijo!
OLGA: Martin, Martin, Martin. Vrni se. Vrni. Daj! Brez tebe mene ni!
ŠTEFKA: Martin, Martin. Vrni se!
OLGA: Poljubljati te moram, Martin!
ŠTEFKA: Jaz bi ga dobila, če bi ne bilo tebe, ti!
OLGA: O, ne. Krpan je moj! Saj mi je zašepetal, saj mi je priznal!
ŠTEFKA: Ja – ampak medtem ko ti je šepetal sladke besede, je imel oči prilepljene na meni!
OLGA: Lažeš, lažeš! Moj je! Poljubljala sva se!
ŠTEFKA: Ti si ga poljubila, saj. Kako me je lepo gledal s svojimi modrimi očmi!
OLGA: Lažeš, lažeš! Same laži prihajajo iz tvojih ust!
ŠTEFKA: O, ne lažem!
OLGA: Kurba!
ŠTEFKA: Ti boš meni kurba! Ti!
OLGA: Ja, jaz!
ŠTEFKA: Prekleta cipa hudičeva. Poberi se mi izpred oči. Ti jih bom drugače ven izpraskala!
OLGA: Kar daj. Saj če ne vidim Krpana, ni potrebno, da kaj drugega sploh opazim!
ŠTEFKA: Dobro, greva ven!
OLGA: Greva ven!
(Štefka in Olga odideta pomerit svoje moči. – Svoje moči pa ima tudi majhna sobica, kjer obdelujejo Krpana.)
ERŽEN: A si znorel!
ŽERJAL: A si ti nor!
KRPAN: Kaj je, madona?!
ERŽEN: A boš zdaj ti tisto delal, kar nameravaš preprečiti Sergeju!? Zakaj pa smo te potem poklicali?
KRPAN: Kaj? Saj sta priznala, da se hitro učim! Še poprej pa sta me na nekaj drugega nagovarjala, če se ne motim, a ne.
ERŽEN: Že. Ampak ne z najinima ženama!!
KRPAN: Kakšna razlika pa je zdaj spet to?!
ŽERJAL: Najini ženi ti morata biti sveti stvari!
KRPAN: Kaj nista študentki?!
ERŽEN: Pa kaj, če sta študentki, pa kaj!
ŽERJAL: Jebenti boga, Martin!
KRPAN: Ti boš mene preklinjal! A nisi poudarjal, da ste študenti svobodni!
ERŽEN: Svobodni, svobodni.
KRPAN: Svobodni – ja, pa še naprednost sta upala pritakniti!
ŽERJAL: Ti pa čisto nič ne razumeš!
KRPAN: Dio porko!
ERŽEN: V najini ženi se ne boš vtikal, pa če je ne vem kaj!
KRPAN: Vtikal pa se bom, kamor bom jaz hotel in ne, kamor mi bosta vidva pokazala!
ŽERJAL: Jebenti, jebenti, jebenti – žene nam bi ugonobil.
KRPAN: Jaz se samo učim, če že hočeta! Nalogo bom izpeljal, obljubil sem. Drugače bi se že davno pobral. Malo ste vredni, prekleta študentarija!
(Lestenci ugasnejo, pa se spet prižgejo. Festivalna dvorana se strese, kot da bi bil potres. Strele sekajo skozi vsemogoče vhode in tudi okna. Nastane panika, kričanje, a kmalu se nemogoče stanje umiri. Cilenšek komajda najde prepirajočo trojko.)
CILENŠEK: Sergej prihaja!!
ERŽEN: Že?!
CILENŠEK: Kaj že? Ni ga še v dvorani, a daleč tudi ne more biti. Kaj pa se med vami dogaja?
KRPAN: Jaz sem seveda pripravljen!
ERŽEN: Če smo že začeli. Dobro, pa poskusimo, čeprav ne zaupam nikomur več.
KRPAN: Niti sebi ne zaupaš, to je tisto!
ERŽEN: Kaj ne?! Kaj ne?!
ŽERJAL: Krpan! Samo nalogo opravi in naj ne bom nesramen, ako rečem, da se za drugo ne brigaj!
ERŽEN: Niti za moje zaupanje!
KRPAN: Jaz sem Martin Krpan in nikogar ne puščam na cedilu. Bom že uredil te regionalne zadeve.
CILENŠEK: Drug na drugega se mi dozdevate nastrojeni. Ne bom spraševal, kaj se dogaja, a morda bi poslušali zanimivo vest, ki nam utegne koristiti.
KRPAN: Lahko bomo kasneje med seboj obračunali.
ERŽEN: Kar je bilo-je bilo! Kakšne vesti prinašaš, Primož?!
CILENŠEK: Šel sem, no, slabo mi je bilo, pa sem šel bruhnit. V naglici sem pomotoma zavil v žensko stranišče.
KRPAN: Ho! Profesionalne težave!
ŽERJAL: Martin!
KRPAN: Sem tiho.
CILENŠEK: Ja. In potem zaslišim tih, zelo tih pomenek dveh žensk, ki sta morali že imeti opravka s Sergejem!
ERŽEN: In?
CILENŠEK: Ja, nekaj me je gnalo v stranišče, vem, drugače vesti že ne bi bilo.
KRPAN: Na straniščU te je potemtakem presenetil izpad električne energije.
ŽERJAL: No-no.
ERŽEN: Kaj si slišal?!
CILENŠEK: Eno neprijetnost, ki jo ima Sergej s svojo lepoto. Zaupal jima je, obema, da ima težave, kadar postaja najlepši, kadar so vse ženske njegove!
ŽERJAL: Govori.
CILENŠEK: No – ne more spregledati, kako prav v tistih trenutkih postaja črn.
ERŽEN: Črn?
ŽERJAL: Črn ali črnec?
CILENŠEK: Kakorkoli. Pazi: če postajaš črn, postajaš tudi črnec. Rojen ali nerojen, koga pa to zanima!
KRPAN: Ženske zanima. Ženske še bolj zanima!
ERŽEN: Pazi, pazi! Ko postaneš najlepši, pa da postaneš še črnec!
ŽERJAL: Jaz pa tukaj opazim odločilno prednost!
CILENŠEK: Saj drugače ne bi niti omenil!
KRPAN: To ne zaleže. Ženske – poslušajte – prav nasprotno, ženske lahko docela zasužnji. Katera pa bi se odpovedala možakarju, ki je lahko v istem trenutku belec ali pa črnec. Le katera – to govorite komu drugemu!
ERŽEN: Ampak to je hiba!
CILENŠEK: Ja.

KRPAN: Dajte, dajte. Vprašajte Olgo ali pa Štefko.
ŽERJAL: Olgo, Štefko?
(A strele zavreščijo, potres pridrvi. Luč se za hip umakne. Kjerkoli že vstopi, pa vendar se pojavi v dvorani Sergej z znanim napevom. Množica utihne.)
SERGEJ: Bela postelj
vsepočez
čez sneg poljan
njene oči je odneslo
njene oči je
odneslo
njene oči je odneslo
v zimski dan
kdo je tam
Sergej sergej
Sergejan
Sergej sergej
Sergejan
CILENŠEK: Ah!
Bela postelj
vsepočez
čez sneg poljan
njene oči je odneslo
njene oči je odneslo
v zimski dan
kdo je tam
Martin martin
Krpan
Martin martin
Krpan
KRPAN: Hvala. – Dio porko. Danes ima pa kar zlato obleko!
ERŽEN: Vedno ga krasi nova, še lepša obleka!
ŽERJAL: Martin, napeti boš moral vse sile!
KRPAN: Ne pomaga. Obleka ne naredi človeka!
CILENŠEK: Saj ga boš ubil, a ne?
KRPAN: Poti še ne vem.
ERŽEN: Mogoče pa ne bi bilo napak, če bi se tudi ti nekolikanj primernejše oblekel.
ŽERJAL: Strinjam se, Ante. S klobukom, s škornji?
KRPAN: Kaj mi svetujeta obleko? Kaj pa imata proti!
ERŽEN: Ne boš uspel v kmečki obleki!
ŽERJAL: Kjerkoli že!
CILENŠEK: Kaj mu solita pamet!
ERŽEN: Zato, ker je trmast!
KRPAN: Če imam pa prav, kaj govoričita! Jebenti boga, ne vtikajta se še v mojo obleko!
ŽERJAL: Samo za uspeh skrbiva.
CILENŠEK: Uspeh prepustita kar Krpanu!
KRPAN: Ja, točno! Še enkrat!
ERŽEN: Na, roko. Drži se!
ŽERJAL: In pohiti.
KRPAN: Ah, te regionalne zadeve.
ERŽEN: Štefke ni, Olge ni, ali ju je morda zalotil?!
CILENŠEK: Pohiti, Krpan! Srečno!!
KRPAN: Hvala!
Kje si, Sergéj? Sergéj!! Kje si, da te uničim, pohodim! Kje si, prikaži se!
ERŽEN: Ne kriči. Ne kriči! Kaj, če bi skušal biti bolj neopazen in potem planiti.
KRPAN: Ah! Moje delo!
CILENŠEK: Evo ga!
KRPAN: Oho, Sergéj!
SERGEJ: Oho, Krpan, kako kaj!
KRPAN: Kako kaj bo, a ne. Bo bolje!
SERGEJ: Fést sem. Tudi ti si fést, Sergéj. A za tabo ženske ne bodo več vreščale!
SERGEJ: Oh, kaj bi. Te bom urno uničil!
KRPAN: Oh, kar poskusi, če se bo kaj obneslo!
SERGEJ: Bova z lepoto, a ne!
KRPAN: Lahko izbiraš, Sergéj. Saj ti dam prednost, ali mi lahko kaj očitaš.
SERGEJ: Ne govori!
EŽEN: Ubij ga, Krpan!
ŽERJAL: Udari!
KRPAN: Tiho!
ERŽEN: Ženske nam je spridil. Ubij ga, Krpan.
SERGEJ: Cenim pa te, Krpan! Ali so ti morda obljubili, da se boš lahko zatem vpisal na univerzo? Kot zahvalo!
KRPAN: Ne skrbi in ne govori preveč, ker drugače utegneva najti skupni jezik, jaz pa nimam drugega dela, kakor da te uničim, potem pa se naglo, kar se da naglo vrnem na Vrh pri Sveti trojici.
SERGEJ: Ja, skupnih besed pa seveda ne smeva iskati, jaz se nočem s tabo družiti ali mogoče celo postati tvoj tesen prijatelj.
KRPAN: Pametno govoriš, Sergéj. Ker pa si si pridobil nekaj mojega zaupanja, ti vseeno še nekaj prišepnem. Če bi bilo po moje, z izkušnjami, ki sem jih pridobil, moškim študirati ne bi nikdar dovolil, ako že ženskam spregledam. Kar v Litostroj bi jih nagnal, ja, za stružnico, naj delajo.
SERGEJ: Kljub najinim očitnim nasprotjem in različnim stranem znam jako ceniti tvoje preudarne besede in ne uklonim se niti tam, ko vestno praviš, da se ne smeva predolgo obračati z besedami.
ERŽEN: Krpan, kaj se izgubljaš!
KRPAN: Tiho. Samo tiho!
ŽERJAL: Krpan, ne zgubljaj besed!
KRPAN: Tudi ti!
SERGEJ: Utišajte ženske!
KRPAN: Le!
SERGEJ: Kako se kaj počutite, prijatelji s fakultet?!
ŽERJAL: Minilo ti bo!
CILENŠEK: Naj se konča, kar že predolgo traja.
KRPAN: Sergéj, kaj če bi končala.
SERGEJ: Izvoli, kar izvoli.
KRPAN: Stopiva vsak na en konec plesišča, pa se bodo ženske odločale.
SERGEJ: Ah. Ne vem, če izbiraš pravo pot, da me poraziš.
KRPAN: Prepusti meni!
SERGEJ: Ne vem, če imaš kaj vaje, če je na Vrhu pri Sveti trojici kaj priložnosti za podobna dejanja. Lahko dvomim, a ne, Krpan!
KRPAN: Ne potrebujem vaje. Vrh pri Sveti trojici pa naj nikar ne beži iz tvojih ust, ne verjamem, da si zaslužiš. Kaj pa je na Vrhu z baburami, pa meni verjemi, da ne bi kar samo živel in ne vem kaj počel.
SERGEJ: Začuda me tvoje besede venomer presenečajo in dovolj zadovoljujejo, Krpan.

ERŽEN: Ne oklevajta!!
ŽERJAL: Da se drug drugega morda ne plašita?
KRPAN: Molči, daj!
SERGEJ: Kdo bi se plašil! Krpan, lahko bi te mirno prepričal in se zavzel za svoja dejanja, ki so pravična in ki veljajo, a početi morava vse kaj drugega.
KRPAN: Jaz ne smem preveč verjeti in tudi vedeti. Informacije mi zmedejo orientacijo, če malo učeno povem. – Stopi pa, še enkrat rečem, na drugo stran plesišča. – Kdor dobi na svojo stran večino žensk – zmaga, poraženec se mora že zaradi časti umakniti, pustiti študentsko življenje v miru in ga prepustiti napredku, ki ga je, kot lahko skupaj ugotavljava, še kako potreben!
SERGEJ: Ženske privedite!
KRPAN: Hitro jih privedite. Naglo jih spustite na plesišče!

ERŽEN: Odpri vrata, Egon!
(Krpan in Sergej se postavita na nasprotna konca dvorane. Dvoboj bo. Ženske, ki so jih poprej, na zahtevo bojevnikov, umaknili, zdaj derejo, derejo in derejo v dvorano.
– Kaj bo?)
ERŽEN: Dekleta! Žene! Na obe strani plesišča se ozrite. Ali kaj opazite? Ja? Izbirajte plesalca. Kot vam je volja! Kot vam je všeč!
ŽERJAL: Dekleta. žene! Dobro premislite, dobro si ju oglejte! To ni samo igra! Ne, to sploh ni igra!
CILENŠEK: En je Martin Krpan, en pa je Sergej Sergejan!
ERŽEN: Ne spuščamo pa Krpana in Sergejana na vas, ampak spuščamo vas na oba!
ŽERJAL: Zato izbirajte, zato odločajte!
CILENŠEK: Preudarite, dobro preudarite!
ERŽEN: Do deset bom štel! Potem pa do tri!
ŽERJAL: Pripravljene?
CILENŠEK: Dobro.
ERŽEN: Ena, dva, tri, štiri, pet, šest, sedem, osem, devet, deset!! In zdaj: ena, dva, tri!
SERGEJ: Hop!!
KRPAN: Hop, hop!!
(Kot konje pokličeta ženske.
O, kako se lahko reči obrnejo, h Krpanu namreč ne prispe niti ena ženska.
Kakšna polomija!)

SERGEJ: Kaj je! Kaj sem dejal! Kaj se niste še bolj osmešili!
ERŽEN: Krpan! Krpan! Madona!! Kaj pa je!!?
KRPAN: Kaj je?
ŽERJAL: Saj si izgubil!
ERŽEN: Da bolj ne bi mogel!
ŽERJAL: Saj ni niti ena ženska prišla k tebi!
CILENŠEK: Zdaj smo pa v riti!
ERŽEN: Kaj bo, Krpan?
KRPAN: Kaj bo!
SERGEJ: Ha, ha! Hi!
KRPAN: Hi, hi! Ha! Kaj pa je?
ERŽEN: Se boš smejal!
ŽERJAL: Hudič!
CILENŠEK: Tudi jaz si drznem reči, da si nas uničil in zabredel še v znatnejše težave in neprilike.
ŽERJAL: Osmešil si nas, prekleti kmetavz zarukani.
ERŽEN: Kako smo mu mogli dati zaupnico!
KRPAN: Kaj pa je narobe?
SERGEJ: Ha, ha, ha!
ERŽEN: Kmetavz zarukani!
KRPAN: Ha, ha, ha!
Hop! Hop! Hopa, hop!!
SERGEJ: Hop, hop!
KRPAN: En, dva, tri!!
(In poglej čudo. Stanje se naenkrat spreobrne. Vse ženske so na Krpanovi strani in vse ženske ližejo Krpanovo suknjo.)
ERŽEN: Kaj pa je?!
ŽERJAL: O, hudiča!
CILENŠEK: O, sveta nebesa!
KRPAN: A se še kaj jezite?
ERŽEN: Čestitam, Krpan!
ŽERJAL: Bravo, bravo!
CILENŠEK: Jaz sem Krpanu vedno zaupal!
SERGEJ: Ha, ha, Krpan! Neverjetna sva!
ERŽEN: Kaj pa blebečeš?
KRPAN: Kdo blebeče?
ŽERJAL: Sergej.
SERGEJ: Šele začelo se je!
Hop, hop, hopa!!
(Hop, hop in ženske so zopet na Sergejevi strani. O, kako se spreobrača življenje.)

CILENŠEK: Madonca.
ERŽEN: A ne držita vidva skupaj, a zajebavata?
ŽERJAL: A se norca delata?
KRPAN: Kaj pa je?
ERŽEN: Hudič si, Krpan. Sem te pa že nameraval silno pohvaliti in se ti zahvaliti!
ŽERJAL: In Sergeja nagnati!
SERGEJ: Ha, ha!
KRPAN: Ena ena je. A ne!
SERGEJ: Ena ena!
ERŽEN: Se bosta iz deklet, iz žen norca delala!
SERGEJ: Molči!
ŽERJAL: Imaš srečo, da nisem tak, sicer bi potegnil revolver in te pri priči ustrelil.
SERGEJ: Ha, ha. Ubil bi.
KRPAN: Hop, hop!
(Kje pa so sedaj ženske? Ja, spet na Krpanovi strani.)
ERŽEN: Krpan. Najeli smo te. Pripravljeni smo ti plačati, samo ne uganjaj neumnosti.
ŽERJAL: Lahko boš dobil, kar ti srce poželi.
SERGEJ: Saj sem ti povedal, Martin, če dovoliš, še na univerzo se utegneš vpisati.
KRPAN: A se bom lahko vpisal na univerzo?
ERŽEN: Jaz jamčim – da!
CILENŠEK: Kamorkoli boš hotel.
SERGEJ: Ha, ha.
KRPAN: Kaj pa, če nimam niti srednje oziroma niti osnovne šole.
ERŽEN: Jaz jamčim, da ne bo težav!
ŽERJAL: Samo končaj zadrego, mučno stanje, ki je že nevzdržno.
CILENŠEK: O, moja glava!
ERŽEN: Zadrži ženske!
ŽERJAL: Dovolj je bilo šale.
KRPAN: Da se domenimo. – Potem bi se lahko vpisal izredno na filozofsko.
CILENŠEK: Seveda!! Samo zadrži ženske.
ERŽEN: Kateri oddelek?
KRPAN: Ja, na filozofijo, ne.
ERŽEN: Filozofijo?
SERGEJ: Ha, ha. A se lahko še jaz? Jaz pa na primerjalno književnost. Ha, ha!
KRPAN: Dobra zamisel, Sergéj. Filozofija in primerjalna književnost.
SERGEJ: A lahko še jaz? Potem mladeniči ne bodo več jokali! Ha, ha. Hi!
ŽERJAL: Molči, Sergej.
SERGEJ: Ha, ha.
ERŽEN: Zmagaj, Krpan. Samo zmagaj!
KRPAN: A sem kaj drugega obljubil?
SERGEJ: Krpan, poprej vprašaj Eržena še za beležko!
KRPAN: Beležko? O beležki govoriš?
SERGEJ: Vprašaj ga, le!
KRPAN: Ante Eržen, pokaži beležko!
ERŽEN: Od kod mu novica o moji beležki!
KRPAN: Pokaži beležko – če hočeš . . .!
ERŽEN: Saj ni posebnega. Samo droben zvezčič je, kjer si zapišem ženske, a veš. Samo ženske, ki jih, čakaj, poiskati ti moram uho.
KRPAN: A?
ERŽEN: Saj!
KRPAN: Kaj imaš ti zapisano! Mere, obsege prsi, kaj – oceno? Oceno, Eržen?
ERŽEN: Saj!
ŽERJAL: Kaj pa je posebnega, saj imam jaz tudi tako beležko! Na – poglej!

CILENŠEK: Pa jaz tudi! Na!
KRPAN: Aha! Pa Štefka in Olga vesta za vajina znamenita dnevnika, kaj? Kje pa sta?
SERGEJ: Odpeljal sem ju v naravo, se še nista opomogli.
ŽERJAL: Prasica!!
CILENŠEK: O, tragedija!
KRPAN: Kakšne svinje ste vi. In kakšnim svinjam bi se skoraj pustil speljati. Dio porko!
ŽERJAL: Pa kaj je hudega?
ERŽEN: Ja?
KRPAN: O, svinje hudičeve.
SERGEJ: Ha, ha.
KRPAN: Je pa nevarnost, Sergéj, da mi utegneš ti še ugajati. Saj nisi napak mož!
SERGEJ: Ha, ha.
KRPAN: Pazi, pazi. In tvoja žena – Štefka, če opazim prav, sploh ni prva na seznamu.
SERGEJ: Ha, ha!
ERŽEN: Pa kaj me gledaš!
KRPAN: Kar se mene tiče, zakaj pa ne, če si voditelj študentske zveze.
SERGEJ: Ha, ha.
KRPAN: Kaj ti mene kličeš in me imaš za norca, ko pa bi lahko sam opravil.
ERŽEN: Pa kaj, kaj. Jaz sem končno urejen človek.
ŽERJAL: Pusti ga. Jaz verjamem Erženu. Ante je že vrsto let voditelj.
KRPAN: Vztrajam pri vprašanju – zakaj je bilo mene tako nujno voditi z Vrha. Zakaj?
CILENŠEK: Sergej je kriv
KRPAN: Sergej je kriv, Sergej je kriv, pa če vidim, da je čisto simpatičen človek.
SERGEJ: Ha, ha.
(Nenadoma se vrne Štefka. Že na vhodu kriči.)
ŠTEFKA: Krpan, Krpan. Greva v naravo, jaz te moram ljubiti.
KRPAN: Dio porko!
SERGEJ: Ha, ha.
KRPAN: Kaj naj jaz torej počnem? Ako Sergéja zmagam, bodo ženske moje, koga boste pa potem poklicali! Kdo bi bil lahko tisti, ki bi premagal Krpana z Vrha pri Sveti trojici? A ga poznaš, Eržen? – Jaz pa na Vrhu ne maram nobenih tropov žensk, da se razumemo, ne potrebujem jih, pa če je ne vem kaj.
CILENŠEK: Kdo pa naj bi ti nakopal ženske?
ŽERJAL: Saj jih ne nameravamo oddati!

KRPAN: Ah!
ŠTEFKA: Krpan, Krpan!
KRPAN: Kar opravite. Jaz pa še s Štefko stopim malo v naravo, a ne.
ERŽEN: Krpan! Žerjal, Primož. Pa saj ne bomo dovolili, da bi se pred našimi očmi odvijale še naprej nesramne reči.
ŽERJAL: Kaj ukreni!
CILENŠEK: Pa ja. Saj si vodja!
ERŽEN: Hudič.
(Krpan odvede Štefko v naravo, a se besen takoj vrne.)
KRPAN: A ne, to pa ne!
ERŽEN: A??
KRPAN: Dio porko! Baba mora biti pod obleko gola, veste, kaj se to pravi. Tiste svinjske gate, pa tisto pred joški. – Svinjarija!
SERGEJ: Ha, ha.
KRPAN: A ne, to pa ne! Saj ni zraka, saj smrdi, jaz pa smrada ne prenašam! Jaz umazanije in dreka ne maram! Ti, Eržen, kar naprej delaj spisek, pa tudi vidva, jaz pa odrinem na Vrh. – Drek. Kako smrdi. En sam drek!
ŽERJAL: Krpan! Saj še ničesar nisi opravil, samo še za večjo zmedo si poskrbel.
ERŽEN: Saj ne moreš oditi!
KRPAN: Vaša krivda, vaša skrb!
CILENŠEK: A boš odhajal zaradi gat in modrcev!
KRPAN: Ženska si mora gate zaslužiti, to si dobro zapomnite, napredna študentarija!
– Sergéj. Obišči me kaj. A poprej se vseeno najavi.
SERGEJ: Pa ja, obiščem te! A še nekaj! Se spomniš, ko si mi stisnil dlan?
KRPAN: A naj se ti opravičim?
SERGEJ: Ne. Kje pa! Zanima pa me, če boš prepoznal damo, ki bi jo privedel, ako počakaš še minuto.
KRPAN: Če je vredna – pa tudi potrpim še malo.
ERŽEN: Da nima modrca in gat, če si jih ni zaslužila, da je dovolj lepa, da je dovolj čista.
KRPAN: Nikoli te nisem prosil, da poslušaš študente, a poslušaj jih, če ponavljajo moje besede.
SERGEJ: Jaz se strinjam. Baba si mora zaslužiti gate.
KRPAN: Pripelji jo, no!
(Sergej zapusti dvorano.)
ŽERJAL: Vseeno pa te bo zadržala ženska!
KRPAN: Kaj te briga!
ERŽEN: Malo pa nas že lahko briga, če hočeš naše žene porivati in če si nas potisnil v še večji drek, a ne!
CILENŠEK: Gremo, jaz bom poiskal Štefko in Olgo.
KRPAN: Bolj pametno bi bilo, da opustite revolucijo in se zaposlite v tovarnah, za stroji.
(Vstopi prekrasna ženska. Če bi hodili, bi se zaradi njene lepote prav gotovo spotaknili!)
CILENŠEK: Kakšna pička!
ŽERJAL: Zdravo. Jaz sem Egon.
ERŽEN: Ante. Predsednik študentske organizacije.
KRPAN: Ha, ha.
ERŽEN: Bi zaplesala!
CILENŠEK: Muziko, muziko!
PEPELKA: Ampak jaz nisem študentka!
ŽERJAL: Kaj potem! Lepa si!
KRPAN: A te ni poslal morda Sergéj?
PEPELKA: Omenil mi je ples in je rekel, da ne bo nič narobe, če pridem še jaz!
KRPAN: A boš zaplesala z mano?
PEPELKA: A nisi študent, lepi gospod?
KRPAN: Kje pa, bog ne daj!
ERŽEN: Ne govori proti nam!
ŽERJAL: Te lahko prijavimo, boš drago plačal.
CILENŠEK: Na sodišče.
KRPAN: Tiho, ko se menim z damo!
(Študentje onemijo. Krpan zavrti Pepelko, ki mu ob nežnih zvokih prišepne svoje ime pa še nekaj.)
KRPAN: O, madona!
PEPELKA: Kaj?!
KRPAN: Tvoja dlan. Od kje pa poznam tvojo dlan – ko beli dan.
PEPELKA: Ah!
KRPAN! Ah!
(Študentje se zbudijo.)
CILENŠEK: A se poznata, a se poznata.
KRPAN: Pa še kako.
ŽERJAL: A?
ERŽEN: O?
KRPAN: Jim lahko povem, haha!
PEPELKA: Še kaj hujšega si zaslužijo!
KRPAN: Dama pred vami, z imenom Pepelka, je bivši Sergéj, vaš bivši hudi sovražnik, haha!
PEPELKA: Ja! In vaša bivša hišna dekla! Kaj pa ste grdo ravnali z mano!
ERŽEN: O, mater.
CILENŠEK: Madona!
KRPAN: A so te zaničevali, kaj!

PEPELKA: Ne zaslužijo si niti, da bi jih kaznoval. O njihovi podlosti ti bom lahko pripovedovala. Pojdiva, Martin!

ŽERJAL: Jebenti.

KRPAN: Velja, Pepelka! – Ženska vam vse ženske pobere. Kako se smejim, kako mi je všeč. – Kakšni bebci.

CILENŠEK: Do konca smo v riti!

ERŽEN: A, a!!

ŽERJAL: Kako smo nategnjeni!

ERŽEN: Kurbarija!

(Študentje se udarijo po glavi, najbrž bodo že jutri vlagali prošnje za delovna mesta v kakšnih podjetjih, če jim bo seveda kaj pomagalo.)

Opomba

Igra Stok je bila napisana leta 1976 in je doživela naslednjo usodo. V sezoni 1977/78 se je pojavila na repertoarju Pekarne, kjer naj bi jo režiral Matija Logar. Do premiere ni prišlo. Do leta 1980 se je umaknila v zatišje, ko naj bi jo v sezoni 80/81 izvedli v Mali drami. Režiral naj bi Ivo Prijatelj, dramaturško mesto pa je prevzel in opravil Boris A. Novak. Samoupravna komisija Drame je delo preprečila. Ivo Prijatelj je Stok spravil na program Gleja, kjer naj bi ga igrali skupaj z Vinogradom in Polko istega avtorja. Projekt je pripeljal nekje do polovice, nakar ga je samostojno prekinil. Da se Stok ne bi izgubil, smo mu dali priložnost, da se razlega na teh straneh. Igra je nespremenjena in nepopravljena. Takšna, kot je nekoč davno nastala.

M. K.

Peter Božič: AVGUŠTINOVA VRNITEV ali KOMISAR KRIŠ 2. del

OSEBE:

AVGUŠTIN, belogardistični klavec, ki se je vrnil v Tomelj
HONZA, partizanski borec, Krišev tovariš
BOHTE, nekoč trgovec, zdaj funkcionar, pravzaprav župan
BARBARA, precej mlajša Bohtetova ljubica
JESIKA, nekdanja kaplanova dekla, zdaj Honzina žena
ROBARJEVA, ustreljenega kmeta Robarja žena
FLORJANOVA, kmetica
BEČNIKOVA, gostilničarjeva žena
FLORJAN, kmet
BEČNIK, gostilničar
RIHTAR, cerkveni ključar
KAPLAN, prišel v Tomelj šele po vojni
TOVARIŠ iz Ljubljane
VAŠKA MNOŽICA, MILIČNIKA itd.

Kraj dogajanja: Tomelj, vasica na robu ljubljanskega barja. Čas dogajanja: Dvajset let po vojni, tri dni po proslavi in odkritju spomenika komisarju Krišu.

1. prizor

Prizorišče: Trg pred cerkvijo v Tomelju, 20 let po Kriševi smrti. Množično zborovanje v spomin na njegovo smrt in odkritje spominske plošče. Sledijo si svečani govori, vmes poje zbor partizanske pesmi, med njimi tudi poslednjo, ki jo je v moderni priredbi slišati na koncu zborovanja (Hej brigade).

GOVORNIK: *(nekdanji trgovec Bohte, sedaj sindikalni funkcionar)*
Tovariši in tovarišice!
Danes smo se zbrali, da po dvajsetih letih odkrijemo spominsko ploščo padlemu komisarju Krišu. Bil je naš domačin, domačin skromne vasice na robu ljubljanskega barja. Sin naših staršev, dedov in pradedov, ki že od vekomaj živijo tod. Prvi je ponesel rdečo zastavo revolucije in osvoboditve v našo vas. Čeprav smo še dandanašnji samo vas na robu ljubljanskega barja, nismo pozabili nanj. Čeprav mu nismo postavili mogočnega spomenika, temveč samo skromno ploščo kot se za nas spodobi, bo to vendarle dovolj, da bo slehernik, ki bo zašel sem, vprašal: KDO PA JE BIL TALE KOMISAR KRIŠ? IN KAKŠEN JE BIL?
O njem in o tem ve le malokdo kaj. Čas je opravil svoje. O njem ni ničesar ne v šolskih čitankah niti v zgodovinskih zapisih, morda le v kakem dnevniškem zapisu skop podatek, da je bil tu ali tam zraven tudi neki Kriš iz Tomelja. Tudi mi, ki smo ga poznali, smo marsikaj pozabili in kako ne bi, saj smo imeli v teh dvajsetih letih kup težkih skrbi in dnevnih opravkov. In da ne bi povsem zbledel spomin na našega domačega vaškega junaka in da ne bi izginil spomin na njegov zgled, ko je na pragu svobode, na pragu župnišča, izkrvavel pod kroglami domačega izdajalca, mu odkrivamo to ploščo.
Naj v naših srcih na vekomaj živi komisar Kriš!
Naj živi osvobodilna fronta, naj živi partija, naj živi rdeči komisar Kriš!

MNOŽICA: Naj živi osvobodilna fronta, naj živi partija, naj živi na vekomaj rdeči komisar Kriš.

GOVORNIK: Spomnimo se ga še z enominutnim molkom.
(Sledi enominutni molk.)

GOVORNIK: Slava mu.

MNOŽICA: Slava!

2. prizor

Zbor zapoje za zaključek svečanega dela, ki mu seveda sledi miting z veselico, živahno in sodobno priredbo partizanske pesmi »Hej brigade«. Potem počasi v skupinah in posamič odhajajo proti bližnjemu Kozlerjevemu borštu, ki je že napol pozidan in kjer so postavljeni štanti za ražnjiče in čevapčiče, tu pa tam se v ozadju še kadi, saj sproti spečejo tudi kakega janjca. Postavljene so tudi lesene klopi in mize, kot se spodobi za vsako veselico, in prihajajoči počasi sedajo za papirnate pladnje znanih veseličnih dobrot. Natakarice in natakarji letajo okoli njih in jim prinašajo vino in kokakolo, toda najprej se ustavijo tam, kjer sedi Bohte, to je pri prvi mizi. Poleg je še nekaj njegovih sodelavcev s soprogami, med njimi tudi kdo iz višjega foruma iz Ljubljane, ki je zaslužen za to, da je tudi Ljubljana prispevala pol denarja za spominsko ploščo v tej nerazviti vasi, na robu Ljubljane in barja. Nepogrešljiv je še od prejšnjih veselic steptan podij za ples. Ansambel ni navaden ansambel narodno zabavne glasbe, ampak je opremljen z elektroniko, tako da igra za staro in mlado in za vsakogar nekaj.

TOVARIŠ IZ LJUBLJANE: *(Bohtetu)* Ali mi lahko poveste kaj več o tem Krišu? Res se o njem nič ne ve, o njem sem prvič slišal, ko sem prebral vašo prošnjo.

BARBARA: *(precej mlajše dekle, saj je Bohte že nekaj let ločen, kot se za dandanašnji čas tudi spodobi)* Še meni ne pove nič.

BOHTE: Saj me nikoli nisi vprašala zanj.

TOVARIŠ: Zadnjič sem slišal zanimivo misel: Časi so taki, kakršni so. In jaz mislim, da ob vsej kopici problemov pozabljenje edino še prav pride . . . ampak seveda . . .

BOHTE: Mi nismo nikoli pozabili nanj.

TOVARIŠ: Moja misel ni taka. Najbrž so le podrobnosti odveč . . . veste, spet zob časa.

BOHTE: Gre pa za idejo . . . in to je tisto.

TOVARIŠ: Ideja pa je. In . . . ni mi žal za ta naš skromni prispevek.

BARBARA: Mene pa le firbec matra.

BOHTE: O ti ženska. Kakšen je bil Kriš? A ne?

BARBARA: Ja, kakšen?

BOHTE: Ne kaj je bil. Ampak kakšen. Midva, tovariš, veva, kaj je bil. No, Barbara, če pa že hočeš . . . razoglav in bos vetrnjak, ko je bil mulc. Skupaj sva uganjala vragolije. Že v prvem razredu osnovne šole je bil zaljubljen v učiteljico, ker je imela precej večje in spodobnejše joške kot ti . . .

BARBARA: A tako. Če ženska nima jošk kot krava vime . . . potem . . .

BOHTE: Nisem rekel, da mu je bilo všeč kravje vime na ženski.

BARBARA: Tako si rekel, in če nisi, kaj pa potem. In če tudi na to odgovoriš, mi o njem nisi povedal še nič.

BOHTE: No, vidite, tovariš . . . tako je bilo vse zadnje dni, ko je hotela vedeti, kakšen je bil. Jaz to podrobnost, ona drugače . . . in zmeraj sva se vrtela v tem krogu.

TOVARIŠ: Ali se vam, Barbara, čeprav ste mladi, ne zdi za takega . . . junaka, kot je bil Kriš, to malo neprimerno . . .

BOHTE: Strinjam se . . . toda iz tega kroga . . . saj veste . . .

(Pristopi pijani Florjan, nekdanji posestnik v Tomelju, zdaj že star in zmeraj ves majav.)

FLORJAN: Falot je bil . . . falot . . . ja . . .

BOHTE: Kaj govoriš . . . Kdo?

FLORJAN: Kriš.

BOHTE: Pijan si . . . in ne veš, kaj govoriš.

FLORJAN: Vem . . . bolj kot ti.
Tebi tale Tomelj nikoli ni bil nič mar.
O, saj vem in ti tudi. Najprej pet let, zdaj temu zdaj Krišu na oltar. Potem pa vseh dvajset let . . .
Poglej ga, Honzo, a ga vidiš?!
(Vsi se obrnejo tja.)

FLORJAN: Golaž na mizi, golaž na tleh. In Honza v njem. To je tvoj in Krišev Tomelj. Pri Florjanu tega ni bilo. Pri njem je vsak sabenk na tabrku dobil svoj ajmoht in svoj kruh. Zastonj. Kriš je še v hodnični srajci smrkav za plotom stal, ko sem ga talal.

BARBARA: Kaj, v hodnični srajci?

FLORJAN: Ja, punca, smrkav . . . tam za plotom. Sabenk, sabenka. Ta stari je pa pri meni žrl. Pa Honza tudi in pri mojem očetu njegov oče. Zdaj ga pa še žret ne more več. In Kriš, če bi bil še živ, bi ga prav tako ne mogel več.

BOHTE: *(vstane izza mize)*Poslušaj, Florjan!

FLORJAN: *(se pijan umakne)* Saj že grem, saj se je kotel prismodil, ampak ne smrdi tako kot ti. In kot tvoj Kriš . . . Tvoj, sem rekel. Tale, ki je takrat bil in ki na šoli zdaj visi.

BOHTE: *(tovarišu)* Težko je z njim . . . naskrivaj je bil med vojno na obeh straneh.

TOVARIŠ: Spet tista misel: Časi so taki, kakršni so.

BOHTE: Naj bo vesel, da je še živ. In ne mrtev, tako kot je komisar Kriš.

TOVARIŠ: Časi so taki, kakršni so . . . in ljudje v njih. Saj ne zamerite, Bohte . . . prav zaradi njih, sedanjih, se mi mudi. Ko pridete kdaj v mesto . . . ko so spet kake skrbi te ali one sorte . . . Veste, kje sem, ker sem vas prav vesel. Tako se dela to . . . Ne pragmatične podrobnosti . . . Dandanes je treba vedeti, kaj in ne kakšen je bil!
Pozdravljeni.

BARBARA: Že spet o Krišu nič ne vem.
Če že ne poveš, kakšen je bil Kriš . . . *(mu namigne za ples, ker je veselica na višku).*

3. prizor

AVGUŠTIN: *(Se ta hip prikaže pri mizi. V sivi elegantni obleki, posivel, nima več lesene noge, le narahlo šepa, komaj opazno.)*
Jaz vem!

(Bohte okamenel strmi vanj in zdi se mu, da sanja, najprej kot da se tolaži, da ne more biti res, potem pa samo ostrmi.)

BARBARA: Vi? Od kod pa vi?

AVGUŠTIN: Od kod? Od kod vem, ali od kod sem?

BARBARA: No, povejte že, kakšen je bil.

AVGUŠTIN: Bohte, povej ji, kakšen je bil, jaz bom pa, kakšen je.

BOHTE: Od kod veš, da sem Bohte. Saj bi za tujca, ki ni nikoli tukaj bil, lahko bil kdo drug.

AVGUŠTIN: Nikoli? Vsakih dvajset let! Ali je to n i - k o l i ?

BOHTE: Vsakih dvajset let. *(Se začne nekoliko nevrotično, toda glasno smejati.)* Jaz sem že od rojstva tu. In Barbara tudi. In . . . ali vidiš Honzo . . . pojedel je svoj golaž. Vsako leto enkrat ga že dvajset let žre. Florjan ima prav. Glej, da ga ne boš jedel ti, če te spoznam. Ali naj pokličem Jesiko, ki z gostilniško cunjo Honzi usta briše?
JESIKA! Jesika!

BARBARA: Te ženske pa ne . . . ne . . . Zakaj mu ne daš do besede, če še to ve, kakšen je Kriš?

BOHTE: *(ko se ustavi Jesika pri mizi)* Po pravici nam povej. Tale človek tukaj pravi, da ve, kakšen je Kriš?

JESIKA: Še jaz ga nisem nikoli videla, kako bi ga . . . *(ga spozna)* Tovariš Bohte . . .

BOHTE: Jesika, kaj mencaš. Še nikoli ga nisem videl . . . čeprav sem dalj časa v Tomelju kakor ti.
Vsaj deset let sem dalj na svetu.

JESIKA: Res je, gospod, vi še nikoli niste bili tu.

BOHTE: Če mislite ostati, pojdite na prijavni urad. Več kot noč in dan brez tega urada ni še nihče tukaj spal.

AVGUŠTIN: *(komaj opazno odšepa, še prej pa Barbari)*
Ne bo dolgo, pa vam vse povem.
(Med splošnim rajanjem in vriskanjem Avguštin izgine s prizorišča.)

4. prizor

V bogato opremljeni Bohtetovi sodobni meščanski sobi. Barbara in Bohte sedita v foteljih, gledata TV dnevnik in čakata, kdaj bodo prikazali vest o odkritju spominske plošče in Bohteta, ki ob tem svečano govori.
Med poročilom molčita, tako da je slišati le Bohtetov odlomek iz nagovora:

ODLOMEK: . . . Čeprav mu nismo postavili mogočnega spomenika, temveč samo skromno ploščo, kot se za nas spodobi, bo to vendarle dovolj, da bo slehernik, ki bo zašel sem, vprašal:
KDO PA JE BIL TALE KOMISAR KRIŠ? IN KAKŠEN JE BIL?

O njem in o tem ve le malokdo kaj. Čas je opravil svoje. Ničesar o njem ni najti ne v šolskih čitankah ne v zgodovinskih zapisih, morda le kak dnevniški podatek, da je bil tukaj ali tam zraven tudi neki Kriš . . .

(Oba še naprej molčita, tesnoba je popolna, vzrok zanjo je Bohte in Barbara jo je že zdavnaj nehala prebijati, celo nalezla se je je, ker je polna slutenj. Tujec ji ne gre iz glave.)

BARBARA: *(nazadnje in skoraj skoz muko tega večera)* Mislim, da si ga poznal.

BOHTE: *(napol odsotno, kajti tujec je skoraj živ v tem prostoru)* Koga, Kriša?

BARBARA: Ne. Drugače bi mi kaj povedal o njem.

BOHTE: Koga pa?

BARBARA: Človeka, ki ga za nobeno ceno nisi hotel.

(Bohte se zdrzne, še preden zazvoni zvonec. Barbara nekako olajšano vstane, ker se ji zdi, da se bo stvar razvozlala ta hip, tedaj jo prime Bohte za roko in jo zadrži.)

BOHTE: Ne.

BARBARA: Kaj? *(ne more verjeti)*

BOHTE: Rekel sem, da ne!

(Zvonec ponovno zvoni, tokrat močneje.)

BARBARA: Zakaj ne? Hočem vedeti, zakaj ne?

BOHTE: *(spusti roko)* No, prav. Odpri že.

(Barbara gre odpret in se vrne seveda z Avguštinom.)

AVGUŠTIN: Kam pa lahko odložim plašč? Kam lahko sedem, Bohte?

BOHTE: Barbara, pomagaj mu.

(Ga opazuje, ko šepa v predsobo, kjer mu Barbara pomaga sleči plašč.)

BOHTE: Šepaš malo manj, ampak še zmeraj. Sedi in si odpočij.

AVGUŠTIN: Hvala.

BOHTE: Barbara, prinesi vina.

BARBARA: In kruha in soli.

BOHTE: Kaj? Kruha in soli? Kako ti to pade na pamet?

BARBARA: Zmeraj si želim, da bi bilo tako, kot je bilo nekoč. Ko je kdo prišel, ki ga ni nihče več pričakoval, ki ga ni bilo že celo večnost, so mu prinesli vina, kruha in soli.

BOHTE: Tebi se zapleta v glavi.

BARBARA: Zapleta . . . mogoče . . . Ampak tako rada bi prinesla vina, kruha in soli.

AVGUŠTIN: Prinesi. Barbara, prinesi vina, kruha in soli.

(Ko Barbara odide, sedita molče in molče čakata na vino, kruh in sol.

Barbara se vrne, postreže z vinom, kruhom in soljo in obstane pri mizi. Avguštin in Bohte ko da je sploh ne zaznavata več.)

BOHTE: Zakaj si se vrnil? Saj veš, da te bojo ubili!

AVGUŠTIN: Zakaj? Zato, ker vem, kakšen je Kriš. Takrat nisem!

5. prizor

V majhni zanikrni kmečki izbi pri Jesiki. Jesika, Florjanova in stara Robarjeva mati.

ROBARJEVA: Pa ti pade kot z neba.

JESIKA: Kdo?

ROBARJEVA: Kdo? Še vprašaš. K mizi te je poklical.

JESIKA: Kdo me je poklical?

FLORJANOVA: Bohte. Kdo, kdo, kdo . . . nehaj s tem, kdo. Vse smo videle.

JESIKA: Jaz nič ne vem.

ROBARJEVA: Jaz pa.

JESIKA: Tebi je lahko. Starega ni več. Grunta tudi ne. Otroci in njih otroci po svetu. Tebi je lahko. Čaka te samo še . . .

ROBARJEVA: Ja, čaka me samo še grob.

JESIKA: Mene pa še ne. In ni mi vseeno, pa čeprav je Honza od jutra do večera pijan.

Kdo mu pa kaj more. Jaz sem bila dekla pri kaplanu in vem, kako to gre. Kdor je oblast . . .

ROBARJEVA: Dobi nazadnje kroglo v glavo. To pa jaz vem. In zdaj je prišel čas. Vem, kaj sta imela z Avguštinom med vojsko.

FLORJANOVA: Ženske: pamet, pamet.

JESIKA: Saj jo imam.

FLORJANOVA: Kaj pa tale?

ROBARJEVA: Kaj je bilo z Robarji, se ve. Tod in tudi drugod. Če nimam pameti, pa imam spomin, če ste ga že zatajile.

FLORJANOVA: Kje je že vse to. Kdo bo prežganko kar naprej pregreval?

ROBARJEVA: Se mi je o Štambuhu sanjalo vse dni. Zmeraj, vsako noč, od tiste noči, ko so Robarja zaradi bale skritega blaga ubili, so bile enake sanje. In veste, kaj se mi je sanjalo skoraj dvajset let?

Kot v davnih časih in potem čez petsto let spet je v našo vas prišel z leseno nogo Avguštin.

V davnih časih je prinesel kugo, čez petsto let smrt, hujšo od kuge, saj ji še danes ni konca . . . Ne, ne . . . To ni samo v moji glavi. Je povsod!

In prav te dni je prav tale Avguštin stal pri Štambuhu in kalno vodo bistril, bistro, mrzlo vodo pa spet kalil. Potem se je obrnil k meni in rekel:

»Ali veš, zakaj sem tu?«

»Vem,« sem rekla, saj res vem. »Nimaš miru. Nikoli ga nisi imel in zdaj ga po pravici božji imaš še manj. Nihče te ni pozabil in tudi ti nobenega ne boš. Ne živega, mrtve še manj. To ti pravim jaz, Robarjeva. Nisi se zmuznil in ne boš se ne ti in ne kdo drug.«

»Zato se nisem vrnil!«

»Mi ni prav nič mar, zakaj si se! Mar mi je le, kaj si tukaj v Tomelju zaradi mene!«

In je izginil. Ko sem gledala v Štambuha, je bil ves krvav. Spet ga je, kot zmeraj, do krvi skalil.

JESIKA: Nora je . . . nora . . .

FLORJANOVA: Kaj bo . . . saj je res nora!

6. prizor

Sliši se trkanje, vstopi Barbara.

BARBARA: Ali smem naprej?

JESIKA: Ti . . .?

ROBARJEVA: Smeš . . .!

FLORJANOVA: Kaj bo . . . saj je nora. Res je nora.

JESIKA: Kaj hočeš? Nisem vedela, da boš kdaj prestopila ta prag.

BARBARA: Rekla si, da smem.

JESIKA: Pri nas je še zmeraj tako, da ne podimo čez prag nikogar, ki trka na naša vrata.

BARBARA: Ali naj potem grem . . .?

(dolg odmor)

ROBARJEVA: Ne. Povej, po kaj si prišla.

BARBARA: Včeraj zvečer je . . .

JESIKA: Včeraj zvečer? Ali si Bohtetu povedala, da greš sem? Si mu? Nisi. In potem . . . včeraj zvečer . . .ni bilo nič . . . Z veselice sem kot zmeraj privlekla domov Honzo. In ti ne veš, in bolje, da ne, zakaj je kar naprej pijan. In to je bilo vse . . . včeraj zvečer. Punca, dve leti si tukaj. In to ni dovolj, da bi sama hodila k ljudem, ki jih komaj poznaš.

ROBARJEVA: Povej, kaj je bilo včeraj zvečer!

FLORJANOVA: Jesika je rekla, da nič. A nisi slišala. Saj nič ne sliši. Saj je gluha . . . Nič ni bilo, Robarjeva, ne včeraj zvečer, ne kdaj prej. Nikoli ni bilo tukaj v tej vasi ničesar. Tukaj se nikoli nič ne zgodi. A ne, Jesika? Tisto ploščo si je izmislil Bohte, da bi se prikupil višjim. Kaj je bil Kriš . . . Falot, je rekel moj Florjan. Zdaj ga pa imajo za boga. In tiste pripovedke, da je imel četo pri Štambuhu, da ga je Avguštin obkolil, pa je izginil Kriš, partizani in še Štambuh. Ali je mogoče, da izgine še Štambuh? Nikoli ni izginil in zakaj bi prav takrat.

Pa tisto, kar venomer momlja pijani Honza. Da so Kriša zalotili pri Remcu, sam Avguštin je okoli hiše nalil bencina. Kar dvajset kant in zažgal tako, da je ogenj hišo počasi žrl, žrl, kot žro kobilice. In ko je požrl vse, kar je bilo živega pri Remcu, je zjutraj, ko je Avguštin ogenj pogasil, prešteval le Remca in Remčevih kosti. Kriša ni bilo nikjer. Niti koščice ne! Spet laži. Ne, ne takrat, ne včeraj in ne jutro. v Tomelju se od vekomaj nič ne zgodi. Ali slišiš, Barbara?

JESIKA: Res je, Barbara. Če že hočeš kaj vedeti, potem vprašaj Bohteta, zakaj je sploh tisto ploščo na šolo vzidal. Ali ni veselic tukaj že zadosti?

BARBARA: Vse skrivate pred menoj. Vsi. Najprej Bohte. Potem še vi. Res ne vem, kdo je Kriš, kdo Avguštin. Nisem od tod. Toda če tukaj živim, imam pravico, da izvem.

Saj vam vsem skupaj od včeraj naprej strah kar leze iz oči. Bohte sprejema čudne goste. Vi pa tiščite glave skupaj in pravite, da nič ni.

Bohte do jutra ne zaspi. Ponoči vstaja, izbruha, kar poje in zjutraj golta žganje in spet bruha. In ko ga vprašam, kdo je tisti tujec, me nažene z mladoletno kurbo. Kako živim tukaj med vami in vašimi računi in računov računi, ni nikomur mar.

Ženske, tako ne morem več. In iz hiše ne grem, dokler ne vem, kdo je Kriš in kdo Avguštin.

Ali je Kriš vedomec iz davnih dni, ki hodil je k Andi spat, ko je umrl za kugo, ki jo v Tomelj prinesel je Avguštin? Hodil je toliko časa, dokler otrokom niso polomili kosti, dokler mu z glogovim kolcem niso srca prebodli.

Ali je to Kriš? Ali je tisto, kar praviš o njem ti, Florjanova?

Ali so to pravljice, da z njimi pijani Honza noč in dan otroke tod straši?

Ali je res, da je včeraj na veselico prišel sam Avguštin? In da sem mu včeraj zvečer na mizo nosila vino, sol in kruh.

Ali je bil to kdo drug?

Lesene noge ni imel. Tako kot tisti ne, ki je v davnih časih vedomca še enkrat ubil. Tako kot tisti ne, ki je pred dvajsetimi leti, kot pijani Honza naokrog pripoveduje, Kriša na pragu cerkve ustrelil.

Ko sem mu nosila vino, sol in kruh, in ko je odložil klobuk in plašč, sem ga gledala pod noge. Nobena ni bila lesena. Ženske, tako zdrave noge je imel kot jaz . . .

ROBARJEVA: In vseeno je šepal.

JESIKA: Ni. Tebi, Robarca, se kažejo samo še pohabe. In vsak, kar nas je še na svetu v vasi tej, šepa zate, zdaj na eno, zdaj na drugo nogo, zdaj je pohaba taka, da v soncu gleda mlaj, da žvižga na brezi gos, da govori prašič o ljubezni in krava o pridelku. Vse ti je narazen, vse ti je na glavi . . . Še grob, še grob se bo nate zvrnil, ne ti vanj. Robarca . . . zapomni si. Kar je čez mero, je nažalost čez mero. Tukaj ne živimo zaradi prastarih jez in zla. Niti zaradi prastarih jez, niti tistih izpred dvajset let niti teh, ki so od včeraj.

Robarca . . . ali si gluha? Kar je čez mero, je čez mero.

FLORJANOVA: Nora je, res je nora. Tomelj je zdaj bogat, zares. Vse gre na bolje. Dobili smo elektriko, asfaltno cesto, zadruge je vzel hudič. Za svoj kos zemlje in za gozd imam kredit. Stari, ki hvalabogu še ni toliko star, pa dela v Iskrinem obratu. Ne gremo se uporov kot takrat in ne crkujemo, ampak v obratu Iskre izdelujemo upore. Dobro nam gre, nam vsem. Vsem živim. Za mrtve mi ni mar. Še za tiste ne, ki jim zidajo spominske plošče, saj to košta.

ROBARJEVA: Ja, tako je to. Florjanova, tudi ti?

FLORJANOVA: Ja, tudi jaz . . .

ROBARJEVA: In Jesika, ti tudi?

JESIKA: Ja, tudi jaz.

ROBARJEVA: In jaz sem nora, če še kaj povem.

JESIKA: Vprašaj kogarkoli, res si nora.

ROBARJEVA: In si nikoli in nikdar nismo o mrtvih nič rekle?

FLORJANOVA: Nikoli in nikdar, le ti si govorila o njih, ko ti je v glavo zlezel tvoj Štambuh. Navaden potok, kjer mulci rake natikajo na šibe. In paglavci paglavce.

ROBARJEVA: Barbara, pojdi z menoj, pokažem ti ta moj in nekdaj naš Štambuh.

(Odideta. Na vratih se prikaže Honza, še zmeraj pijan od prejšnjega dne.)

HONZA: Jesika, fej, vse sem slišal. Grem.

JESIKA: Kam greš? Le kam . . . spet s Krišem in Avguštinom pijance po gostilnah in vseh naših zakotjih mrcvarit in morit.

HONZA: Ne, ne . . . ne. Zbudil sem se, ker imam poln mehur. Grem nekam scat. Poscal se bom pod Krišev spomenik, mi delj ne nese, ker sem že star. In potem, Jesika, veš kam? Ti si bila nekdanjega kaplana dekla. Si vse noči spala z njimi. Ko si mu umila v škafu vode, si mu z ritjo segrela posteljo, da se ne bi prehladil.

No, zdaj sem na vrsti jaz, za take posle. In ker je kaplan nov in ker je Honza stari Honza, bi mu življenje rad, kot ti nekoč, kako ogrel. Zvonil bom namesto njega, da po dlaneh žuljev revež ne dobi. Zvonit grem. Ave Marijo. Najprej scat, potem zvonit.

JESIKA: Ti, Honza! V cerkev zvonit. Sáj od takrat nisi prestopil praga.

HONZA: Tako je. Zdaj, včeraj in nocoj se je zgodilo skoraj vse. Manjka samo še to, da gre Honza za kaplana zvonit.

(Honza odide.)

7. prizor

ROBARJEVA: Poglej . . . tam je Štambuh.

BARBARA: Greva do izvira.

ROBARJEVA: Ne. A ne vidiš, da tam nekdo stoji?!

BARBARA: Nikogar ne vidim. Nikjer.

ROBARJEVA: Ne vidiš? Dobro poglej.

Je črna kot noč ta jama. In tudi ti gledaš čez, kot vsi v Tomelju zadnjih dvajset let.

BARBARA: Res . . . ne, ne grem naprej. Poznam ga. Tam stoji in včeraj je po dvajsetih letih spet prišel v Tomelj. Prinesla sem mu na mizo vina, kruha in soli.

Ali ga poznaš?

ROBARJEVA: Ne, ne, Barbara, to je le tvoj privid. Štambuh je skoraj dvajset let samo moj Štambuh. Za vse druge je Štambuh že zdavnaj usahnil, samo za mene ni.
Robar tukaj nosi balo blaga, ki jo je pri njem med vojsko skril sam Bohte, skoraj že dvajset let tega. Ali ga ne vidiš?

BARBARA: Jaz gledam svoj privid. Zdaj se je premaknil, zdaj v gozd počasi, šepaje gre. Zdaj ga ni več.

ROBARJEVA: Ni ga več. Saj ga sploh ni bilo. Čeprav sem stara, imam vsaj tukaj oster vid.
Poglej, zdaj je Robar spet jamo razkril in Bohte vlači iz nje blago. Sode masti, vreče moke, bale usnja, bale blaga.
In Robar je pod tem blagom vse skrivljen in ves zvit. Za obronkom gozda kot zmeraj pa je s svojo četo komisar Kriš. Na oni strani gozda Avguštin.

BARBARA: Saj je bil prej to moj privid. Zdaj je tvoj in moj.

ROBARJEVA: Ti za prividi tipaš in se jim takoj kot moškemu vdaš. Pa naj bo to Bohte ali pa od včeraj sam Avguštin.

BARBARA: Kaj govoriš?

ROBARJEVA: Za tvojo in lastno resnico vem.
Poglej, kako se zdaj na eno zdaj na drugo stran, zdaj h Krišu zdaj k Avguštinu sod za sodom masti kar naprej vali.
Kako si Bohte roke mane. Kako se stari Robar ves skrivljen in ves zvit pod pezo vsega tega do krvi poti. In zid za njim je vlažen, moker od teh srag, srag od puškinih cevi.

BARBARA: Saj se ti blede, ko o moji resnici govoriš. Saj ni nikogar. Saj še Štambuha ni.

ROBARJEVA: Nekaj korakov naprej. Boš videla, kje je vekomaj bil in kje je!
(Ko prideta do izvira, je Štambuh izsušen. Niti kaplje vode ni v njem.)
Tukaj je bil. Usihal je vseh dvajset let. In usahnil. Tako usahne vse.

BARBARA: Sem tudi jaz iz sebe? Sem videla reči, ki jih nikoli ni bilo in jih tudi ni?
S pogledom jasno jih otipam kot z dlanjo, pa se mi izmuznejo v pesek. Sam posušen pesek. Nobenih sledi za njim, ki je prej tukaj stal in včeraj z moje mize jedel in pil.
Je res vse privid?

ROBARJEVA: Saj vidiš, da prividi so in v pesku res nobene ni sledi.
Vse je samo v glavi.
(Tedaj se zasliši večerni zvon.)
Greva. Nocoj ne zvoni kaplan. Prvič po dvajsetih letih na pragu cerkve Honza, že dvajset let pijan, zvoni.

8. prizor

Na pragu cerkve, pravzaprav v predverju, kjer so vrvi. Honza se obeša nanje in zvoni, toda zvonenje ni táko kot zmeraj, je namreč Honzino.

KAPLAN: Kaj ti je, Honza?

HONZA: *(ne spusti vrvi)* Najprej sem poscal Kriša, zdaj za njim zvonim. In pol bom še za sabo. Za sabo nobenemu, še tebi ne pustim.
(Spet zgrabi za vrv, zvon se nekako kilavo oglasi.)

KAPLAN: Spusti vrv.

HONZA: Zakaj? Zakaj naj jo spustim?

KAPLAN: Nikoli nisi bil pri meni. Pa sem ti sam odvezo dal.

HONZA: Odvezo? Kakšno odvezo? Za tisti piškavi strel? Ko ne bi jaz prejšnjega kaplana, bi on mene, tako kot druge, na drugi svet poslal. Tako je imel pištolo v roki, kot imaš zdaj ti štolo.
Zaradi njega, klavca in mesarja, norca in oblastnika, ne samo duš, ampak tudi v borštu zmrcvarjenih teles, žensk in otrok, nisem ponoči niti minute prebedel. Ti pa z odvezo!

KAPLAN: Vseeno sem ti sam odvezo dal. Naj bo po tvojem. Zakaj pa zdaj ta vrv? Zakaj je ne spustiš?

HONZA: Ko bi ga ne bil takrat, bi ga moral danes, če bi še živel. Na tejle vrvi, kot zdaj jaz, bi visel. Ampak ne za roke.
A veš, kaj se govori? Ne veš, čeprav vse veš.
Včeraj je v vas prišel Avguštin. Prišel je na veselico, potem pa je odšepal . . . a ne veš, kam? K Bohtetu na klepet. In veš kaj, Jesika ga je spoznala, pa ga zaradi Bohteta, ki se ga že vse življenje boji, ne spozna. Takrat se je bala kaplana, zdaj Bohteta, prav vsake oblasti se boji. In prav zaradi nje, ki je bila kaplanova kurba in sem jo imel rad, mi je Bohte srce in pamet počasi zvil.
»Kako moreš živeti s kaplanovo kurbo,« mi je govoril.
»Ti, partizan, ki skoraj Krišu si bil enak, in zdaj, ko je svoboda, ko gradimo nov dom, drugačno kot nekoč bila je naša vas, si ti tukaj, namesto za vzgled . . . tak!
In spet isti Bohte in potem vsi za njim:
»Zakaj si sploh bil s komisarjem Krišem? Zakaj že takrat k belim za Avguštinom nisi takoj zavil?«
In tisti, ki so res bili beli:
»Prav mu je, zdaj dela pokoro, ker je kaplana v sami božji cerkvi pred oltarjem in obličjem božjim ustrelil. Bohte, ki ga je z urada zaradi tiste kurbe vrgel, je samo orodje božje. In tudi njega in njegovih račun ni plačan. Pa še bo.
Najprej sluga, potem pa gospod.
In tako sem tukaj že vse življenje sam. Še bolj kot Kriš, ki je vsaj mrtev v jamo zakopan. Jaz pa živ.
In Jesika . . . po vsem tem, samo na en sam Bohtetov mig, morilca Avguština ne spozna.
Ali slišiš, kaplan, kako nocoj v Tomelju zvon zvoni.

KAPLAN: Honza, pojdi domov, vsem sem odvezo dal . . . le Avguštinu ne. Če ti to kaj odleže.
In če je res prišel, kot praviš, naj ne trka na moja vrata.
Če mu jih bo kdo kdaj odprl . . . bo to samo še smrt.
(Honza spusti vrv. Za njim gre počasi kaplan in zaklepa cerkvena vrata.)

9. prizor

V gostilni pri Bečniku se zbirajo možje, sestanek vodi Rihtar, cerkveni ključar. To je častna funkcija, včasih so bili Rihtarji nepisani vodje vaške skupnosti.

FLORJAN: Rihtar, nocoj sem zadnjič tukaj. Menimo se vsaj že deset let, pa iz vsega ni bilo še nikoli nič.

RIHTAR: Zdaj bo!

BEČNIK: Zmeraj praviš tako.

RIHTAR: Ni res. Rekel sem, če bog da. Zdaj pa pravim, da bo. In vem, zakaj.

FLORJAN: In zakaj, Rihtar, ti to tako zagvišno veš?

RIHTAR: Poslušaj, Florjan. Sramota je ta vas Tomelj. Povsod je že zdavnaj vse postorjeno, v Tomelju pa nam pred nosom zvonik razpada, gnije na cerkvi streha, gnije strop.

Kriš je požgal cerkev, zgorela sta streha in zvonik. In če je Kriš včeraj dobil svoj spomenik, hočemo tudi mi, kar nas je kristjanov, svoje nazaj. Pa smo si bot.
Ne bo nas logar več strašil, ko iz hoste les za strop bomo spravljali domov. Z njim in še s kom bomo govorili, če bo treba, kot možje, ne kot šleve. In če je sramota tale vas Tomelj, je to sramota nas, ki tukaj zdaj sedimo. Nihče drug ni za nič kriv, samo mi sami.

FLORJAN: To ne zadosti. Ne podpišem za les, dokler vsega ne izvem.
Ti imaš še nekaj za bregom.
In skrivaš pred ljudmi.

RIHTAR: Prav. Saj vemo vsi.
Od nedelje sem se je marsikaj zgodilo.

FLORJAN: Kaj? Od nedelje sem? To so babje marnje, pijanska domišljija in prividi. Na ta led jaz ne grem. A misliš, da svoje babe ne poznam? Robarca po vasi leta in nora je bolj in bolj. Saj vsi vemo, za kaj gre. Takrat so bili taki časi in še danes se ne ve, ali je Robar v jami blago zares pozabil, ali ga je v njej skril.
In vsako leto, ko pride tisti letni čas, se Robarjevi v glavi vse premakne.

RIHTAR: In Honzi tudi?

BEČNIK: Res je in vse babe potem norijo za njo.

FLORJAN: In zakaj? Zraven je mesto, le nekaj kilometrov od nas na ducat vasi. Življenje je povsod, le tukaj v Tomelju se že dvajset let nič ne zgodi. Kot da smo obstali z enim samim volom do kolen v blatu. Kaj moremo danes za tisti Kozlerjev bošt, da nas še pes od nikoder ne povoha. In ker nikoli ničesar ni, zdaj ta zdaj ona baba ponori do kraja.

RIHTAR: Ste kdaj že slišali za ledeno goro? Če ste, veste, da ledena gora ni samo tisto, kar z moja gleda ven.
In Robarjeva . . . je nora, pa tudi ni!
Kar je desetletja pod vodo in za nikogar resnično, se nekega dne kar samo prikaže na beli dan.

FLORJAN: In kaj je pod vodo?

RIHTAR: Od nedelje sem to vemo vsi!

FLORJAN: A ni ledena gora prav zato, da je skrita očem? Da je pod vodo in da je nihče iz vode ne spravlja ven?
In zdaj, Rihtar, to delaš ti.
Bom premislil, preden podpišem ta les.
In grem.
(Florjan odide, vstopi Bohte.)

BOHTE: Hočete nov zvonik, sem slišal. Spet hočete?

RIHTAR: Ja, tako kot ti Krišu spomenik.

BOHTE: S kaplanom sem govoril. Ni za to. Nove zdrahe bojo, pravi.
Z novimi se starih zdrah ne zdravi.
Stari zvonik je dober in streha tudi.

RIHTAR: Ni. Kaj pa ve kaplan. Prišlek je. Nekaj smrkavih let je tukaj in ne ve, kaj je bil včasih v Tomelju turn.

BOHTE: Pustimo kaplana. Rihtar, poglejva si v oči. Dobro streho menjati za novo . . . Ali gre sploh za njo, za turn, ali gre za oblast!
Ti si cerkveni ključar, jaz župan.
In bom župan ostal. In dokler sem župan, ne bo novega zvonika in ne prastarih ne novih zdrah.

BEČNIK: Možje, mir!

RIHTAR: Nič mir! Ga je v zadnjih dvajsetih letih bilo preveč.

BOHTE: Od kdaj ta korajža?

RIHTAR: Od nedelje.

10. prizor

Honza že ves čas sam sedi za mizo v kotu in je proti svojemu običaju, ko vedno v gostilni pijan mori goste, zdaj trezen in tiho. Vstopi Avguštin.

AVGUŠTIN: Dober večer.
(Nekaj časa se razgleduje po gostilni in nazadnje prisede k Honzi, kjer je edino še tukaj prostora. Honza vstane in gre molče za šank, noče sedeti z njim. Jasno je, da ve, kdo je.)

BEČNIK: Dober večer. *(Se dela, kot da ga ni spoznal, ostali tudi.)*
Kaj postrežem?

AVGUŠTIN: Žejen sem.

BEČNIK: Pol litra?

AVGUŠTIN: Kar celega.
(Bečnik gre za pult, natoči liter vina in mu ga nese na mizo. Ostali molčijo, Bohte je takorekoč v pasti, saj vsi strmijo vanj, ne v Avguština. Pogleda z njim se izogibajo. Merijo moči.)

FLORJAN: *(Rihtarju)*Je to ledena gora?

RIHTAR: Je. Vsa . . . prav vsa iz vode gleda.

BOHTE: Prav. Jaz grem. Sem vse povedal.
(Se odpravi in se za hip ustavi pred Avguštinom kot grožnja, potem s hitrimi koraki zapusti gostilno.)

FLORJAN: Je . . . ali ni?

BEČNIK: Ledena gora . . .

RIHTAR: Je. Bohte to dobro ve.
(Na pragu se prikaže Robarjeva, se ustavi in s prstom pokaže na Avguština.)

ROBARJEVA: Si . . . si! Ti si morilec Avguštin.
(Napetost prekine Honza, ko se obrne izza pulta k vsem.)

HONZA: Vsi ste glih. Rihtar, Robarca, Bohte in ti. *(Kaže na Avguština.)*

HONZA: Robarca, rečem ti, umakni se! Umakni se, jaz grem. Ali veste, kam?

11. prizor

Na vratih Bohtetove hiše. Avguštin že ves čas v poltemi stoji tam, kot bi koga čakal. Prihaja Barbara.

AVGUŠTIN: Barbara . . .
(Barbara obstane in dolgo časa sploh ne pride k sebi, potem pa zakriči enako kot takrat ženske v Kozlarjevem borštu, samo da se tokrat stavki mešajo, kot npr.: Usmili se otrok. Prej bi mislila na to. Molite. Ne boš molila, psica. Naj živi osvobodilna fronta, naj živi partija, naj živi komisar Kriš . . . itd. . . . in spet kriki . . .)

AVGUŠTIN: Barbara, ne kriči . . . za božjo voljo.
Saj je že davno minil ta čas.
(Pri sosedih se odpirajo okna, ostri prameni luči režejo temo in osvetlijo zdaj Barbaro zdaj Avguština, dokler Avguštin ne izgine. Barbara se od strahu dobesedno sesede ob Bohtetovih vratih. Nastane smrtna tišina, prihajajo ljudje . . .)

12. prizor

Vaščani, vsi prejšnji, kolikor jih je bilo doslej v tej igri, razen Bohteta in Avguština.

BARBARA: Bil je . . .

RIHTAR: Kdo je bil?

BARBARA: Tisti, ki mu pravite Avguštin.

RIHTAR: Ni bil. Zaradi strahu se Tomelj že stoletja v sramoti koplje tako kot ti, Florjan, ki nisi dal lesa. In ni nič. Potem se babe spomnijo, da krvavi Avguštin še straši tod. Več kot sto let se tukaj razen sramote nič ne godi.
Že pred prividi, ki so se vam zarili v glave kot v jabolko črv, od strahu kričite.
Kje je krvavi Avguštin? Strahopetec daleč za gorami, za morjem, za svojimi zidovi od strahu trepeče. In prividi njegovih skaženih sanj se od večera do jutra že dvajset let plazijo tod. Poslušaj, temu bom naredil konec. Konec, si slišalo dekle, ste slišali vi vsi?
Zdaj pred temi vrati, takrat pred onimi, zdaj pred namišljenim krvnikom in izmišljenim junakom kar naprej klečite.
Jutri začnemo. Najprej turn, potem pa strop.

13. prizor

Prikaže se Bohte, sicer pa vsi prejšnji.

BOHTE: *A zdaj ste tukaj. Iz ene oštarije boste drugo naredili?*
RIHTAR: *Pa ti . . . sam strah ti gleda iz oči!*
BOHTE: *Prav. Dvajset let pred mano si molčal, da ne rečem kaj drugega. Na primer . . . klečal.*
Kaj če bi za hipec jaz pred tabo? Bi se svet podrl? Napihuješ se kot žaba . . . Glej, ni treba, že klečim. Ključe vam bo dal kaplan. In če jih ne, Rihtar, klečim samo ta hipec, jutri ne! Zapomnite si.
RIHTAR: *Boš šel ponje jutri ti . . .*
BOHTE: *Po Tomelju je šel glas, da se je vrnil krvavi Avguštin . . .*
BARBARA: *Bil je . . . bil je tisti . . .*
RIHTAR: *Pravim, da je šel glas . . . nič drugega . . .!*
BARBARA: *Res je bil tisti, ki mu pravite Avguštin.*
BOHTE: *Barbara, v hišo!*
BARBARA: *Bil je . . .*
BOHTE: *V hišo, sem rekel . . .*

(Jo dobesedno porine skozi vrata in zaloputne za njo.)

BOHTE: Prav. Če se je res, se ve, kaj ga čaka.
Toda ni se vrnil. In jaz ga bom iztrebil iz vaših glav. Kdo tukaj lahko zatrdno govori, da je bil Kriš res živ? Človek iz mesa. Kdo? Še v knjigah ga ni. Ga ni videla Jesika, kaplanova nekdanja dekla. Honza, kadar je pijan, o njem govori. Verjamete pijancem? In tako je tudi s krvavim Avguštinom, ki naj po Tomelju zadnje čase tod straši.
FLORJAN: Zakaj pa potlej Krišu spomenik?
BOHTE: Nisem vedel, da ste tako brez soli. Avguštin je s svojimi takrat, in tega je že dvajset let, tod naokoli klal, pobijal, lomil otrokom in ženskam kosti in moril. To je res, to ne vemo samo mi, ampak se ve povsod, kjer sonce hodi. In za večne čase je madež nad Tomeljem. Iz roda v rod se vleče njegova kri. Na naših glavah je. In če sem s tem spomenikom Krišu, za katerega nihče ne ve, ali je bil ali ne, hotel z vasi sprati ta madež, to kri, sem moral postaviti ta spomenik.
JESIKA: Bil je Kriš, rdeči komisar Kriš. Kaplan ga je poznal. Pripovedoval mi je o njem.
BOHTE: Da si ga je izmislil, je med zadnjo pridigo kaplan sam priznal. Kdo naj ti verjame? Kdo mrtvega kaplana besedam?
Kar naprej obujate mrliče.
Zdaj Avguština zdaj kaplana, ki že dvajset let trohni.

RIHTAR: Kriša si ti obudil.
BOHTE: Kaj pa ti veš, ki si se zapredel v lastno klopko. Po cesti hodiš, ne da bi se vprašal, odkod denar, odkod pomoč. Luč imaš doma in jeseni zrnje spravljaš, ne da bi se vprašal, odkod vse to, česar prej ni bilo. Za vse je bilo treba poskrbeti in še več bi, ko nad Tomeljem ne bi bila sramota, za katero vsi vemo. Zato sem od mrtvih obudil Kriša, ki je bil najbrž izmislek zablodelih kaplanovih sanj. Kaplanove oblasti!

RIHTAR: Ki si jo zdaj že dvajset let lastiš.
BOHTE: Tako, zdaj se ve! To o oblasti si rekel ti, Rihtar. Zdaj si pred vsemi priznal, kaj in zakaj ves tisti les pred župniščem, zakaj nov strop, zakaj nov turn. Zaradi tebe bodo že jutri prav vsi vedeli, da je Kriš izmišljen. Sramota strahopetstva in izdaje s tem vašim turnom in novo streho bo še bolj živela, kot živi.

ROBARJEVA: *(ki je pravkar prišla in sliši le zadnje besede)*
Kriš ni izmislek, niti Avguštin, da o Robarju sploh ne govorim.
RIHTAR: Molči, naj zaslugar zaslužni govori! O elektriki, o zadrugi, o bekonih, o farmi in asfaltu, kjer se blato več ne suši. Poglejmo v hišo. Če ti, Robarca, nisi nora, če ni Barbara, potem je Avguštin v hiši. Odprimo vrata.
JESIKA: Če je res, je vsega kriv Avguštin.
ROBARJEVA: Vsega.
SKORAJ VSI: Tako je. Če ne odpreš sam, ti razlomimo vrata!
BOHTE: Nikamor.
VSI: Zakaj nam braniš? Kosmata, dlakava je tvoja vest? Kaj čakate? Naj se vendar ve. Ali se je, ali se ni vrnil šepasti Avguštin.
Umakni se, Bohte! Dovolj dolgo si grozil.
Se ne umakneš? Ne? No, prav.
(Ga podrejo na tla, tedaj se prikaže kaplan.)

KAPLAN: Nikamor. Spet se boste pobijali, spet morili?
(Vsi obstanejo. Na vratih se pojavi Avguštin.)
AVGUŠTIN: Jaz sem in nisem Avguštin.
ROBARJEVA: Si. Krvavi Avguštin.
(Bohte se spravi pokonci.)
AVGUŠTIN: Kaj stojite? Ne boste nič storili, saj sem rekel:
Sem in nisem Avguštin! Vse vam bom povedal.
JESIKA: V resnici je.
BOHTE: Avguštin? Vsak čeponkar, ki po hišah elastiko, podobice prodaja, še ni in ne bo Avguštin. In ti nisi!
AVGUŠTIN: Vse bom povedal. Vse.
BOHTE: Rekel sem čeponkar! Če pa si . . .
VSI: Naj se vse zve.
BOHTE: Če si, kje so kamni?
RIHTAR: Nobenih kamnov. *(Bohtetu)* Spet te je strah pred resnico zvil.
(Na vratih je spet Barbara.)
BARBARA: Nobenih kamnov . . . ljudje . . . nobenih . . . Je Kriš in je Avguštin.
KAPLAN: *(Ljudje se grozeče približujejo Avguštinu in Bohtetu.)*
Rihtar, tukaj so ključi. In zjutraj, da me ne budiš!
(Vsi obstojijo.)
BARBARA: Ljudje . . . ne kamnov . . . v resnici je Kriš in v resnici tukaj stoji Avguštin.
(Ljudje se razidejo, ko se začne Rihtar s ključi v roki skoraj ritensko umikati.)

14. prizor

Pred odprtimi vrati Bohtetove hiše ostaneta sama Bohte in Avguštin. Bohte si stepa obleko, glas mu je pridušen in grozeč.

BOHTE: Misliš, da si me ujel v past.
AVGUŠTIN: Nisem bil jaz.
BOHTE: Ti si jo nastavljal, od nedelje sem. Toda . . . nisem bil tedaj le tvoj pajdaš.
AVGUŠTIN: Vem. Pajdašil si vsem.
BOHTE: Sesul si dvajsetletno delo. A ne samo meni. Vsem ljudem.
AVGUŠTIN: Tudi Robarju? Le midva sva vedela, kje ima za partizane skrito blago. Privil sem te in si povedal. In si govoril vsakokrat . . . kar naprej. Glavno je šlo tebi, nekaj meni, ostalo pa je pobral Kriš.
BOHTE: Kriš? Kriša ni bilo in ga tudi ni.
AVGUŠTIN: Kriš? Ne samo da je bil, Kriš je!
BOHTE: Ti govoriš, da je? Prav ti? Od kdaj? Kako?
AVGUŠTIN: Vem, kaj je pekel, kaj je dno brez dna. Kaj je votlina v glavi, kaj je prhka, gnila prst, kaj zatohli dnevi, gnila jutra. Zdaj jih ni več.
Vedel si, da je v jami še ostanek blaga, prijavil si Robarja takrat, ko je šla glava za te reči.
In žive priče, Robarja, ni več.
Pekla še ne poznaš, ne dna brez dna.
Z blaginjo, ki jo nosiš že dvajset let ljudem, si pokrivaš to dno brez dna. To je trhla, gnila deska, ki se takoj udre.
Do danes so se mi še vse udrle. In veš zakaj?
Ker je Kriš bil in je!
In kaj si storil za ljudi? Nič. Če le kamenček vržeš, ljudje planejo narazen kot nekoč.
Ker misliš, da si z blaginjo, ki jo nosiš sem v Tomelj, rdeči komisar Kriš ti sam.
BOHTE: Rekel sem, da boš ob glavo. In še imam to moč, da rečem in da obvelja, da ti nisi ti.
Razmisli.
AVGUŠTIN: Kaj bi z glavo? Saj v njeni votlini od jutra do večera, vse noči in dni Kozlarjev boršt odmeva . . . odmevajo kriki . . . kaj bi z njo.
In ko je nocoj prišla Barbara, ni bil njen krik, ki ste ga po vsem Tomelju slišali.
Bila je glava nekdanjega Avguština, ki še zdaj kriči.
BOHTE: Ti si . . . si . . . čisti nič, če nič je nič.
(Na vratih se pojavi Barbara.)
BARBARA: Zares, si . . . si Avguštin.
Kaj tam gori?
(V ospredju je mračna cerkev, za njo požar, ogenj, ki razsvetljuje trg tako, da meče njene obrise, črno senco prav do roba, kjer stojijo Avguštin, Bohte in Barbara. Po Tomelju se razlegajo klici.)
GLASOVI: Nekdo je podtaknil ogenj. Gori . . . gori.

15. prizor

Na pogorišču zadaj za cerkvijo ogenj sicer pojema, je pa še žerjavica živa, saj ni zgorel samo les, ki so ga pripeljali kmetje za pokrivanje cerkvene strehe, temveč tudi sosednja gospodarska poslopja in župnišče. Množica vaščanov skoraj nemo stoji pred pogoriščem, skoznjo se prebijata dva, ki vlečeta s seboj Avguština.

ROBARJEVA: Spet si podtaknil ogenj, Avguštin.
FLORJANOVA: Kot nekoč . . . zažgal si skedenj, živina je zgorela . . . kot nekoč.
JESIKA: Ali je ali ni Avguštin?!
ROBARJEVA: No, ali je ali ni. Požar, tako kot tedaj, ko so tukaj poklali vso živino in jo zažgali.
Požar kot nekoč, ko so Remci pogoreli do tal.
Ko so iskali v pepelu Kriševe kosti, so našli samo kosti Remca in njegovih, samo pepel, pepel in sledove krvi.
(Bohte, ki se je med zadnjimi prerinil naprej, za njim Barbara.)
BOHTE: Požigalcu, klavcu nikoli ni bilo zadosti. Nikoli dovolj mrličev, dovolj zaklanih starcev, žensk, otrok . . . Ljudje . . . res je. Kakor vi . . . nisem ga spoznal. Tak je, da nikoli ne veš . . . ali je ali ni! Toda . . . izdajajo ga dejanja. In njegova dejanja so . . . odkar pomni svet . . . umor, požig in kri.
VSI: Tako je . . . Umor, požig in kri. To je Avguštin.
BARBARA: Ali je res . . . to Avguštin? To ni on. Morda je doslej bil. Takrat ko je prinesel v Tomelj kugo. Takrat ko je prinesel v Tomelj smrt. Toda tale . . . Ne Bohte . . . To ni več Avguštin.
Prišel je od daleč in vidimo ga tukaj, a je še zmeraj tam. Ko je tukaj, v Tomelju, kraju svojih nedejanj, je stopil onkraj morja, onkraj zemlje . . . Ne, to gotovo ni več Avguštin.
BOHTE: Barbara, tebi se blede.
ROBARJEVA: Res je, punci se blede.
BARBARA: Vidim ogenj, ki ga ni.
VSI: Ogenj, ki ga ni. Ogenj je . . . kako ga ni.
BOHTE: Hudo je. Pustite jo in . . .

BOHTE: Ker pozabljamo iz dneva v dan, kaj se je zgodilo . . . in kaj se lahko zgodi . . . se je našemljen v popotnika prikradel v Tomelj sam Avguštin. Nihče ni vedel zanj, da je . . .
ROBARJEVA: Vedela sem . . . In ti tudi . . . Toda slabo je bil seštet račun . . .
BOHTE: Rekel sem, da nisem in da ni nihče. Ste slišali? Zakaj pa mislite, da sem Krišu postavil spomenik? Da ne pozabljamo.
BEČNIK: Saj si rekel, da Kriša ni.
BOHTE: Če je Avguštin, je tudi Kriš. To nam priča tole pogorišče. A naj o tem posebej vsakega na pamet učim? Krivi smo sami. pozaba in pozabljenje še enkrat! Poleg sramote in izdaje, ki pred nami zdaj živa stoji . . . je spet pogorišče in ni manjkalo dosti, pa bi spet bil umor in kri.
Saj ni manjkalo veliko, pa bi me pobili. In kdo? Vi. Rihtar, zdaj molčiš?
NEKATERI MED VAŠČANI: Ja, zdaj molči.
PRVI MED NJIMI: Rihtar, ti si bil zoper vse. Ko smo zbirali denar za vodovod, si zoper ščuval.
DRUGI: Ko smo zbirali za cesto, si spet ti hujskal!
TRETJI: In pred Bohtetovo hišo kamenje v roki težkal.
PRVI: Nič nisi drugačen od Avguština.
BOHTE: Za ta račun je še čas.
RIHTAR: Jaz tak kot Avguštin?
BOHTE: Ko bo čas, se bomo spraševali o tebi. Prvi in ta hip je na vrsti Avguštin.
RIHTAR: Če hočete vedeti, kaj jaz mislim, vam pravim: Ali ni tukaj pred nami ogenj?
BARBARA: No, vidite . . . je ogenj, ki ga ni. Je Avguštin, ki se Avguštin nam vsem le zdi.
RIHTAR: Če naj bo po moje . . . Naj se hudič brezbožni v ognju scvre!
V ogenj z njim!
SKORAJ VSI: Tako bo izbrisana sramota, tako nad našimi glavami nedolžna kri.
Naložite grmado, naj zgori na grmadi.

(V hipu zmečejo metrska polena na tlečo žerjavico in ogenj spet zagori. In ko že hočejo vanj vreči Avguština, se pojavi Honza.)

BARBARA: Ljudje, saj ni več Avguštin. Saj se nam Avguštin le zdi.

16. prizor

Honza pred množico.

HONZA: Ni Avguštin požgal. Požgal sem jaz!
(Splošna zaprepaščenost.)
ROBARJEVA: Honza, ti?
JESIKA: Honza . . . saj ni res. Pijan si iz dneva v dan. Že več kot petnajst let. Honza, saj nisi ti.
HONZA: Nisem pijan. Resnico govorim. Avguštin je doslej požigal, zdaj sem . . . in zdaj bom jaz!
JESIKA: Honza je ob pamet.
HONZA: Sem . . . že zdavnaj. Nocoj je zagorelo župnišče, kurivo ste vi pripravili. Jutri boš zgorel ti, Bohte . . . Kaj me zijaš? Ja . . . ti. In Rihtar . . . in Bečnik . . . in vsi . . . vsi bomo zgoreli . . . v peklu, ki ni onkraj življenja . . . je tu. Če je zame že dvajset let . . . ga vi vsi skupaj, kolikor vas je . . . zakrivate s spomeniki. Ja . . . Bohte . . . Za novim turnom, Rihtar . . . in v vodi, ki se je za zmeraj izsušila v Štambuhu. Z njo gasite moje ognje . . .
BARBARA: Ja . . . ogenj, ki ga . . .
HONZA: To je moja majhna nora Barbara . . . Ni iz mojega pekla . . . Barbara, če boš šla kdaj po vodo v Štambuh, bo spet poln njegov izvir.
Vi, mešetarji z mrtvim Krišem in živim krvnikom Avguštinom, za balo blaga ustreljenim Robarjem . . . za vas pa ni vode. Ne za vas . . . ne zame. Poglejte, kako gori . . .
Gori . . . kako se v ogenj zagrinja vas Tomelj . . . Kako barje, ja, barje . . . tudi barje že gori.
Pečeni ptiči prhajo v nebo.
Zoglenela preslica sivo, mrtvo, v barvo pepela zagrinja mesto . . .
Zagrinja svet.
S svečami v praznih glavah, ljudje bezlajo naokrog. Jutri, pojutrišnjem bom jaz in boste vi.
GLAS: Primite norca . . .
GLAS II: Primite Avguština! To.
GLAS III: *(drug čez drugega)* Oba . . .! Ali je sploh še kaj, tale Tomelj. Tale Tomelj od vekomaj ni nič!
AVGUŠTIN: Je. In jaz sem krvnik Avguštin. Prišel sem . . . zakaj čakate . . . saj ogenj še gori. Zakaj za božjo voljo čakate. Jaz nisem čakal in . . . če ne boste čakali do sodnega dne . . . nikoli ne bom vedel, kdo je Kriš! Brez Kriša . . . ne morem več . . . zato sem tu . . . usmilite se me . . . ne poznate votlih besed iz dneva v dan. Ne veste, kaj je glava v glavi in v njej še ena, in za njo votlih sto in sto, in v vsaki gluhi klici na pomoč, na milost, ki je ni in ni.
Takrat sem bil Bog jaz, Boga pa ni. Bog je pepel. Bog je vse, kar nikoli ni bilo in česar ni. Kaj čakate . . . za milost gre. Za ogenj, ki še tli.
GLASOVI: Primite oba . . . saj . . . zaradi njiju je naša vas nič in je skoraj ni. Zaradi Honze, Avguština . . . izrodkov . . . Bohte, kje je tvoj ukaz . . . Zakaj molčiš? Ti je v ustih jezik zamrznil? Kje je oblast . . . tale z Bogom nekaj baranta . . .nekaj blebeče . . . Bohte, kje si zdaj?
BOHTE: Ne bo nič z ognjem . . .
ROBARJEVA: Ne bo. Slišati hočem Avgiština . . . o davnih časih, ki . . .
JESIKA: Slišati hočem Honzo . . .
GLASOVI: Tako je.
BOHTE: Prav, če že hočete tako. Norci govore resnico . . . ali ne? In norci tako resnico tudi slišijo.
Če je Tomelj na glavi . . . jaz nisem . . . nič ne bom slišal. Vi pa . . . kar si že dvajset let izmišljate . . . prividov privide . . . boste slišali!

(Množica se razide, oba, Honzo in Avguština odvedejo. Zadnja med njimi gre Barbara.)

BARBARA: Po vodo v Štambuh . . . po vodo . . . izvir ni izsušen . . . zdaj je jutro . . . iz sebe je spralo vodeno nebo. Izvir, ki je, je bil in bo.

17. prizor

Rihtar. Pravkar se dela dan naslednjega dne. Blodi po vasi, s seboj ima kramp in lopato. Ustavi se pred eno od hiš, govori sam zase, čeprav je prepričan, da ga nekdo posluša, da nekomu pripoveduje.

RIHTAR: Rečem ti . . . samo tebi na uho. TO JE OD VODE. Vse sem povedal kaplanu, pa mi je rekel, da naj grem spat. Ko da že vse življenje, samo tebi na uho, ne spim.
In zato bom sam izkopal ta železni strup . . . in rešil naš Tomelj. Zaklel sem se Bogu, takole kleče, kot zdaj klečim tu pred tabo.
(Poklekne.)
Zdaj grem. Vse to . . . rečem ti in vsem ljudem, je od vode.
(Rihtar vstane, pobere kramp in lopato, ki ju je odložil, in gre po trgu počasi naprej. Se ustavi, spet poklekne in se pokriža.)
RIHTAR: To je od vode, vam rečem.
(Rihtar vstane in začne kopati, najprej s krampom, potem z lopato. Nočni mrak se zmeraj bolj spreminja v megleno jesensko jutro. Rihtar sede, si odpočije, potem sleče srajco, da je do pasu gol, in spet nadaljuje s kopanjem.)
RIHTAR: Še malo, pa bo.
(Spet poklekne in se prekriža, potem nekaj časa koplje. Med odmevi krampa, ki zadeva na železno vodovodno cev, se dela jutro in naenkrat brizgne voda iz presekane vodovodne cevi. Obrizga ga od nog do glave, vedno več vode je okoli presekane cevi. Od nog do glave mokri Rihtar, gol do pasu, se križa, tolče z dlanmi po sebi in stepa mokre kaplje kot strupene kuščarje s sebe in beži.)
RIHTAR: Bog, usmili se me . . . zdaj je po meni. To je od vode . . . ampak naj ve ušivi kaplan, ki je z vsemi zmeraj bot.
(Se ustavi, usloči pokonci in z dvignjeno pestjo.)
Ampak . . . Rihtar je rešil za zmeraj vas Tomelj.

18. prizor

Z druge strani trga prihajajo ljudje. Peljejo uklenjenega Avguština in morajo mimo Rihtarja, ki tak stoji na trgu z dvignjeno roko. Ko ga zagledajo pred seboj, dobesedno v koraku obtičijo na mestu.

RIHTAR: *(ko obstanejo skoraj zraven njega)* Kam?
BOHTE: Kaj počneš, Rihtar?
RIHTAR: Kam gre vse to . . . Poglejte tja čez trg. Ali vidite?
Ne? Še nikoli niste. Pa ti . . . Avguštin? Si tiho. Boš

spregovoril? Bohte . . . ne o meni, o meni Avguštin nič ne ve. O tebi bo govoril.
Poglejte tjale čez ta trg, kako je čist.
In še bolj bo.
Zdaj grem na ono stran, tam ni voda prišla na dan.
(Vzame spet kramp in lopato in gre, ostali gledajo za njim, nakar se nekdo oglasi.)

PRVI: Saj ni mogoče. Glejte, koplje, kjer je vodovod. In . . .

DRUGI: Res, saj ni mogoče . . . razsekal je cev.

BOHTE: Ali ste sploh še ljudje? Honza požiga, potem pa zgine kakor duh. Tale razbija vodovodno cev.
Ves svet je nor. Vse je na glavi . . .
A misite, da bom nazaj spet jaz vse uravnal.
Imam tega dovolj.
Babara nori. S polnim škafom od hiše pa do hiše hodi, vodo ponuja, že od jutra sem.
Avguštin, tudi za to bolezen današnjih dni, boš odgovor dajal.
Podvizajte se, tja gremo, tja smo namenjeni . . . in bo besed že enkrat konec.
(Sprevod z uklenjenim Avguštinom se pomika skozi šolska vrata v dvorano.)

19. prizor

Konec obravnave proti Avguštinu. Avguština je videti v obraz, pred njim so ljudje iz Tomelja. Njegove elegance ni nikjer več. Je blaten, pomečkan in neobrit.

ROBARJEVA: *(hripava, saj je ves čas obravnave kričala)* Zakaj nisi govoril? Zakaj molčiš, Avguštin? Zakaj prikrivaš Bohteta . . . Zakaj ti že od nekdaj mrtvih ni bilo mar? Tudi Robarja ne. Ti . . . in Bohte . . . to vsi vemo. Jaz . . . Rihtar . . . Honza . . .

FLORJAN: No, lepo, Rihtar . . . ali ga nisi videla malo prej?
Zakaj zanj nisem dal lesa. Norost mu je gledala izpod čela, iz oči, zdaj je prišla na dan.

BEČNIK: In Honza. Honza tudi, kaj? Petnajst let je pričal v moji oštariji. Včeraj nam je bil vsem glavna priča.

ROBARJEVA: Avguštin, tvoja vest . . . Zakaj molčiš?

AVGUŠTIN: Prav, pravico ima samo do teh besed.
Ledena gora. Smrt. In še ta gre mimo mene.
Vi ne veste, kdaj je smrt najbolj grozna. Kadar je ni.
In ker je ni, milost. Dajte mi požirek vode . . . iz Štambuha.

ŽENSKE: *(Jesika, Robarjeva, Florjanova pljuvajo vanj.)*
Požirek vode iz Štambuha? Vode? Ne . . . Tu imaš požirek . . .
(Robarjeva pljune prva, pred ženske stopi Bohte.)

BOHTE: Sam je prišel. Ječa, to je kazen in ne smrt. Dovolj je pljunkov, če hočete, da Tomelj ne bo več kot nekoč na glavi stal.
Kaj sem rekel. Dovolj je pljunkov.

20. prizor

Na trgu pred vrati šole, ko zapuščajo obravnavo proti Avguštinu. Na drugem koncu je Rihtar. Barbara s škafom vode pred vrati.

AVGUŠTIN: *(proti Barbari)*Požirek vode . . .
(Barbara mu da vodo.)

BOHTE: *(nemočno gleda kakor vsi ljudje in bolj iz zmede kot ukazovalno)*
Vzemite Rihtarju lopato . . . saj bo vse razdrl.

BARBARA: *(Ponuja še drugim, ki se obračajo stran.)*
Saj vode, vode je dovolj. Tam . . . glejte . . . dovolj je je.

21. prizor

Oglasi se zvon, vendar bije silno enakomerno in zmedeno. Zvoni bolj in bolj.

JESIKA: Od kdaj zvon zjutraj večer zvoni?

VSIPOVPREK: Od kdaj? Zakaj . . . Kdo zvoni?
(Tedaj se pojavi kaplan.)

KAPLAN: *(zvon počasi pojenjuje)* Ljudje . . . Honza . . .

JESIKA: Honza . . .

ROBARJEVA: Kaj je z njim . . .

KAPLAN: Honza zvoni . . .

JESIKA: Zvoni . . . zjutraj večer zvoni . . .

KAPLAN: Honza, ne večeru in ne jutru . . .

JESIKA: Komu zvoni?

KAPLAN: Na vrvi, ali slišite . . . ali vam tudi zdaj zdrah ne bo dovolj? Honza zdaj zvoni sebi. Sebi . . . na vrvi . . .

JESIKA: Preklet, stokrat preklet Tomelj . . .

BARBARA: Vode . . . požirek vode . . . V Štambuhu je vode dovolj.

22. prizor

Oder je pripravljen tako, kot da je zavesa že padla in je videti, kakor da je predstave konec. Pred zaveso stopi Bohte kot kak napovedovalec.

BOHTE: Predstava je končana. Toda o Tomelju se da povedati še kaj. Tomelj je pravzaprav zmeraj bolj Tomelj. Tam je Kriš, tam je Avguštin. Avguštin je v ječi, kakor ste maloprej izvedeli. Ustava takih zločinov ne pozablja, po njej nikoli ne zastarajo. Toda, prišel je sam. Zdaj v ječi izdeluje podobice iz slame. Takele . . . dobro poglejte.
Bohte (to sem in nisem jaz, kakor pač nanese) mora naprej urejati vse za blaginjo. Če hoče, ali če noče. In mora kaj? S kaplanom pri Bečniku za dobre odnose vreči tudi kakšen bridž. Zlasti tedaj, ko se zaradi kake reči skregava za nekaj dni.
In včeraj je iz umobolnice prišel Rihtar. Zdrav kot dren, spet vodo pije. In ko stopi k pipi, pravi: Bo? Ne bo? In ko curek vode iz pipe brizgne, pravi spet: Bo in je!
Edino . . . to je moja večna muka in ji nobeden še ni prišel do dna. Barbara in njena bolezen. In če ne verjamete, poglejte, kako še zmeraj s praznim škafom nosi po hišah vodo iz Štambuha, ki je ni. Je spet presahnil . . . O Barbara . . . ljubezen moja, ki je nora za večne dni.

23. prizor

Zavesa se spet dvigne, Bohte kaže na prizorišče in na Barbaro, ki s praznim škafom prihaja počasi do plošče, posvečene komisarju Krišu. Iz praznega škafa »zliva« vodo po plošči in pod njo, kjer je nekaj vaz z ovelimi rožami.

BARBARA: Pij, komisar Kriš. Pij vodo iz Štambuha. Pij, Kriš. Samo, da si.